

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries
and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

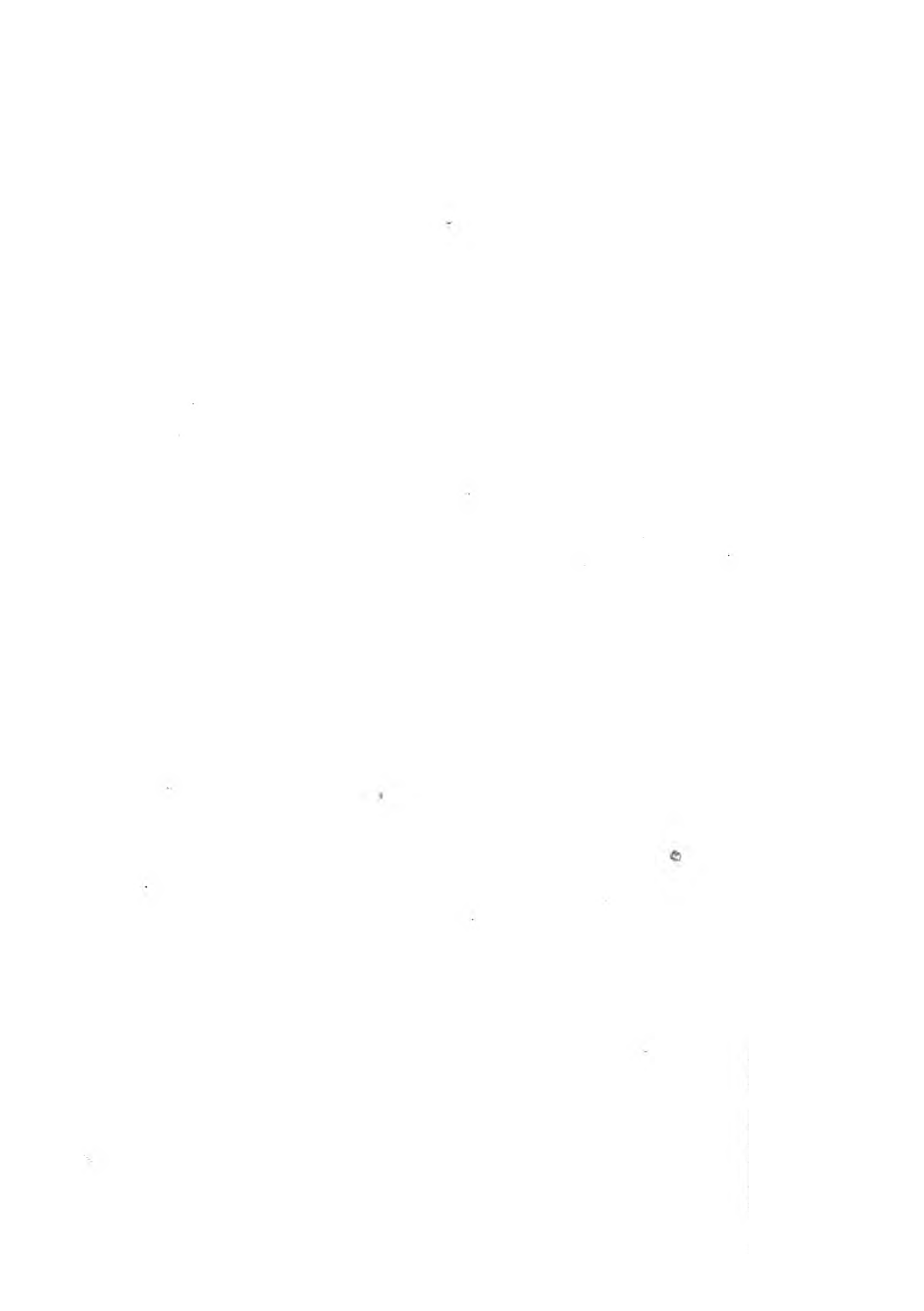
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

23994 e. 42

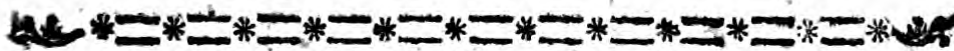
175
Konung
ERIK
Den Sjortondes
Sistoria,

Sammanstrefwen efter Gamle

Handlingar

af

OLOF CELSIUS.

Stockholm,

Tryckt i Holmeri Tryckeri, 1774.

På eget Förlag.

Buget N:o 32 på Radugårdslandet och Smålands-Beändan.

Företal.

Slift har hänt med denne Konungens olyckeliga tidehvarf. Tho som finner mödan värdt at igenomgä den här korta Historien, torde likväl medgifwa, at Författaren icke har tänkt utan tydeliga anledningar; ehuru få hjälpedor varit för handen, och de merändels af förra tiders parti=tycke förwände.

Tegel, som förut afhandlat detta ämne, war en Son af Föran Pehrson, hwilken allmänt, och til äfwen tyrs icke oförtient, bär namn af Konung ERIKS elaka Rådgifware. Uti en Historia der Fadren utgör en så hufvudsakelig person, kunde Sonen om han skrefwo annorlunda än tiden fordrade, icke undgå misstänke för wäld. Man bör äfwen föreställa sig det han under CARLS ögon, icke har wägat anföra något stridande emot dess behag. Messenius hwilken skref derefter, war Tegels hättige fiende; som när han med Fadrens gerningar wille swärta Sonen, icke kunde gifwa Konung ERIK någon rätt.

Huruvida Författaren til denna Bok har träffat medelvägen i sit omdöme, tillhör

Företal.

hör icke honom at säga, men Läsaren at
finna; hwilken nu langt efter de tider,
och således utan fruktan eller fördomar
kan både trycka och tala som honom i sin-
net faller.

Konung

Tryckfel och Rättelser.

- P. 3. i not. lin. 2. läs *Mathematicarum*.
P. 12. lin. 24. läs betungades.
P. 44. lin. 3. läs *Gråfsnäs*.
P. 53. lin. 3. står *Syster* läs *Anförwant*.
lin. 30. läs *hostiliter*.
P. 87. lin. 26. läs *paßa at i allmänhet*.
P. 89. i noten läs 1617.
P. 122. lin. 25. läs tiden.
P. 124. lin. 4. läs *sidor*.
P. 145. lin. 12. läs d. 22. *Febr*.
P. 149. lin. 23. läs *Men*.
P. 167. lin. 4. läs *sätta*.
P. 170. lin. 22. står *Grefwen*, läs *Friherren*.
Lika så P. 171. lin. 2. och lin. 17.
P. 173. lin. 31. läs *sedan*.
P. 196. lin. 5. läs *Rålamb*.
P. 234. lin. 1. läs *Grefwe*.
P. 241. lin. 32. läs med *hwilka*.
P. 244. lin. 28. läs *Silfwer-förråd*.
P. 247. lin. 22. läs *egit*.
P. 258. lin. 9. läs *Vidimus*.
P. 267. lin. 5. orden at han tagas ut.
P. 286. lin. 17. står *sådane* läs *deße*.

Konung ERIK

Den Sjortondes Historia.

Första Boken.

ERIK, Konung Gustafs Älsta Son af den 1560. Saxon Lauenburgska Prinseßan CATHARINA, besteg sin Faders Thron. Han war til antalet den Tolfte Swea Rikes Konung af det namnet, änstönt han sjelf lät falla sig den Sjortonde. Anledning til en sådan förwilselse har Johannes Magnus med des sammandiktade Konunga-Långd gifwit; men felet want sedermera af bruket den häfd, så på Mynt som i Historien, at det nu ej tol ändring.

Denne Prins fick i ungdomen en träffelig anförsel uti Studier. Twänne, de Rickeligaste Män, som den tiden funnos, woro hans Handledare. Konungen hans Fader, hwilken wille igenom denne Sonen stadga det Wariska Ro-

N

nun

1560. nunga Husets anseende, lemnade uti *Luthers* och *Melanthons* wård, at, ibland dem de fände, wälja en sådan til detta granlaga göromålet, som påhade emot hans uppsåt. *För*an *Norman* kom då in i Riket med dehas föreskrift. 1.) En *Pomerst* Adels-Man: 2.) stilla och from, men lård och stickelig; så at Konungen en tid brukade honom som Secretare, samt sedermera som Sändebud til Fursteliga Hof; förutan andra wigtiga ärender, dem han innom Riket förrättade, i synnerhet hwad Religions-Wärket och Schole-wäsendet angick, som utgjorde en ibland denne store Konungens betydligaste omsorger. *Norman* anförde *Prinsen* i deß spåda år; men då han med tiden fanns oundbärlig wid andre ej mindre wigtige tjenester, kallades ifrån *Frankrike* *Dionysius Beurres* at tråda i hans ställe. 3.) Denne *Mannen* hade i början af de *Hugenottiska* bullren och Religions förföljelserna ledsnat wid sit *Fädernesland*, emedan han bekände sig til *Calvini* Lära. Han ägde stickelighet, men et mera rörligt sinne än den förre; och har utan twifwel haft mycken del deri, at *Prinsen* uti *Språken* gjorde framsteg; men äfwen smittades af hans Religions tankar. *För*an *Pehrson*, nyttjades af *Prinsen* sjelf wid de mognare åren. Denne war Son af en *Munk* i *Wesmanland*, som wid början af Reli-

1.) Hans Instruction är dat. d. 28 Dec. A. 1541.

2.) Skref sig til *Jubbenitz* på *Rygen*.

3.) *Norman* dog A. 1553. och war då R. R.

ligions ändringen tidigt gifte sig. Han hade 1560. med förmon gjordt Utländska resor, och blef efter hemkomsten til Fäderneslandet i Prinsens Hof antagen, som wil såjas emot Fadrens wilja, hwilken icke tyckte om hans sinnelag. Jöran Pehrson war icke desto mindre en stickelig Man, och fallen för stora sakers bedrifwande; fast mera djerf än försiktig; hwarföre äfwen hans öde til slut blef likt med alla äfwenryngars, de där utan förutseende endast räkna på lycka och Hof-gunst.

ERIK upfostrades för öfrigit, lika som hans Bröder, alfwarsamt och tarfligit; dock til alla Ridderliga öfningar. En Fremling, *Gilis von Taubenheim* förestod hans Hof. 4.) Han wistades med sine Läre-Mästare än på Örebro, än på Kungsör, än på Tynelsö, eller andre af de Kunglig Lust-Clotten, och gjorde dageligen stora framsteg uti Tactik, Mechanik, Naturkunnighet, men i synnerhet Astrologie, som Stjerne Kunskapen den tiden kallades. Man gömer än ibland Rikets Handlingar et utkast til Krigs-Konsten af hans hand uppsatt, som wittnar om hans insigt och arbetsamhet. 5.) Han ägde, jemte dessa förmoner, af Naturen och i arf en wåltalande tunga, behageligt utseende och angenämt upförande, samt omtalades, när

A 2

de

4.) Des Instruction dat. Martini Dag A. 1538.

5.) ERICUM XIV. tantam rerum Mathematicarum cognitionem adeptum esse refert quidam Langvetus, Suarum laudum preco, ut sui temporis artificibus merito adnumeraretur; Säsger *Gestrin* i præf. til sin Edit. af *Euch.*

1560. De manliga åren inföllo, som en ibland de måst lysande Prinsar i Europa. Men sinnelaget war nog ombytligt, mistänksamt och håftigt, samt understundom, dock måst i den sednare delen af hans lefnad, besynnerligt: i hwilken måsta han säges hafwa bråts uppå sin Mor.

Uppå sit Tjugusjunde ålders år intog ERIK Thronen. Skatt-Kamrarne woro då fulle igenom Fadrens hushållning, och freden, som med Rikets Grannar redan i flera år hade warat, födde af sig almän wålmagt. Redan nogon tid tilförena, då Fadren än lefde, war Giftermåls-Handel imellan Sonen och Drottning ELISABETH i England börjad; der Hertig JOHAN af Finland i det ärendet wistades; hwilken likwål, på den Gamle Konungens kallelse, nyss före dess död, i Riket återkom. ERIK, at gifwa detta förhafwande desto mera eftertryck, företog sjelf en resa öfwer Hafwet til London, ehuru hans Fader, stadd när wid brådden af sin Graf, swårligen den samma hade welat bifalla. Prinsen war hunnen emot Elfsborg, då tidningen hant honom om Konungens död: hwarigenom upsatet hastigt blef förändrat; och återfärden til Hufwudstaden så mycket mera nödwändig, som Hertig JOHAN, i denna händelse skulle, under Thronföljarens bortowaro, föra Regementet, men föreföll honom föga upriktig. Strax sändes någre pålitelige förut til Stockholm, at taga Staden och Slottet i besittning på den Nye Konungens wågnar; som imedlertid tog Hyllning af Menighe

Heterne ehwar han framfor. Efter *Svante Stures* och *Sven Pehrson Bagges* råd tillåt han åtskillige af de måst betydande ibland Adelen, at emot lösen igenbekomma monga Gods, hwilka under den afledne Konungens tid blifwit Kronan tilerkände, hwarmedelst han snart want deras wänskap. 1560.

Den 30. Nov. hölt Konungen sorgflädd sit inridande i Stockholm, då Bröderne *Johan* och *Magnus* kommo honom til mötes. Fadrens begrafning blef hans första omsorg; hwars Lik jemte de twänne Drottningarnas fördes til Upsala, der de uti Wasa-Slägtens Graf med högtidelighet nedsattes. Men emedan Konungen emot förmodan hade måst afbryta resan til England, der hans ankomst blifwit anmald, ty skickades utan uppskof Riks-Cantzleren *Nils Gyllenstjerna* jemte *Beurreus*, 6.) at der gifwa wid handen så wäl hans uphöjelse på Thronen, som af hwad orsak han uteblifwit, med mycket mera, hwartil omständigheterna dessa Hofwen imellan den tiden förarlåto. Prinsessan af Ost-Frisland reste, sedan hon ur sin barnsäng upkommit, uti et talrikt sällskap ur Riket. Hon mötte sin Herre, Grefwen af Ost-Frisland, uti Fredeburg, och gjorde In-toget i Aurich d. 15 Aprill.

Denne olyckelige Konungens Regemente, som således tog sin början, blef en kädja af besynnerliga händelser, för Riket ej mindre än honom sjelf, dels ärerike dels högstbeflagelige.

1560. Man finner hans styrelse af många lastas, och hans Namn, med föga skäl ibland de värsta tyranners antecknas. Olyckelige misshälligheter innom Konunga-Huset woro dertill wällande, hwilka om de funnat undwiskas, och ERIK således, ledig ifrån omtanken om egen säkerhet, fått endast hafwa sit Rike i ögnafigte, hade han efter all liknelse blifwit en stor och ärerik Konung; emedan hjerta för Riket felade honom icke; ej eller många af de egenskaper, som höja en Kronas glans. Händelserna, då de utan fördom och efter förloppen, sammanbundne med sina orsaker, anföras, skola i denna Historia alrasåkräft wisa, i hwad mer eller mindre möhn han kan hafwa förtjent de mörka skuggor med hwilka hans minne belastas.

Det Swenska Hofwet bestod, af Anke-Drottning CATHARINA, som efter sin Herres död, utan at blanda sig i de allmänna göromålen, måst lefde innom lifgedinget på Castelholms Slott; Hertigen i Finland Prins JOHAN, en Herre om Tjugufyra års ålder, wäl upfostrad och i Wetenskaper mycket öfswad: MAGNUS Hertig til Westansträng, Grefwe til Dal och Wasbo, uppå des Aldertonde år, och swagsint: CARL Hertig til Södermanland och Tierike, den yngste af Konung GUSTAFS Söner, men raskast af des närmaste efterträdare. CATHARINA, älst af Konung ERIKS Half-Syster, war redan i Ost-Grissland förmåld. CECILIA en ung och skön Prinseß, ANNA MARIA, ELISABETH och SOPHIA, hwilka efter handen

den med Tyske Furstar blefwo gifte, hwarom 1560.
framdeles skal berättas. MAGNUS, en ung Hertig af Saxon Lauenburg, Konungens Syskonabarn, mistades äfwen denna tiden i det Swenska Hofwet. Så snart Konung ERIK hade antagit styrelsen, inrättade han en Hof-Ordning, för hela det Kongliga Huset, och nämde *Sten Erikson Lejonhufvud* at såsom Prinsessornas Öfwerste Råd och Förmyndare styra inom Hofwet, ej mindre om deras upfostran än alt annat hwad dem angå kunde. 7.)

Ridders-Män, hwilka med det Kongliga Huset räknade när förman-skap, utgjorde den Kongliga Senaten. *Svante Sture* ägde af namnet et stort anseende inom Riket, såsom Afkomling af Landets forna och älskade Föreståndare. Medelst gifte med Drottning MARGARETAS Syster, war han blefwen den afledne Konungens Swäger och de Konglige Barnens Morbror. Han hade twänne gånger wågrat at emottaga den Swenska Kronan, wid de tillfällen då Konung GUSTAFS Regering mishagade Lybeckarne; men höls icke desto mindre såsom en hemlig Wasa-Slägtens medtåflare til den samma; i synnerhet i Utlämnings ägon, ibland hwilka monga ansågo *Sturarne* som lidande då GUSTAF Wasa upsteg i Thronen. *Pehr Brahe* war Konung GUSTAFS Syster son af *Margareta Wasa*, och således den Unga Konungens Syskonabarn, en ej mindre lård än mycket erfaren Man. Han blef år 1544 i Rådet in-

1560. tagen; och emedan han hade förståt konsten af vinna förtroende, ty gjorde Konung ERIK honom strax til sit Hemliga Råd. Gustaf Johansson Roos, Sonson af Thure Jönsson, hwilken under Konung GUSTAFS Regemente gjorde mycket buller, war en slug Man, och Svante Stures Halfbror. Gustaf Olofsson Stenbock, Anke-Drottningens Fader, tillika med sin Son Erik Gustafsson. Sten Eriks son Lejonhufvud, Brodren til Konung GUSTAFS andra Drottning, och de Kongl. Prinsarnas Morbroder. Til desse kommo Birger Nilsson Grip, Gabriel Christersson Oxenstjerna, Lars Flemming, Carl Holgersson Gera, Johan Holgersson Gera, Clas Christersson Horn. Ibland dem hyste Konung ERIK, wid begynnelsen af sin Regements-tid, det måsta förtroendet för Pehr Brahe och Sten Eriks son, efter hwilkas råd de fläste saker dessa ären bedrefwos. At winna mera ljus, och redighet uti Historien, böra wi härjemte i få ord nämna de Europeiske Rikens tilstånd wid den tid, då denne Konungen Regements-tömen emottog.

Danmark war, lifasom Swea Rike, sysselsatt med ändring i Regementet och Ryrko-wäsendet. Icke allena CHRISTJERN den Andra, men äfwen CHRISTJERN den Tredje afgick ifrån werlden år 1559 och lemnade Thronen ledig för FRIEDRICH den Andre. Älskönt denna Prins undslapp alla de beswärligheter, dem hans Fader moste erfara af den gamle Konung CHRISTJERN och hans Mågar, mötte honom i det stål-

Stället strax et obehöfvadt Krig med de trofne 1560.
 Ditmarsch-Boerne, då han, uphetsad af sin
 Bror den stridbare Hertig ADOLPH, wille tilli-
 ka med andre Hollstenske Prinsar, företaga sig,
 at bringa dem under oket. Wid samma tid up-
 pades de Rissländske bullren, och Ryske Stor-
 Furstens härjande i de Orter, til hwilka det
 Danske Hofwet förebar en uråldrig rättighet.
 Mellan Swea och Danmarks-Rike war uti
 de förre Konungars tid, wid Brömsebro en
 fred på femtio år besluten; med hwilken Dan-
 marks Konung hade mera skäl at åtnöjas, än
 Swerges Krona; emedan den Gamle Konung
 GUSTAF, då han i sin höga ålderdom, och ef-
 ter många utståndne beswårligheter, sökte ro,
 tycktes mera hafwa wid det tilfället eftergif-
 wit än man sedermera önskade. Konung ERIK
 hade fördenskul ifrån den Danska sidan in-
 tet at befrukta, så länge han wille tåla alla
 Grannens tiltagsenheter.

I Frankrike war FRANCISCUS II. nyligen
 död; och CARL IX. en elftwa årig Prins, up-
 höjdes på Thronen, under den listiga CATHA-
 RINAS af Medicis oroliga Förmynderskap. Det-
 ta Riket söndrades denna tiden uti monga par-
 tier. Guisernas och Huguenotternas woro de far-
 ligaste, til hwilka Calvinister och Catholiker lån-
 te anseendet. Mellan FRANCISCUS och GUSTAF
 war en förmonlig Handels-Tractat afsluten,
 om hwars bestånd Konung ERIK anhölt, när
 han til det Franska Hofwet återsände S. Mi-
 chaelis Orden som Fadren burit, och hwilken

1560. såsom wännskaps wedermåle åfwen Sonen öfwerlemnades. 8.)

England hade efter MARIAS död, nog möda at bibehålla ELISABETH på Thronen. Den gamla stammen af det widsträckt Catholska bandet misshöjdes med denna Drottning, emedan hon byste hemlig böjelse för dess utrotande. Dese understöddes deremot dels af den Franska Dauphin, som gjorde anspråk på hännas Krona, dels af PHILIP, Konung i Spanien, som ifrån en förtrolig wän, då hon war Prinzessa, förwändes til hättst fiende så snart hon Spiran emottog; och tänkte på intet mindre, än at med sin så kallade öfwerwinnerliga Flotta krossa ELISABETH i et slag.

Det Tyske Kejsare-Dömet styrdes af FERDINANDUS I, hwilken, som de andre, nyligen hade tiltrådt Regementet; och fant wid dess begynnelse söndringar så i Församlingen som det Politiska wäsendet, dem han swärligen förmodade dämpa: men förde icke desto mindre saker na derhån, at Sonen MAXIMILIANUS til Rommerst Konung nåmdes och Kröntes. De ännu oförenade Nederländerne betungas under Spanskt öf; suckade efter frihet, och begynte småningom at bemanna sig emot tyranniet, samt lade wid denna tiden grund til den sjelffrådhöhet, som de sedermera med mandom sig sjelfwe togo, samt lyckeligen under Nassauske Prinsars anförande behölla.

J

8.) *Carl de Mornay* sändes til Frankrike med S. Michaels Orden, men fick den tillbaka.

I Ryßland regerade IVAN Vasilivitz II. 1560.
Sedan han med Casan och Astracan hade lagt
under sig en stor del af den Östra Werlden,
företog han nu Liflands underkufswande: at så-
ledes skaffa sig en öppen väg til Östersjön;
hwarthil detta olyckliga Landets Inwånare med
inbördes oroligheter gäfwo honom anledning,
och förorsakade, at denna Provinsen icke langt
derefter, för Ryßke, Polske och Swänske Wapn
wändes uti en ohyttig tumleplats.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS bar den Polska Kro-
nan. Et Rike som in til den tiden föga eller
intet med Sverige hade haft at skaffa; men
blef dedan efter i monga afseenden wårdt des
upmärksamhet. Uti en sådan sakernas allmän-
na ställning, såg Konung ERIK sig för Ut-
ländskt wåld, wid sin Regerings början, nog
säker; men fant desto flere ämnen innom Ri-
ket, som kunde wäckta hans bekymmer. Swad
Religionen angick, uppehölo sig, så wäl i Klo-
stren som ibland Rikets förnämre och ringare
Inwånare, en mer än talrik hop af den Rom-
merska Kyrkans wänner. Dessas nit uplifwa-
des, då, strax efter GUSTAFS död, en Påfwe-
lig Nuncius wid namn, *Johannes Franciscus*,
Biskop af Zazyntho, en Venetianer, i Riket
anlände. Han hade ifrån Lybeck sändt bud
för sig til Danmark, at anmäla ditskomsten;
men fått igenom budet korta swar tilbaka. Af
sådan orsak reste han utan förbud til Swe-
rige. Ärendet war, at bringa den Unge Konun-
gen ifrån det Protestantiska samfundet. Hans
wi

1560. wistande wid detta Hof blef fort och fruktlöst. *Beurreus* och *Jöran Pehrson* hade redan i några år sökt at i Riket fortplanta *Calvini* lära, för hwilken Konung *ERIK* sjelf tycktes hysa böjelse. Deremot wisade sig *Arke-Biskopen Laurentius Petri* oförfärad i gapet för den Evangeliska sanningen. Dock war af altsammans det gamla grollet imellan Konungen och hans Bröder för honom och Riket det ofwentyrligaste. Han började sin regering med mycken mildhet; och emedan han emottog rika Skatkamrar, ty kunde han undgå at plåga sina Undersåtare med strånga Pålagor. Således förbant han sig strax mongas hjertan, under det han widtog åtskillige floke anstalter til Rikets bästa, så i hushållning som annat. Därpå hände at alla nu stötte til hans lysande Hof. Man har icke desto mindre anledning at tro, det större delen af de förnämsta Släkter, hwilka stodo uti närmare blodsförbindelse med Prinsarna af Konung *GUSTAFS* senare och inländska Giften, för Konung *ERIK*, lika som för hans Mor, hyste en hemlig kallsinlighet; samt at deras hjertan lågo mera åt Hafsbrödernas sida. Utminstone bar han sjelf innom sig en sådan plågsam tanke; hwilken, at den icke aldeles varit grundlös, tiden åfwen tyckes besträffa.

Den största olycka som kan träffa et Rike är, då missförstånd upwäxer imellan Konungabarnen. Deraf födas partier, förföljelser, osäkerhet i sakernas allmänna lopp, och ofta gemensam

sam undergång. Skulle man råfna något den 1560.
 eljest store Kongung GUSTAF til fel, så woro
 det den synbara förmonsrätt han gaf Prins
 JOHAN framför Thronföljaren Prins ERIK, til
 sin Rärlek. Deraf rotades alt ifrån barna-
 åren dem imellan en afwoghet, som om den just
 icke strax wisade sig uti uppenbart hat; likwål
 så myckel wärkade, at de för hwarandra les-
 de med farhoga och upmärksamhet. Efter Fa-
 drens död började förställningarne med all konst.
 JOHAN tyckte sig af Brodrens steg böra sluta
 det högsta waksamhet woro för honom af nö-
 den; lika så Konungen: så at de med sina för-
 sigtigheter ökade hwarandras misstankar på öm-
 se sidor. Sturen tillika med Brahe och någre
 andre af Rådet, gingo i öfwerläggning med Ko-
 nungen, huru han sig emot Bröderne såkrast
 skulle skicka; och stadsnade i det slut, at de icke
 borde få uppeholla sig tillsammans. JOHAN an-
 sågs som den farligaste: de andre, dels unge,
 dels swage, kunde ännu föga uträtta. Dock
 skulle den äldre Brodrens ständiga tai och ingif-
 welser wärka på deras sinnen om de wistades
 tilhoppa. Man beslöt fördenstul at Prinsarne,
 så snart Kröningen gått förbi, skulle resa til
 sina Län, och der lefwa skränkte innom wiße
 gränfor. Konungen oroadde sig deßutom deröf-
 wer, det torde Inbyggarne uti deras Hertige-
 dömen, i synnerhet i Finland, såsom det største
 och måst aflågsne, låta inbilla sig, at de sine
 Hertigar på något wärmare sätt woro förpliktade,
 samt mera än honom sjelf, och trodde i an-
 seen

1560. seende dertil, det de med ny och enskild Ed borde förbinda sig til den skyldighet, som dem emot deras Lag-frönte Arf-Konung ålåg. I sådant afseende sändes Lars Torstensson til Finland. Denna skulle, utom des och underhand, utröna hwad Folket på den Orten tänkte, och huru Hertig JOHAN sig der upförde. Men Prinsen som derom fick tidig underrättelse, lät igenom natt och dag sin Ståthollare på Åbo Slott, samt andre Tjenste-Män inom Gurstendömet förstå, det han wiste huruledes Konungen et sådant wärk förehade; med tillsä-jelse, at de som trogne tjenare icke borde låta twinga af sig någon ny och owanlig Ed. De skulle derjemte wara upmärksamme på alt hwad som förehades, samt noga upteckna deras namn, hwilka til den krafde edegången låto sig öfwertala.

Deze och flere owänligheter, til hwilka, som synes, Hertig JOHAN sjelf alt mer och mera gaf anledning, öfwerhöljdes lifwål ännu och på ömse sidor med monga kärleks-bethygelser. Men emedan JOHAN lätteligen kunde finna, at det icke länge skulle blifwa derwid; och den dag någon gång komma, då tackelset måste afdragas, ty fant han nödigt at i tid förse sig med mågtiga Förwantskaper; samt påskyndade fördenskul det frieri wid Polska Hofwet, som redan i Fadrens tid något påtänktes; för hwilket äfwen Konung ERIK, men mera med förställning än alfwär, hade wisat sig benågen. Detta blef för Hertigen så mycket angelägnare,

re, som misnöjet imellan det Swenska och Pol- 1560.
ska Hofwet stundeligen wårte, och måste i an-
seende til de Lifländske saker, innan fort uti
uppenbart Krig förwårlas.

Lifland är belåget imellan det stora Rysska
Kejsaredömet, samt Lithauen och Samogitien på
den Polska sidan. Det skulle i anseende til dess
widd och fruktbarhet ensamt kunna utgöra et
mågtigt Konunga-Rike. De Tyske Swårds-
Ordens Herrar innehade detta Landet länge un-
der Preussiskt beskydd; der deras Stor-Måsta-
re wistades. Hår-Måstare, som han kallades,
war deras närmaste Öfwerhet, hwilken bodde
i Revel. Dese Hår-Måstare regerade merändels
med oinskränkt wälde; och bragte sig tid efter
annan så langt, at de i magt och rikedom om-
sider icke weto för de Europeiske Konungar och
Kejsare. WALTHER PLETTENBERG innehade wid
början af Femtonhundrade talet denna wärdig-
heten. Han räknas än ibland de största Ge-
neraler, som werlden haft at uppte, och brag-
te sig tillika med Landet undan de Preussiske
Stormåstares öfwerwälde, då han gjorde sig
sjelf til Liflands Entwolds-Herre, sedan han,
efter några lyckeliga Feltslag emot Ryssarna ha-
de af dem twingat en Femtio-årig fred. Han
började äfwen at innom Lifland aflysja den Ca-
tholiske läran; men dog fort derefter år 1535,
sörgd af sina Undersåtare, samt högt äktad af
alla dem som hedra wett och mandom. Dens-
ne Hjeltens Brösts bild stod på murarna i Ri-
ga, då CARL XII. befallte at denna Fästning
skul-

560. Skulle upbyggas efter en nyare ritning; wid hwilket tilfälle Konungen, af aftning för PLETTENBERGS Minne, lät den delen af de gamla murarna som en heligdom blifwa orubbad, på hwilken hans Bild hwilade. 9.)

Men rikedom och lycka föda ofta ofärd och undergång, när de ej med hof och wett nyttjas. Efter PLETTENBERGS dödd förgåto Lifsländarne sin forna mandom; lefde i öfwerflöd och kifwade sins imellan. IVAN II, en af de största Styresmän Ryßland ägt, tog tiden, och gagnade sig af deras oförstånd; dels at hämnas de monga Feltslag, hwilka Ryßarna emot dem under PLETTENBERGS anförande förlorat, dels at öka sina grensor med en så härlig Provins, samt öfna sig wägen til Östersjön, der han wille utwidga sin Handel och tukta sina Grannar. Så snart fördenskul som IVAN tagit Casan och Astracan, wände han wapnen emot Lifsländ; hwilket nu, wefligt och modfält, bäfwade wid hans första ögnafast. Krigsfolket saknade öfning och anförarne lydnad. Landets Cassor woro uttömde til hyppigheter, och Dreghen bortröfwades merendels til delnings för de myndigaste af Folket, under en allmän förwirring. Sjelfswoldet uplifwade äfwen öwånskaper, som länge warit imellan de störste husen; hwaraf tåta förföljelser och upror på bane bragtes. FURSTENBERG, hwilken wid denna tiden war Hårnästare, angrep med wold Biskoparne i Riga och Kockenhusen. Dese, af hwilka den för-

förre war Mar-Grefve af Brandenburg, den 1560. senare en Hertig af Mecklenburg, bägge nära anhörige af de Preussiske och Poliske Hofwen, retade sina Slågtingar at taga del i lidandet. SIGISMUND, Konung i Polen, sånde en blottad Sabel til FURSTENBERG, och såde det han snart wille med en dylik Nyckel öppna fångellet för sina Anförwanter: hwilket äfwen hade skedd, om ej Prinsarne strax blifwit frigifne. Sådant war tilståndet i det beslaganswärda Rysland, när den Femtio-åra freden, som PLETTENBERG med Ryssland hade uprättadt, lopp til ända; och IVAN med en talrik Krigs-Magt sig innom des grensor utbredde. Brydde och rådwille wid detta anfall, samlade sig de Rysländske Ständer i Dorpt. Ämnet för rådplågningen blef, til hwilken af Grannarne de om bistånd emot en så mågtig fiende sig wända skulle. Många nämde Polen i anseende til förra tiders fredsfördrager. De flästa föllo med sina tankar på Swerige eller Danmark, i anseende til belågenheten: men då ingen dera sidan wille foga sig, skildes Sammankomsten utan utslag. FURSTENBERG lemnade befålet af wanmagt; och GOTTARD KETLER antog det samma med mera mod, men lifa olycka. Af egit bewåg, och utan samråd med Ständer, gjorde han i Danmark föreställning om bistånd; men CHRISTIAN, trött af år och mått af buller, affspjade Sändebuden med en liten skänk och goda önsknningar, utan at widare wilja befatta sig med Ryslandarnas öde.

1560. Det andra försöket gjordes af honom på lika grund hos Hertigen i Finland, hwilken då nyligen i Åbo hade tagit sit säte. Derstädes anhölts han om et peningelån af trehundra tusende Riksdaler jemte Golt och annat; och hade vunnit sin åstundan, om ej den Gamle Konung GUSTAF, drefwen af samma skäl som Danmarks Konung, med sin myndighet inellankommit. Den Lifländske Legaten gick fördenskul ifrån Åbo til Stockholm at dagtinga med Konungen sjelf; men kunde, ehuru entrågen, ej längre komma, än at Konungen sade sig wilja för en wiß penninge Summa köpa Ståderne Revel, Sonneborg och Pernau, hwarmed KETLER ej åtnöjdes. Han begärade ytterligare, det måtte Sverges Konung, såsom en mågtig Herre i Östersjön, hindra de Rybske at segla på Narwa med Krigsförnödenheter; men GUSTAF afslög åfwen detta, emedan han sig inga fiender wille åsamka. Någon tid derefter, och då den djuptänkande Konungen besinnade påföljderne deraf, om Lifländarna fastade sig antingen uti någon af Grannarnas wäld, eller underkufwades af Ryssar, sände han, något före sin död, en Legation til Estland och Revel, med stark förmaning at de skulle förblifwa trogne emot sin Hårnästare, och aldeles icke gifwa sig under fremmande wärde, i hwilket fall Sverges Konung ej wille lemna honom utan beskydd. Men GUSTAF dog fort derefter.

Under deße fruktlöse förhållanden, gjorde IVAN tåta framsteg i Lifland. Mord och brand

brand följde hans härar. Den Tatariske Prin-
sen *Sigaley* tog Dorpt, och utöfwade omånske-
ligheter emot dess Inwånare. Uti Felin fingo
Rysarne den wanmågtige Hårnästaren **FUR-**
STENBERG til fänge, samt förde honom uti en
neslig och plågsam Triumph til Muscou. Ut
dessa Ryslands olyckor, hwilka redan syntes odrä-
gelige, wisade sig oförmodadt en ny Medtäf-
lare på dessa Krigsfälten. Så snart Konung
FRIEDRICH II. i Danmark war upstegen i sin
ärfda Thron, tänkte han på utwägar at blif-
wa ensam ägare af Holsten, der Brodren Prins
MAGNUS borde hafwa dess andel. At winna
detta ändamål, köpte **FRIEDRICH** af Biskopen
Johan Munchausen dess twänne Biskopsdömen,
Piltken i Curland, jemte Den Ösel; dem Pre-
laten hållre på sådant sätt lemnade, än at de
en annan gång skulle, som liknelse war, med
wäld honom ifrāntagas. För dessa Länder til-
bytte sig Danmarks Konung Brodrens del af
Holsten; och **MAGNUS** anlände, under Krigs-
lägan til sina nya Länder, hwilka secularise-
rades. Denne Prinsen emottogs i begynnelsen
som en Skyds-Gud med allmän tilgiffwenhet;
men förlorade fort derefter alt dess anseende
medelst oförsigtigt upförande. Han war knap-
past til Curland kommen, då han började at
upleta gamla anspråk på fringliggande Orter;
samt at i anledning deraf gripa omkring sig på
alla sidor. Styrd af unge och med honom sielf
lika oförfarne Rådgifware, förslöste han icke
destomindre både tid och Cassor uti lustbarhe-
ter;

1560. ter; hvarmedelst han förlorade all Brodrens kärlek, hwilken lifasom lemnade honom til sitt öde. MAGNUS började då at närma sig intil den Rysska sidan, och KETLER råknade honom ifrån den tiden ibland sina fiender. Denne Hår-Mästare hoppades, under allt detta, uppå de tillsäjelser hwilka han af Konung GUSTAF om bistånd emot sine upstugige Undersåtare hade bekommit. Han befalte i anledning derof sin Legat, som wistades i Polen, *Christopher Conarski*, at strax gå ifrån Cracov til Stockholm, wid denna Konungens dödsfall; der han hos Sonen och Efterträdaren skulle påminna om de gifne löften. Men ERIK som ansåg detta hårliga Landet med begärligare ögon än Fadren, wille tilskynda sig förmon af Hår-Mästarens nöd. Han lät uppehålla Legaten med höfliga men tveetydiga swar, til dess Rysk ländarnas uselhet blef så stor, at de aldeles moste kasta sig för hans fötter. Staden Revel fruktade hwart ögnablick för Rysk belägring; och Dorpts ömkeliga öde låg Inwånarna så lifligen för ögon, at IVANS wälde föll dem olideligare än döden.

Revels-Boarne sände då hufvudstupa sine egne bud til Sverige at dagtinga om penningsge lån och hjelp. Rådsmannen *Johan Schmedman*, jemte en af Stadens Älfta, *Jost v. Hake*, ankommo i sådant ärende til Stockholm: men emedan de icke strax wände sig til Konungen, utan först til *Conarski*, som dem war anbefalt, ty wille ERIK icke inlåta sig med dem

uti

uti förtroende. Konungen hade de föreställning 1561.
 gar sig bekante, som af Conarski wid det Pol-
 ska Hofwet blifwit gjorde, samt hyste i an-
 seende dertill föga godhet för Legaten och des
 Herre. Han fick ändteligen företräde; men
 måste nöja sig med korta svar. Man sade,
 at Swea Rike hade redan mycket förlo-
 rat på förbunden med de Lifländske Sär-
 måstare. Konung GUSTAF bragtes A. 1554
 medelst deras förwällande, uti et swårt
 Krig med Ryßland, under hwilket Sär-
 Måstaren ej upfylde sina löften. ERIK
 war blefwen wis af Fadrens skada, och
 stod nu mera icke så lätt at bedraga. Des-
 utan hade Sär-Måstaren owämligen låtit
 angripa Swenska Skepp, hwilka sig til
 Narwa ämnade; desse måste först gifwas
 löse innan man sig yttra kunde. Skedde
 detta icke innan näst instundande Påsta-
 tid, så wille Swerges Konung sjelf ta-
 ga sig rätt m. m. Wid Trettonde-dags ti-
 den reste Conarski oförnöjd igenom Finland til-
 baka. Derefter lät Konungen kalla för sig de
 Revelske Sändebuden, med hwilka han wän-
 ligare umgick. Penningar sade han sig icke
 wilja lemna dem som lån; men om Sta-
 den Revel gaf sig under den Swenska Kro-
 nan, torde något kunna uträttas; med hwil-
 ka svar Schmedman afreste. Konungen bör-
 jade ifrån den tiden at med alfwär tänka på
 Revels intagande. Strax efter Legaternas bort-
 resa, affändes Riks-Rådet Clas Christersson

1561. Horn, och Hans Larsson Björnram jemte Herman Bursner, en Tysk, som under Fadrens regering til Secreterare blifwit antagen och uti de Riständske saker nyttjad, til Revel. Ut gifwa göromålen eftertryck, befaldes Hans Kyle jemte flere, som med en färdig Skeps-Flotta lågo på den Finske reddan, det de skulle wid den första wink, som dem ifrån Revel blef gifwen, affsegla til den Ort man dem derifrån förestref. Anders Pehrson Liljehök afgick med Skepp och Galejor, tre fenikor Knektar, och åtta Murbräckor til samma behof.

Så snart Horn til Orten war anländ, sände han Hår-Mästaren KETLER skriftelige erindringar om de Swenske Skeppens skyndefamma frigifwande, men fick intet svar. I Revel sammantråde Inwånarne, at besinna de wilkor, som Swerges Konung dem hade föreslagit. Den förnämsta Sarriske Adelen gick med Stadsboarne tilhopa, och fattade det beslut, at antaga den Swenska Kronans beskydd, om KETLER dem icke kunde förswara. De afsände en stor Legation til Hår-Mästaren med berättelse om deras beslut. Hår-Mästaren harmades i sin wannagt, öfwer denna tidning. Han uppehölt Buden med hwad ord han kunde, och affände derunder et hemligt bud til det Polske Hofwet, samt utwärfade at en Kejslerlig Legat, *Valentin Saurman*, skyndsamt til Revel anlände. Denne tröstade Staden för en handwänning med hopp om hjelp; men allsammans bestod uti någre sent omsider anlän-

Dan-

dande trogige Polackar, dem Staden för de 1561.
ras liderlighet skul strax sände tillbaka.

Det Sarriske och Dyhriske Ridderskapet
jemte Staden Revel, skickade fördenksull, utan
widare upskof, *Reinholt Lode* och *Johan Win-*
ter til *Mittau* der *KETLER* sig uppehölt, at up-
saja honom deras ed, jemte tillänna gifwan-
de, det de med wälberätt mod hade gifwit sig
under Swenskt beskydd sedan de all hjelp ifrån
sin Hårnåstare sakna moste. *KETLER* sände
wål sin Cansler *Johan Fischer*, med twänne
andre huswudstupa til *Revel* at hindra företa-
gandet; men när desse förnummo det Hyllnin-
gen redan war för sig gången, reste de mislynte
tillbaka. Ristland styckades således imellan flere
Herrar. *KETLER* antog Polskt beskydd, som
Hertig af *Eurland*. Den Ryske Segerwinna-
ren innehade redan många Orter. *Prins MAG-*
NUS grep omkring sig så godt han kunde; *ERIK*
sick nu den förnämsta delen af *Estland* på sin
lott. Af en sådan styckning föddes owänskap
alle desse Herrar imellan; när hwarje af dem
hölt den andra för sig hinderlig i det enahan-
da ändamål de gemensamt byste, at en gång
ernå altsammans.

Daftadt *Reve-Boarnas* affall, hölt *KET-*
LERs Befallningshafwande, *Casper v. Olden-*
bock Slottet och Fästningen sin Herre tilhän-
da. Den Swenske Felt-Herren *Horn* belade
det i Sex wickors tid, förån den fäcke inne-
hafwaren stod at kufwa. Midsommars-dagen,
eller d. 24 Julii År 1561 moste han lifwål

1561. Öfwerlemna det til Swenske besättning. ERIK
lät strax förse Revel med all nödtorft. Han
satte Riks-Rådet *Lars Flemming* der til Ståts-
hållare, och upförde sig til alla delar på det
sätt, at *Estlänningarne* åtnöjdes med sin för-
ändring. *Flemming* dog kort derefter af pest,
tillika med mycket Manuskap, så at nytt Krigs-
folk måste tillsändas. *Svante Sture* sattes i
hans ställe; dock på det sätt, at Öfverbefäl-
let öfwer Krigs-väsendet derstädes blef under
den facka *Felt-Herren Clas Horns* anförande.
Kort derefter togs *Padis* jemte en god del
af *Estland*.

Således tyktes all ting wid begynnelsen af
Konung ERIKS regering förboda en lyckosam
framtid: och han i åttog wid alla tilfällen
sin Kronas heder. Under det hans Wapn se-
grade i *Lifland*, beredde han innom Riket sin
Kröning. Han lät dertil anstalta långt högti-
deligare än i *Sweda Rike* tilförena varit wan-
ligt. Uti *Antwerpen* försårdigades en prägtig
Krona, jemte dyrbara wåfnader, med mycket
annat. Han uppehölt sig under all denna ti-
den i Residenset, der Ministrar ifrån många
orter sig infunno, hwilke denna festen skulle
bivista. Konungen i *Danmark* war buden,
men förebar hinder. Utom åtskillige *Tyske*
Furstar, kommo ifrån *Staden Revel* Borg-
mästaren *Johan Peperseck* tillika med twänne
Rådmän *Johan Schmedman* och *Joachim Bel-*
holdt til trohets-edens afläggande. ERIK affän-
de wid samma tid sina bud til *Ryßland*, med
hwil-

hvilket fred redan i Konung GUSTAFS tid blef 1561.
slutad. Men emedan Sonen fruktade, det
torde den trofigne IVAN anse honom som en
farlig medtåflare i Rikland, och af sådan an-
ledning nu mera hysa mindre wänliga tankar
för det Swenska Hofwet, ty wille han med en
talrik beskickning ställa honom tilfreds. Här-
til utsågos Biskopen i Linköping M. Erik Falk,
hvilken hos Konungen stod i synnerlig nåd,
Nils Krumme til Örebroholm, Johan Pehrson
til Fituna, Nils Ryning til Töresö, jemte Se-
creteraren Olof Larsson och Tolken Bertel Jö-
ranson, 10.) hvilke uti Maj månad afreste.
Dem war anbefalt at påyrka det freden mot-
te åga bestånd; och emedan den högdragne IVAN
in til den tiden hade råknat sin heder förnär
at omedelbarligen handla med Swerges Krona
uti de mål, hvilka imellan desse Hofwen före-
föll, då de Swenske Sändebuden aldrig sin-
go längre komma, än til Stora Novogorod,
der Ståthollaren dem emottog och affskedade,
ty skulle Legaterna föreställa oanståndigheten
deraf, samt huruledes bågge Rikens Höghet för-
drade ändring uti en så obillig sedwana. De
skulle åfwen klaga öfwer något intrång, som af
de Rysske wid grensen war Konungens Under-
sätare förorsakat; men i synnerhet gifwa Cza-
ren wid handen de skäl, hvilka hade twungit
Sweriges Konung, at med wårnad hand an-
falla den Riklandske Här-Mästaren.

B 5

Det

1562. Det beswårligaste göromål, som Konung ERIK före Kröningen hade at afgöra, war Arfsdelningen imellan honom och hans Bröder. Til meklare i dessa tråkliga werf brukade han sin forna Våremåstare Jöran Pehrson, och understundom Svante Sture. Den största svårigheten harrörde af de stora omkostningar, hwilka skedd uppå den Angelska Giftermåls-Handel. Konung ERIK hade under Fadrens lifstid bifallit det skulle hela den betydliga Summa framdeles få fortas af hans arfslott; men wille nu mera sådant icke minnas. Häråf upspades swåra samtal Bröderna imellan, hwar medelst deras förut swåla hjertan på ömse sidor aldeles fallnade: men Konungen brukade derwid sin Myndighet. Deras Furstendömen blefwo dem wål efter Fadrens Testamente tillägnade; men hwad Arfwe-Godsen beträffade, föregaf Konungen, at de samma af forna Sveriges Konungar blifwit til Kyrkan förärade, hwarifrån Fadren Konung GUSTAF hade med rätta tagit dem tillbaka, men med orätta sig sjelf som Arfwe-Gods tillägnat, emedan de borde Riket tilfalla. II.)

ERIK wille utom dess hafwa Sine Bröder wiåa grensor innom deras Furstendömen föreskrifne, hwarom han stundeligen påmintes af den sjelfrådighet, som Hertigen af Finland i dess Lån låt synas. Då man med billiga ögon, och utan fördom, betraktar den belågenhet, uti hwilken denne Konungen sig befant, bc: man ej

ej undra om han med någon farhoga ansåg 1561.
 det Hertige-wälde som efter Fadrens förord-
 nande å nyo i Riket skulle införas. Han såg
 uti de äldre tidens Handlingar, de många och
 blodiga Rikets och Konunga Thronens skaf-
 ningar, som deraf fordom blifwit förorsaka-
 de. BIRGER Jarls Barn lågo honom i min-
 net, hwilken, sedan den älsste Sonen wart wald
 til Konung, ströckade Landet i Hertigedömen
 imellan de öfrige. Så snart MAGNUS fät Sö-
 dermanland såsom Hertig, inrättade han i Ny-
 köping et Hof, som uti prakt Konungens wi-
 da öfvergiick, och drog til sig alt anseendet så
 utom som innom Landet. De förnämste Slåg-
 ter wandes efter haden at tilbedja honom; och
 han fick ånteligen nog tiltagsenhet, at med Dans-
 hjelp fasta Brödren ur Thronen. Hans efter-
 dömne följde Sönerne ERIK och WALDEMAR;
 hwilkas Hof blef så lysande, och antalet af
 deras Hof-Män så talrikt, at deraf ej annat
 än största afwund hos Brödren Konung BIR-
 GER kunde wäckas, honom och dem til under-
 gång. Sådane efterdömen föreföllo ERIK mer
 än eftertänkelige, och han tycke sig redan se
 sit öde likna sina företrädares, deråst han icke
 strax wid början af Regementet sökte at få
 denna inweklade saken utredd, och gränsorna
 imellan de Konungslige och Furstelige rättighe-
 ter med tydelig Lag utstakade. Fadren hade
 uti des Testamente allenast med almänna ord
 yttrat sig i detta ärendet, hwaraf det för-
 nämsta deri bestod;

1561. 1) At Hertigarne skulle emottaga sine Hertigedömen såsom Lån af den Kæsergerande, och wid hwarje Konunga ombyte med ny Ed sig til trohet förbinda.
- 2) At deingo upbåra alla Krono-lltskylder innom sine Hertigedömen; såsom Tull-intäkter, sakören, m. m. Högmålsbrott undantagne.
- 3) At de ingen ny skatt utan Konungs och Ständers wettenskap och bifall sina Undersåtare pålagga skulle.
- 4) At de ingen del ifrån Furstendömet medelst föråringar skulle afföndra.
- 5) At de alla Ambeten, innom sine Furstendömen kunde förgifwa.
- 6) At de skulle hålla och besolda det måsta Manuskap som de förmådde; hwilka dock af ingen annan än Konungen til Rikets förswar kunde befallas och brukas.

Så forta och otydeliga Lagar syntes Konungen fast otillräckelige. Han gick i detta grannliga ämnet til råds med sina wänner; igenom såg Fadrens Testamente, jemförde med Konunga-Balken, och utkastade wiisa råmåren för Hertigarne. Riks-Rådet Pehr Brahe war honom i synnerhet deruti til hjelp. De Artiklar wid hwilka Konungen i synnerhet ömde, och dem han wille inskränka, woro;

(1) Om

- (1) Om den Ed som Inwånarne uti 1561.
Furstendömen borde aflägga.

Man besinnade derwid, huruledes Prowins-
fer, då de gjordes til Hertigedömen, dymedelst
icke ifrån Riket afföndrades, samt at des In-
wånare icke destomindre förblefwo Swen Ko-
nungs Undersåtare: hwaraf följde, det de med
Ed ingen annan, än sin Lagfrönte Konung sig
borde förbinda; uti hwilken Ed alt hwad Fur-
starnas rätt skäligen krafde kunde intagas. De
farliga påföljder det hafwa skulle, om Herti-
gar någon ny Ed efter sina tycken fingo sina
Underdåner föreskrifwa, gjorde denna inskränk-
ning oundgängelig, deräst Konung och Rike en
någorlunda trygghet för framtiden åga wille.

(2) Swad Hertigarnes Hofhållning an-
gick besinnades, at så anständigt det woro at
desse Herrar höllo et hedersamt Hof, så fö-
ga tjenligt och nyttigt kunde det blifwa, der-
äst de uti talrikhet af Betjening, Wakt och
annat wille täfla med sjelfwa Landets Herre.
De forna Konungar hade, sådant at förekom-
ma, most redan i deras tid skrifwa Hertigar
wisa Lagar före, samt utstaka huru stort föl-
je dem skulle wara löfligit at utan mistän-
kar taga med sig, då de, antingen kallade,
eller eljest infunno sig wid Konungens Hof.
Detta med mera, blef innefattat uti följande
Artiklar.

- 1) Om Arfsrätten til Riket. När Ko-
nungen hafwer flere Söner, är altid
den

1561.

den Älste Arftagare til Kronan, samt des manlige Bröstarfvingar så länge de finnas; men då de äro utgångne, den näste i ålderen, med sine afkomlingar, och så vidare. Prinsborna böra med Brudskatt försörjas.

2) Om denna arfrättens förbrytande. Den som i otid och wäldsamligen emot denna Lagen wil bringa sig til Regementet, förwerkar dymedelst så wäl all sin rättighet för sig och sina Afkomlingar därtill, som äfwen det Gurstendöme han innehafwer.

3) Huru Gurstarne sina Lån anamma böra. Prinsarne böra alla tider, eller wid hwarje ny Krönings = Årt som förefaller, emottaga sina Lån af hwarje Sveriges Konung, med samma Ed och Ceremonier, som wid Konung ERIK XIV. Kröning blefwo i afktagne; ehö som detta wågrar, skal såsom den sig ifrån Riket wil afföndra, Hertigedömet icke njuta, til des han denna Lagen sig undergifwer.

4) Om den Ed som Hertigarnes Undersåtare och Tjänare göra bör. Inwånarena uti Hertigedömen, skola alla wara undergifne den almånna Eds förpligtelse, som menige Riksfens Ständer aflägga, och i kraft af den samma, til lydnad emot Hertigarne förbundne, så wäl wid skattens utgörande, som

som alt annat hwad deras Herrar til 1561.
gagn, men Konungen och Riket icke
til skada lända kan. Och må af in-
gen annan, än Hertigarnes egne Hof-
tjänare, och Cansliesörwanter, ny el-
ler enstild Ed tagas; emedan eho af
Adel och deras eller Krono Godsens
Innehafware, hwilken annorlunda
swår, skal straffas til lif och gods.

- 5) Om dem i Furstendömet, som sig emot
Konungen förse. Den som innom Fur-
stendömet emot Konungen i någon
mätto sig förbryter, skal af Hertigen
strax öfwerantwardas uti Konungens
Besallnings-hafwandes händer; så
framt Konungen eller dess Tjänare
icke sjelfwe hafwa beqwämlig lägen-
het en sådan at angripa.
- 6) Om Furstarnes Krigsfolk och deras pligt.
Hwarje Hertig bör af sit Län utgöra
så stort antal bewäpnadt och wäl ut-
rustadt Krigsfolk, som behöfwas kan;
och det til Konungens tjänst när och
hwaräst det ästundas, wid befalning
låta aflemna, wid det straff, som Ko-
nunga-Balken i det 18 Cap. förmåler.
- 7) Om Wapnesyn. Det Krigsfolk, som
Furstarne således utrusta, skal årlig-
gen sig infinna med hästar, wärjor
och annan mondering, på den ort
som lågligast attas, at sig af Konun-
gens Mönster-Herre mönstra låta.

8) Om

1561.

- 8) Om Mönster-Herrens förplågning. Konungens Mönster-Herrar skola wid des mönstringar, som innom Hertigedömen förehaswas, af Hertigarne med deras nödtorfter underhållas.
- 9) Om annan Hertigarnes tjänstfärdighet. Wid anstötande Ulrikes eller Inrikes farligheter, skola Hertigarne wara redo, at efter aldrayttersta förmåga bidra til Konungens, des Resterommandes och Rikets bästa, wid det straff som Konunga-Balk. utnämner. Däråst krige längre påstode, än at Gurstarne mågtade sit utrustade Krigsfolk efter skyldigheten underhålla, skal samina Krigsfolk tråda utan gensträfwoghet under Konungens besoldning.
- 10) Om Krigsfolkets tjänst i fält. Allt det Krigsfolk, som af Hertigarne ur deras Hertigedömen utgöres, och i fält til Konungens nytta af dem underhållas, skal, så snart de draga åstad, erkänna Konungens Fält-Herrar och Öfwerstar för sine befälhafware och lyda deras besallningar.
- 11) Om Krigs-artiklarna. Den Krigsrätt och Artiklar som Konungen för sit Krigsfolk utsätter, skal åfwen desse wara undergifne.
- 12) Huru starke Gurstarne må draga til Konungen. Icke må Hertigarne startare än med 100 Man draga til Konungens

gens Hof, Fruntimret undantagit. 1561.
 Alla de, som detta antal öfwerstrida,
 skola af Konungens Hofmästare til-
 baka wisas, om ej Konungens tillå-
 telse imellankommer, wid det straff,
 som Konungens gårds-rätt och Hof-
 Artiklar förmåla.

13) Medan Gurstarne äro stadda uti Ko-
 nungens Hof, äro alle deras Tjänar-
 re Konungens gårdsrätt undergifne.

14) Ej må Hertigarne någon tid sam-
 mantalla menige Man uti sina Gurs-
 tendömen, utan Konungens samtyc-
 ke, eller om så wore, at Konungen
 dem därom icke kunde förståndiga.

15) Ej må Hertigarne något krig, fred,
 förbund eller annan underhandling
 med främmande magter utan Konun-
 gens samtycke företaga; giftermål och
 andra Gurstarnes egna saker, de där
 Konungen icke angå, undantagna.
 (hwilket förbehåll, utan twiswel, Her-
 tig JOHAN, i afseende til sit förewarande
 Frieri uti Pälén, påyrkade.)

16) Wid de tilfällen då allmänna går-
 der til Konungens och Rikets behof ut-
 lysas, skola Gurstarnes Undersätare ic-
 ke ifrån dem befriade wara; men utgå-
 ra lika skatt med Konungens egne; ic-
 ke högre. Icke eller må Hertigen Ko-
 nungen otillspord, pålagga sina under-
 dånar några nya eller synnerliga skatter.

- 1562 17) Alla Kongliga påbud, som röra det gemena bästa; ware sig Religion, Sändel, Återbruk eller annan hushållning, skola i Hertigedömen gälla och obråtsligen wid straf efterkommas; hwar öfwer Konungens Befallningshafwande åga at hafwa inseende.
- 18) Hertigarne måga intet af sine Hertigedömen förstingra, eller någon skatt til ewärdelig ågo eftergifwa; hwilket, om det sker, skal det gifna straxt under Kronan förfallit wara.
- 19) Inga Främmande skola i Hertigedömen til Ambeten antagas, eller uti Slott och Län insättas; icke eller måga Riktsens hemliga Sändingar för dem uppenbaras.
- 20) Icke måga Hertigarne, utan Konungens wilja, köpa eller sig tilbyta några Skatte-Krone-Kyrke-Kloster-Biskops- eller Prebende-Gods och dem under arfgodsen förlägga; hwar de det göra, skal dubbelt så mycket af Arfgodsen tagas och under Kronan förläggas. Men med deras arf och egne måga de efter behag handla.
- 21) Konungen åge fritt, at efter behag gifwa Grålse af alla Skatte-gods, som så wäl inom som utom Hertigedömet äro belägna, dock så, at Hertigarnes årliga ränta där af icke förminskas. Åge och Hertigarne frihet, at emot weder

derlag af deras Arfwegods sig tilby- 1561.
ta sådane innom Hertigedömet belågne
platser, hwilka til Slotts-byggnad eller
Säterier kunna dem behaglige falla.

22) Alla Kyrko- och Krono-gods som til
Arfwegodsens blifwit lagde, skola til Kro-
nan och Kyrkan återlemnas; likaledes
skola alla de Gods som Adelen ifrån-
tagna blifwit, men ej lagligen förswa-
ras kunna, återgifwas.

23) Skjöld och Själm må Konungen en-
sam utdela, men ej Hertigarne, jämte
andre Privilegier och härligheter, så utom
som innom Hertigedömen; dock utan
minskning af Hertigarnes inkomster.

24) Alla de Privilegier, som Hertigarne
af eget bewåg utdela ware kraftlöse,
om Konungen dem ej stadfästa wil.

25) Det Mynt, som innom Hertigedömen
slagit warder, bör til skrot och torn
aldeles med Konungens wara lika,
samt på den ena sidan med Konungens
bild stämplat. So annorlunda mynta-
låter, ware sin myntningsrätt förlustig.

26) Tull-intågten ware Hertigarne tilhö-
rig; likaledes alla Bårgwert, så funde-
na som ofundna innom Hertigedömet.

27) Sogdarne skola göra Hertigarne räk-
ning för upbörden; dock så, at Konun-
gens Kammar-Råd hwart sjunde år
åga at efterse räkenskaperna, samt huru
med Kronogodsens hushållat warder.

1561. 28) Biskopar eller *Ordinarios* äga Hertigarne ej rätt at i Länen tillsätta.
- 29) Til Biskoparnas underhållande skal Konungen af Hertigedömen behålla tionden; men Taxan ware Hertigarne tilhörig.
- 30) Alla Prästegäld skola af Biskoparna besättas; utom de *Regale* gälden, om hwilka Hertigarne efter behag måga bestyra.
- 31) Lagmän tillsätter Konungen; men Hertigarne Särads höfdingar, dock så, at icke flera Särads höfdinge = Dömen tillsammanläggas.
- 32) Om Appellation. Med Rättegången i Hertigedömen skal så tilgå, at ifrån Särads höfdingen bör wädjas icke til Lagmannen, som annorstådes i Riket sker, utan til Hertigen; men ifrån Hertigen til Konungens Tämnd eller Konungen sjelf.
- 33) Böra Furstarne ingen hindra eller wågra, at söka Konungen med klagomål, det ware sig emot Furstarne sjelfwe eller deras Tjänare.
- 34) Alla Konungens satören skola wara Furstarne tilhöriga; och böra Hertigarne därpå att hafwa, at alla saker efter Sweriges Lag ransakade och dömda warda. Dock må de straff som *Crimina læsæ Majestatis* åtfölja wara Konungens ensater.

35) Ko-

- 35) Konungens Tåmd som kring Riket 1561.
resandes warder, skola åfwen uti Hertigedömen blifwa emottagne och af Hertigarne förplågade; då inga saker för den samma måga undandölias.
- 36) När Konungen wil draga igenom Hertigedömen, skola Hertigarne så laga, at Konungen och hans Hof, med gårdar och skjuts-färder blifwer förfordrad. Lika så Konungens bud, och andre hans Män af Rådet eller Adel, så ofta de til Konungen blifwa kallade.
- 37) Slott och Gåsten måga Hertigarne efter behag innom sina Furstendömen upbygga, på hwad Orter dem bäst synes.
- 38) Alla innom Hertigedömen belågna Slott och Gåsten skola för Konungen och dem som hans Fullmägt wisa, stå fria och öppna, wid alla de tilfällen då Konungen sig af dem wil betjäna; dock skal sådant ske på Konungens egen omkostnad.
- 39) Slotslofwen måga Hertigarne efter behag förordna, af sådane män, som Konungen och Riket sin trohet swurit; hwilka utom des igenom synnerlig ed böra sig förpligta, at de samma Slott och Gåsten icke skola hålla Konungen och hans Fullmäktige undan eller emot.

1561. 40) All Adel som inom Hertigedömet boende är, stånde fritt at gifwa sig i Konungens tjänst.
- 41) Öfwer den besuttne Adelen och Konungens Råd, åga Hertigarne ingen Jurisdiction.
- 42) Icke må Hertigarne lämna beskydd åt misfgärningsmän, eller dem, som emot Konungen sig i någon måtto förse.
- 43) Hertigarne skola lefwa under Sweriges Lag, dessa Artiklar och Testaments-ordningen; och ingen annorstådes anten med klagan eller Apellation utan hos Sweriges Konung sig insinna.

Thuru Konung ERIK uti dessa Artiklar synes nog hafwa fringskurit sina Bröders magt, torde dock uti dem föga obillighet finnas. Man må besinna det Hertigarne dock woro Undersåtare; samt at Konung med Ständer wißerligen kunde tildela dem, efter omständigheter, flere eller färre af de Konungliga rättigheter, emedan de den högsta Magten egentligen tilhöra. ERIK lät sammankalla Ständerne jämte sine Bröder til Arboga, der dessa Artiklar dem skulle föreläsas. År 1561 den 14 April börjades Riksdagen. Sedan Arfdelningen, efter många ordwärlingar, wart slutad, företogs den swåra frågan om de Gurstelige Rättigheter. De åfwanförmålde Artiklar blefwo af Ständerne gillade, sedan Pehr Priake, Sturen och Søren Eriksøn Lejenhusvud myts

nyttjat all sin talegåfwa at för menigheten ut- 1561.
reda denna saken. Prinsarne JOHAN och MAG-
NUS måste dem, fast ogärna, underteckna: men
i synnerhet fökade detta i Hertigens af Gindland
bröst, emedan han egenteligen derwid påsyfta-
des. Konungen lät åfwen igenom *Brake* fö-
reställa, huruledes *Swæa Rike*, som tilförena
och enligt *Lagen* hade varit et *Walrike*, nu
mera medelst de beswurne *Arfföreningar* war
til et *Arfrike* förwandladt, samt at i anseende
dertil *Konunga Balken* förändrad. *Brake* up-
gaf en ej mindre wigtig fråga, huruwida *Ri-*
kets Arf-Furstar uti *Rådet* borde intagas. Detta
ämne förorsakade longa öfwerläggningar. *Fur-*
starne wågrade sådant, emedan de med skål an-
sågo sig öfwer *Rådet*: men *Konungen* wille
således påminna dem derom, at de woro hans
Undersäter. *Brake*, hwilken wid detta tilfållet
wille med högsta flit göra sig förtjent af *Ko-*
nungens wålbehag, framletade alt hwad til det-
ta ändamålet tjena kunde, och talade länge för
Menigheten. I samma affigt beslöt åfwen *Ko-*
nungen, at uphöja de äldre *Ndelige Slägter*
uti högre *Arfstånd*; hwarigenom de skulle lyf-
tas närmare intil *Hertigarne*, och förbindelsen
imellan *Arf-Konungarne*, samt de *Undersätare*
som sådane *årftelige wårdigheter* bekommit, dy-
medelst befästas. 12.) Man lemnar derhån hu-
ruwida *Konungens tanke* i denna delen passa-
de emot ändamålet, och om icke dese beförd-
ringar så snart kunde wärka twärt deremot.

C 4

Det

1561. Det märker man, at Konungen wid alla tilfällén gärna sammanblandade Hertigarne med Undersåtare; hwilket aldrathydeligast synes af de förordningar, som wid begynnelsen af hans Regements tid utfärdades, merändels med denna märkelige ingång; Wi ERIK den Sjortonde med GUDS Nåde S. G. och W. Konung, tilbjude eder, of älskelige wære trogne Undersåter, Furstar, Grefwar, Friherrar, Friborne Grefses-Mån, Prest-Mån, Bjöpstads-Mån, så ock wære och Kronones Skattskyldige Bönder, och alle andre som bygga och bo uti menige Sweriges Rike, wår synnerliga gunst och nåde tilförene. Hårtil kom den unge Konungens naturliga böjelse för pragt, som födde af sig det begär, at gerna se sitt Hof lysande, samt at uphöja sig sjelf i det han regerade öfwer höge Undersåtare: at förtiga det afseende han dermed kunde hafwa uppå den länge tilårnade Angelska resan; då hans Följe borde, uti ELISABETHS Hof, prunka med icke ringare äretitlar, än dem de buro, som omkring hånna wistades. Jag tror at de taga miste, som inbilla sig, det Konung ERIK med de ärfstelige Grefwe och Friherlige Ståndens införande i Riket, har med flit welat fasta frö til agg och afwund imellan sina Undersåtare, i tanka at dymedelst stärka sit wälde. 13.)

Ibland

13.) *Rafand. Histor. Sv. och efter honom Vassor Hist. de L. XIII, Lib. II. p. 250.*

Ibland Grefset hade intil den tiden ingen annan skilnad uti Stånd och Högghet funnits, än den som Tjenster och Ambeten medförde. Uti de äldre tider nämnas Jarlar, Hertigar, Hersar, hwilka titlar likwål mera torde wara at anse som Tjenstenamn; emedan de icke woro ärftelige. På denna Riksdag blef allmän- nelsen fungjordt, det Konungen wille, wid dess instundande Kröning, införa i Riket ärftelige Grefwe och Friherre wärdigheter, efter andre Konungars lössliga bruk. Detta wart af en Kongelig Hårhold och under trumpet klang utropat uti följande ord: Efter ty Swea Rikes Thron och Konunga-Säte under ärftelig rätt och rättighet stadgadt är; så woro höfligit, at ärfteliga härligheter också måga wid Hofwet införas. Ty är Hans Kongl. Majestet til sinnes Grefwe-Stånd inträtta, och det med särskild förmon före de andre stånden i Riket bepryda: hwar til Kongl. Maj:t har tänkt Herr Svante Sture til Görningsholm, Herr Pehr Brahe til Riddboholm, Herr Gustaf Johansson til Saga uphöja; och under sin Kröning med Grefweligit Skölde-Märke begåfwa: det GUD gifwe lycko til.

Konung ERIK hade icke förändrat sit uppsåt at besöka ELISABETH, änskönt resan blef afbruten. Många saker skulle likwål förut ställas i ordning, emedan utsigterne woro nu longe annorlunda bestaffade än nyss tilförena. Kröningen borde först för sig gå: Ständerne på

1561. nytt om resan antydas, och författning tagas om Rikets styrelse under Konungens bortowaro. Under det Riksdagen i Arboga påstod, och wid wårens begynnelse återkom *Beurreus* alla na ifrån London. Han medbragte *ELISABETHS* skrifwelser, hwilka ehuru stälde uti de aldras wänligaste utlåtelse, intet något påliteligt innehöllo, hwad hufwud-frågan angick; 14) men gafswo likwål den hete Friaren nog anledning at fullfölja sina upsåt. Tilförena och under Fadrens lifstid, war Konungen twungen at bifälla det Hertigen i Finland skulle föra Riksstyrelsen, medan han utom Riket wistades. Numera ågde *ERIK* sig sjelf: och som han skäligen befruktade, det torde denne Prinsen nytja Brodrens bortowarelse sig til förmon; hwaraf åtskillige beswårligheter i tiden kunde födas, om icke Konungens återfärd til sit Arfrike til åfwen-tyrs göras osäker; fördenstul walde han, medan han ännu i Arboga wistades, någre ibland sine trognaste, dem han satte til Ståthollare i hwarje Landsända, och gaf dem ur sit Cangelie den betjening de behöfde, at bewaka så hans som Rikets bästa. Konungen bortgaf wid samma tilfälle åtskilliga Ambeten; och befordrade, utom andra, *Jöran Pheron* til Vice Cangelier, samt lade dy medelst grunden både til sin och hans olycka.

Konungen reste til Upsala, der Sweriges Regenter af ålder låtit sig Kröna. Honom mötte hela det Kungliga Huset, jemte många frem-

fremmande Herstaper och Sändebud. Den 29 1561.
 Jun. upträdde ERIK uti Dom-Kyrkan, der År-
 fe-Biskopen *Laurentius Petri* satte Kronan på
 hans hufvud. Vid detta tilfället utkastades
 Krönings-Peningar ibland Menigheten. Myn-
 tet wisar at Konung ERIK då redan hade up-
 tagit S. Salvators eller den gamla Seraphiner
 Orden, hwilken, som man menar, Konung MAG-
 nus Smek inrättade. 15) Han har åfwen wa-
 rit den första Swenske Konung som blifwit
 Krönt med tilsluten Krona. Efter Kröningen
 upträdde Konungen i sin Thron, då de tre Råds-
 Herrar framkallades, hwilka til Grefwelig wår-
 dighet skulle uphöjas. De woro kläddes i sida
 hwita Damast-käpor. Hårholden bant Swärd
 wid deras sida, och hängde dem på axlarna
 långa Silkes-Kappor. Derefter föllo de på
 knä för Konungen. Han satte sjelf Grefwe-
 liga Kronor på deras hufvuden; rörde hwar-
 je af dem med Riks-Swärdet wid den wän-
 stra axelen, och sade; Strider Manliga för
 Konung och Fädernesland. Sedan de ha-
 de aflagt Eden samt kyss Konungens hand,
 ropade Hårholden; Nu äro deße ärlige
 Herrar Grefwar wordne. 16.) Derefter, och
 när Grefwarne aftrådt, ropade åter Hårhol-
 den, det Konungen af synnerlig nåd wille til-
 någre af Frelset utdela. Fri-Herre namn och
 Hår-

15.) *Brenn. Thes. Num. p. 75.*

16.) *Svante Sture* siet til Grefskap, *Slottet Stegeholm* och *Staden Westervik.* *Pehr Brahe* siet *Wifingsborg.* Grefwes-Brevet dat. d. 9. Juli 1561. *Gustaf Rosa* siet *Bogesund.*

1561. Hårlichkeit. Deſe woro *Gustaf Olofsſon Stenbock* til *Torpa*, *Sten Eriksſon Lejonhufvud* til *Råfsnås*, *Birger Nilſſon Griip* til *Winds*, *Gabriel Chriſtersſon Oxenſtjerna* til *Mörby*, *Lars Flemming* til *Sundsholm*, *Carl Holgersſon Gera* til *Björkwiſ*, *Georg Holgersſon Gera* til *Allonö*, 17.) *Clas Chriſtersſon Horn* til *Aminne*, och *Erik Guſtafsſon Stenbock* til *Torpa*. 18.) Men emedan icke alle deſe woro tillſtådes, ty framfallades de närwarande, och af dem förſt *Sten Eriksſon*. Honom tilltalade *Vice Cankleren Jöran Pehrſon* i deſa ord: Gör den trohet J wiſat Hans Kongliga Majestets Herr Gader, ſamt Furſtanom, ſå wäl ſom i aſſeende uppå den nit J hådanefter wiſen, Herr *Sten*, wil Kgl. Maj:t uphöja eder uti Friherre-Stånd. Derwid kaſtade ſig *Sten Eriksſon* på et knå för Thronen, men ſtod ſtrax up igen; afklädde ſig ſjelf klåderne, och drog haſtigt på ſig en med blomwårk utſirad Silkes-Tröja; hwarefter Hårholden bandt honom Swård wid ſidan, och hängde på hans arlar den Fri-Herrliga Råpan. Wid hwarje af Ceremonierne, uprepade *Vice Cankleren* deſa ord; På det J måtte weta, Herr *Sten*, det J äre en Fri-Herre worden, wil Kongl. Maj:t at J med en ſådana drägt ſkal beprydd warda. J detta ſtick fälde Fri-Herren ſig til Konungens fötter, ſom ſatte en liten Krona eller Hatt på hans

17.) Carl och Georg woro Bröder.

18.) *Gustaf Olofsſons* Son.

hans hufvud, rörde wid axlen med sin hand, 1561.
och sade, Stat upp Herr Sten Gri=Herre.
På lika sätt fortvörs med de öfrige, då eden
federmera dem santelige af Vice Cansleren fö-
restafwadades: Men Herholden aflöt denna hög-
tideligheten med detta märkelige utrop: Det
ware allom turnigt, at en Konung är i
Swea och Götha Rike; hwilken GUD of-
gifwit och wi för ögon se; Den Stormåg-
tigste Furste och Herre, ERICUS den Sjö-
tonde; och ånständ flere Kronor blänka för
edra ögon, må ingen det så taga, som skul-
le flere än en Konungslig Krona finnas;
I ty at efter löslig sed, har Kgl. Maj:t
welat låta hwarje Stånd, så wäl Hertig-
gar som Grefwar och Friherrar, blifwa be-
nådade med sine Åre=Teckn. En år S. G.
och W. Konung och ej flere. Derefter följde
Riddareslaget, då jemte 20 Swenske Män 19.)
tvänne Utlännigar, nemligen Legaterne ifrån
Romern, Henric Herman von Tibvitz och Jöran
Godevitts von Kosen det fingo. Riddaren föll på
knä för Konungen, som slog honom med Svärd
öfwer skuldran såjandes; Först war du en
Hedning, sedan en Christ, nu äst du en
Riddare worden. Efter återkomsten i Slot-
tet

19.) Deße woro, Jöran Eriksön. Thure Pherson. Nils
Gyllensfjerna. Dionysius Beurres. Nils Boje. Arvid
Trolle. Erik Carlsön. Högskild Nilsön. Claes Åkes-
son. Claes Flemming. Knut Knutsön. Erik Måns-
son. Sigge Larsson. Jöns Bonde. Benät Gylsa. Hans
Kyle. Gustaf Finke. Jöran Finke. Nils Krumme
Ivar Ivarsson.

1561. tet skade Konungen detta antal med *Måns Svensson*, *Knut Haraldson*, den Danske Legaten *Arved Ugerup*, Syndicus uti Staden *Lybeck Johan Audelius*, och Dansigste Bur-Grefwen *Johan Praut*. De twänne sijnämde wille wägra at emottaga en heder, hwilken de trodde ej tilhöra sit stånd såsom *Borgersmän*; men då Konungen sielf för dem förklarade, at förtjenst och stickelighet, ehwar din funnos, kunde och borde med Ridderligt Mann utmärkas, låto de sig dertil beqwäma. At öppna de påföljande Lustbarheterna, dansade Konungen, Hertigarne och Prinsessorna med Gacklor för sig. Den Unge och muntre Konungen gaf sielf efterdöme af förnöjelse, och wisade sig mild emot alla. I synnerhet utmärkte han de Hansiske Legater med ynnest, hwilka singo löfte om Privilegiernas bestånd; men de Revelske öfwerhopades dock framför andra. Deras gamla Privilegier blefwo genast stadfästade. Konungen lemnade dem utom des full försäkran, det skulle deras Handel med Ryßland, som en runtid warit tilstångd, åter öppnas; och emedan han nu innehade de Länder, hwilka Hår-Mästaren, eller den nya Hertigen af Curland, *KETLER*, hos dem pantsatt, för en Penningeförsträckning af 30000 Riksdaler, ty låt han, emot all deras förmodan, hela detta Capital dem frukostigt öfwerlemla; samt anmanade Swea Rikets Handlande, at til Revel flitigt öfwerföra alt hwad Staden kunde betarfsa. 20.)
Den

Den sjette dagen efter Kröningen reste Ko-^{1561.}
nungen med hela det höga Samvämet ifrån
Upsala. Vid Flötsunds färja skilde han sig
derifrån, för att wistas på sina Arfwe-Gods,
som i Mälaren woro belågne, til den 12 Ju-
lii, då han fläckan 3 eftermiddagen gjorde in-
toget i Hufvudstaden. Soldater woro upsat-
te på bägge sidor om gatan der han framred.
Alle Utländske Ministrar redo främst, två och
två uti 14 leder. 1. De ifrån Sundet. 2. Ro-
stock. 3. Lybeck. 4. Alla Furstelige Mans-
säldeste, Preussiske, Badiske, Pomeriske. Näst
för Konungen tio Drabanter; sedan Konun-
gen: efter honom hans tre Bröder tillika med
Hertig MAGNUS af Saxon, och sluteligen he-
la Hof-Betjeningen med 300 Håstar. ERIK
war wid det tillfället klädd uti en blå Sam-
mets drägt, rik af Gull och Perlor. Han red
på en hwit Häst med höga fjedrar i hufvud-
det, omgifwen af 6 Pager klädde i rött Sam-
met, samt 14 Drabanter klädde i rött kläde,
med Sammets brem och snören. Hertigen af
Finland wisade sig klädd i Gyllendul. Hans
Häst war gulbrun, omgifwen af 4 Pager:
MAGNUS i svart och CARL i rött Sammet,
med 5 Drabanter. Så snart Konungen war
anländ mit på bron, kommo fyra Adelsmän
och drogo en Himmel öfwer honom, den de
buro alt up til Slottet. Dagen derefter och
de följande tilbragtes i lustbarheter; hwarun-
der åfwen Riddareslag förrättades; då Hans
Claszon Bielkenstjerna, Henrich Claszon Horn,
Hans

1561. *Hans Björnsön Lejon, och en Lifländare Clas Mechs* det emottogo.

Wid intoget i Hufwudstaden fant Konungen för sig en förnäm Polsk Herre, Grefwe JOHAN af Teczin, Palatin af Lublin; hwilken af en beswärlig resa blifwit hindrad uti des upsat at bewista Kröningen. Konungen i Polen, SIGISMUND AUGUST, som med afwogt öga betraktade de Swenska Wapnens framgång i Lifland, i synnerhet sedan KETLER den största delen af Landet til den Polska Kronan hade afstått, sticade denne Herren til det Swenska Hofwet, at försöka om ej Konung ERIK ifrån sit upsat kunde stå at afwända. Grefwen föreslog imellan dessa Hofwen förbindelse emot det Ryska; men med det wilkor, at Swerges Konung skulle til hans Herre öfwerlemnna så wäl Revel, som hwad mera han i Lifland hade intagit: samt desutom bistå Polen under Kriget med et Penninge-lån af Trehundrade Tusende Riksdaler. Den nära wänskap som således dem imellan börjades, skulle dymedelst befästas, när Hertigen af Finland, efter des länge yttrade östundan, med SIGISMUNDI Syster CATHARINA blefwe förmåld. Men ERIK ansåg en sådan wänskap såsom alt för dyrt köpt; samt at den woro, i anseende til tidens omständigheter, mindre naturlig; hwarsföre den ej eller kunde blifwa waraktig. Han swarade det han til fred icke skulle finnas öbenägen; men ej emot afstående af sine Lifländske fördelar: emedan SIGISMUND ingen bättre rätt til dessa

Län

Länder, än Sverges Krona, kunde förebåra. 1561.
KETLER hade skänkt SIGISMUND hvad han sjelf
icke ägde; och desutom retat emot sig de Swenska
Wapnen: i anseende hwartil ERIK nu innehade
dessa Orter både som Segertvinnare och Skyds-
Herre. Men med de Slott och Länder, hvil-
ka SIGISMUND sig bemågtigat, lofwade Konun-
gen at han sig icke skulle befatta. Han wille
åfwen bistå med Penningar, om Dynamyn-
de, Wolmar och Wenden blefwo deremot
til underpant lemnade. Om förtroendet på dessa
grunder bygdes, så skulle åfwen Konungen med
nöje se fortgången af den förbindelse som imel-
lan hans Broder och den Polska Prinseßan
påyrkades. Grefwen började sjelf en kärleks-
handel med Prinseßan CECILIA, och tyckes af
hånnas hafwa fått goda swar, efter han vå-
gade at låta slå en Skåde-Penning, på hvil-
ken hans och hånnas Bild finnas preglade;
som likwål skedde mycket för tidigt; i synner-
het emedan han af Konungen ännu ej hade be-
kommit annan utlåtelse derom, än uti almän-
na ord. Man wil säja at Stor-Fursten i Ryß-
land åfwen skulle hafwa haft tanke för denna
Prinseßan. (*)

Ufrån England war, som redan är sagt,
Beurreus återkommen. Den sluga ELISABETH
nyttjade så denne Friaren som de öfriga til be-
främjande af sina Politiska affigter. Men om
ERIKS wänskap, gaf hon sina afflag i såda-
na ord som altid innehöllo något hopp, ehuru
föga

(*) Messen Sc. ill. T. XV. p. 119.

1561. föga det funde wara. Brefwet som *Beurre-*
us med sig förde innehöll denna twetydiga me-
ning; Son bekände, det hon af Konun-
gens beståndiga tilgiswenhet fant sig högst
förbunden: at han fördenstull icke hade
fåst sit sinne wid en otacksam; men at hon
af erkänsla kastade sig i et fast wänstaps-
band; hwilket wordo alt hwad af en Prinz
sega kunde begåras. Under samma tid in-
funno sig wid hännas Hof flere Friare: dem
hon merändels på lika sätt bemötte. *CARL Ar-*
ke-Hertig af Österrike: En Hertig af Holl-
sten: Grefwen af Arran, Hertigen af Chate-
lerauts Son, och, efter *MARIA*, närmaste Arf-
tagaren til den Skotska Kronan; titlar hwil-
ka tyktes hafwa bort lysa i hännas ögon. Til
desse kommo åtskillige af hännas Undersåtare;
hwilka då de ej wågade at uppenbarligen för-
klara sin mening, nöjde sig med at gifwa hån-
na anledning til gisningar. Den ene tröstade
på sin börd; en annan på sin förtjenst; den
tredje på sin gestalt. Grefwen af Arundel
war något til åren, men af gammalt blod,
och råknade sig ibland hännas Hofmän war-
digast en sådan lycka. *Villjam Pickering* hade
rönt en eller annan ynnest, och trodde sig kun-
na gå längre. Men af alla tyktes dock *Rob-*
bert Dudley, Hertigens Son af Northum-
berland, hafwa företrädet. Ånständt Far-Fa-
dren under Konung *HENRIC VII.* lifstid under-
gått en hånlig död, fant icke destomindre So-
nen tilfålle at bringa sig up til det högsta an-
seen=

seende i Riket. ELISABETH såges gerna hafwa 1551.
 malt til Ministrar de fagraste och stickeligaste
 hon fant ibland sina Undersåtare. Dessa egen-
 skaper träffades hos *Dudley*, jemte mycken dri-
 stighet och muntert upförande. Så snart den-
 na Drottning intog Thronen, flyttade hon hos
 honom ifrån det ena hoga Åmbetet til det an-
 dra, til deß han omsider blef Hertig af *Ley-*
cester. *Dudley* erför under alt detta et sär-
 deles förtroende, så at han sjelf kunde se, det
 Drottningen för honom hyste en mer än wan-
 ligt nådig böjelse. Hans företråde framför all
 Adelen i hela Riket; alle regerings-årenderna,
 som lades i hans hand, och de många upväkt-
 ningar, hwilka i följe deraf dageligen hos ho-
 nom gjordes, ökade wäl hans anseende, men
 ådrog honom derjemte et nästan almänt hat,
 som äfwen sträkte sig innom *ERIKS Hof*. Ko-
 nungens Bref til *Gyllenstjerna*, skrefne wid
 denna tiden, äro wedermålen deraf. Åtskillige
 Angelsmän nyttjade detta tilfållet at inställa sig
 wid det Swenska Hofwet, samt at upfylla Ko-
 nungens öron med beständiga berättelser, dels
 sanna dels osanna, om hwad hos deras Drott-
 ning förhades. Ibland desse war i synnerhet
 en wid namn *Johan Demock*, hwilken wid bör-
 jan af året med åtskilliga Clenodier anlände.
 Denne påhade uppå detta tilfållet, at få göra
 en god handel, hwilket honom lyckades. Han
 angaf sig såsom utsänd af Drottningen at be-
 tyga hännas goda tankar för Konungen, samt
 den böjelse alla hans Landsmän hyste för det

1561. tilåmnade Giftermälet; och ERIK som sådant gärna hörde, war mer än lättrogen derwid. Bedragaren fick hwad han begårde för sina waror, och sändes strax tillbaka, at bära dem såsom föråring up til ELISABETH, jemte Konungens Conterfey och Bref. (*) Men denne bodbåraren blef i det Angelska Hofwet icke wälkommen. Han fastades i fångelse, såsom den der mißbrukat Drottningens namn. Hon skref åfwen Konungen någon wänlig förebråelse, för det han hade gifwit sig i förtroende med en så obehörig Person: (**) gaf honom nog wanhöpp i hans åstundan, och styrkte honom aldeles ifrån at åfwentyra sig på en så long resa som det woro, om han skulle besöka hanna i hännas Land. Wid samma tid färdades den unge Grefwe Nils Sture med nya befallningar til Gyllenshjerna. Konungen kände den falskinnighet som war imellan Drottning ELISABETH och

(*) Dat. d. 11 Apr. 1561.

(**) ELISABETHS Bref är dat. d. 22 Junii 1561. Om *Demock* säger hon: *Isle Johan Demock* in inferiori Germania natus est. Olim propter usum aliquem lingvæ Teutonicæ, tempore Principum s. m. Henrici Octavi Patris mei, & EDVARDI VI. Fratris nostri charissimi, aliquando horum Regum jussu comitabatur eorum Commissarios in Germaniam, ut illo interprete uterentur, in conducendo Germano milite. Hoc modo, & ad hanc solumodo operam tanquam famulus horum Regum habebatur. Defunctis illis, nec tempore MARIE Sororis nostræ ch. nec a nobis unquam ad aliquem usum adhibitus est; Sed vixit sibi privatim tanquam homo tenuioris loci inter mercatores Londinenses. Circiter proximas Superiores Kal. Januarii suppliciter a nobis petiit, ut copiam illi faceremus trajiciendi mare, quo res illius preciosas commodius posset vendere. Hanc illius petitionem non denegavimus. Aliter de eo nihil unquam vel auditione accepimus, nedum cum illo collocutæ Summus, aut cum illo colloqui quemquam curavimus. &c.

och dess Syster Anke-Drottning MARIA af Skot- 1561.
land, som wistades i Frankrike wid den tid, då
Mornay ditkom med S. Michaëls Orden. Han
wiste det hon icke gärna skulle se någon un-
derhandling imellan Sverige och Skottland för-
retagas, hwartil så mycket mera liknelse kun-
de wara, som hon hade sig Guisernas stämp-
lingar bekanta: de der woro den Skotska Drott-
ningens nära Anhörige, och winlade sig med
högsta bekymmer at förkorta ELISABETHS wäl-
de. Man har äfwen anledning dertil, det desse
på langt holl låtit infasta uti Konung ERIKS
sinne några utsigter åt den sidan. (*) Sturen
och Gyllenstjerna skulle fördensfull qwåfwa al-
la sådana mistankar innom ELISABETHS Hof.
Hwad Dudley angick, på hwilken Konungen
war högst förtörnad, föll ERIK under kärleks-
tankarna, och glömska af sit Rikes höghet, i
den sällsamma swaghet at utmana honom til
entwige; (**) en slags dårskap, hwilken då war
öfweralt gångse. Jemte alt detta, och eme-
dan Konungen alt fort beredde sig til den An-
gelska resan, som snart skulle företagas, ty war
han mon om at få et säkert Leide-Bref ifrån
det Angelska Hofwet. Han hade tilförena der-
om anhållit, och et sådant bekommit. Men wißa
ord deruti föreföllo honom twetydiga. Den me-
ningen, ne aliqua Specie belli Angliam appete-
re prætendamus, wille han således hafwa ån-
drad, quod nihil hostilites contra Anglos age-

D 3 :

re

(*) Hume Hist. de M. de Tudor T. IV. p. m. 178.

(**) Dat. d. 29 Martii 1562. Sw. Sat B. P. I. n. 10. p. 73.

561. re vel tentare velimus; emedan orden aliqua Specie kunde efter behag förtydhas. I synnerhet som Konungen fant hwarfen anständigt eller säkert, at begifwa sig på en dylik resa utan Krigs-Skepp och tilräckelig Besättning. Man skulle äfwen wid det Skotska Hofwet förorda om säkerhet wid dess hamnar och strander i fall af owäder, eller andre oförmodade omständigheter. Men deråst dessa underhandlingar emot önskan aflupo, borde Gyllenstjerna låta Drottning ELISABETH förstå, det Swerges Konung wiste huru et dylikt förakt kunde bemötas. Huruvida denna ändring uti Leide-Brefwet skedde, är obekant; men uti September månad (*) begaf Konungen sig, i sällskap med sina Bröder, MAGNUS och CARL, jemte Grefwe Pehr Brahe, ifrån Elfsborg til sjö, uppå en Flotta af 14 wäl tilrustade Orlogs-Skepp, i mening at stadna uti hamnen af London. Et swårt motwäder dref honom på tredje dagen derefter ifrån Skagern til Elfsborg tillbaka. Af owana wid sjö-lefnaden, walde han sedermera landwägen igenom Danmark och Tyskland. Ministrarna i Köpenhamn Gustaf Stenbock och Thure Bjelke fingo fördenskul befallning, at wid det Hofwet utwårka för Konungen en säker resa, samt med begåran det motte elofwa Personer af den Danske Adels, dem han sjelf utnämde, komma, och som gislan, förblifwa på Swenskt Bottn, medan Konun-

(*) Den 3 Sept. 1561.

nungen togade igenom det Danska Riket. (*) 1561
 Han lät åfwen hos de Tyske Furstar om en
 dylik säkerhet anhålla. På det förra stället
 blef legden, dock utan giflan, bewiliad; men
 med det öfriga gick senfärdigare. Dymedelst
 förhalades resan ifrån den ena tiden til den
 andra: och de Bref som under denna wäntan
 ifrån Anglånd ankommo, förswagade alt mer
 och mer hans hopp om werkets framgång. Drot-
 ningen hyste likwål för honom beständig hög-
 aktning; så at hännas Hofmän, då de ådra-
 git sig onåd, ofta flydde til ERIKS imellan-
 kommande förord. Ibland dem war åfwen
 den olyckelige Grefwen af Serford, (**) som
 för det han hade Drottningen ovetande, gift
 sig med en hännas Anförwant, wäntade sin
 dödsdom.

Ronungen företog sig derefter at anstalta
 om Riket och dess hushållning. Swad Reli-
 gions-wärket beträffar, hade redan wid Riks-
 dagen, som före hans Kröning höls i Arbo-
 ga, åtskilligt derom blifwit stadgat. Många
 af de onödige och widskiepelige den Romerska
 Kyrkans Ceremonier, hwilka för Menighetens
 skul måste qwarbehållas, då Reformationen uti
 Konung GUSTAF den Förstas tid för sig gick,
 blefwo der widare skärskådade och afskaffade:
 såsom Sacramentets uphöjande wid Måsan, be-
 låstens misbruk m. m. Nu införskrefwos åtskil-
 lige

(*) Resenii Hist. FRFD. II.

(**) Dat. d. 14 Dec. 1561.

1561. lige Prester ifrån Tyskland. (*) Han wårda-
de Låro-Wårken i Riket; men ibland dem i
synnerhet Academien i Upsala, som försågs med
et nytt Lårohus; och war angelågen derom,
at skickelige ämnen för Rikets så Andelige som
werldslige Ambeten, motte efter handen beres-
das. Igenom *Beurreus* införskaffades många
Konstenärer och Handwårkare, Tapetmakare,
Jubilerare, Målare, Smeder med flere. (**)
Och emedan under Religions förföljelserna, i
synnerhet i Frankrike, tusendtals Människor
misshöjdes med deras egne Fädernesland, an-
gelågne at finna andra hemwister; tilfällen som
Floka Regenter icke försuma at wända sig til
nyttä; ty låt Konung ERIK igenom sina Mi-
nistrar allestädes fungöra, det alla de, hwilka
wille sätta sig neder, på hwad orter dem hållst
behagade innom hans Rike, skulle derstädes
blifwa emottagne med all wänskap, under lika
säkerhet och beskydd med Landets egna Barn;
och för sig sjelfwe åga Religions-frihet. (***)
Man

(*) Lit. Reg. ER. ad Simön Waldern, d. 19 Febr. 1561.

(**) Dat. d. 12 Jan. 5. 8. 19. 26 Febr. 5 Martii, 9. 11.
27 Julii A. 1561.

(***) Dat. d. 18 Febr. 1561. ERICUS hujus nominis Deci-
mus quartus Dei gratia Svecorum Gotthorum Wandalorum-
que Rex & heres universis has nostras patentes literas in-
specturis salutem. Cum multoties nobis a plerisque viris bo-
nis & honestis verum etiam a nostris servis & subditis alienas
terras & regiones peragrantibus significatum sit & demonstra-
tum, multos esse, qui cum ob pietatis & veritatis studium ex
naturali sua regione peregrinari & in alias terras divagari co-
gantur, lubenter si certas sedes, in quibus tranquille & pie
& secundum Dei Evangelium & puram religionem eis vive-
re permitteretur, possent invenire; eo maxime cuperent se

Man finner monga Utländska Slågter, som i 1561.
anledning deraf hit inkommit, icke utan Lan-
dets stora förmon, så i anseende til Folk-för-
ökning, som Penningar och Konster. At be-
främja Handelen, samt skaffa sig wågen fri-
deråst, under Krigstider, Öresund skulle blifwa
tillstångt för Swenska Skepp, wille han me-
dest Canalers öppnande sammanbinda Sjöarna
Mälaren och Jelmarn öfwer Litle-Stigen
til Wånern, hwarigenom man kunde undwika
de Danstas twång uti Sundet, och på Göt-
tha Elf med lätthet gå in i stora Hafwet.
Detta war en ibland orsakerna hwarföre Elfs-
borg befästes; emedan det ämnades til en Sta-

D 5

pel-

recipere. Nos igitur ipsorum miseratione commoti, & ut il-
lorum saluti, afflictioni & necessitati succuratur, piusque aliquo
modo consuleretur, ut alicubi solamen & refugium aliquod in-
venientes post hac incertis ita sedibus non cogantur divagari,
ex nostra singulari gratia universis & singulis personis cujus-
vis conditionis, status & qualitatis fuerint, qui se in regni ac
ditionis nostræ terras ubicunque locorum fuerit, eisque com-
modius videbitur voluerint recipere, notum facimus, nos ip-
sis liberum ingressum & mansionem in his nostris terris per-
mittere & concedere, nosque lubenter ipsos in nostram tute-
lam, defensionem & protectionem sicuti nostros proprios sub-
ditos & vassallos velle suscipere: dummodo ipsi e converso no-
stris ac regni nostri legibus ac juri seipsos submittere velint,
atque seipsos ut Christianos decet, gerere, omnemque nobis
& regno nostro fidem & fidelitatem servare; Et ut ne quis
forsan existimet nos aliqua alia onera aut tributa graviora quam
nostris velle imponere, certas conditiones & articulos dilecto
nostro viro ac in Angliam legato DIONISIO BURRHEO
misimus, sub quibus omnibus ipsis præfatis licebit tute, tran-
quille & pacifice vivere, iisdemque privilegiis, jure præemi-
nenti uti qualibus nostris propriis penatibus subditis & Vassal-
lis uti fas est & licitum. In cujus rei majorem fidem, nos
has nostras patentes nostra syngrapha subscriptas nostro figil-
lo mandavimus muniri. Datum in arce nostra Holmenæ De-
cima octava die Februarij Anno Domini 1561. Regni vero
nostri primo.

1561. pel- och Nederlags-ort för den Swenska Handels- delen. Hans befallningar derom til Inwånarena i Wester- Götthland, Dal och Wermland, (****) hwilka det i synnerhet ålades, at med arbete dertil bidraga, wisa huru skyndsamt han hade welat hafwa detta nyttiga wärk fullbordat; det hade åfwen otwifwelafrigt skedt, om ej monga inwårtes beswårligheter imellan- kommit, som gjorde Konungen dels ledsen dels förwillad. Under det han friade i Angland, för-

Ipsi Articuli :

Primo, quod doctrinam Evangelicam & Christianam pure, sincere & constanter profitebuntur, scilicet quod in libris tam veteris quam novi Testamenti continetur & declaratur.

Secundo, quod nullas sectas aut hæreses seminabunt, neque religionem, quam Rex & totum regnum proficitur, spernent aut cumberent, quod Si de aliqua re ambigant aut sint dubii Episcopos adibunt, atque cum illis de hac re modeste tractabunt, ipsis causas dubitationis declarantes.

Tertio, quod populum regionis nullo novo dogmate, præsertim verbo Dei adversanti instituent, neque alicujus seditionis aut tumultus tam religionis quam alterius cujuspian rei causa, autores erunt & promotores.

Quarto, quod Regiam Matrem pro summo vero & legitimo Rege hæreditario Svecorum, Gothorum & Vandalorum, tam pro se quam pro suis futuris hæredibus filiis agnoscent.

Quinto, quod Regi & Regno omnem fidem & fidelitatem se semper & ubique servaturos, jurent & polliceantur.

Sexto, quod honorem & utilitatem Regis ac Regni totis viribus promovebunt, repellent incommoda amicorum Regis ac Regni amicos, hostium vero hostes se declarantes ac utrosque eodem loco, quo Rex ac Regnum, habentes.

Septimo, quod juri ac legibus patriæ seipfos submittent, tributa, vestigalia, & alia subsidia, more incolarum Regni, Regi persolventes.

Octavo, quod quandoquidem mos sit Regionis milites subsidarios cibo & potu alere, secundum cujusvis personæ divitias aut paupertatem, sin minus centesimum denarium quotannis Regi persolvere, in illorum arbitrio erit horum utrum malint eligere.

(****) Dat. 5. 8 Martii 1561.

förgat han icke at nyttja Drottning ELISABETHS 1561.
 wånskap til sit Rikes förmon. Ministrarna fin-
 go, jemte andre befallningar, åfwen den, at
 uti London köpa et Hus för Swenska Neder-
 lags-waror. Dermed wille Konungen i någon
 måtta sätta sina Undersåtare ur det twång, i
 hwilket Hanse-Städerna dem höllo, som den
 tiden ensam styrde hela den Nordiska Han-
 delen efter deras behag. Uti detta Hus skul-
 le Swenska Waror upläggas, at försäljas til
 högsta pris, samt Rikets behof af Engelska wa-
 ror upköpas när de funnos i fallande, och til
 Fäderneslandet öfverskickas. At denne Konung
 hyste sunda tankar om upodlingen af Rikets eg-
 ne afwel, som af fremmande oarbetadt i Ri-
 ket köptes, men sedermera förädlat det sam-
 ma påfördes, kan, utom åtskilligt annat, in-
 hämtas af de anstalter han lät föga med Pel-
 teries inrättning i Finland, och de förbud han
 deremot utfärdade, när Rysska Köpmän i Öster-
 och Westerbottn slog under sig Skin-waror,
 som ur skogarna til stor myckenhet samlades,
 samt tilskyndade sig winsten af de arbetslöner,
 hwilka Swenska händer, Naturen mera lifmå-
 tigt, af fremmande borde förtjena. Han tog,
 jemte alt detta, många förfatningar til Berg-
 Wärfens uphjelpande: Myntets omwärdande:
 Gästgifweriernas förbättring; Åker-Bruket
 drift: Boskaps-skötselns och Getaliens tillwäxt;
 och lemnade snart sagt ingen del opåtankt, af
 hwad som kunde tjena at föra fram sit Rike
 i wälmåga.

Den

1561. Den sak för hwilken denne olyckelige Konung som måst plågar swårtas, ehuru han, uti omwåldigas tankar, torde derföre förtjena beröm, är den anstalt han gjorde med Justitiawäsendet i sit Rike. Han inrättade fort efter sin Regements begynnelse, en Konglig Råd, såsom den högste Domstolen; af hwilken en hälft skulle wiða tider om året resa omkring Landet, at efterse huru Lag och Stadgar handhades; men den andra delen blifwa i Hufvud-Staden. Der borde alla Under-Domares fälda Utslag på Konungens wågnar pröfwas, och Högmåls-saker af dömas. Denna Domstol blef försedd med monga bisittare, (*) dem Konungen sjelf utnämnde af de Lagfarnaste Män som funnos: men förstärktes af Ledamöter ifrån Krigs-Rätterna, så ofta Mål förekommo af dylikt bestaffenhet; samt med wißt antal Ridderskap och Biskopar då Adelsmän för Högmålsbrott anklagades. Deße förbundo sig, wid antrådet af deras answariga Ambete, med en strång Ed, hwars alwarsamma innehåll wisar, det Konung ERIK med inrättningen intet annat, än sina Undersåtares säkerhet har påsyftat; ehuru hans omwänner sedermera hafwa deruppå welat sätta en annan och högst obillig förs

(*) Uti de första åren finnas, efter Dom-Boken, följande hafwa varit Bisittare i Konungens Råd; *Gustaf Hindriks-son. Lars Olofsson. Erik Pederson på Malma. Lars Jespersson til Arby. Jöns Ingemarsson. Jacob Teit. Clement Hansson. Blasius Olofsson. Pehr Andersson. Frans Pehrsson. Pehr Simonsson*, som ifrån Söderköping A. 1565 dertil kallades.

förttydning. (*) Til Konungens urssuldade i 1561.
denna deler, bör den alfwarsamma förmaning
icke förtigas, som han sjelf, wid tilfalle af egen
nårtwara, gaf desse Domare, at i lifs-saker icke
lösligen gå tilwaga, eller grunda Utslagen på
blot=

(*) Denna Ed är ur Dom-Boken införd uti Stockh. Hist. Bi-
blioth. p. 264. Och lyder som följer. Jag N. N. Iofwar
och swår på GUDh Allsmectig Sans Selighe ordh
och Evangelium, och beplichter migh här med på allt
thet godhe, som migh uti thette timlige, så och thet
ewighe och oförgånghelighe liffwedt någon tidh schall
till godhe wedherfares, att jagh esther mitt ytthers-
sta förstånd, sinne och förnuft, som GUDh All-
smectig migh gifwett hafwer, uthan all wrångwijs-
het will ransake och döme alle the fall ärendher,
som migh tilbetrodhe wardhe, råttwijseligen och es-
ther Sweriges bestrefne Lagh, och the Hof-Artich-
ler, som then Stormectighe Högborne Furste och
Herre, Herr ERIK then Sjortendhe S. G. och W.
ic. ic. Konungh, medh Sans Kongl. Maj:t min All-
lernådigste Herres och Rigesens Råds-Råd och Hög-
ghe betändande uthi sit Konungslighe Hof hafwer
ställe lathedh, och hwarken för Rådhuget heller udaff
öfwerdådughet, wåld heller wålle, wånstap eller ill-
wille, schyldskap eller frändhsämihe, muter, gift-
heller gaffwer skylldh tillstådhe någens rått så my-
gett migh sthår tillgörendes till förkränkes heller
udbi någhon måtte förminskes, uthen så wål them
höghe som then låghe, thenn fattige som then rijke
förhjelpa til rått och rättwise. Jag schall icke hel-
ler någre saker upstufse och differere när såsom jagh
the bewijs hafwer hört förnummet, såsom noogs-
sampt fulltt göra till saken esther såsom och Swerig-
es Laagh therum förmåler. Så santt såsom thet
GUDh skapst hafwer udhi Himmelen och på Jordhes
ne mig någhen tidh schall komme till godhe anthen
til lif eller ställ. Af alt detta synes med hwad offal mon-
ga hwilka stit wit om denna tidens Handlingar, lifna Konung
ERIKS nämnd wid den tyranniska Domstol (le Conseil de
Troubles) som Hertigen af Alba i Nederländerna inrättade.
Se Webers Anekdota ad Hist. ER. XIV. der denne Konun-
gens historia efter Puffend. Loccenius och andre ganiska orätt
och förwänt göres.

1561. blotta skrifteliga betyg, emedan så små ting på intet annat, än lefwande Witnens egne utsagor borde ankomma. (*) Den Kungliga Rätten satte sig första gången den 11 Febr. år 1562 och fortfor med dess arbete under hela Konungens Regements-tid. Man finner af den Dombok, hwars hufwud-skrift ännu ibland Rikets Handlingar förwaras, det årenderna derstädes icke utan granskning handterades. (**) Men denne Domstolens olycka war, at i de ganska åfrentyrliga tider, som under denne Konungens regering föreföllo, monge förnåme Män för den samma blefwo stälde, och derstädes dömdes; af hwilken orsak han i den derpåföljande Regements-wåningen fick et lika anseende med de öfrige denna Konungens göromål. Det skyndade åstwen *Jöran Pehrsons* fall, at han wid alla sådana tilfällen, såsom Konungens högsta Ombudsman, och på dess Wågnar måste föra talan.

In-

(*) I Dom-Boken p. 39. Då Konungen d. 10 Febr. 1563. war sjelf i Nämnden uårwarande, förmåler Protocollet; Samma tid gaf Kongl. Maj:t sin mening tillkänna om Sögmåls-saker, och de saker som lif och ära angingo, at Hans Kongl. Maj:t icke woro til sinnes på dem dom eller *Sententz* affåja efter skrifteliga wittnesbyrd, så framt, om de såsom sådane wittnesbyrd gifwit hafwa eljest woro i lifwet, utan wille at sjelfwe lefwandes wittnen skulle wara tilstädes, förmanade och rådde fördenfull de ärlige gode Män uti sin Kongl. Nämnd, at de det samma göra skulle, och icke så lätteligen handla med lifssaker, som af en part andre gemenligen se plågar.

(**) Protocollen gå ifrån d. 11 Febr. 1562. til slutet af A. 1567.

Intil denna tiden woro ännu Tjenste-wär- 1561.
fen i Riket, igenom hwilka Styrelsen skulle för-
ras, icke i den redighet och sammanhang som
wederborde. Den Gamle Konung GUSTAF la-
de wäl derwid någon hand, men lemnade dock
det måsta til Efterträdarens omsorg. Sena-
tens Vedomöter wistades mindre delen af året i
Hufwud-Staden och omkring Konungen; men
plågade sammanfallas ifrån deras Sättes-Går-
dar när angelägenheten fordrade. ERIK stäl-
de så detta som annat, hwad til sakernas be-
qwämare gång tjena kunde, i redigare ordning.
Rikens Råd gjordes Tolf til antal; af hwil-
ka Sex dageligen skulle wara i Råd-Kamma-
ren tilstädes. Fyra af desse buro namn af
Samlige Råd; nemligen Öfwerste-Hofmäs-
taren eller Riks-Cancelleren (*), Riks-Mar-
schen (**), Öfwerste-Kammarherren (***),
Öfwerste-Räntmästaren (****). Öfwerste-
Hofmästaren blef Hufwud-Man för Konun-
gens Cancellie, hwilket bestod af Fem Swen-
ske, Fyra Tyske och en Latinsk Secreterare (†)
förutan den som Bönestkrifterna emottog (††),
och Riks-Historie-Skrifwaren (†††). En af
Desse

(*) Nils Gyllenstierna.

(**) Först Olof Gustafsson Stenbock, sedermera Svante Sture.

(***) Sten Eriksfön Lejonhufvud.

(****) Dionysius Beurres.

(†) Magister Martinus Olai.

(††) Kallades Magister Supplicationum.

(†††) En Frantsman Petrus Marcilius.

1561. deße Secreterare wårdade alla Skrifter som hörde til Cancelliet; och hade sig utom deß den skyldigheten ålagd, at alla eftermiddagar fråga Konungen hwad han den följande dagen wille låta föredraga i sin Råd-Kammare, samt efter Rådplådnigen, jemte en Råds-Herre, inför Konungen göra berättelse om hwad som den dagen gjordt blifwit. Öfwerste-Kåntmästaren swarade för all Rikets Dregel, och fick under sit befål två Penninge-Mästare, en för upbörd och en för utgift, samt två Jordboks-Skrifware. (*) Hela Krigs-Wäsendet staldes under Riks-Marskens, och Flottan under Öfwerste Ammiralens inseende, hwilket Ambete ännu war obesatt. Denna närmaste underhåwande woro Ammiralerne, ibland hwilka Jacob Bagge denna tiden måst betydde. För alle deße höge Ambets-Män blefwo enstilde Hof-Artiklar inrättade, uti hwilka hwarjes skyldigheter beskrefwo, såsom en gällande lag, hwar efter de i fall af öfwerträdelse skulle inför Konungens Råmd dömas.

Sit Hof inrättade han, med en särskild Hof-Ördning, på et langt mera lysande sätt, än man tilförena warit wan at se i Norden. Öfwerste-Kammarherren gjorde der samma Ambete, som Riks-Marskalken nu företräder. Under deß uppsigt sattes Nio Kammar-Junkare eller Kammar-Herrar, walde ibland de ypperste Adelige Slægter, hwilka ständigt upwaktade uti det rum der Konungen gaf tilträde

(*) Rasmus Ludvigsson och Hans Eriksson.

de til sin Person: gingo för honom då han 1561.
wistades ute, och följde honom bewäpnade ej
mindre i felt än på resor. Skänken (*) swa-
rade för alt hwad til Konungens bord hörde,
och hade Bisparen eller Roken, Källarswän-
nerne samt Småswännerne eller Pagerna un-
der uppgift. Drabante-Höfswitsmannen för-
ordnade om den dageliga Wakten, och Hof-
Jurererna om Konungens resor. Utom desse
woro Cammar-Swänner, för Klåd-Camma-
ren, och Dörr-Swänner eller Stånd-Dra-
banter som waktade wid ingången af hans eg-
ne rum. Uti alle desse mer och mindre bety-
dande inrättningar igenkännes en tänkande och
arbetsam Konung.

Men det lung uti hwilket Konungen med
Riket hittills lefwat, syntes snart förswinna,
och stormen upblåstes ifrån alla sidor. Lega-
terna som til Ryssland det förra året afgingo,
kommo åter med föga behagelige tidningar. De
hade funnit Iwan nog twär och owänlig i an-
seende til de Swenska Wapnens framgång uti
Ryssland, der han gerna wille spela ensam Mä-
stare. Men emedan Kriget med Polen wid
denna tiden låg honom som tyngst uppå, ty
moste han likwäl twinga sig at icke låta wre-
den emot Sverige utbryta. Fred wille han
icke gifwa, men allenast et stillestånd på twån-
ne år i anseende til Sverige och Finland, hwar-
under Ryssland ej fick begripas. Imedlertid skul-
le hans Befallninghafwande wid grensen för-
ses

(*) Pehr Ribbing.

1560. ses med Fullmagter, at ingå i underhandling med Swenske Commissarier, om alt hwad til Fredens bibehollande kunde tjena. Konung ERIK sökte sig dock utwågar, medelst hwilka han icke allena afholt denne farlige grannen ifrån fienteligheter, men bragte sig åswen efter handen in uti deß förtroende.

Emellan Sverige och Danmark tiltog owanligheten dag ifrån dag. Twå Konungar, bägge i deras rastaste år, hade swårt wid at wika för hwarannan: och FRIDRICH som ej förbar mindre rättighet, än til den Swenska Kronan, kunde omöjeligen lida, det denne Medtesslaren igenom nya infråttningar och utwidgandet af sit Rikes grensor, skulle öka sit anseende. Hanse-Städerna, det Polska Hofwet och den nye Hertigen af Ösel Prins MAGNUS, blåste uppå denna elden med all förmåga. En ny händelse inföll utom deß och til en stor mon ökade missämjan. MAGNUS hade, som en sin tilhörighet under Ösel, fordrat Revel af Konungen i Sverige; och då et sådant påståendes derstädes icke aftades, hade han wändt sig til sin Bror, Konungen i Danmark, med anhollan om deß bistånd; emedan han med Hårsmagt wille utföra sit wärk. Derstädes bemöttes han, emot förmodan, med kallsinlighet i anseende til sina slåta egenskaper; hwilket tilfålle Konung ERIK wille nyttja. MAGNUS blef för den skul, ifrån den Swenska sidan under hand försökt, om han wille ingå i någon sig förmonlig afhandling med Swerges Konung; och

och för framtiden lemna denna Kronan Urs-
rättighet til sina Risländska Länder; han skul-
le deremot och i hela sin lifstid, af Swenska
Wapn befredas för både Ryskt och Polskt öf-
werwåld (*). Dessa föreställningar wunno in-
tet rum; men då de i Danmark blefwo bekän-
ta, påskyndades således detta Hofwets beslut,
at antaga denne Prinsens sak. Man upskola-
de åter den oafgjorda frågan om Swerges
Wapn Tre Kronor, som Konungarna i Dan-
mark icke longt förut hade begynt at bruka;
och då Konung ERIK tykte sig med lika rätt,
samt såsom en wedergård kunna nyttja det Dan-
ske och Norske, steg kallsinigheten ännu mera.
Under alt detta föreföllo likwål tåta rådplå-
ningar imellan dessa Hofwen angående fredens bi-
behållande; med lika alfwär på bågge sidor; en-
dast at således winna rum för Krigs-rustningar.
Igenom *Gustaf Stenbock* och *Thure Bjelke*, hwil-
ke tilförena uti dylike årender i Danmark sig
infunnit, war föga uträttadt. Man åberopa-
de sig på ömse sidor den Brömsebroiska fre-
den, såsom en grund til alla öfwerläggningar,
men bågge misnöjdes derunder med den sam-
ma. För Konung FRIDRICHS utsigter tyktes
den tiden som af femtio år återstod alt för
long; och Konung ERIK kunde icke gärna li-
da den eftergifwenhet, hwilken hans Far wid
det tilfället uti monga delar wisat. Riks-Rå-
det och Öfwerste-Cammars-Herren *Sten Eriks-*
son

(*) *Resenii Hist. FRID. II. p. 32. och Declar. Leg. in Conv. Rost. A. 1564. Mscr.*

1562. *son Lejonhufvud och Benet Gylta med Secreteraren Lars Knutsen affärdades med nya föreskrifter til Köpenhamn. (*) Konung FRIDRICH vistades då hos sin Mor uti Colding på Jutland. Efter någon wäntan fingo de wäl föreskräde; men funno honom mera konstig än benågen til pålitelig wänskap. Samtalen stadnade uti misshöjens förklaringar på ömse sidor, så at ej något utslag deraf kunde göras. Ifrån den Danska sidan påstods at Brömsebroiske fredsfördraget woro tilräckeligt, och ingen annan fred af nöden; ifrån den Swenska åter det borde tidernas förändrade omständigheter betraktas, och detta Freds-Instrumentet, jemte förnyad stadfästelse, efter dem lämpas. Anteligen, sedan man länge och fruktlöst täflat, frambrast den Danske Konungens rätta mening. ERIK, sade han, borde sjelf undanröddja hindren för en stadgad fred. Han skulle låta underrätta sig derom, huruledes den Danska Kronan ägde en så uråldrig som ostridig rätt til alla de orter, hwilka han i Lifland hade intagit. Curland ägde ifrån Sedenhös både Inwånare och Privilegier ifrån Danmark, til minne hwars af Revel ännu förde de Danske tre Lejon i Wapn. Swad de Preussiske Swerds-Riddare i mellantiden med wold derstädes uträttat, kunde icke betaga Danmarks Konung des rätt: hwars Bror Hertig MAGNUS icke förgäfwes bare namn af Göres*

(*) De anlände uti Januarii Månad A. 1562.

reståndare af Øsel och Curland samt Ad- 1562.
ministratör i Revel: en titel som war af be-
tydelse, och borde göras wärdelig. Fre-
den med Danmark kunde fördenstul stå-
ligen anses såsom bruten af Swerges Ko-
nung, när Revel intogs. Man måtte icke
eller räkna för wänstaps prof, at denne
Konung begynt nyttja Danmarks och Mor-
jes Wapn. Wille Grannen, fortfor man,
asså så med det ena som det andra, då
först blefwo tid at handla om fred m. m.

Lejonhufvud med de öfrige Swenske Lega-
ter, hade wederslägning snart tilhands. Re-
vels Boarne, swarade de, anmålde sig re-
dan i bägge de afledne Konungarnas tid,
om beskydd emot Ryskt öfwerwold än i
Danmark än i Sverige: då Danmarks
Konung lemnade dem hjälplöse och til de-
ras öde: de hade uti en sådan belägen-
het otwougne begärt och wunnit bistånd af
den Swenska Kronan, som icke med kall-
sinnighet borde se, huru den Ryska Mag-
ten i Øster utwidgade sig, ej mindre til
Danmarks än Sweriges osäkerhet: och
hwad de föreburne gamle anspråken an-
gick, anfördes de lättare än bewistes. För
öfrigit brukade Sweriges Konung med
samma stål de Tre Lejon i Ritets Wapn,
som Danmarks Konung de Tre Kronor
antagit. Man borde komma öfwerens, at
asså ifrån slike otilbörligheter gemensamt:
ehuru Tre Lejon äfwen woro Revels Stads
E 3 Wapn,

1562. Wapn, hwilket Sweriges Konung kunde nyttja om han wille, sedan denna Staden erkändt hans öfwerwålde. Man kom änteligen så langt, at utkast ifrån båge sidor gjordes til en ny Freds- Tractat stald uppå trettio års tid: men så snart Artiflarna skulle jemfas och godkännas, föll man åter tillbaka uti twistande. Det enda hwarom man kom gemensamt öfwerens, betråfade Riks-Wapnen; nemligen at frågan om dem icke borde hindra Freds-Wärkets framgång, utan wid en annan och beqwämligare tid tagas under skärskådan. Då de Swenske Commissarier i deras utkast förbehöllo sin Konung des talan öppen til Gotland, Skåne och Bleking, hwarom det gamla Brömse Broiske fördraget intet förmålde; och utom des, ånssönt i allmänna ord, sökte bewara hans Riksländska eröfringar (*), afbröts underhandlingen. Konungen i Danmark reste i tysthet bort ifrån altsammans, och de Swenske Sändebuden drogo utan affsed sina färde. Kort derefter föreslog man, ifrån den Danske sidan, et Möte i Halmstad, dit Thure Bjelke och Dionysius Beurereus sig förfogade; men emedan ingen på Konung FRIDRICHS wågnar kom tilstådes, ty måste de wända tillbaka. Et annat beramades sedermera til den 25 Augusti, som något lyckeligare aflopp, hwarom framdeles.

Un-

(*) Declat. Leg. Dan. in Conventu Rost. det orden lyda; Omnes u qui priori clientela relicta ad alterius Fidem & clientelam se contulerunt, hac pace fruuntur.

Under alt detta fortfor man med den *Ans* 1562.
 gelska Giftermåls-saken. Riks-Cancelleren *Nils Gyllenstjerna* uppehölt sig ständigt i London för denna angelägenheten, och war för des Person mycket wäl liden uti *ELISABETHS* Hof, men uträttade intet, oaktat alt sit bemödande, til sin Konungs förmon. Det tyckes likwäl af hans berättelser, som skulle en del af den *Ans* gelske Senaten, och sjelfwa Nationen icke aldeles warit obenägen för en sådan förbindelse emellan dessa Riken, om allenast Drottningen welat låta öfwertala sig dertil. Han nämner Hertigen af *Wortfolk*, *Thomas Howard*, *My Lord Strong*, *My Lord Gobbarth*, Cancelleren af *Lancaster* och Grefwen af *Arun-*
del, såsom Konung *ERIKS* synnerliga Wän-
 ner, och hwilka gjorde alt hwad de kunde hos sin Drottning för hans bästa. Men *Dudley* fick i hans tanke hela skulden för sakens mindre lyckeliga ställning; och det ringa hopp man hade om behagelig utgång. At Konungens sin-
 ne, som af naturen war ganska ifrigt, mycket upretades emot denne mannen, märkes af de befallningar, hwilka han under hettan wid den-
 na tiden til *Gyllenstjerna* låtit afgå; sådane som föga anstodo en Adelmödig Konung; icke eller borde märkställas af en dygdig Undersåte. (*)
 Men det hände denne Herren som oftast, at
 E 4 han

(*) Konung *ERIKS* Bref til *Gyllenstjerna*, d. d. 28 Martii 1562. Uti hwilket han befäller Riks-Cancelleren låta hemli-
 gen mörda *Dudley*, af den orsak at denne Mannen skulle haf-
 wa fickat spejare in i Sverige, som stodo efter Konungens lif.

1562. Han måste wid swalare sinne ångra hwad han under et hetare hade gjordt.

Man lågger gemenligen Konung ERIK til last, at han på en och samma gång skal hafwa friat både i England och Skottland; men då tider och gðromål, hwilka af de flåste som skrifwit denne Konungens Historia, sammanblandadt och oredigt anföras, warda åtskilde och wederbörligen i åttagne, får denna saken något flickeligare utseende. Man har sig bekant huruledes Guiserna igenom *Mornay*, då han kom til Frankrike med S. Michaëls Orden, hade sielfwa gifwit Konungen anledning at tänka uppå den unga Skotska Drottningen MARIA STUART, Ånka efter FRANCISCUS II. Konung i Frankrike: och rått Årswinge til den Ångelska Kronan. Deras mening war utan twiswel, at således hindra hans förbindelse med Drottningen af Ångland deras fiende, samt at tilskynda sin Slågting den styrka, med hwilken hon någon gång måtte kunna mafa sin Medtåflarinna ELISABETH ur den Ångelska Thronen. Et Gifterwål hwilket ELISABETH fördenskul icke gärna hade tillåtit. Åf sådan anledning gick wål Olof Andersson Westgöthe, uti det förledna året til Skottland (*), men aldeles icke at fria, ty dessa tankar stadnade ånnu innom et blott och omognat förslag, hwilket kunde nyttjas deråst omständigheten så fogade. Hans Instruction lydde ej uppå annat, ån at skaffa Konungen kunskap om detta Hofwets tilstånd och Landets be-

(*) Instruction. dat. d. 16 Nov. 1561.

bestäffenhet. *Beurreus* synes wid samma tid 1562. hafwa varit skickad til detta stället, i dylikt ärende; hwaraf man utan twifwel tagit anledning at utspida, det något frieri äfwen der skulle wara på färde. Konungen, som sielf hörde et sådant rykte, skref til *Arnold Grotus* det han icke wille tro at *Beurreus* i Skotland något utom sin Instruction, och til skada för den Engelska underhandlingen hade företagit. (*) *ERIK* torde likwål med dessa beskrifningar hafwa welat i den delen wäcka Drottning *ELISABETHS* estertanka. Af Bref-wärplingarna med *Gyllensjerna* under detta året, ses det Konungen wille at han skulle, såsom af sig sielf, i samtalen med Drottningen af England, wäl betaga hånna alla tankar om någon förewarande Giftermåls-förbindelse med det Skotska Hofwet, men likwål låta hånna förstå huru sådant kunde ske, om hon länge förhalade tiden, och icke gåfwo hans Herre et tydeligit svar. At detta mer än mycket har wärkat på den konstiga *ELISABETHS* sinne märker man tydeligen, samt huru gerna hon önskade qwarbeholla Konungen uti sina band af afwudsamhet emot *MARIA*; dock utan at sielf behöfwa wara bunden (**).

Wid begynnelsen af detta år, 1562 gaf ändteligen *ELISABETH* sit rena utlåtande til afslag, hwarom Konung *ERIK* strax underrättas

E 5

de

(*) D. 18 Martii 1561.

(**) Derom talar *Gyllensjerna* i Bref af d. 9 Dec. 1561.

1562. de Gyllenstjerna, (*) med befallning at begifwa sig ifrån London, der hans wistande efter den tiden woro onödigt. Han reste och wår feligen hem til Fåderneslandet, fast icke förr än uti Maij Månad. Wid denna tiden, och sedan hela den Angelska Giftermåls-saken således war slutad, sände Konung ERIK (**) Grefwe Pehr Brabe til det Skottska Hofwet med Giftermåls-föreställningar; men emedan han ännu wille göra det sista försöket hos ELISABETH, ty fick Gyllenstjerna före afresan ifrån London, befallning, at utforska hurumida Konungens egen närvaro motte wårka ändring i hånnas upsat. I sådan händelse skulle Brabe wid det Edemburgska Hofwet endast för honom utmärka en fri tilgång til de Skottska Hamnar. Om alt detta borde Gyllenstjerna brefs wårka så wäl med Konungen sjelf som med Brabe i Skottland; hwilken icke förr hade at derstädes öppna begäran om Giftermål, än Gyllenstjerna dertil igenom skrifwelse gifwit honom anledning. Men ELISABETH blef fast i sit beslut; Gyllenstjerna kom hem; och den Skottske underhandlingen begyntes i Maij månad. ERIK skref i det ämnet sjelf til Konung CARL i Frankrike, (***) Drottning CATHARINA (****) och Cardinalen af Lottringen (*****), den Skottska

(*) ERIKS Bref til Gyll. dat. d. 29 Martii 1562.

(**) Ulti Martii Månad A. 1562. Instruccionen är dat. d. 16 Apr. 1562.

(***) D. 6 Martii 1562.

(****) D. - Martii 1562.

(*****) D. 5 Juli 1562.

sta Drottningens nära Anförwanter; men wår-
fet slöts utan framgång innom detta år. Swad
federmera wid det Hofwet förhades, angicf
Hertig MAGNUS af Öster-Göthland. 1562.

Det är besynnerligt at se huru Drottning-
gen i England lefte med denne Konungen. När
Gyllenshjerna begaf sig ifrån London och Gif-
termåls- underhandlingen uphörde, wisade hon
sig dermed misnöjd: och hade så när bragt
Konung ERIK at sända honom tillbaka. Et
nytt Creditiv tilreddes wårkeligen för Riks-Can-
celleren (*) som med *Benct Gylta* företog åter-
resan; men Konungen besant sig, och kallade
dem åter ifrån Elfsborg dit de hade hunnit. (**)
Gyllenshjerna gick sedan til Tyskland, der han
i de påföljande åren åtskilligt uträttade. Dä-
tadt alt detta, aflät icke ELISABETH at lockas
med denne förskutne Friare, hwars heta sinne
hon fände; hwarigenom den gamla kärleken då
och då hos honom upliffwades. Sedan saken
i Skottland war til ånda bragt, skref han wid
detta årets slut ännu et Bref til Drottningen,
fullt af kärleks-betyggher; men hwilket tydeli-
gen utwisar, det han hos hånna intet mera ha-
de at hoppas. (***)

Grefwen af Teczin, som otwifwelaktigt
war en heimlig Handtlangare imellan Konung
SIGISMUND i Polen och Hertig JOHAN af Fin-
land, kom wid början af år 1562 tillbaka i
Ri-

(*) Dat. d. 22 Julii 1562.

(**) D. 16 Aug. 1562.

(***) Dat. d. 26 Dec. 1562.

1562. Riket. Han sökte icke först Konungen, som skyldigheten hade fordrat, men stadnade i Åbo hos Hertigen; hwilken han bragte behageliga tidningar om fortgången af den kärleks-handel, som Hertigen der med Konung SIGISMUNDS Syster, Prinseßan CATHARINA, förehade. Et enda hinder låg i vägen. SIGISMUND wille icke gerna gifta den yngre Systren för den äldre; hwilket Hertigen således sökte hjälpa, at hans Bror Hertig MAGNUS hos hånna skulle sig anmäla, då bägges deras Bröllop kunde stå up på en dag. (*) JOHAN fick en Medtåflare uti Stor-Fursten i Ryßland, som wid det Polska Hofwet anmålde sig uti samma ärende. Men han war icke farlig; ty SIGISMUND föreskref honom för draga wilkor, emedan han ej wille lämna sin Syster uti så otäma händer. På iactarne, den tiden föga finare i deras skämt än Ryßarne, låto utstöfera en hwit Häst i Gruntimmers-flåder, hwilken de sände til Muscou, at wisa hwad förakteliga tankar de hyste om IVAN och hans Hof. Denne, at hämnas, föll in i Litthauen med mord och brand; tog Staden Polocz, jemte monga fångar, och hade så när öfverswimmat hela Prowinsen, om ej et konstgrepp imellankommit.

Hertigen i Finland skref skrax til Konungen sin Bror hwad svar han ifrån det Polska Hofwet hade bekommit. Han anhölte det wille Konungen uphöra med misstankar emot
Ro-

(*) Konung SIGISM. berättelse häröf om til Hertigen af Braunschwig i Menckens Coll. Epist. p. 105.

Konungen i Polen, som efter hans utfägo, til 1562. fred i högsta måttan fans benågen: då de med förenad magt kunde emotså deras gemensamma fiende, den Ryske Stor-Fursten, hwars öfwerlägsenhet annars skulle blifwa dem för dryg. Men ERIK, som såg förut, det en sådan fred emot intet annat wilkor skulle winnas, än afstående af deß i Lifland wundne fördelar, wille icke mera nu än tilförena finna sig i dessa föreställningar. Han skref tillbaka (*) huru besynnerligt det honom föreföll, at SIGISMUND, som hade et så naturligt Interesse emot det Swenska Hofwet, wilja gifwa sin Syster åt en Swensk Prins. För fred woro han benågen, när den med Fäderneslandets förmon kunde erinås: men erindrade hwad föga förtröstan man motte sätta til en sådan fred; och sade sig minnas detta Hofwets upförande i Konung GUSTAFS tid. Uti et annat Bref (**), skrifwit kort för Ministrarnas afresa til Skotland, afträdde han aldeles sin Bror ifrån denna förwantskapen, såsom olyckelig både för honom sielf och Riket. Han tilböd Härtigen at låta den Skotske Legationen afgå för deß räkning, om honom så behagade. I det Riket kunde til äfwen tyrs en Krona strax finnas för honom sårdig, tillika med en Brud som öfweralt berömdes. Således skulle alla tilfällen til misstankar och owänligheter imellan Bröderne bäst förekommas, hwilka annars icke annat kunde, än

(*) D. 24 Febr. 1562.

(**) D. 8 Martii 1562.

1562. än mycket föröfas. Men JOHAN war döf wid alla dessa föreställningar; och för langt inkommen i förtroendet med SIGISMUND, at kunna dermed uphöra. Han öfverhopade sin Bror med Bref och Böner i detta ämnet, och återwände icke förr än Konungen, efter monga fattade och omkastade beslut, änteligen gaf des wilkorliga samtycke til Giftermålet; nemligen under det förbehöll, at alt sådant skulle afböjas och förut ur wägen rödjias, som i någon mått kunde lända Gäderneslandet til skada. Hertigen borde hos sin tilkommande Swåger yrka deruppå, at Rosebergs Lån motte sättas som en pant i Konung ERIKS händer, tils freden imellan bägge Hofwen blefwo sluten. I sådan händelse, men icke annars, wille ERIK befalla sin i Lifland warande Felt-Herre at upskjuta med den tilåmnade belågringen för Wittenstein, Sonneborg och Pernau. Et stillstånd blef wårkeligen dem imellan träffat på 40 dagar; (*) men ERIK befalte Brefdragaren at med tidningen derom resa langsamt, och Pernau war redan öfvergångit, när budet til Felt-Herren Horn anlände. Denna händelsen beflymrade SIGISMUND, och Hertigen i Finland, hwilka nu merendels satte et gemensamt Interesse uti Konung ERIKS förderf. Grefwen af Teczin, som ständigt uppehölt sig i Åbo, skulle hafwa gått til Stockholm med vidare fredsföreställningar, men efter Pernaus öfvergång fick han befallning at blifwa tillbaka. Lifwål
stic

(*) D. 25 Majj 1562.

skickade SIGISMUND, sedan den första hettan gått 1562.
öfver, och han sig något besinnat, en Secre-
terare wid namn *Paul Chmieliowski* til Sveri-
ge. Denne fick i befallning, at i de wänliga-
ste ord som ske kunde, föreställa Konungen med
hwad ömt sinne hans Herre såg de Swenska
Wapnens förfarande i Lifland. Han skulle fö-
reslå stillestånd til vidare besinnande på ömse
sidor: uti hwilket Hertigen af Curland åfwen
borde intagas. Hwad Pernau angick, tyktes det
i SIGISMUNDS ögon, som hade Konung ERIK
skadat sit rykte med dess bestormande; emedan
han således, utan föregången tillsägelse, hade
angripit en Wän, samt brutit stillestånd, som ef-
ter Folks-rätten borde hållas heligit. Fördens-
skul woro anständigt, at alt Swenskt Krigs-
folk ur Lifland återkallades; alla intagna orter
til KETLER såsom Polsk Vasall lämnades tilba-
ka, samt sakerne sattes i det stånd de varit
före den tid de Swenska Wapnen der begyn-
te utbreda sig. I sådan händelse kunde man
förgåta det framfarna, och KETLER tilhållas at
ersätta de skador han befinnes hafwa tilfogat
Konungen af Sverige. Uti denna Underhand-
ling blandade sig Hertigen af Braunschwig,
jemte flere Tyske Furstar, dels såsom Slåg-
tingar med Konungen i Polen, dels af miß-
unsamhet emot ERIK, hwars wapens fram-
gång de icke gärna kunde lida. Konung ERIK
sände i anledning af denna beskifning, et freds-
utkast til Braunschwig, hwarifrån det meddelas-
des det Polska Hofwet: men imellan desse Her-
rar

1562. rar blef ingen jemfning möjlig: (*) allraminst sedan Hertigen af Finland började at länka sig til den Polska sidan.

Kort der efter gingo giftermåls-handlingarna imellan denne Hertig och Prinsehan af Polen alt fort: med hwilka Gref Teczin i synnerhet hade at beställa. Brefwen ifrån denna tiden utwisa, huruledes Hertig JOHAN låtit sin tilkommande Swäger hemligen förstå, det han icke gillade Kriget som Brodren uti Lifland hade företagit. Man låser ännu SIGISMUNDI svar til dessa Hertigens försåkringar; såsom äfwen om det stora Penninge-lån Hertigen honom emot Pansättning, af Orterne Karlas, Ermis, Trikaten, Selmet, Rugbn, och Burtwik i Lifland, (**) försträkte. Och emedan Hertigen såg huru omständigheterna imellan dessa Hofwen alt mer och mer förbrylades, så at hwad i punkten kunde wärfställas, torde efter få stunder icke låta sig göra, ty hastade han med sin förmåling. Han hade redan utsatt dagen til afresan, då han fick Konung ERIKS skrifwelse, hwaruti Brodren, wäl önskade honom lycka, men förmodade derjemte,

(*) Ep. SIGISM. ad Duc. Braunsv. dat. Petric. d. 24 Dec. 1562. in Coll. Menck. p. 117.

(**) R. SIGISM. Instruck. för Henr. Dunin uti de ärenden han med Hertig JOHAN hade at afgöra, dat. d. 9 Aug. 1562. in Coll. Menck. p. 28. Seqq. Tegel sätter denna lån-summa til 125000 Dal. i goda Swenska Silfwer-Lackor. Kelchen Hist. Liv. p. 264. säger 120000 R. D. Messen. i Se. ill. T. IV. p. 121. säger 125000 R. D. Uti Journ. Lit. de Pol. år 12600 Ecus. Resenius uti Hist. FRID. II. säges orätt, at Hertig JOHAN fick dessa Lånder i Brudfatt.

te, det han icke utan vidare föregången öf- 1562.
 werläggning skulle affärdas; jemte förmaning
 at icke låta aftvinga sig några sådana förbin-
 delser, som stredo emot Gåderneslandets förmon.
 Henric Classon til Kartas, Johan Biörns-
 son och en Polst Adelsman som war Hertigens
 Cancellor, afgingo icke dostomindre skyndesam-
 mast til Polen at förebyda hans ankomst. Jo-
 HAN affseglade ifrån Åbo i Junii Månad och
 stodnade i Danzig: hwilket Konung ERIK så
 besynnerligt föreföll, at han strax lät en en-
 spännare afgå, hwilken skulle kalla honom til-
 baka; men försent.

Ifrån Danzig skref Hertigen til Konung
 SIGISMUND sin ursäkt för det han så hastigt
 och emot aftal infunnit sig innom des Länder.
 Han berättade derjemte, det hade Konungen
 hans Bror lemnat honom tilstånd at handla
 om fred. Strax ankom Hinric Dunin ifrån
 Swågren med des lyckönskan och wänskaps be-
 tygelse. Denne medförde äfwen et utkast til
 fred, men sådant, at det omöjeligen kunde fal-
 la Konung ERIK drageligt. (*) Atminstone
 war icke Hertig JOHAN den tjenlige medlaren,
 som i detta ärendet med framgång kunde bru-
 kas. Mistänkt hos sin Bror och för mycket
 inkommen i sin Swågers förtroende, kunde han
 ej annat än skada både sig och Gåderneslan-
 det;

(*) Menck. Coll. Ep. p. 8. SIGISM. Instruction af d. 21 Ju-
 lii för sine Legater, som gingo til Danzig at möta Hertigen
 af Finland, är märkelig emedan den visar Hertigens sinne-
 lag emot sin Bror.

1562. det; men andre åfwentyr imellankommo, hwilka hindrade hela detta *Dunins* förhållande. Wid ankomsten til *Danwig* möttes Hertigen af *Ronung ERIK*S ytterligare bref, med starka förställningar om den fara hwari han sig fastade. *JOHAN* hade tänkt, at ifrån denna *Staden*, hwilken honom icke behagade, resa til *Seidelberg*, och der wistas til des *Bröllops* anstalterne uti *Wilna* blifwit färdige; hwarom åfwen imellan honom och *SIGISMUND* *Brefwerlades*. Men *Brodrens* senaste skrifwelse, gjorde på Hertigens sinne det intryck, at han, utan at afwänta *Swågrens* svar, oförmodat och hemligen förtrodde sig *Hafwet* til återfärd. Detta war händt före *Dunins* ankomst til *Danwig*, hwilken fördensku! med oföråttat ärende måste resa tilbaka. (*) Man wil såja det *Ronungen* i *Polen* skal utom des hafwa gjordt honom tvehogse om des upriktighet; emedan han, ånssönt under monga wänliga utlåtelse, tyktes wilja förhåla *Giftermålets* fullbordan. Han förebar nemligen at man borde afwänta *Prinsens* af *Öster-Göthland* ankomst, på det bägge *Prinsessornas* *Bröllop*, efter aftal, motte wid et tillfälle kunna firas. (**) Detta wisar at denna *Prinsens* förmåling med *SIGISMUNDI* äldre

äl-

(*)-Uti den *Instruction* som *Dunin* sedermera fick, läser man: *Quoniam autem Fertur hominum rumoribus, Illustratam ejus Gedano jam sine multo aut longo apparatu discessisse, siquidem illustratam ejus nuncius noster non repererit, perquiret diligenter quonam Illustr. ejus & quo animo aut qua de causa profecta sit. Menck. l. c. p. 30.*

(**) *Epist. SIGISM. ad d. JOH. in Coll. Menck. p.*

Äldre Syster, icke allena warit omtald, men 1562.
äfwen i Polen bifallen, utom Konung ERIKS
wetenkap, som synes; åtminstone emot hans wil-
ja. Altsammans bilades likwäl snart, och Hertig
JOHAN lockades fort derefter tillbaka. Hand-
lingar förmåla at hans Secreterare Ezechias
Gippel, som följde honom, skal hafwa bragt
sin Herre ur råd Hogan, samt wollit deß åter-
färd. Wid återkomsten fant han Dunin för sig
med Swägrens ömna bref. SIGISMUND skref
det Hertigen af illwiljare låtit intala sig til
mistroende. Konungen wiste wäl hwad
höflighet man woro fremmande skyldig,
och huru en så tår Anförwant samt hög-
boren Furste borde bemötas. Polen hade
ofta tilförena warit en säter fristad för
olyckelige och förföljde Prinsar. Hertigen
måtte tänka det SIGISMUND ågde et tack-
sammare sinne, än at han så snart kunde
förgåta den wänskap honom woro weders-
faren med Penninge-lånet. m. m. (*)

Wid denna tiden lågo Polackarne sin Ko-
nung ständigt öfwer om Riksdagshållande,
den SIGISMUND gärna wille undwika men må-
ste bifalla: och emedan Brölloppet borde gå
förut, ty möttes bägge Swågrarne först i Cracau
sedan i Vilna, Hufvustaden i Littauen, der Wig-
nings-Acten d. 4 October gic för sig med sådan
skynsamhet, at ingen af anhörige eller fringboen-
de Prinsar derom hunno underrättas. **) Danske

§ 2

Gån-

(*) Menck. l. c. p. 33. - 37. Seqq.

(**) Menck. l. c. p. 105.

1562. Sändebud uppehöll sig wid samma tilfälle hos Konungen i Polen, (*) och man trodde den tiden öfweralt, at den frigslåga, som sedermera emot Konung ERIK utbröt både ifrån den Danska och Polska sidan, der uptändes. Men de Artiklar, om hwilka SIGISMUND med sin Swåger, den Swenske Hertigen, uti Giftermåls-Contractet öfwerenskommit, hafwa i alla tider varit förborgade. Hemlighets forskarre tro sig icke desto mindre weta, det Hertigen, jemte annat, åfwen skal hafwa förbundit sig, at wid tid och tilfälle åter införa den Catholska läran uti sit fädernesland: (**) hwilket, om så skedd, tycktes utwisa langt widsträcktare utsigter, än Hertigen någonsin wågat widfånnos. I medlertid är det wist, at han i Polen icke länge kunde trifwas, och at sinnes oro honom ständigt plågade; hwilket alltid åtföljer dristige tiltag. Han reste med sin Gemål straxt igenom Riga til Pernau och Revel, där stades rönt han det första wädermålet af sin Brors och Konungs icke utan anledning upeldade sinnen. Ståthållaren Gref Svante Sture hade fåt i befallning at förklara honom Konungens stora misnöje åfwer hans upförande, samt at i följe deraf emottaga honom med mindre wänlighet. Han måste straxt asträda Karkas Slott, som SIGISMUND hos honom pantsat, och led derjemte den nöd på lifsmedel för sig samt medföljet, som bestod af Polackar och Je-

(*) Resenii Hist. Frid. II. p. 75.

(**) V. Dulin S. R. H. T. III. p. 546.

Jesuiten, at Commendanten af meddomkan nöd- 1562.
gades där af gifwa honom försträckning. Uti
sådant tilstånd steg han fyra dagar derefter
om bord. Han anlände til Hertigdömmet och
Residentet Nås den 4 Dec. efter en olustig resa.

Öfwer hela den förledna sommaren hade
Konung ERIK låtit kryssa på de Vistlandska watten-
nen. *Måns Larsson Björnram* til *Isnäs*
gick med några Orlogsskepp under Narva, och
orovade alla hansiske Handels-Fartyg, som wille
efter wanan gå Revel förbi, och han upbrag-
te Trettio två med rika laddningar försedde skepp.
Lybeck klagade ofta deröfwer hos Konungen
men förgräfwes. Staden wände sig til Kej-
saren, til hwilken Konung ERIK straxt affän-
de *Nils Gyllenstierna*, (*) at gifwa derstädes de
orsaker wid handen, som föranlåtit til detta
steg, så wäl som de öfrige i Vistland föremaran-
de krigsrörelser. Et Polskt och några Danska
små Fartyg anhöllas wid samma tilfälle, af
hwilken likwäl de senare straxt frikändes. *Gelt-*
Herren Horn gick för *Wittenstein*, hwilket af
den derwarande Befälhafwaren *Johan Trolle*
manligen förswarades. Efter en swår belåg-
ring, wid hwilken den Swenske knekten wisas-
de besynnerlig mandom, föll det likwäl uti
Geltherrens hand. Konungen sände wid under-
rättelsen derom femhundra armband och femtio
halsringar til *Mornay* at som upmuntran ut-
dela ibland soldaterne. (**) Något förut ha-
de

§ 3

(*) Instr. dat. d. 1. Nov. 1562.

(**) Registr. in Arch. Regn. p. 206.

1562. de han ifrån Ryßland fåt fågnesamma tidningar, om JVANS goda böjelser för sin Person. *Andakam Federovitz Tusin och Tretioff Sviázeff* kommo til Stockholm (*) med hälsning ifrån sin Herre, och försäkra, det han ej misstuckte de Swenska Wapnens framgång i Lifland, och fred blef uti Årke-Biskopens *Laurentii Petri* närvaro med Korskyßning bekräftad. (**) Konungen af Danmark sände uti Aprill Månad til IVAN lifaledes sina Ombud om fred: hwilken åfwen wart imellan de Hofwen slutad. Men emedan Czaren såg, at Danmark och Sverige icke länge torde draga öfwerens, och han för sin del med ERIK wille beholla wänskap, i anseende til Polens rörelser, ty blef i det fredsfördraget inrykt, det skulle den ena icke vara förpligtad at hjälpa den andra emot dess fiender. (***) Utstilliga rykten gingo derefter om wißa löften och närmare förbindelser, med hwilka Konung ERIK förmentes hafwa blidkat den Ryßke Stor-Furstens sinne. Man trodde det Giftermål blifwit föreslagne, antingen imellan IVAN sjelf och Prinseßan CECILIA, eller dess Son och Prinseßan ELISABETH. (****) Andre inbillade sig at IVAN hos Konung ERIK hemligen anhöllit, det wille han låta Hertig JOHANS Gemål falla uti dess händer, til hämd
emot

(*) D. 13 Junii 1562.

(**) ERICI R. Lit. ad Archi Ep. dat. d. 30 Junii 1562.

(***) *Resenii Hist. FRID. II. p. 73.*

(****) Se en gammal Wißa i Arch. Regni D. N. n. 24.

emot Polackarne för den nesa de honom ha- 1562.
de tilfogat. (*) Men detta senare tyckes så
mycket mera strida emot sanning, som under-
handlingarna imellan det Swenska och Ryska
Hofwet förhades, och freden slutades en rum
tid förän Hertigen af Finland med den Pol-
ska Prinsekan blef förinåld; samt då ännu det
märkets framgång war nog osiö. Swad med
säkerhet kan anföras är, at en sådan wänskap
och Personlig aftning imellan IVAN och ERIK
wid denna tiden stadgades, som warade icke al-
lenast under bägges deras regements-tid, men
efter den senares fall, äftwen sträkte sig til
hans olyckeliga Son.

Således blefwo twänne starka band emot
hwarandra knätne: på den ena sidan de Ry-
ske och Swenske, på den andra de Polske,
Danske och Lybske; imellan hwilka den Solt-
stenste Prinsen MAGNUS som en boll fastades;
men Hertigen af Finland, då han icke wille
holla med sin Bror, eller tordes uppenbarligen
tråda på sin Swägers sida, ådrog sig hat af
den förre och medömkan af de senare. Det torde
på detta stället och för än man går längre uti
Historien om denne Konungens så mycket påta-
lade regering, at något i allmänhet yttra sig an-
gående hans i Lifland således började rörelser;

§ 4

i

(*) Häruppå tyckas de Danske Legater hafwa syftat då de uti
den Rostokke Congressen om denna freden imellan IVAN och
ERIK sig yttrade: *Malumus quoque aliorum quam nostro ju-
dicio fieri palam, quibus vinculis conspirationibus que Svetliæ
Rex Moscoviticæ Imperatori Se conjunxerit, dum Livonia
Inhiat &c.*

1562. i synnerhet emedan alle de misnöjde Hertig JOHANS hemlige medhollare, ansågo detta friget såsom onödigt, Riket skadeligit, samt af Konung ERIK sjelf honom och Söderneslandet ådragit: i anledning hvaraf de föregångne, det förbindelse imellan Sverige, Polen och Danmark emot Ryßland hade varit både naturligare och gagneligare. Man bör derwid erindra sig, huruledes Konung ERIK tillika med spiran emottog detta wärket efter sin Far, i hwilkens tid grunden dertil på wißt sätt lades. Bestickningarna imellan Revels-boarne och denne Konung, om hwilka redan är handlat, wisa det han, deråst lifstiden warat, owedersägeligen hade blifwit tvungen til deltagande i dessa rörelser, ehuru omiist det kan wara til hwilken sida han sig fastat. Konungen i Danmark hade icke då ännu uppenbarligen låtit skönja sin lystnad efter de fete Liflandske landen, hvarsföre Konung GUSTAF ej eller behöfde rikta sine beslut emot någon annan än den Ryßke Stor-Fursten, hvars tillkomst til de Öster-Gjöfiske Wattenen han borde förestånga. Icke eller hade KETLER då ännu antagit Polskt beskydd; omständigheter, hwilka under Konung ERIKS handhafwande af denna sak, den samma mycket förändrade. Ty sedan icke allena IVAN utan äfwen Polen under KETLERS, och Danmark under Prins MAGNI namn i Lifland började synas, och Revel sjelfkraft fastade sig under Konung ERIKS Spira, då han, så i anseende til folk som Rikedomar, såg sig nog mågtig det at beskydda, hade utan twifwel

wel efterlåtenhet, wid en sådan sakernas ställ- 1562.
ning, blifwit honom til last råknad. Man bör-
de icke wänta det denne Konungens wänskap
för Danmark skulle wara upriktig, så länge
den Brömsebroiska freden tyngde hans rike, och
likasom medgaf denne Grannen et beständigt
anspråk på hans Krona: än mindre at han
med stillasittande skulle befordra des affigter i
Liffand, samt således sjelf föröka hans styrka.
Alle desse affeender, som icke woro onaturlige
för en Konung i Sverige, länade hans sin-
ne til den Ryffe sidan såsom för sig förmon-
ligare, äfwen i den delen, at IVAN, ansatt bå-
de af Danmark och Polen, skulle kunna unna
honom någon lycka i Liffand fram för dem,
hwilka unnade honom intet. Utgången bestyrk-
te det ERIK icke bedrog sig i dessa uträknin-
gar; och hans med mycken åra förde frig på
denne Östra sidan, må tadlas huru man be-
hagar, så lade han icke destomindre dymedelst
den grund på hwilken hans store eftertråda-
re sedan bygde, när igenom den fördelaktiga
Stolbowa freden (*) Sverges gränser se-
dermera ansemligen utwidgades. Men wi gå
åter til Historien.

De allmänna utsigterna, bragte Konung
ERIK at sätta sig uti et fullkomligt försvars-
stånd. Han kallade Ständerne tilsamman uti
Junii månad (**), då han gaf dem en affkil-
ring af det då warande tilståndet i Norden,

§ 5

samt

(*) 1618.

(**) D. 16 Junii 1562 i Stockholm.

1562. samt kunnskap om osäkerheten för Danskt och
 Lybskt anfall. Riksdagen gick i Stockholm för
 sig wid samma tid som Hertigen af Finland,
 litet bekymrad om hwad der förhades, lika-
 som öfvergaf Riket och reste til Polen. Den
 gamla frågan om Adelens rustetjenst, som bå-
 de i Fadrens och Sonens tider hade varit et
 oangenämt öfwerläggnings-ämne imellan Ko-
 nung och Undersåtare, måste åter, i anseende
 til Rikets trångande behof företagas. Den skyl-
 digheten som Rikets Frelse ålåg at rusta wid
 påkommande behof, war gammal, men hade
 igenom dess tiltagsenhet, och tidernas besynner-
 liga omständigheter kommit at, om icke alldeles
 föråtas, åtminstone i monga delar affortas.
 Det longa fredslugnet under den sista delen af
 Fadrens regements-tid, hade dertil mycket bi-
 dragit: och i anledning af sådant woro alla
 föreställningar om wårkställigheten deraf Rid-
 derskapet mindre behagelige. (*) Wid Riksdag-
 en i Jönköping påyrkades den samma, men
 hörsammades icke. Nu och då Fäderneslandets
 trångande nöd ej tolde utdrägt, måste Konun-
 gen antingen med fullt alfwär föreställa Ade-
 len denna pligt, eller i annan händelse se Ri-
 ket utan förswär. Efter monga beswårliga öf-
 werläggningar, bragtes den änteligen at ingå
 uti wijsa stadgade Artiklar, hwilka bebreffwa-
 des. (**)

I) En

(*) Denna Rustning är grunden til de Rustnings-märker,
 hwilka ännu wid alla Frelse-egendomar i Riket äro påstade.

(**) D. 14 Juli 1562.

- 1.) En Adelsman som wille beholla sit 1562.
Gods fritt och frelst, skulle af hwarje
300 marker ortugers ränta, holla en
Karl med des behörige Wapn, så wid
mönstringar som i så.t. Och motte
- 2.) Swar Adelsman eller Riddare af si-
na gårdar hafwa en oberåtnad eller der-
ifrån undantagen, hwar Fri-Herre två,
hwar Grefwe tre men icke flera. (*)
- 3.) Den Frelse-Man som icke hade mer
än 3 gårdar, skulle utgöra allenast et
godt drabbetyg, med alla des tilhörig-
heter; men icke flere gårdar sättja sig
tillsammans i rustningen, utan hwar
gård för sin i mer eller mindre ålag-
de skyldighet answara.
- 4.) Utaf alla förlåningar borde af hwar-
je tveeggehundrade M. Ort. ränta ut-
gå i Ryttare med Häst och Wapn.
- 5.) Andra persedlar af Gårdarnas af-
kastning skulle til wårdering för Kro-
nans räkning icke uptagas, än Smör,
Jern, Spanmål, fordring och gäst-
ning.
- 6.) Emedan prisen på persedlar woro oli-
ka, samt stego och föllo efter omstån-
digheter, ty skulle Kronans taxa på
hwad för hännas räkning borde upbå-
ras, sättas icke det högsta eller lägsta
gångbara, men för hwarje Prowins ef-
ter

(*) Detta är grunden til Säteris-friheten i Riket.

1562. ter hwad waran gälde i des närmarste köpstad. (*)

7.) Swart är skulle mönstring hollas när, hwar och af hwem som Kong. Maj:t sielf gödt funno.

8.) Til Mönster-Gerrarne skulle Jorde-Böcker hwarje gång på hwars och ens Adelsmans Gogs aflemnas, på det des skyldigheter derur motte kunna synas.

Denna i sig sielf billiga, och med wederbörandes egna samtycke fogade anstalt, födde icke desto mindre i de följande åren af sig stor oro, samt tjente Konungens omwänner til tackselse öfwer deras företagande. En annan påföljd af tilförena gjorde förfatningar, som äfwen åstadkom bekymmer war den, då de nyatawerner eller Gåstgifwerier skulle taga deras begynnelse. Konungen satte i hwarje landsort twänne af Riksfens Råd, hwilka wid wärkställigheten deraf skulle med alt eftertryck lägga handen. Allmogen hade länge och mycket deröfwer flagat, at de med skjutsring beswårades, sig til tunga och Landtbruket til skada. När nu Konungen dem til lättning hade förordnat, det skulle af hwar skatte-gård två marker, af hwar frelse-gård en mark ortuger utgöras, samt skjutsen dermed besörjas, hördes åter flagan öfwer omwänliga och swåra utlagor, under förgåtenhet deraf, at Allmogens egne lisa war det ändamål hwilket Konungen dymedelst åsyftade.

Men

(*) Grunden til Kronans Markfogar.

Men Försvars-wärket uppehölt i synnerhet 1562.
hans tankar. Fästningarne Elfsborg, Revel,
Wiborg och Calmar, såsom nycklar til Riket,
sattes i stånd. Han hade äfwen i förslag, ehuru
det icke want wärkställighet, at i Wester-
göthland och Wäxjö härads härader anlägga en ny
Stad med Fästning, Odenkulla kallad; dit
Borgerskapet ifrån Bogesund skulle flyttas.
Skeps-byggerier sattes i gång; måstare som på
dem skulle arbeta samt dertill inöfwa Swenskt
ungdom, inköptes utifrån: Saltpettersjuderier
anlades: et Gewärs-*Factori* inrättades i Cal-
mar: Galejor blefwo bygde, hwilka skulle nyt-
tjas til Spanmåls-försel orter imellan: Ting,
som intil den tiden i Sverige varit nästan
obekante, åtminstone opåtanke. Och at icke til-
gång på förtäringens behöfwer i nödenes stund
motte tryta, utfärdades et strängt förbud emot
utförsel af alla sådane waror, som för lifsup-
pehälle woro oumgångelige. Konungen sträf-
te, med et ord, sin omsorg til alt hwad som
kunde tjena at göra honom befruktad, då han
moste emottaga en fiende, (*) hwilken icke syn-
tes langt borta.

Stilleståndstiden med Danmark war snart
lupen til ända, och dagen instundade, på hwil-
ken mötet i Halmstad skulle för sig gå. Årke-Bis-
kopen *Laurentius Petri*, som uti den Nordiska
Historien war wälbewandrad, fick derföre be-
fallning, at af gamla Handlingar fullkomli-
gen

(*) Såsom intyga Registraturer i Riks Archiv för A. 1562.
och 1563.

1562. gen utreda den inwicflade frågan om Sveriges Wapn Tre Kronor. Han hade funnit åtskilliga Bref, äldre än Konung ALBRECHTS tid, och således äldre än Calmare Unionen, hwilka med Tre Kronor woro beseglade. Dertil kommo Mynt som utwisade det samma. I anledning deraf förfärdigade Årke-Biskopen en Bok, der hela detta ämnet afhandlades. Det bewis ses tydeligen, at Tre Kronor hade af ålder, samt langt före Drottning MARGARETAS tid, varit Swea Rikes Wapn; samt at Danske Konungar icke wid andre tilfällen det brukat, än då Danmark med Sverige haft gemensam Konung. Men pennan är just icke de mågtige imellan något betydande förswarsmedel, om ej swärdet ger hånna styrka. ERIK sände sin Hårhold Secreteraren *Knut Larsson* til det Danska Hofwet, at lägga Konung FRIDRICH alla dessa solklara sanningar under ögon; men uträttade dermed intet. De Swenske Ministrar *Thure Bielke* och *Dionysius Beurres* reste derföre til Halmstad, der Fredshandlingen efter aftal skulle företagas; men när de icke der funno någre Danske Ombud fortsatte de resan til Köpenhamn. (*) Man företog derstädes en undersökning om alla twister, som imellan dessa Riken en rum tid förefallit, och jemfode sakerna så godt man kunde i alt annat; men hwad det Swenska Wapnet angick, föreföll den frågan

(*) Således sclar *Tegel* p. 67. och efter honom *Dalin* p. 543. *Resenius* har detta redigare p. 68. De Swenske Legaternas Instructioner woro ställda på Halmstad.

gan de Danske ömmare än alt det öfriga, och 1562.
 måste upskjutas til nogare öfverläggning. (*)
 Dock skulle Konung FRIDRICH med det första
 igenom tydelig och skriftelig utlåtelse för Swe-
 ges Konung förklara, det han icke brukade de
 Tre Kronor at dymedelt bewara för sig eller
 Efterträdare någon rätt til Swea Rike, men
 allenast såsom et minne af den tid, då alle tre
 de Nordiske Riken af en Dansk Konung rege-
 rades. Hertig MAGNUS af Ösel blef med det
 förbehöll i denna fred intagen, at han, utan
 vidare inkräktningar, skulle orubbad besitta de
 Länder han i Lifland innehade. Freden utsat-
 tes til en tid af Trettio år, med 100000 R.
 D. wite på ömse sidor för den som honom rub-
 bade; samt kungordes under trumpete-flang d.
 26 Nov. uti alla Sweriges Städer: (**) men
 war som knappast sluten, för än den bröts up-
 på den Danska sidan. Kort efter denna Con-
 gressen, och sedan de Swenske Ministrar ifrån
 Köpenhamn afrest, anlände Polske Legater til
 det Danska Hofwet, med hwilka FRIEDRICH
 dagtingade om et gemensamt frig emot Swea
 Rike.

Ötskillige Prinsar wände sina ögon på det
 lysande Swenska Hofwet och Konung ERIKS
 Öystrar. Phals-Grefwen GEORG JOHAN af
 Wieldens, som igenom sine Bud redan hade
 friat hos Prinsessan ANNA, infant sig i Stock-
 holm wid detta årets slut, der deras förmåling
 firas

(*) Scheff. de Insign. R. S. p. 216.

(**) Tegel l. c. p. 66. Resenius l. c. p. 68.

1562. firades. (*) ERIK böd wid det tilfället sin granne Konungen af Danmark til Gåst, at wisa det bewågenheten til wånskap på des sida war upriktig. (**) Wid samma tid anlände åfwen i dylike affikter Prins CHRISTOPHER af Mecklenburg, hwilken nyß förut af Konungen i Polen war utnåmd til Coadjutor i Riga. Den derwarande Årke-Biskopen Hertig WILHELM luttade til Grafwen, och den nye Coadjutorn wille til alla delar förwißas om efterträdandet. Han hade anmält sig hos Kejsaren; men ej blifwit bemött til sit nöje. Polen syntes honom för wanmägtigt at kunna befordra hans sak; ty wände han sig til Konung ERIK, så mycket mera säker om biträde, som detta aldeles lopp in uti denne Konungens Intresse. Han friade til ELISABETH, den yngsta af de Swenska Prinseborna, och want åfwen deruti bifall, ånsskönt för målningen icke förr än aderton år derefter kunde fullbordas. Denne olyckelige Prins erfor det öde, uti hwilket unge och förmåtne sinnen oftast stupar. Han gick wid slutet af detta år tillbaka til Vifland. I Revel skulle han uppehålla sig under förtåft anseende, at undwika det Polska Hofwets upmärksamhet; men blef igenkänd. Kort derefter sammanfallade Konung SIGISMUND de Polska Ständer til Petricow, dit åfwen de Vifländske Herrar, som Polska Vasaller, förwäntades. Men CHRISTOPHER uteblef. SIGISMUND tilböd honom

at

(*) D. 20 Dec. 1562.

(**) Brevet dat. d. 16 Oct. 1562.

at emot samma wilkor som den förre *Ärke-Bis-* 1562.
skopen, nemligen under *Polst* beskydd, emotta-
 ga *Stiftet*. Men *Prinsen* wille wända det uti
 et sjelfständigt *Hertigdöme*. Han fick äfwen
Swenskt hjelp til utförande af sit upsåt. *Mor-*
nay gick med *Krisfolk* och satte honom in uti
 landet: men när *KETLER* och en *Polst* *Gene-*
ral kommo antogandes ifrån *Lithauen*, lemnas-
 de *Mornay* honom til sit öde. Hans *Slott*,
 som innehade en ganska swag besättning, fring-
 råndes; och då han en morgon obetänksamt lopp
 ut på jagt, blef han sjelf af de *Polste* gre-
 pen samt uti et ej mindre swårt än långsamt
 fångelse fastad. (*) Uti *Slottet* funno de *Pol-*
ste 100000 R. D. *Swenska* *Penningar*. (**)

Sedan *Giftermåls-handlingarna* i *England*
 woro med afslag til ända bragte och *Ministrarne*
 dådanfallade, hwarom redan är förmålt, wän-
 de *Ronung ERIK* sina tankar om *giftermål* an-
 norstådes, at således kunna glömma den för-
 gåfwes älskade *ELISABETH*. Det gamle *Hes-*
ste *Huset* war ibland de *Tyfte* *Furstelige* högt
 ansedt: ägde rikedom och förwantstaper, samt
 föga godhet för det *Danska* *Hofwet*. Der fanns
 en ung och skön *Prinsessa*, *Vandt-Grefwe* *PHI-*
LIPS *Dotter* *CHRISTINA*, som wäl hade påsat
 til *Brud* för *Swerges* *Ronung*, om tid och om-
 ständigheter så hade welat föga; och förbindel-
 sen imellan desse *Husen*, ej fallit det *Danska*
Hofwet så obehagelig, at alla möjliga hinder
 ifrån

(*) *Menck. l. o. p. 313.*

(**) *Kelch Hist. Liv. p. 267.*

1563. ifrån den sidan emot den samma måste nyttjas. ERIK affsände til en början sin Cammar-Junker *Clas Collard*, jemte *Dionysius Beurres*, til Cassell at höra huru en sådan föreställning derstädes skulle anses. Man wil föregifwa at anbudet blifwit strax antagit, och bebrefwat. (*) hwilket tyckes hafwa gått nog fort, samt strida emot sannolikhet, emedan wid det näst följande årets begynnelse icke ännu någon troslofning dem imellan war skedd. Uti Februarii Månad år 1563 skickade Konungen *Sten Eriks-son Lejonhufvud* jemte flere med Förlofnings-Ringen til Hessen, (**) men han qwarhöls i Köpenhamn. Riks-Cancelleren *Gyllenstjerna* hade nyligen förut rest igenom Danmark til Tyskland. Den nya beskickning, hwilken så fort derefter ifrån Sverige til samma orter gjordes, wäckte den Danske Konungens upmärksamhet. FRIDRICH som för någon tid reste ur sit Residens, hade af sådan anledning gifwit beskickning til sin Cankler *Johan Frijs*, at anhol-la alle Swenske, hwilka imedlertid derstädes sig wisade. När fördenskul *Leyonhufvud*, med des sällskap, anlände til Köpenhamn, blef honom wänligen tillsagt, det han derstädes måste dröja til Konungens återkomst, hwilken med flit förhalades. När efter mycken wäntan tiden för den Swenske Legaten blef alt för long, började han at desto enständigare yrka på en obe-

(*) At, som *Rosenius* p. 75. säger, Giftermåls-Contractet blifwit tecknat d. 16 Oct. 1562. är mindre sannolikt.

(**) D. 15 Febr. 1563.

obehindrad resa. Frijs skref til sin Konung. 1563. Lejonhufvud hade med sig tvåanne betiente, hwilka til Sverige skulle återsändas. Cankleren styrkte til deras frigifwande, på det at icke et swårt rykte uti Sverige motte utbredas om de Swenske Legaternas anhöllning; i synnerhet som, oaktadt hwad anstalt man hålst gjorde, Lejonhufvud utan möda kunde öfwer grensen skaffa sit Hof hwad kunskaper han behagade. (*) Han lade dertil, at Konungen på det åtal måtte undwiskas, torde finna bäst at låta Legaterne resa efter deras åstundan, emedan de icke destomindre, såsom oförpåkade, uti Wärdingsborg måste bida. Men detta rådet blef ej emottagit. Inedlertid och som Ulfeldt war deras wän, ty blef honom anförtrödt det skulle han under beständigt umgänge söka utleta hwad man i Sverige förhade. (**) När Lejonhufvud länge och förgåfwes wäntat Konungens återkomst, sände han sielf sina Bud til Konungen med anhöllan om lejd. Han förmålde huru hans resa icke war stald längre än til Saxon, der Landt-Grefwen och Grefwen af Ost-Frisland skulle wara honom til mötes. Men emedan han icke desto mindre måste wänta, tog han det beslut, at låta sit öfriga Sällskap draga tillbaka til Sverige, och sielf göra sig wägen öppen. Då Cankleren förnam detta dristiga upsåt, tillsades Borgmästaren Anders

G 2

(*) Se Frijs Bref til Konung FRIDR. i Danske Magaz. H. 43. p. 210.

(**) L. C.

1563. *ders Götiske* om anstalt wid Stads-porten. Legaten lät en dag sadla sin Häst, och red med sine Swenner gatan upåt. Då han kom närmare Porten, sändes någre förut at förnimma om hinder förspordes; hwilket när han förnam, gaf han Hästen sporrarna och red häftigt på Wagten, som emottog honom med fälda spjut; at han harnsen måste wända tillbaka; hwarefter följde et longwarigt fängelse, ej mindre för de öfrige än honom sjelf. Dem förmentes i förstone at talas wid, hwilket sedermera tillåts, med förbud af all breswårling. *Lejonhufvud* brukade icke desto mindre hemligen en Tyf Prest wid namn *Ostas*, som länge berjenade honom i den delen; men denne blef grepen. (*) Alt alt detta trassel icke til en ringa mon ökade kölden imellan Konungarne, kan man sig lätt föreställa. *FRIDRICH* påstod alt fort at *Lejonhufvud* såsom woldswärkare war hans rättmätiga Fånge; *ERIK* deremot det hans Legater, dem han uti angelågna mål affärdat, hade emot folk-rätten blifwit uppehållne och grepne; samt at *Lejonhufvuds* brott då han wille sjelf taga sig lös, icke warit så betydande, at ju Swågerlag och wänskap bort högre räknas. Men Legaternas fångenskap warade icke destomindre i flera år; och Konung *FRIDRICH* fans så mycket mera obenågen wid alla förestälningar, som han alt fort rustade til frig. Efter denna tid blefwo monga Swenske under hwarjehanda förewänningar i Danmark fångslade.

Freds

(*) Danst. Magaz. 5. 14. p. 217

Freds-Wärket imellan Sverige och Polen 1563.
 förhades med lifa alfwär. SIGISMUND, swag
 och oförmögen, fant sig icke wuxen at tråda i
 felt emot Konung ERIK som ågde både mod,
 drift och styrka. Han sökte fred, men under
 samma tid upretade han snart sagt alle Tyske
 Furstar och fria Städer emot sin Bunds-för-
 want. SIGISMUNDI Bref til Hertigen af Preu-
 sen, innehöllo denna tiden freds-förslager imel-
 lan Sverige och Polen, dem han wille at Her-
 tigarne af Preussen och Pommern jemte Ko-
 nungen i Danmark skulle föreslå utan at han
 sjelf deri syntes. (*) En annan gång fort der-
 efter rådgjorde han med samma Hof om frigs-
 rustningar emot Sverige. Han befarade, sa-
 de han, den stora Swenska Sjömagten, emot
 hwilken han tilkänna gaf sin oförmögenhet; och
 förmodade det flere Potentater borde förena sig
 om en Flotta, utan hwilken den Swenska flag-
 gan ej kunde hindras ifrån Herraväldet uti
 Östersjön. Til en början hade han gifwit sin
 Stad Dantzic befallning at utfärda så många
 Kapare som kunde åstadkommas, hwärmedelst
 den Swenska Handelen motte ofredas. (**)
 Åter yttrade han sig en annan gång med tack-
 sågelse til samma Hertig och andre Furstar, för
 det biträde de lofwat honom emot Sverige,
 3 chu-

(*) D. 5 Apr. 1563. *Mensk.* l. c. p. 178. der orden lyda:
 Unum videndum, ne quid nostro nomine in hoc genere agatur,
 neve persona nostra aut mandati nostri Species ulla im-
 misceatur per Legatos Seren. V. in hoc negotio.

(**) *Mensk.* l. c. p. 178. dat. d. 19 Apr. 1563.

1563. ehuru han det ännu icke kunde nyttja, emedar hans belågenhet fordrade längre utrymme in-
 non han tordes wisa sig i dagen. Olif sin
 Medtåflare uti Wapne-stycka, trodde han för
 sig wara gagneligast at öfwer alt utbreda et
 rop om denne unge och raske Konungens wid-
 sträckt affigter, huru de ej syftade til mindre
 ändamål, än at uprätta en Monarchi uti Nor-
 den; hwaremot alle Östersjöiske Magter borde
 i tid waka. Sweriges Konung, sade han,
 har beslutit at bode til Sjö och Land an-
 tasta de Polska Länder. Hans affigt wo-
 ro at bemästra sig hela Östersjön: dernäst
 wille han taga Lifland; sedermera wän-
 da sina Wapn emot al'e deromkring bo-
 ende Tyske Furstar; undertrycka deras fri-
 het och sköfla deras hemwister. (*) Ko-
 nungen i Danmark samt Hertigorne i Preusen,
 Pommern och Mechlenburg hade han uplyst i
 dessa hemligheter. Men af et hans swar til
 Staden Dantzic tyckes det som wille den sam-
 ma sätta föga tro til slika föreställningar. (**)
 Han låt i dylike årender en Legat gå til Her-
 tigen af Brandenburg. (***) Den Swenske
 Konungen, skulle denne säga, har utöft en
 del af sina rikedommar at winna en sam-
 mansättning med den Ryske Tyrannen; det
 öfriga förmenas han wilja använda til
 nästgränsande Konungars och Furstars ut-
 ro

[(*) D. 19 Apr. 1561. Menck. l. c.

(**) Vilnæ d. 3 Junii 1563. Menck. l. c.

† (***) Af Instructionen hos Menck. l. c. p. 207.

rotande: och emedan han icke ser sig kun- 1563.
na uträtta alt med egne streck, ty har han
budit til at befrynda sig med swägerlag
uti Tyske Furstelige Hus; samt såndt sto-
re Penninge-Summor in uti det Tyska Ri-
ket, at der wärswa en ansenlig Krigsmagt.
Den Legat som såndes til det Pomeriska Hof-
wet, yrkade måst uppå nödwändigheten af en
Flotta. Eghuru, sade denne, Eder Furste-
liga Nådets Länder tyckas belågne langt
ifrån Lifland, motte dock R. S. N. tän-
ka det en Konung i Polen intet til Sjös
kan uträtta, der Swerges Konung är myc-
ket mächtig. R. S. N. bör fördenstul til-
se, at på Wathen icke något må föreha-
was, som til gemensam skada lända kan:
men låta sina Slaggmän tidigt waka, om
ej Konungen i Swerige skal winna Her-
rawäldet i Hafwet. (*) Wid det möte som
de Neder-Saxiske Ständer samma tid i Brauns-
wig förhade, låt SIGISMUND alla dessa låror
åftwen uprepas. Han uträttade dermed så myc-
ket, at de Furstar, hwilke bebodde hafstran-
derna togo skrämset til sig, och började sam-
rådas.

Medan detta utomlands förhades, utbrast
lågan innom Riket imellan Konung ERIK och
hans Broder. Hertigen i Finland, som efter
återkomsten ifrån Polen, med sin Gemål up-
pehölt sig i Åbo, kungjorde Konungen sin hem-
komst och förmåling. Han sökte at ursågta

§ 4

hu-

(*) L. c. p. 213

1563. Huru han bäst funde, så det ena som andra af sina nog mistänkte göromål; i synnerhet hwad den försträckning angick, hwilken Konungen i Polen af honom bekommit. Men hans upförande hade hela tiden varit så twetydigt, at man redan öfwer alt derom talade. Konungens fiender, i synnerhet de Danske, började at anse honom för et tjenligt redskap i sina affigter. En Wisa som den tiden utkom, skrefwen och tryckt utom Riket af någon Danmarks omwån, bestyrker sådant. Der säger FRIDRICH til sit Råd under öfwerläggning om friget emot Sverige; Wi hafwa på wår sida Konungen i Polen, Hertigen i Finland, och monge Tyske Furstar. (*) Detta talet gick så wida, at de hwilkas barn woro i Hertigens tjenst, togo dem derifrån af råddhåga för Konungens onåd. Gref Svante Sture, hwars Son, den unge Erik Sture, war Hertigens Hofjunkare, förmanade Sonen uti et ömt Bref (**), at wakta sig, och om möjeligt woro gå ifrån Åbo, på det han måtte få någon tjenst wid Konungens Hof. Med detta Bref affändes en trogen Tjenare igenom natt och dag; men papperet föll uti Hertigens hand, som det läste

(*) Wissan är skrefwen på Plattyska och finnes i Riks-Archiv.
Titeln är: Ein lustige Historie tho lesen &c.

Wi villen bedencken unse gelegenheit,
Wo idt nu thar sydt mitt dem Schweden teit;
Wy hebben den Polen undt Hertogen uth Finlandt
De Lybeckschen mit velen andern tho unfer handt &c.

(**) Dat. Revel d. 13 Majj 1563.

Iäste och upbrände, så at den unge *Sturen* ej 1563
mera derom fick förnimma, än hwad han un-
derstundom af Hertigens tal kunde förstå. Et
rykte gick wid denna tiden, och fort efter Her-
tigens återkomst ifrån Polen, som utspriddes
öfwer hela Upland igenom en wid namn Jo-
han Bertilsson, det skulle Konung ERIK innan
nåsta Michaelis dag wara skild ifrån Krona
och Rike. (*)

ERIK sände *Jacob Rosengren* och *Herman
Burser* til Finland med swar uppå Brodrens
skrifwelse. Konungen wille med wisshet we-
ta om han borde anse sin Bror som wän
eller fiende: man motte tro det sista sedan
Hertigen brostat ur landet at fullborda et
Giftermål både sig sjelf och Riket til för-
derf. Han kunde icke widtännas något bi-
fall dertil på sådant sätt som det nu wo-
ro skedt. Om Hertigen älskat sin Konung
och Gådernesland, hade han sig wiserli-
gen annorlunda skickat i et så betydande
mål. Men nu hade han likasom rymt un-
dan alla råd, och föraktat alla förmanin-
gar. m. m. Hårtil swarade Hertigen något
stickande. (**) ERIK fattade då det beslut at
låta en ordentelig dom honom öfwergå. Til
den ändan sammankallades Ständerne, hwilke
uti Junii månad i Stockholm samlades. Her-
tigen emottog stämning at der inställa sig til
G 5 swa

(*) Konung ERIKS Bref til H. Jon. derom dat. d. 23 Apr.
1563.

(**) *Messen. Scand. III. T. VI. p. 123*

1563. swaromål för sit uppförande: men i stället för at infinna sig i Hufvudstaden, beredde han sig til motstånd. Hertigen sände hufvudstupa sin Ståthollare på de Lifländske Pante-Godsen. Grefwe Johan af Arcs til Polen at begära bistånd emot sin Brors woldsamheter; (*) hwarom SIGISMUND fogade någon anstalt, men sensfårdigt. Så snart Hertigen derom fick kunskap, kallade han wid Henrici tid den Finske Menigheten tilsamman uti Åbo, och förestälde dem huru Konung ERIK ofta i des ungdom medelst egit förwallande fallit i Fadrens onåd: at JOHAN då warit den enda som hulptit honom: at Hertigen på den farliga resan til England för Brodrens skul wågat sit lif: at Konungen beswikit denna Drottning; och emot aftal af sine Bröders Arfsdel aförtat hwad på de Engelska bestickningarna war kostat. Han förde i Lifland et orättmätigt krig, landet til tunga. Freden med Ryßland war opålitelig, sade han, det Sinnarne wid grensen snart torde så erfara; och påföljden kunde blifwa, at Riket fölle under Fremmande Herskap. Store penningesummor woro i oträngt mål öfwerförde til Tyskland för wärfning, som under wågen fallit i Danska hender, hwilka innan kort torde bruka dem emot Riket. Hertigen hade gift sig i Polen enkannerligen til den ändan,
at

(*) Konung SIGISM. Bref till Hertigen af Curland. Menck.
h. c. p. 315.

at således kunna bispringa det usla Fäder- 1563.
neslandet. Gör den orsaken lede så wäl
han som Hertig MAGNUS förföljelse, oan-
sedt altsammans war stedt med Konun-
gens samtycke. Nu nyigen hade Konun-
gen låtit sammantalla Riksdag, der nå-
gre usle Bönder skulle blifwa Hertigens
Domare. ERIK som föraktade och mis-
trödde sit Råd, hade kastat sig uti unge
och oförförte gunstlingars händer, de der
förstod de med honom Riket och sig sjelf-
we. Annu war icke Brudskatten betalad
til de gifta Prinsessa; med mycket mera.
Han låt framtaga Konung GUSTAFS Testamen-
te och gick det puncte-wis igenom, at wisa hu-
ruledes större delen af dess innehöll blifwit ur
akt lemnat. Konungen, förtfor han, hade
på Riksdagen i Arboga astwungit Hertigen
och dess Bröder en obillig ed, den de icke
funno sig skyldige at holla; emedan de up-
rättade Artiklar om Gurstarnas rättighe-
ter woro orättwisa, och utom mycket an-
nat, tillade Konungen rättighet at innom
Gurstendömmen uptaga gårdar, och efter
behag tillsätta Biskopar. JOHAN anförde wid
det tilfället ibland annat såsom orsak til den-
na oreda,; at Konungen sjelf friat i Polen,
samt at han öfwer afflag i den saken blifwit
högeligen förbittrad. (*) Ingen, utom en
enda Dansk Scribent, nämner något dy-
ligt,

(*) Hela denna saken är hämtad ur en Relation derom uti Coll.
Palmesköld, i Ups. Bibl.

1563. lift, (*) hwarom åfwen alla våra egna Hand-
lingar äro tysta. Det tyckes at om så varit,
hade wål något tecken deraf wisat sig i de tå-
ta bref-wårtingar, hwilka angående de Pol-
ske saker föreföllo.

Hertigen afflöt detta märkelige Mötet med
upmuntran til Ginnarne at stå wid hans sida.
Jag är sinnad, sade han vidare, at med
lif och blod förswara mitt Furstendöme.
ERIK har på Stockholms Slott låtit tilreda
en usel Kammare mig til tjenst; men jag
har satt Kronan på hans huswud; jag tor-
de ock förmå at flytta hånna deraf. Jag
har tilbudit honom at med penningar lå-
ta lösa mig ifrån hela mitt Furstendöme,
då jag wille resa ur detta usla Riket. Mi-
ne Tjenare fångslas; mig nekats lejd: wold
är börjat, och moste med wold styras. (**)
Sådane föreställningar gjorde det intryck på de
närwarande, at alle med liflig ed förbundo sig
til Hertigens tjenst. Man må icke undra om
desse och flere omständigheter, hwilka kunna låg-
gas Hertig JOHAN til last, och i stor mon ur-
skulda det mistroende som Konungen för ho-
nom hyste, hafwa efter möjligheten blifwit
nedgrafne undan Allmänhetens kännedom, då
man besinnar, det Hertigen efter sin Bror be-
steg Sveriges Thron, och kunde gifwa sakerna
hwar utseende han sjelf wille; men de Höga
må

(*) *Holbergs D. Hist. T. II. p. 497.*

(**) *Palmsh. 1. g.*

må göma sig huru de behaga, så tiger lifwål 1563.
icke Historien sedan de förswunnit.

ERIK förefom alla dessa Brodrens förtwif-
lansfulla anstalter. Så snart Hertigens upfö-
rande blef bekant, fasttogos så många af deß
Tjenare som kunde ertappas, och stältes för Ko-
nungens Nemnd, der Jöran Pehrson dem an-
flagade. Dessa bekände under pinliga förhör
åttilligt til sin Herres last och afstraffades.
In för Ständer blef åfwen Hertigens egne up-
förande skärslådat, der han anflagades för
det han

- 1) Gade rubbat sin Faders Testamente.
- 2) Brutit sin gifna försäkran af d. 14
Apr. A. 1561.
- 3) Gört afwog sköld emot Riket, och be-
främjat fiendernas rådslag ej mindre
med råd än penningar.

I anseende til så beswårande mål, dem han
med egne upförandet nyligen hade bestyrkt, döms-
des Hertigen ifrån lif, åra och Hertigedöme.
(*) Utan upskof sändes Hogskild Bjelke och Olof
Hindriks son til Åbo med Domen, beledsagade
af en Krigsmagt, den Anders Sigfrids son Rå-
lamb, Ivar Måns son Stjernkors och Jacob Hind-
riks son Håstsko anförde. Dessa fingo i befall-
ning at gifwa Hertigen hopp om Nåd och lif-
wets bibehållande emot wilkor af et ewigt fån-
gelse. Men wid ringaste motstånd borde de
taga honom med wold. Wid ankomsten fun-
no

(*) Konung ERIKS stadfästelse på denna Dom af Jänkoping,
Michaelis Dag A. 1563.

1563. no de Åbo Slott förskänkat, der Hertigen med sin Furstinna sig inneslutit. Han wäntade Polstundsättning, och förswarade sig uti två Månader så godt han kunde; men då hjälpen blef ute, måste Slottet uppgifwas (*). Man berättar, at då *Bjelken* trädde in uti Hertigens rum, skal en Adelsman wid namn *Nils Boffen* framryckt en dolf undan flåderne i mening at afhånda Hertigen lifwet, men Prinsen skal med handen hafwa håstigt skutit honom ifrån sig. (**) Den olyckelige *JOHAN* måste jemte sin Furstinna, efter några få wickors sammanlesnad stiga om bord under strång bewakning. Så snart *Steffen* anlände til *Waxholmen*, icke langt ifrån *Hufvudstaden*, infunno sig *Hans Classon Bjelkenstjerna* och *Jöran Pehrson* hos Hertigen; då den senare i flere hundra personer närvaro förde et långt tal så wäl til Hertigen som Menigheten, uti hwilket han uprepade alt hwad imellan Konungen och des Broder hade förefallit. Kallsinnigheten, sade han, dem imellan hänledde sig ifrån bägges deras barndom, hwarom man likwäl icke den gängen omständeligen tala borde. Under Fadrens lifstid, och då de Lifländaste af Stor-Fursten i Ryßland antastades, hade Hertigen, emot så wäl Fadrens som Brodrens wilja redan begynt at inlåta sig uti enskyldt förtroende med Lifländarne. När Staden *Revel* åstundade Swenskt beskydd

(*) D. 12 Aug. 1563.

(**) *Massen. Seond. II. T. VI. p. 19.*

skydd förrådde Hertigen uppenbarligen si- 1563.
na tankar at, om möjligt woro, förby-
ta Finlands Hertigedöme med så mycket
af Lifland, som deremot swara kunde, på
det han motte komma undan Swenskt re-
gering. Den föreställning derom hos Ko-
nungen gjordes, blef icke til alla delar ogil-
lad, ehuru Hertigen sedermera et sådant by-
te ej påyrkat. Man hade anledning at tro,
det en des Betjent wid namn Ezechias
Gipfort föreslagit sin Herre en ginare wäg
til detta ändamålets winnande utan Bro-
drens biträde. Der funno man igen or-
sakerna til Hertigens nära förbindelse med
det Polska Hofwet, och de penninge-för-
sträckningar han det samma gjordt; hwar-
igenom utsigterne blefwo ännu widsträckt-
re i anseende til Thronföljandet i Polen,
hwars Konung saknade Lifswingar.
När ännu ingen anledning til owänskap
ifrån det Polska Hofwet war Konungen
gifwen, wille Konungen icke heller detta
förslaget i förstone aldeles afslå. Men se-
dan kungskaper ifrån den i Lifland befäl-
lande Öfwersten Clas Christersson Horn in-
lupit, det hade Sweriges Krona ej annat
än bittraste fiendskap af Konung SIGIS-
MUND at förmoda, hwilken började at stäl-
la sina Sändebud mera til Hertigen i Fin-
land än Konungen sjelf, fant han sig för-
anlåten at käriligen wara sin Bror för en
så äfwentyrlig förbindelse, samt förestäl-
la

1563. la det borde man åtminstone låta den på tiden något ankomma, til dess de upstegne molnen förskingrades. Icke en, utar mongfaldiga Konungens skrifwelser til sin Bror i detta öma ämnet skulle kunna i dagen läggas. På det at Hertigen ej motte tro sig förlora något i anseende til hoppet om den Polsta Kronan, woro honon en annan Brud och Kona i Skottland föreslagen. Men Hertigen hade sunnit döf til alla föreställningar, samt af de Polste Interesset så intagen, at han äfwer med penninge förstråkingar satt denne Konungen wapn i hand emot sin egen Bror. Man hade oaktadt alt detta, wid Hertigens återkomst i Riket, ändå gerna welat jemka sätterna til det bästa, men sunnit hans upförande sedan den tiden så besynnerligit, och hans mod så stigande, at alla försök, bestickningar och bemedlingar mera förwärrat än förbättrat belågenheten dem imellan. Tidningarna ifrån Finland woro stundeligen obehageliga. Han hindrade icke allena Konungens Golt at de förrätta deras Ämbeten, men twang äfwen Inbyggarne at gå sig tilhanda med enstild ed. Han befäste Åbo Slott, och wågrade at på kallelse infinna sig wid Konungens Hof. På så fienteliga anstalten kunde icke annat följa, om Konung och Rike skulle bewaras, än at Åbo Slott måste belägras; wid hwilket tilfälle Hertige ble

blef en betlagelig orsak til blodsutgiutelse 1563.
 och egne Landsmäns förderf. At han fallit
 i brodrens händer woro Görsynens wärk,
 och den dom som honom öfvergått Kö-
 nung och Ständer aftwungen; emedan Ri-
 tets säterhet måste anses som ömare än
 alla blodsband, och omständigheterna me-
 ra åstade tidig ombugsan än församt med-
 lidade. Menigheten borde fördenstul icke
 låta falla sig sållsamt före at se en Fur-
 ste fångslad, hwilken jemte sin höghet wo-
 ro Undersäte och sin Konung med ed för-
 bunden; på hwars nåd och mildhet det
 hädanefter ankommo uti hwad mon den
 så de domen kunde lindras. (*) Man lem-
 nar innehöllet af detta Jöran Pehrsons Tal i
 des wärde, utan at döma om sanningen der-
 af; men erindrar allena, det monga den ti-
 dens omständigheter tryckas dermed inträffa.
 Hertigen hölt under sin wärdighet at beswa-
 ra dessa tilmålen. Han sade derwid med få-
 ord, at domen imellan honom och hans Bro-
 der tilkommo folk af mera betydelse än en wan-
 bördig Prestes-Son; och wisade et öppet och oför-
 sätat anlete. Men så snart anstalterna til des
 för handen warande fångelse honom företeddes,
 brast han i tårar: samt fastade all skulden på Hen-

S

ric

(*) Detta Jöran Pehrsons Tal finnes ei i den tryckte Tegels
 Historia om K. ERIK; men är hämtat summe-wis ur et Ma-
 nuscript af den samma p. 85 Seqq. hwilket H. Excell. Herr
 N. A. Grefve Carl Scheffer äger. Se Jöran Pehrsons be-
 rättelse här om uti Brev til K. ERIK dat. d. 31 Aug. 1563
 i v. Stiernmans noter til Worvings Hist. SIGISM. & CA-
 ROLI p. 7.

1563. *ric Horn och Herman Flemming i Vissland, som* varit hans spejare och angifware. Den få-
 ra Förestinnans ömfansvärda tilstånd beky-
 mraade honom mera än hans egne. Hon upmun-
 trade sin Herre med en ofallnad kärlek och et
 ädelmod, hwars minne är värdt at bewaras.
 Man föreslog Prinsessan två wilkor; antingen
 hon wille lefwa skild ifrån sin Gemål med all
 Furstelig upwaktning och ära, eller allenast med
 tvåanne Pigor följa honom i fångelsset at der nj-
 ta inifrånktare underholl. Hon började derwid
 swimna, men tog Wignings-Ringen af fingret
 och wisade Jöran Pehrson til swar, uti hwil-
 ken stodo preglade de orden, Ingen utan dö-
 den. (*) De förnåme Gångarne fördes sam-
 ma dag på en öppen båt igenom Gödderflus in
 uti Mälaren til Gripsholms Slott: wid hwil-
 ket tilfalle mycket Golt sammansköckade sig om-
 fring stranderna at se och beklaga deras öde.
Måns Svensson til Westerby, Somme, Mats
Törne, Jacob Teit och en Drabant förordna-
 des til Waktthollning. Allt umgänge blef Her-
 tigen förment; men hans Furstinna fick til-
 stånd, at underderstundom förlusta sig i Trä-
 gården, dock icke utan bewakning. Derefter
 börjades en strång resst med alle Hertigens Tje-
 nare, hwilke för Konungens Råd framstäl-
 des. *Clas Andersson* hade haft hänliche utläs-
 telser om Konungen, och *Nils Skalm* låtit nyt-
 tjia sig at til Hertigens tjenst inskaffa Utlånst
 Manskap. Denne bekände under förhören hu-
 ru

(*) V. *Dulin* S, R, Helt, T, III, p. 563.

ruledes *Sten Eriksön Lejonhufvud* i hemlighet 1563.
 varit Hertigen tilgifwen och ägt des synner-
 liga förtroende. (*) *Lunge Larsson* hade wa-
 rit Hertigens hemliga Rådgifware; *Bertil Eriks-
 son*, *Hans Hinricsön*, *Mårten Myntstrifwa-
 re*, *Henric Thomassön*, *Thure Ulfsson* öfwer-
 tygades at hafwa wetat Hertigens upfat, men
 det förtegat. Jemte desse framfördrades alle
 Hertigens Fogdar och Hingstridare, hwilka med
 swärd i hand emottagit Konungens Folf under
 Åbo Slots belägring. En *Christopher Schenk*,
 Friherre af *Trautenborg*, som deltagit i de
 hemligaste rådplåningarne, ansattes under swårt
 och pinsamt förhör, men lät icke afstwinga sig
 någon bekännelse. (**) *Kyrkö=Herden Herr
 Mats i Töfswesall*, hade med wold tagit Ko-
 nungens förswars Bref af de Herdags=Män,
 hwilka ifrån Riksdagen återkommit, och styrkt
 sine Sockneboar at öfwergiftwa Konungen. All-
 le desse, med flere, wordo efter föregångne ran-
 sakningar dömda och aflifwade. (***)

Konungen war sielf icke tilstådes i Huf-
 wudstaden när alt detta förhades, emedan det
 insöll wid den tid, då han redan war förrest
 til den södra delen af landet, at besörja om
 förswars=märket emot de Danske. Alla Prin-
 sesborna, Hertigens Systrar, insunno sig hos
 honom med förböner för sin Bror, men fingo

S 2

94

(*) *Tegels Hist. EA. Misc.*

(**) *Messen. Scand. ill. T. VI. p. 197*

(***) *Dom; Böken i R. Arch. p. 57 Seqq.*

1563. afslag. (*) Dock tyckes deras åtgärd så mycket hafwa märkat, at han, hwad Hertigens lif angick, alt fort upsköt med Domens wärkställe, i den måttan mildare än den stora EUSABETH i England, som några år derefter, och för såga bewiste brott, icke drog wid sig at nog skynsamt låta slå hufwudet af sin nära släfwant, den olyckeliga Skotska Drottningen MARIA, ehuru hon ej war des Undersåte.

Då detta i Stockholm förhades, uppehöll sig Hertig MAGNUS af Östansång i Wadstena. Sedan JOHAN således blifwit dömd, wart denne Prinsen närmaste Arftagaren til Sweriges Krong, deråst Konungen utan Bröst-Arswingar afginge. Et stål, hwilket Konung ERIK ej förgat at bruka, då Prinsens bifall och namn under Domen åskades. Konungen lät i anseende dertil öka hans Fursteliga Stat med egne Råd, (**) Stallmästare (***) och andre förnåme Hof-Betjenter. Wid denna tiden började han äfwen med Gisttermåls-handlingar för honom wid det Skotska Hofwet hos Drottning MARIA. (†) Magister Martinus Helsingus fick dessa ärender om händer; och Prinsen sjelf insant sig hos hånna med skrifweller derom, (††) fast utan önskelig märkan. (†††) MAGNUS fun-

de

(*) R. ERIKS Swär til dem dat. d. 1 Nov. 1563.

(**) Jöran Eriksön Gyllenstjerna,

(***) Nils Bilde.

(†) R. ERIKS Brev til H. MAGNUS d. 9 Apr. 1563

(††) D. 22 Maj 1563. Se Nettelbl. Schwed. Bibl. T. 2 p. 240.

(†††) Hännas swär dat. d. 8 Okt. 1563, l. c.

eröfadt alt detta, med swårighet öfvertalas 1563.
t underteckna sin Brors dödsdom. *Hogeskild*
Helke, Beurheus, Olof Larsson och Jöran Pehr-
son reste som tåtare imellan Stockholm och Wad-
ena i det ärendet. De twingade honom än-
ligen dertil; men man wil föregifwa, det hans
annes swaghet skal ifrån den stunden hafwa
agit des begynnelse; hwilken sedermera öf-
es och följde honom in til hans död.

Dåttadt at fred med Danmark nyligen war
åffad, handlade man ännu imellan dessa Hof-
ven om fred; hwilket tydeligen utwisar huru
ögt mistroendet på ymse sidor war stigit, samt
wad litet alfwär fans i göromålen. *Ulfeldt*
och *Brockenhufen* kommo ifrån Köpenhamn med
nya föreställningar:

- 1) At Konungen i Danmark skulle blif-
wa Medlare imellan *ERIK* och *SIGIS-*
MUND.
- 2) At Konung *FRIDRICH* ej kunde åter-
wända med nyttjandet af Tre Kro-
nor, men wille i anseende til dem ej
göra något anspråk på *Sweriges Tron*.
- 3) At Konungarne kunde på någon ut-
satt tid och ort mötas til widare öf-
werläggning.

På så allmänna förklaringar swarades af
Sweriges Konung i lika allmänna ord, och med
en upriktig mening. Man lefde imedlertid för-
öfligt med de *Danske Gände-Buden* dageli-
gen, under skämt och wålplåningar; och då

1563. *Brockenhufen* en gång undfångnades, swor han med glas i hand, at de Danske af hjertat woro de Swenskas wänner. Icke langt derefter ertappades den Danske Konungens Patent, som Öfwer hela Westergöthland blifwit fringspridt, uti hwilket Adelen derstädes upmanades at taga Wapn emot sin lagfrönte Konung, hwars regemente på det faseligaste utmålades; hwars emot dem tillsades undsättning och beskydd. Dese afgåfwo et dem ganska wärdigt swar: De sade nemligen at Swenskt tråldom om så woro föll dem ljufligare än all Dansk frihet. De mindes ännu för wäl det Stockholm. ska blodbadet: wördade den ärerike *GU- STAF* i dess Graf, och hyste et tacksammare sinne emot denne deras Wälgärningsman, än at de kunde förråda hans Son.

ERIK såg alla de widsträckt anstalter som emot honom gjordes utan at låta märka den minsta rörelse. Men werfwade hemligen i Tyskland, Skotland och annorstädes mycket Krigsfolk. Ibland andre blef en Spanior *Antonius a Mora* i Riket antagen, at til Konungens tjenst inrätta et litet Manskap af så kallade Spanske Ryttare. (*) Öfwer hela Riket lät han anstalta om fetaliers anskaffande så wäl för Flottan som Krigsmagten. Han förbödd Stapelstäderna at efter wänligheten utsända sina Skepp i Westersjön; hwilka til Rikets behof emot frakt skulle finnas färdiga då de behöfdes. Skeppsbyggerier påskyndades, och Krut-förrådet öfades.

(*) *Collectan, Palmisk, in Bibl. Upsal.*

des. Dock alt detta utan buller och så tyst 1563.
som ske kunde. Han wisade sig sjelf likasom
betymlerlös under altsammans; och lät endast
synas sit regemente uti Hushållningsmål. Han
reste omkring Riket at se huru Allmogen stö-
tte Jorden; och då han förnam det såden på
manga ställen wårdslösades, lät han fungöra
förmåningar deremot. Emedan mongastådes
en swår miswårt på såd förspordes, hwarige-
nom åtskilliga Landsorter ledo brist på bröd,
thlåt han upköpa Spanmål der den innom Ri-
ket kunde ernås, til sådanas hjelp. Han ut-
gaf förnyade och mycket hålsosamme Förord-
ningar om Politiens wid magthollande; skärpa-
de straffen emot grofwa laster: warnade Do-
mare at wid råttegångar noga i afstaga Sver-
ges Lag; med mycket mera, hwarom Handlin-
garna bära oemotsägeliga witnessbörd. Bref-
wen utwisa kunskap i åtskilliga stycken, mycken
kännedom af Riket, och wålmening för Under-
sätare. De Swenske Köpmån som ofta i Ly-
beck wistades, hade således ej annat til hands,
då de tilspordes hwad deras Konung gjorde, än
at såja det han än reste, än efter wanan lefte
boll med sine Herrar. Hwad som af hans
Krigsanstalter syntes, skedde i Lifland. Felt-
Herren Clas Horn och Mornay kallades deri-
från; och Ake Bengtsen Ferla fick bågges de-
ras rum. Igenom honom lät Konungen oför-
dröjeligen antasta Hertig JOHANS Pantegods.
Brefwen af Arcs, som på dessa Glotten war
Hertigens Ståthollare, och ifrån Polen nyli-

1563. gen återkommit, tänkte efter sin Herres fall, at löndom sälja och förråda dem i IVANS händ-
 der; men blef af Konungen hindrad. Denne
 usling war oäkta Son af någon Tysk Furste:
 ansågs i wälmagten för en tapper General,
 men fördes nu til Riga, der han afstraffades
 med en ganska plågsom död. Slottet Leal gaf
 sig utan möda. Hapsal blef beskytit och gick
 öfver; men wid Lode måste Ferla erfara et
 tapperare motstånd än han kunde uthärda. Han
 drog för Slottet Sex cartouer och några Felt-
 slangor; men hade brukadt dem fåfångt i flera
 dagar, när KETLER sjelf oförsedt kom antogans-
 des med en talrik undsättning af Tyske och Pol-
 ske Trurpar; hwarwid Ferla rådlös och på det
 sätt afstogade, at alt Artilleriet blef fienden til
 rof. KETLER kunde sig der sjelf ej länge för
 hunaersnöd uppehålla, emedan honom ifrån SI-
 GISMUND ingen hjelp lemnades. (*) Uti åter-
 farden ifrån Lode stödnade Hertigen för Leal,
 der Besätningen af öfwerilning tog fienderna för
 sine Bröder, och sjelfwe öppnade porten. Men
 Ferla ersatte det fel han nyh förut begått,
 då han fort derefter tog detta Slottet åter.
 Wi gå nu tillbaka til Konungens Hefiska Gif-
 termåls-handel, hwilken gaf den första anled-
 ningen til fredsbrottet imellan honom och Ko-
 nungen af Danmark.

Sedan Sten Eriksön Lejonhufvud i Kö-
 penhamn fångslades, sändes andre Legater til
 det Hefiska Hofwet at påskynda förtgången af
 Gif-

(*) Ep. SIGISM. ad Duc. Curl. in Coll. Menck. p. 468:

Giftermålet. Konungen hade gerna welat, 1563.
 det Bruden skyndesammast blifwit honom til-
 sänd; men monga ursågter föreboros, och re-
 san upsköts tid efter annan. Andteligen hade
 Landt-Grefwen, hännas Fader, hos Konungen
 i Danmark anholit om lejd och säker fart för
 sin Dotter; men fått affslag, så wäl för hån-
 na, som de Legater han i dessa årender wille
 til det Swenska Hofwet förpaga. (*) Ammi-
 ralen *Jacob Bagge*, en färdig Sjöman, Nersk til
 börd, som redan wid begynnelsen af Konung
 GUSTAFS Regementstid antagit Swenskt Tienst,
 fick derföre befallning at med Tolf wälrustade
 Orlogsskepp affsegla til Rostock, der *Georg Ge-
 ra*, *Hans Bielkenstjerna* och *Knut Lilje* skulle
 möta den tilämnade Drottningen, och föra hån-
 na hem med anständighet. Han loyp ut den
 24 Maj; men fant wid ankomsten under Born-
 holm en Dansk Orlogs-Flotta tilcuds som honom
 uppafade. Konungen af Danmark, hwilken
 wille hindra Grannens förmåling uti det Hesi-
 ska Huset, hade dertil tagit denna utwäg oak-
 tadt alt det fredliga anseende han för sig bar.
Brockenbusen war Ammiral på de Danske Skep-
 pen, och förde i följet 70 Köpmans Fartyg,
 hwarigenom hans flotta wisade et stort anseen-
 de. Snart hade de kommit hwarandra i ög-
 nasigte, för än *Brockenbusen* gaf löst på de
 Swenske Skeppen, och et Sjöslag börjades,
 som efter fem timars blodiga omtumlande slöts
 H 5 til

(*) Konung FRIDR. enskallan derföre i Bref til Landt-Grefwen
 finnes i N. Arch. Messen. Scand. ill. T. VI. p. 123.

1563. til *Baggens* förmon, då sjelfwe den Danske Ammiralen måste tråda i fongenskap jemte flere andre. Man wille för detta fredsbrott ifrån den Danska sidan sedermera urskulda sig så godt man förmådde; men ursäakterna woro swaga, och gerningen uppenbarare, än at han kunde öfwerhöljas. Man förebar nemligen, at *Brockenhusen* varit utgången til betäckning för handelen: at han låtit skjuta Dansk lösen, wid hwilket tilfälle skotten af ovarsamhet blifwit emot de Swenska Skeppen riktade, och at *Baggen* för tidigt börjat fiendteligheter, innan *Brockenhusen* hunnit wänligen tilkänna gifwa de sinas ovarsamhet. Imedlertid gjorde den Swenske Ammiralen wägen för sig öppen, til Rostock dit han lifa som i triumph anlände. Men den Hefiska Bruden war ännu icke resefärdig; och Ammiralen måste med oförrättadt ärende draga tillbaka. Man wil säja, at et Konung ERIKS Bref til den Engelska Drottningen efter honom blifwit ertappat, och til Hessen öfwerfärdt, samt wid detta tilfället för de Swenske Legaterna upwisst, som märkat uppeholl och kallsinighet: men sådant öfwerensstämmar icke med tiden (*) ej eller utwisar de senare brefwårtingar at någon owilja dem imellan varit; men fast mera det Konungen alt fort wäntade Prinseßens ankomst til Riket. (**) Man behöfwer ej länge leta

(*) Wid det Bref hwilket *Tegel*, v. *Dalin* med andre omwädra såsom efter Konung ERIK ertappat, bör märkas at det skrefs d. 15 Okt. 1563. och således långt efter denna händelsen.

(**) Registr. af A. 1563. P. I. p. 270.

ta efter orsaken hwi Landt-Grefwen af Hessen, 1563. Brudens Fader, wille upskuta at lemna sin Dotter ifrån sig, då man redan wet det lejd blifwit hånna i Danmark nekad, och huruledes de Öster-Gjöske Watnen af Swerges fiender oroades. Baggen kom tillbaka d. 24 Jun. och blef i Stockholm af sin Konung med en Triumph hedrad. (*)

Således war Kriget imellan ERIK och FRIDRIC redan börjat, och et Gjöslag på den föras sida wunnit, ånssönt freden skulle hetas åga bestånd. Konung ERIK talade sedan den tiden något högre ån tilförena. Han sände Gyllenshjerna jemte Secreteraren *Lars Knutsen* til Danmark med starka erindringar om de Swenske Legaternas frigifwande, och de obefogade hinder som denne Konungen hade lagt i wågen för hans Giftermål. Deråst fred nu mera skulle winnas, och blodsutgjutelse förefommas, borde han på alt sätt hollas skadeslös för hwad man honom tilfogat, och FRIDRIC omågerligen erlægga den böte-summa af 100000 R. D. för fredsbrött, til hwilken han gjordt sig förfallen, utom mycket annat. Wid samma tid infunno sig hos honom åtskillige Furstelige Hus, med tilbud af bemedling imellan dessa

(*) Ammiralen gick fremt, prydd med en Gyllene Kåja som hingde honom öfwer arlarna, och ledsagades af twänne Friherrar; efter honom de Officerare som i Gjöslaget blifwit brukade, alla Gullsmidde; dernåst den fångne Ammiralen *Brockenhusen* med sina Landsmän, alla barhuswade, och med hwi ta fåppar i handen, hafwandes framför sig Hof-Marren *Hercules* som spelade på fiol. Processionen gick ifrån Skeppet öfwer Jern-Torget til Slottet.

1563. dessa Hofwen: ibland hvilka äfwen Landt-
Grefwen af Hessen nämnes. Man föreslog et
Möte i Rostock, och utsatte dag dertil, då Le-
gater ifrån alla tider derstädes skulle infinna sig.
Konungen utnämde och affärdade Gref Gustaf
Stenbock och Gyllenshjerna til detta förhåfwan-
de; men de uppåhöades wid Öland af den Dans-
ke Ammiralen Jöns Juel och Frans Bilde, som
stälte deras resa. Alle öfrige infunno sig på
stället; och de Swenske Legaternas oskyldiga ute-
blifwande lades af sjelfwe de Danske icke desto-
mindre det Swenska Hofwet til last. Man up-
rättade derstädes en ganska ensidig skrift, uti
hvilken Konungens förhållande orättwisligen för-
tyddes, och hans affigter illa afmålades. (*)
Dock kunde der icke något afflutas.

Den wårkan hade likwäl alt detta, at Ko-
nungen i Polen sattes dymedelt i största be-
kymmer. Han befärade det mera alfwär skul-
le finnas uti de förevarande fredshandlingar-
ne imellan Sverige och Danmark, än de wår-
feligen innehöllo. Det ombud som han til Mö-
tet i Rostock affände, glädde honom med den
tidning at de Swenske Legaterna uteblifwit.
Icke desto mindre lät han föreställa det Dan-
ska Hofwet, at deråst fred ändteligen skulle slut-
tas, motte så wäl han som Margrefwen af
Brandenburg, Hertigarne af Preußen och Cur-
land, men framför alla andra Hertigen af Fin-
land uti den samma warda intagen. (**) SI-
GIS-

(*) Vera & brevis narratio eorum &c. i R. Arch.

(**) R. SIGISM. Brefwerling med Konungen i Danmark, uti
Menck. Coll. Ep. p. 55. 326. 348. Seqq. it. 462.

GISMUND och FRIDRICH hade derefter och igenom sina Legater sammantråden först i Sund, sedan i Stettin, der det rådlades om Kriget emot Sverige. Och emedan den förre lika så ogärna såg de Danskas som de Swenskas förmon i Lifland, der den Holsteniske Prins MAGNUS redan tyktes hafwa beredt vägen för Danmarks Wapn, ty förbehöllt han sig först och sist det skulle hwardera begynna Kriget ifrån egen botn. Swad Hertigen af Finland angick, borde owänskapen med hans Broder Sweriges Konung icke störa det förtroende som imellan honom och det Danska Hofwet woro begynt, men hans bästa, oaktadt Kriget i bästa mottan befordras.

Uti dessa besluten deltog åfwen Hansestäderna. De woro ifrån monga tider tillbaka måstare öfwer hela den Nordiska Handelen. Konung GUSTAF war den första som wågade at något röra wid desse stortalige Köpmån; men ganska litet; emedan dels tacksamhet för gjordt bistånd emot Konung CHRISTIERN, dels tidernas skick höll honom tillbaka. ERIK hade wid sin Kröning lofwat dem fortsättning af deras widsträckt Privilegier, men lät dermed mycket på tiden ankomma. Så snart han war fast i Regementet, blef han emot dem något tilltag snare. (*) Då de alt fort rockade på sina Privilegiers stadfästade, lät han sända dem utkast til nya. Deuti förbehöllt han sig åfwen, det borde de samma städse jemkas efter Lagar och

(*) Konung ERIKS Remiss till Senaten af den 1 Septemb. 1562.

1563. och Förordningar, som framdeles angående Rikets Handel kunde blifwa utfärdade. Icke eller skulle alla Hansestäder såsom tilförena, men allenast några wisa och utnämnda Orter dem få nyttja. De borde deremot uplåta Konungen et Handels-hus i Lybeck, så wäl som åfwen bistå honom med penninge-låner på de tider han dem behöfwa kunde. (*) Ifrån dessa inskränknningar lät Konungen icke draga sig hwarken med trug eller böner. Sedan han war blefwen Herre öfwer Revel, förbödos de at efter wanan segla på Narva den förra Staden förbi. Af sådan anledning woro nu et stort antal af deras Skepp i Swenska hamnar liggande, och för priser ansedde. I den sista delen hade de så mycket mindre skäl til misnöje emot Konung ERIK, som alle Nordiske Magter öfwerenskommit, det ingen af dem, under påstående frig med Ryßland, omedelbart på den orten segla skulle Norden til en gemensam stada. Wred och rådlös sammanträdde den Lybske Senaten så snart ryftet bragte dit tidning om de Polska och Danska tilrustningorna, och beslöt at förena sig med Konung ERIKS fiender. Bud sändes derom til de öfrige medlemmar af det Hansiska förbundet, hwilka liksom wäl undandrogo sig. (**) Borgmästaren Lynenburg med twänne af Rådet, Tinnapel och Knewel, gingo i tysthet til Köpenhaman der förbindelsen bekräftades. Konung ERIK moste således

(*) Willebrands Hansische Kron. p. 176.

(**) Willeb. I, 6.

ledes ensam afwakta tre fienders anfall på en gång. *Jacob Bagge* fick derföre befallning at wara tilreds med *Skeps-Flottan*, som låg färdig: *Clas Christopherson Horn* at draga en del af Krigsmagten tillsammans wid grensen i *Småland*; och *Gustaf Stenbock* med *Lars Hård* i *Öster- och Westergötland*. Men en händelse inföll, som så när hade hindradt både *Polen* och *Danmark* i Krigs ursåtet.

ERIK, en *Prins af Braunschwig Callenberg*, hade medelst werfning bragt tillsammans en talrik Krigs-Magt, för hwilken han gjorde sig själf til Anförare, utan at man wiste til hwad ända. Många mente den wara ämnad til Hertigens tjänst af *Finland*; men sådant war en blott gifning. Konungen i *Polen*, som misstrorde honom, wille gerna hindra des annalkande til *Wislunds* gränser (*). Han misstänkte nemligen det *Braunschwigska* Huset för hemlig wänskap med det *Svenska* Hofwet. (**) Denne själsfrådige Felt-Herren utböd icke desto mindre sin tjänst för sold än åt *Danmark* än åt *Polen*, men blef ej af någondera emottagen. Han drog sig när in til *Holsten* och *Oldenburg*, af egit bewåg, och twang tymedelst Konung **FRIDRICH** at ständigt på grensen holla en trupp i beredskap til wårn. Sedermera gick han
emot

(*) *Resenii Hist. FRIDR. T. II. p. 86.*

(**) **SIGISM.** skrifwer til en af detta Huset: Interim illud illustriatæ Vestram celare non potuimus, ad ferri ad nos *Sveciæ* Regem niti potissimum consiliis Illustritatis Vestræ, nec fere quidquam publicum in consulta Illustr. Vestra suscipere. *Menck. Coll. Ep. p. 325.*

1563. emot Polska sidan, och wille så godt som med wold truga SIGISMUND at släppa honom in i Rissland, samt der antaga hans tjenst. Men bekom til swar, det hade stillestånd imellan Ryssland och Polen blifwit träffadt, samt at man woro redan försedd med alt det Manskap som emot Sverige behöfdes. Sådant afhölt likwäl icke Prins ERIK. Han trängde sig fram til Lithauen, då SIGISMUND med en tilbuden Pension af 2000. R. D. årligen, böd til at köpa sig fri ifrån denne obehägne och obudne hjelparen. När icke heller det wille taga lag, nödgades Konungen at gripa til Wapn. Anteligen försmälte denna flocken småningom, och Anföraren måste öfwergifwen resa hem. Han gick sedan i tjenst hos de Nederländske, och dog i Pavia.

Nu utbröt frigsågan. Danmark affärdade, efter gammalt bruk, en Hårhold til Sweriges Konung, at öfwerlemnna honom Manifestet: i hwilkens sällskap en Lybsk Brefdragare sig afwen instälde. Hårholden war en Fransman wid namn *Nicolaus Fontain* (*). Han wart wid Hofwet emottagen, men den Lybske förwisades til Stadens Rådhus. (**) Den förre klädd i sin Hårholds-drägt, fördes af tvåne Adelsmän up til Slottet, der borggården öfwer alt blänkte af Wapn. Konungen satt i sin

(*) *Messen*, i Sc. ill. T. VI. p. 18.

(**) *Lybeck* lät det följande året utgifwa i tryck sina urskuldningsskrifter. *Lines Erbaren Rådts* ic. in 4. to *Lyb.* 1564. en ganska sällsynt Bok.

En Thron, omgifwen af et talrikt Ridderſkap 1563.
 Då han trådde in för honom. (*) Wid et ſå-
 dant ögnamöte blefnade budbäraren och förlo-
 de ſina ord; ſå at ERIK moſte taga ſig et mildt
 anlete och ſjelf upmuntra honom innan han
 kunde komma ſig före. Uſlingen ſade åndteli-
 gen någre ſtympade meningar wid det han gaf
 fram Documentet, (**) hwars inneholl ej må
 här anföras, emedan det ſamma af hwad re-
 dan förmålt bliſwit nogſamt kan intagas. Ko-
 nungen ſwarade ſjelf häruppå ſå rörande och
 Majestätiſt, at alle närwarande åhörde honom
 med ſtörſta förundran, och Gåndebudet med
 håpenhet. Han ſkref ſtrar här om til Chur-
 Furſten af Saxon, Landt-Grefwen af Heſen
 ſamt andre Furſtar at i dagen lägga ſin oſkuld.

Den Danſka Krigsmagten beſtod af 4000.
 Ryttare och 24000. Fotfolk; måſt fremmande
 manſkap, utom någre egne Landtsåter, dem
 FRIDRICH i den förſta hettan icke wille bruka.
 En Grefwe af Schwarzburg wid namn Gyn-
 ther, ankom med 16000 Knektar, och emottog
 hans ſold. Denne Mannen räknades ibland
 den tidens berömda Generaler, och hade tilfö-
 rena tjent hos Kejſar CARL, FERDINAND, MA-

3

XI-

(*) D. 9 Aug. 1563.

(**) Manifester är dat. d. 14 Julii 1563. På utanſkriften war
 ſåſom et ſkrif fel, i ſtället för orden ERIK der vierzehenden.
 ſatt Bierzeichenden. Bewis af den tidens klump ſeder,
 och ſå mycket oförſontare, ſom Konung ERIK aldrig war känd
 för ſådan fel. Se Tegels Hiſt. Ex. Mſcr. p. 115. Itti ſitt
 Tractat om Kriget med Danmark talar Konungen ſjelf på et
 ſtälle här om. Detta kan ännu ſes i Riſs:Archivum det Do-
 cumentet gömtes.

1563. XIMILIAN, RUDOLPH och MATTHIAS emot Fransosen och Turken, så wäl som i de Nederländske frigen. Desutom sköckade sig til det Danska Rådet monge Prinsar, och ibland andre den otacksamme Biskopen af Osnabrug Grefwe JOHAN af Høja, hwilken efter Giftermälet i Sverige med Konung GUSTAFS Syster MARGARETA Wasa, blef en ibland detta Husets häftigaste förföljare. Öfwer hela Landt-Krigsmagten sattes *Helmer v. Munkhausen* til Felt-Herre; men Flottan ställes under Riks-Ammiralen *Peder Skrams* befäl. Denne gamle och mycket hederlige Sjömannen, måste uti des höga ålderdom gå ur sin stillhet och gifwa sig ibland de stormande hafsböljorna, sedan *Brockenhusen* emot *Jacob Bagge* sin sak så illa hade utfördt. (*) Flottan bestod af 33 wälutrustade Orlogs-Skepp, af hwilka Sex woro de Lybske tilhörige. Samma dag som Konung FRIDRICH tecknade Krigs-Kungörelsen, bröt han up med sin Krigsmagt. (**) Han togade igenom Engelholm, Laholm och Halmstad den genaste wägen til Elfsborg. Djupa wågar och en swår wäderlek gjorde färdandet långsamt, så at han ej förr än den 23 Augusti dit anlände. Han fant de Swenske så på deras wakt, at de skärmysslingar som strax föreföllo, aflupo til deras förmon. Konungen war i förstone icke sinnad i den obehåwäma höstetiden företa-

(*) *Pontopp. wita Petri Skram in Act. Hafn. T. II. p. 127.*

(**) D. 14 Julii 1563.

retaga någon ordentelig belägring; i synnerhet då han förnam huruleds denna Orten wål wara försedd både med Besättning och Lifsmedel; då deremot hunger och feltsjuka redan ibland hans folk började wisa sig. Men den raske Grefwen af Schwarzburg styrkte honom uti et annat sinne. Denne erindrade det Krigets fortsättning mycket berodde uppå den munterhet som i början wisades. Upskostwet skulle af fienden förtydas som rådliga, och gifwa af sig et annat rykte. Han förestälde vidare at detta stället woro en Nyckel til hela Swea Rike; hwarsföre de Swenske så snart det förlorades, utelyktes ifrån all ut- och ingång i Wester-Hafwet: och belägringen blef företagen.

Elfsborg war en gammal Stad, belägen wid Wester-Sjön och grensen imellan Sverige Danmark och Norge. Han har fordom jemte Nya Lödesö, warit den enda ort som Sverige ågt til Handelens befrämjande, och hinder för de Danskas inbrott. Konung GUSTAF förskade des anseende, då Nya Lödesös Inwånare dit flyttades. Des gamla Wallar, Grafwar och Fästningswärt blefwo då, men ännu mera af Conen förbättrade; så at orten på den tiden räknades ibland de ofwermünneliga. Sigward Kruse war der nu Ståthollare med en god besättning och tillräckeligt förråd af frigsförnödenheter. Under det denne med Konungens lof annorstådes sig uppehöll, blef, kort för den Danske Armeens ankomst, Erik Kagge i hans

1563. hans rum dit beståld. Så snart ryktet sade det fienden woro för handen upbrändes förstäderna. Men under det Konung FRIEDRICH spelade emot Slottet med Canoner, insläffade han sina försåkringar innom murarna, upfyldt med löften om folket wille gifwa sig. Antingen detta eller Kaggens feghet, wårlade til fiendens förmon. Man må anse som besynnerligit, at en Fästning wål inrättad, samt försedd med alla tilbehör, efter tretton dagars belägring blef upgifwen. (*) Men saken uplystes, när Kaggan, som derinne hade befållet, befant sig der efter såfrare i fiendens än i sin Konungs beskydd. I Elfsborg råfode Konung FRIDRICH en stor rikedom; emedan alle deromfringliggande Herskaper der hade sammanpackat sig med alla sina redbarheter. Grefwen af Schwartzburg fick detta som belöning, emedan han worit uphof til göromålet: och Jörgen Rantzow, hwilken af FRIDRICH emottog Fästningen, wisade med fyra fenitor Knektar at den i flera år kunde förswaras.

ERIK hant omöjeligen at komma Elfsborg til undsättning, som ifyndsamst eröfrades nästan wid samma tid den Danske Herholden med Krigs Manifestet til Stockholm ankom. Han affärdade strax Knut Soop och Michael Helsing med någre Regementen at bryta in uti Nörje, och ämnade sig sjelf med Hufwud-Armeen, som i Jönköping samlades, fienden til mötes. Och emedan det syntes som skulle han någon längre tid

nöd=

(*) D. 4 Sept. 1563.

nödgas lämna Hufvudstaden, med den Norra delen af sit Rike, ty tillsattes en regering, hvilken under Konungens bortomaro derstädes borde föra styrelsen. Deße woro Konungens Secreta Råd Hans Classon Bielkenstierna, Cammar-Rådet Dionysius Beurres, Ombudsmanen Jöran Pehrsson och Befälhafwaren för besätningen Christopher Andersson. (*) Hvilka emottogo twänne Instructioner sig til rattelse wid regementet; (**) så märkeliga til Konungens heder och uplysande om den tidens beskaffenhet, at et eller annat ar dem här för-tjenar sit rum.

Sedan Konungen förehollit deße Regements-Råd, deras skyldighet i allmänna ord, går han til särskilde mål, men i synnerhet Religionen och Justitiæ-Wärdet. Swad den förra delen angår pålägger han dem wid deras samweten, at woga tilse det ingen falsk lärdom eller Secta motte upkomma. I händelse at något sådant wille wisa sig, då borde Ståthollaren det ofördröjeligen Rgl. Maj:t tillkänna gifwa, men icke sjelf efter egen godtycke dermed förfara. Wien i mindre Religions twister skulle Biskoparne saken afdöma efter GUDs Ords grund. Der handlas om Schole-Inrättningarnas wid magthollande, Hospitalernas wård. m. m. Men det märkeligaste finnes i den delen som Justitien angår. Han talar der om den Konungliga

J 3

Elem

(*) Capitanus Militum.

(*) Dat. Holo d. 24 Aug. 1563. Se Registr. för A. 1563. T. I. p. 278. Seqq. i R. Arch.

1563. Klåmden på et helt annat sätt, än man sig om den samma i allmänhet inbillat. De Mån, heter det, som han hafwer uti sin Kgl. Månd förordnat, skola draga omkring uti Riket, och uti de förnämsta Städer der församlingar sker, såsom om Distingen i Upsala, Samtingen i Strengnås, och Mårnågå i Westerås, förhöra och afgöra alla årender som icke hafwa funnat slutas för Lagmän, samt affåja dom efter deras bästa förstånd och samwet. Men om så hände at denna Månd handlade otroligen eller emot ed och Sveriges Lag, då skulle sådant ofördröjeligen gifwas Konungen tilkänna. Klåmden skulle med inga saker urskjuta, eller sig deras tjänst undandraga, då Konungens Ambetsmän någon otrogen underhafwande för den samma wille anflaga. Swilken som hålst af des Bedämöter sig så betedde, skulle räknas för en mindre Man; dock så, at ingen motte twinggas affåja dom emot sit samwete. Och emedan monge, som tyckes, låra hafwa förundrat sig öfwer denna dittills okända Domstolen, ty wille Konungen, säger han vidare, at Ståthollaren skulle menige man låta förstå, til hwad ånda den samma blifwit inråttad; nemligen på det at hwar och en må des bättre wedersfaras hwad Lag och rätt medgåfwo; emedan Kongl. Maj:t sjelf omöjeligen hunno öfwer alla mål döma; och Sveriges Lag i anseende dertil förmåler at en Konungs Klåmd wara borde. Der yrkas icke en utan mongfaldige resor deruppå, at denne Månd, skulle hwarjom och
enom

enom låta rätt wedersfaras, samt beständigt 1562.
 hafwa Rikets Ragar sig för ögon. Swad den-
 ne Domstolens afböning angår yttrar sig Ro-
 nungen estertänkeligen, at som de wanlige Saks-
 ören, hwilka Domare plågade tilfalla, kunde
 gifwa skäl til misstankar emot deras Ambetes
 utöfning, ty borde de på anständigare sätt lö-
 nas, men desse sakören i Rante-Kammaren af-
 lemnas. Han hade förnumit, fortfor han på et
 annat ställe, at Profoserna i Riket togo Stocke-
 Penningar af dem som i hånne inmanades,
 samt plågade Sångar med strång medfart om de
 en dylik afgift ej betalte; alle sådane oskälige
 sedwanor wille han skyndesammast hafwa affskaf-
 fade, samt ordning och skick uti deras ställe be-
 fordrad. Swad war fördenstul Konung ERIKS
 så mycket klandrade Råmd annat, än en Hof-
 Rätt, merändels ligformig med de Rgl. Hof-
 Rätter som i de senare tider blifwit satte. Då
 man igenomlöper sjelfwa Dom-Boken, finner
 man, at *Jöran Pehrson* ibland förlorat sin ta-
 lan emot dem han lagfört. De måsta mål
 som der förekomma, angå tjuftwar, mandrån,
 otrogne Fogdar och late Ambetsmän; hwilka
 understundom likwäl blefwo, som tyckes, nog
 hårdt straffade, understundom med förmaning
 frigifne. Men wi föras för langt ifrån wårt
 ämne.

Den 1 Sept. war Konungen kommen til
 Söderköping, der tidningen honom mötte om
 Elfsborgs öfvergång. Sienden, högmödig öf-
 wer en så lyckelig begynnelse, wille strax der-

1563. efter öfverswimma hela Westergöthland; men *Gustaf Stenbock* och *Pehr Brahe* gjorde honom wid grensen godt motstånd. I Jönköping mönstrades Krigsmagten, hwilken Konungen skyndsamlast hade dragit omkring sig. I förstont tänkte han at med hela styrkan toga emot Elfsborg; men fant beqvämare at besöka *FRIDRICH* i deß egne Länder, der Två Fästningar för en snart kunde winnas. Han gick til Halland; låt hylla sig af Folket, (*) och belade Halmstad, dock fruktlöst, emedan det grofwa Artilleriet som der behöfdes, ej til råttä tiden anlände. Han gjorde der samma försök som *FRIDRICH* wid Elfsborg; men *Manteufel* och *von Qualen* som i Fästningen hade befälet, upförde sig fast årligare än *Kagge*, och swarade som de borde. (**) En förkynd *Gwensl Wdelsman* *Lars Bólja* såges hafwa hindrat fortgången af detta försök, samt dräpt en af Stadens Borgmästare, då den samma låt märta sig willig at upgifwa Fästningen; under hwilken Konung *ERIK* förlorade mycket folk. Hösten war för handen, och tiden inne då Kneten långtade efter winterhvila. All Konungens wåltalighet war ej tillräckelig at öwarhol-la dem uti Wapnen; och Krigs-Befälet gick ännu längre: det nästan nekade honom lydnad om han widare wille i den årstiden föra dem i elden. Han moste fördenskul emot sin
hög

(*) Upsägelse-Brefwet är dat. d. 3 Nov. 1563.

(**) Om belägringen för Halmstad. *Et Monck. Coll. Ep. p. 309. 306. 321.*

Bijelste lemna Armeen uti *Clas Horns* och *Mor-* 1563.
nays händer; och gick d. 6 Nov. igenom *Hala-*
land och *Westergöthland*; der han sig på *Sä-*
tesgården Orreholm något uppehöll. Han skref
derifrån (*) til Konungen af Danmark om fän-
gars utbytning: satte *Knut Håkansson* med nå-
got Rytteri at betäcka grensen, och togade se-
dan til Stockholm, der han med mycken präst
blef emottagen.

Jacob Bagge gjorde bättre ifrån sig. Vid
samma stund hans Konung bröt up ifrån Stock-
holm gick han emot *Skram* med *Aderton Or-*
logsstepp. Imellan dem skulle frågan slitas an-
gående Herraväldet i de Nordska Wattenen.
Han stannade något under *Gotland*, som den
tiden war Konungen i Danmark tilhörigt, och
der en *Jöns Bilde* hade befälet. Icke desto-
mindre landsteg den Svenske Ammiralen på
Den och plundrade den med så hurtigt mod, at
han då *Bilde* föll ut ur *Wisby*, icke treffades.
Nlands Nörre och *Södra* uddar skilde d. 11
Septemb. imellan bägge de fiendeliga Flottorna,
hvilka på ömse sidor lagade sig til drabbning.
De angrepo hwarandra med stor håstighet, och
stridde alt in til skymningen, då ännu ingen
särdeles skada på någondera sidan war tilfo-
gad. Emot aftonen wille *Bagge* draga sig öf-
wer natten in i skären; men då *Skram* satte
efter honom lifasom segrande, wände han om
igen och angrep fienden med eftertryck. Det

J 5

Danz

(*) Dat. Orreholm d. 21 Nov. 1563. Se *Tegels Hist. Er.*
Miscr. p. 131. om Fångarna.

1563. Danska Ammiral-Skeppet blef då så sönder-
 stutit, at det sedermera icke kunde holla sjön
 (*). Mycket Golt förlorades för dem bägge.
 Ammiralen *Frans Bilde* föll på de Danskas si-
 da. Flottorna drogo sig ändteligen i mörkret
 ifrån hvarandra, den Swenska til Elfsnabben,
 den Danska först under Gothland, sedan til
 Öresund; utan at någondera med skäl kunde
 stryta af seger. *Bagge* wille derefter gifwa sig
 i Winterläge; men Konungen förbödd honom
 Stockholms Hamn, och hotade alle Slaggmän
 med sin onåd, om de så hastigt ledsnade wid
 wågorna: (**) men icke destomindre aflopp det-
 ta året utan vidare företag.

ERIK befarade at den stora Magten som
 honom på alla sidor antastade, torde sluteligen
 blifwa honom öfwerlägsen; i synnerhet emedan
 Hertig JOHANS medhollare, monge til antal och
 myndige innom Riket, ej sparde at förtyda hans
 förehaswande, samt alt hwad de kunde wårka
 trassel uti utförandet af alla saker. Han bör-
 jade fördenskul alftwarligen at tänka på freden
 med SIGISMUND, på det han, åtminstone i Lif-
 land, motte winna någon ro: och sedan med
 desto mera kraft förswara sig emot den ange-
 lägnaste fienden, som intet syftade efter min-
 dre än hans Krona. I synnerhet blef detta
 för honom högstangelåget, när han ifrån det
 Rysska

(*) *Pontopp. Vita E. Skram in Act. Hafn. T. II. p. 127.*

(*) *Baggen* skulle med Fiskebåtar drifwas tillbaka, om han
 nålades Stockholms skären, och alle Slaggmän mista et års
 lön. Se Registr. i Riks-Arch. T. II. p. 63. och Sw. Gat-
 ren T. I. N. 22. p. 164.

Ryska Hofwet började förnimma nyheter som 1563.
honom icke behagade. IVAN sadess igenom des
Legater i Dannemark, hafwa tilbudit at gifwa
Hertig MAGNUS af Ösel en Rysk Prinseſka,
och med henna hela Lifland såsom Konunga-
döme. ERIK gaf sig fördenskul i samtal med
Hertigen af Finland, och lofwade honom le-
dighet ur Fångelfet, om han i sit namn och
såsom af sig sjelf wille bemedla fred imellan
Swerige och Påland. Hertig JOHAN träffade
gjerna en sådan Öfwerenskommelse; och affän-
de, med sin Bröders lof, Secreteraren Sven
Olofsſon i det ärendet til det Polſke Hofwet:
men när denne kom til Curland, blef han an-
hållen af KETLER, der han en Tyraårig fän-
genſkap moſte uthårda.

Uti Swenska Rågret, war efter Konungens
bortresa, alt ſtadnat uti lättja och oordning;
då äfwen en ſtor del af Armeén ſjelfſwåldigt
ſtingrade ſig. Den Danſke Konungen, nära
funnig om detta tillſtåndet, hölt ſig med hela
ſin styrka ſtåde wid gränsen, och lät, at de-
ſto mer förkjusa de Swenſke, ſkönja, ſom ſkul-
le han der wilja nyttja årstiden til någon hwi-
la. Men då de Swenſke Öfwerſtarne woro i
begrep at aſtoga ifrån Halmſtad, kom Konung
FRIDRICH med hela ſin styrka, i ſtörſta haſt och
ſtillhet, utan trummor dem på hålarne. De
Swenſke hade upfaſtat broarne der de framdro-
go; men fienden tog Zimmermån hwar de fun-
nos, ſom ſtraxt gjorde dem fårdiga. Halfannan
mil ifrån Staden, wid Marefårr i Glåtåkra
Socken

1563. Sockn, fattade de Swenske stånd och stälde sig i slagtordning på et fördelagtigt ställe. De intogo en högd der Artilleriet planterades, och satte Gotsfolket wid laggen af et färr, samt Rytteriet mit emellan. Knappt woro de i ordning bragte förr än fienden kom dem öfwer. Grefwen af Schwartzburg gick med sine i spetsen och Konungen dernåst. Wid denna åsyn wände Wästgötha Adelen ryggen, och låto skrämja sig förr än något skott löfades. Dessa blefwo eftersatte af de Danske och måste til en del stupa. Men de öfrige Swenske Knektarne, i synnerhet et Regimente det Konungen sjelf hade inrättat, försvarade sig med mycken mandom. Wid första drabbningen blef en stor del af det Danske Gotsfolket drefne på flykten; men deras Konung ropade dem med hög röst tillbaka, hwaraf de fattade mod och togo til nytt motvärn. Andteltigen moste Horn och Mornay, efter et talrikt nederlag på ömse sidor, draga sig tillbaka och lemna fienden et riikt byte (*). De lemnades likwål oförföljde, som bebyder wanmagt på fiendens sida. Han blef få dagar derefter drefwen tillbaka, och någre orter återtagne; (**) hwarmed fiendeligheterna för detta året stadnade; sedan den Danska Arméen dragit sig in uti Skåne, der den öfwer wintern fördrögde. Ingen dera tyckes wid detta tillfället kunna sågas hafwa segrat; men

(*) *Cft. Messen. Scand. ill. Resenii Hist. FRID. II. p. 103*
Laecen. Hist. Sv. p. m. 359. Seq. 531.

(**) *Chytrai Sax. p. m. 542.*

men man tilwålde sig likwål den på bägge si- 1563.
dor; och Konung ERIK gjorde derefter et tri-
umpherande intog i Stockholm, samt lät siun-
ga Te Deum öfwer hela Riket, men i Tysk-
land utbredde Konungen i Danmark rykte om
sina wapns lyckeliga framgång. (*) Swad Ko-
nung ERIK härstades led, årsattes af Gref
Pehr Brahe wid den Norrste gränsen, då han
i samma dagar intog hela Bohuslän. Knut
Haralds son Soop lade hela Jämtland dertil
jämte Herjedalarne, der Anders Björnson sat-
tes til Höfwetsman. Under denna tiden hade
någre Köpmän stransatt Konungen med lefwes-
tering af Klåde til Armeens behof; han lät
derföre igenom Bref til Jöran Pehrson befalla,
det de strax skulle sändas til Salbergs Grufwa
at arbeta. (**)

Man wäntade wid denna tiden at den Pol-
ske Grefwen af Teczyn skulle infinna sig wid
det Swenska Hofwet at fullborda des Äkten-
skaps-handel med Prinsessan CECILIA, om hvil-
ken han under Legationerne i Sverige hade
wunnit något hopp. Denne olyckelige Friaren
reste åter under Minister namn i detta ärendet
til det Swenska Hofwet, der han, efter sin Ko-
nungs befallning, derjämte skulle söka at befor-
dra Hertigens af Finland bästa. Detta sked-
de wål med SIGISMUNDI minne, men ej efter
hans behag; ty ehuru han i anseende til fiend-
skap

(*) Menck. Coll. Ep. p. 309. Seqq. 316, 323.

(**) Lit. ad Georg Petri d. 27 Sept. 1563. Cf. Sm. Sats-
burg T. I. n. 22. p. 167.

1563. Skapen med Sverige, ej fant sig wid denna för målning, kunde han likväl icke enligt Polste Riks-Lagarne wara den unge och hitsige Grefwen hinderlig i des ursåt. (*) Men Skippet på hwilket han skulle öfwerföras blef upbragt af Danske Kapare, och Teczin tillika med en annan ung Grefwe, under bewakning fördd til Köpenhamn, der de bågge qwarhållas. Konung FRIDRICH fruktade det någon hemlig underhandling emellan det Polste och Swenske Hofwet torde wara på färde. Men så snart ryktet här om kom til Pöland, infant sig den Polste Senaten hos sin Konung med förböner för denne Grefwen. De förnämste Adelige husen woro hans anhöriga och lågo Konungen ständigt öfwer, det wille han hos Konungen i Danmark så begå, at Grefwen motte slippa sin fångenskap. Derom breswärlades en tid emellan bågge dese Konungar. Hertigen i Preussen kom öfwen dertil med sit bearbetande. De hunno ändteligen, efter någon tids omgång, öfwerlyga FRIDRICH derom, at den unge Herrens resa endast i des egne angelägenheter war företa

(*) Cfr. *Menck. L. c. p. 480.* Der SIGISMUND skrifwer til Konungen i Danmark: Sed cum is Comes cupidum te esse Svecicarum nuptiarum nobis ostenderet, nos autem hominem spe jam quasi certa illarum nuptiarum irretitum, a nuptiis, quas nunquam probabamus, vi legum nostrarum, quæ hominibus nobis subiectis libera prorsus esse in omnes partes orbis terrarum matrimonia voluerunt, avocare non potuimus, fecimus eo maxime postulante, ut illi legationem hanc, honestandi magis ipsius, quam rebus nostris prospiciendi gratia decerneremus.

retagen (*). Han blef då lösgifwen; men siuf- 1564.
nade i det samma och dog fort derefter (**).

Under allt detta, men i synnerhet efter Hertig JOHANS fångslande, wårte innom de stora Husen i landet, obehaget för Konung ERIKS regemente. Gref *Svante Sture* affade sig Ståthöllarskapet i Revel, dit *Herman Flemming* flyttades. (***) Men man hwissade ännu sins imellan om sina bekymmer; och fullgjorde befallningarna med största falskinnighet. De hitsigare kunde lifwål icke alltid holla tillbaka sin tunga. Ibland dem war *Olof Gustafsson Stenbock*, (†) en yr och oförsynt Yngling, hwilken flere gånger uti Allmogens närwaro, samt i sällskap med Gref *Svante Stures* två Söner *Sten* och *Erik* hade haft mycket otilbörliga utlåtelse och grofwa hot emot Konungen. Detta skedde synnerhet i anseende til reductionen med wiisa Adelens Landt-Gods, som blifwit slagne under Kronan; ibland hwilka Wengarns Gård af *Sturarna* nämdes såsom deras slägt orätwisligen ifråntagen. Han anflagades för allt detta af Ömbudsmannen *Jöran Pebrson* inför Konungens Råmd (††), som förstärktes med 25 Adelsmän och 9 Bis-
tro.

(*) Cfr. *Menck. l. c. p. 305.* Etsi enim ex literis superioribus Illustritatis Vestrae ita intelligebamus, necessario nobis suspicionem ex hac comitis lagatione in animo Serenitatis ejus ex ortam, diluendam esse &c.

(**) Cfr. *Resenii Hist. FRID. II. R. V. p. 99.*

(***) *Teg. Hist. ER. Mscr. p. 137.*

(†) Son af H. H. *Gustaf Olofsson Stenbock.*

(††) D. 31 Junii 1564 i Upsala.

1564. Skopar, hwilka öfwer målet ransakade, och dömdo (*) honom efter Hof-Artiklarna samt Sveriges Lag ifrån lifwet; (**) men han blef sedermera benådad af Konungen och aldeles lösgifwen. Detta utmärkte ännu icke något omildt sinne eller blodgirughet: så mycket mindre som Sturarna, ehuru i detta brottet inblandade, unsluppo allt tiltal. Men sådana handlinger styrkte lifswål ERIK i de gamle misstankarna emot desse sine Fränder. Olof Stenbocks bittra hat til Konungen wisade sig uppenbarligen efter Konungens olyckeliga fall, och wälde sluteligen hans egit förderf. (***)

ERIK gaf sig ej tid at aldeles hwila öfwer winter-månaderna. Han sände wid begynnelsen af år 1564 Clas Christersson Horn och Riks-Rådet Gustaf Olofsson Stenbock til Wästgöthegränsen, at med fullt alfwär belågra Bohus. Denna Fästning war för Swea Rike af högsta angelägenhet: men ej mindre för

(*) Se Konung ERIKS Dom-Bok p. 77.

(**) Domen lyder som följer uti Dom-Boken Fol. 79. Swär före wi alla samptelige här förenämpde och hwar udi synnerhet här medh för en fullkomligh Senrensie och doom affsake. Therudinnan wij och både nu och udi kommande tidter wile ständaktighe blifwe, at öfsta berömden Olof Gustafsson, efter Sveriges bestrefne Lagh, efter högsthem. R. M. Hof-Artikler, så ock efter all naturlig rätt och förnuft hwarer förwårlet åhre, lifff och gods, och therföre bör straffas såsom enmenedigh trolös förrädere ågner och bör. Theß til wiße bleff thenne Dom medh alle förenämpde händer underskrifwen och medh theris sig neder beseglet.

(***) Konung CARL IX. straffade honom med döden för hans upförande emot Konung ERIK.

för Dannemarf. Bohus war beläget på en 1564.
 fringfluten Holme uti Gøtha älf. Des Gæst-
 ningswårts hade fordom warit af tråd; men Ro-
 nung CHRISTERN I. i Dannemarf, lät år 1448
 förwändat uti sten, och slöt Staden innom fas-
 sta murar. Til dessa förrättningar fick Horn
 med sig tilræckeligt Artillerie, för hwilket Clas
 Flemming war Hufwudman. Begynnelsen skul-
 le göras wid Bohus. Arméen war samlad i
 gamla Lødesø, hwarifrån den öfwer Gøtha
 älf på isen til belägrings stället aftogade. An-
 fallet börjades d. 24 Febr. ifrån Gontinsber-
 gen med all mandom och håftighet. Man för-
 sökte åfwen med Bref och hotelser at bringa
 Jøns Ulfstand, hwilken derinne förde befålet,
 til flemmod; och när denne behjertade mannen
 swarade som han borde, skedde anfallet med
 fördubblad iswer. Men wintren, som öfwer
 manan wisade sig strång och obenågen, gjorde
 alt bemöddande fåfångt. Flemming sänkade med
 Artilleriet, som ej i tid framkom; så at Horn
 måste aftoga d. 24 Febr. til des förra läger, se-
 dan 1400 man förgåfwes blifwit, måst af töld,
 offerade på de Swenskas och 1000 på de Dans-
 kas sida (*). Dock hade detta företagandet
 den nytta med sig, at sienteliga troupper, som
 lågo uti Aggerhus och Hammerhus län i Nor-
 jet, måste ständigt förblifwa i neiden af Gæst-
 ningarna; och fördrifade sig icke at gå öfwer
 Sjællryggen neder til Trondelaget, der Clau-
 R dt

(*) Cfr. * Ælkeb. Magazin 1760. N. 36. och Annot. Nicol.
 Munk, som der äro fördrifda.

1564. *dius Collart*, (*) en ung och oförföft Fransos, och Konung ERIKS Kammar-Junker, wid samma tid med något Svenskt Krigsfolk war infallen, och nu fick obehindrad gripa omkring sig efter behag. Han tog den Norrste Ståthållaren *Edvard Bilde* med många Officerare til fånga, och lade utan hinder Stenviksholms Slott med hela Trondhems Lån i en hast under Konung ERIKS lydnad. Ibland Tropheerne fördes då äfwen S. Olofs stålhatt och sporrar ur Trondhems Kyrka, at upställas i St. Nicolai i Stockholm (**). Men dessa förmoner förlorades fort derefter, sedan *Collart*, emot sin Konungs befallning, gifwit *Bilde* lös ur häftet. Denne förgat snart hwad han med ed och skrift hade lofwat, nemligen at under detta kriget ej föra wapn emot Sveriges Rike. Han hastade til Köpenhamn, och kom wid wärens början tillbaka i följe med *Erik Rosencrans*, då Stenviksholms Slott belägrades och åter togs (***). *Collart*, hwilken under sin säkerhet hade såndt ifrån sig all hjelp, och fördref tiden med idel lustbarheter, måste då sjelf tråda i fångenskap, och under bewakning gå til Köpenhamn. ERIK sånde wäl *Tönne Olofsson*, sin forna Kammartjenare, och *Knut Haralds-*

(*) *Resenius* uti Konung FRIDR. II. Historia p. 126. förer denna händelsen til A. 1565. *Collard* kallat han *Claudius Belonius*; af hwad anledning wet jag icke.

(**) Cfr. von *Dalins* S. H. T. III. p. 580.

(***) D. 22 Maj 1564.

*rals*son *Soop* (*), öfwer Dalarne och Wester-
Norrland til *Collarts* bistånd; men försent. 1564.
Något derefter föreföll en träfning på Fröds
Bökeskog, två mil ifrån Halmstad, der *Nils*
Sture förde *Hustvud-Baneret*, som mislyckas-
des på den Swenska sidan.

Uti det Danska lågret föreföllo oroligheter,
hvilka hade kunnat komma de Swenske wäl til
pass, deräst de wetat dem rätteligen at nyt-
tja. Emellan Grefwen af *Schwartzburg* och
Fridrich af *Dohna*, som war Ryttmästare för
den Danska Konungens Lif-Gana, föddes af-
wund; hwakaf hände gensäjelser i Rådslagen
och hinder wid utförandet. Hos den förre bör-
jade modet så at wäxa med rikedomarne, at
han blef trög wid alt det Konungen anförtrod-
de honom. Konung *FRIDRICH* war bortrest til
Hollsten, och hade under bortowaran, läm-
nat hela Krigslyckan uti Grefwens händer.
Men när de Swenske som bäst ströfwade om-
kring honom uti *Galland* och *Bleking*, låg
Schwartzburg stilla uti *Malmö* och skötte si-
ne nöjen. Han lät falla sin Grefwinna til sig
at deltaga uti lustbarheterne, och bekymrade sig
endast om huru de skatter han samlat, måt-
te säkert blifwa. Öfwerförde til hans egit lilla
Land. *Dohna*, som kan hända misnöjdes öf-
wer detta upförandet, ådrog sig således hans
owänskap, hwarigenom hela wärket så när ha-

R 2

De

(****) *Soop* anklagades inför den Kongl. Råmnden för försum-
melse i denna saken, men, försvarade sig så godt han kunde.
Se Konung *ERIKS* Dom-Bok Fol. 95. 104. 105.

1564. de stadnat uti oreda om icke *Daniel Rantzow* ifrån *Halmstad*, der han wistades, tidigt igenom enspännare underrättat Konungen om tilståndet. Men *Schwartsburg* lät ej på annat sätt ställa sig tilfreds, än at *Dohna* måste skiljas ifrån *Hufwud-Arméen*, och antaga et enskilt befäl öfwer någre få Ryttare, med hwilka han skickades til *Halmstad* at bistå *Rantzow* emot de *Svenskas* tåta ströfningar (*). *Carl de Mornay* som förde befålet öfwer de *Svenske*, hade med *Rantzow* och *Dohna* (**) uti *Bleking*, *Salland* och *Småland* många skärmytslingar af mer och mindre betydande, samt ömsom lycka. Men ifrån den *Danska* sidan påstås, at *Mornay* aldeles blifwit slagen, och bragt i den trångsel, at han sielf har måst löpa ifrån sin håst samt stadnat uti moras, der en del af hans folk skal blifwit nedlagt, då de få öfrige förstuckit sig i skogarne (***). Der til lägges at Konung *ERIDRICH* skal, sedan han spordt en sådan framgång af sine wapn, hafwa gifwit *Grefwen* af *Schwartsburg*, befaling at med full styrka bryta in uti *Swea Rike* wid *Ullsbeck*, och i grunden förstöra hwad af de *Svenske* kunde öfrigt finnas, samt sedan igenom *Småland* begifwa sig under *Calmare* Fästning som skulle belägras. Men Konung

(*) *Resenii Hist. FRID. II. p. 106.*

(**) Denne drunknade kort tid derefter på en fersa wid *Malmö*
Se *Resen. l. c.*

(***) *Resen. l. c.*

nung ERIK stäfte snart med sin ankomst alla 1564.
 dessa anstalter.

ERIK-war wid slutet af det förslutna året
 ifrån Elfsborgs belägring med misnöje åter-
 kommen til sit Residents. Der mötte honom
 Bref ifrån den Kommerse Rejsaren och Ko-
 nungen, tillika med Hertigen af Pommern och
 flere Furstar, hwilka erbudo sit bemedlande
 emellan de twänne Nordiske Konungarne. De
 föreslago nu åter et møte uti Rostock til den
 27 Maj uti detta år, och anmodade Konung
 ERIK at låta dess Fullmäktige der infinna sig.
 Men han, som af ärfarenheten wiste med hwad
 afwar desse förestälningar woro beledsagade,
 satte icke stor förtröstan dertil; yttrade sig lik-
 wäl willig at låta någon på dess wagnar wid
 den utsatte tiden wara tilstädes, på det skul-
 den til hindren i fredswärket icke honom alle-
 na måtte tilläggas. Konungen utnämde åter
 Grefwe Pehr Brabe til denna förrätning, och
 lämnade honom utan uppskof den Instruction,
 efter hwilken han sig rätta borde. Legaten
 anlände til Helsingör, man fick ej komma
 längre: ty då Konung ERIK låt i Danmark
 för honom begära Lejde-Bref och säker resa
 öfwer watnen, förhalades dermed så länge,
 at den utsatte tiden gick förbi. Lejde-Bref-
 wet befants äfwen, då det ändteligen ankom,
 så twetydigt, at Konungen sig derwid icke
 kunde trygga. Bref-wärkingen emellan Ko-
 nung FRIDRICH och dess Ammiral Herlöf Trol-

1564. 1c, synes utmärka mindre uprigtighet uti alt-sammans. (*)

Jcke desto mindre samlades de andre Legaterne i Rostock wid den utsatte tiden och Nils Gyllenskierna, hwilken i sine egne angelägenheter der wistades, fick sin Konungs be-falning, at hos dem anmåla ordsakerne til den Swenskas uteblifwande. Konung ERIK fick i samma dagar bref ifrån sin Moster, den Danske Unke-Drottningen (**). Hon årböd sig at i egen Person wilja komma til Stockholm, på det hon med desto mera eftertryck måtte återställa wänskapen emellan Sweriges Konung och sin Son; men deruppå följde ingen wärkstäl-lighet. ERIK sände *Brahe* til det Pålste Hof-wet med Fredswilfor; ibland hwilka åfwen fö-restältes at Prins CHRISTOPHER af Mechlen-burg kunde ur dess fångelse emot Hertig Jo-HAN af Finland utwäxlas. Men emedan SI-

GIS.

(*) Se Danske Mag. H. 30. p. 190. Brevvet är dat. S. Jo-hannis Dag 1564. der står ibland annat: jag hafwer faat E. R. M. Skrifwelse och copie af thend Lejde, som E. R. M. hafwer gifwid *Pehr Brahe*, saa will jag mett GUDs hjelp uti alle maade rette mig ther ef-ter. Och jag hafwer förordineret *Claas Skiell* på den Engelske *Keitze*, at han mett tre andre *Jens Beldis* Sacter skall ware här paa, på detta arwand. Konung ERIKS Bref til Nils Gyllenskierna, som då wistades i Tysk-land, af d. 27 Julii 1564 tala så derom: Wi hafwe för nå-gon tid sedan bekommit twänne edre Skrifwelser, och utaf dess inneholl förnumit om de Legater, som bås de ifrån Rejsaren, den Kommerse Konungen, Ko-nungen i Polen och andre Tyske Jutstar äro ankom-ne til Rostock til at afhandla och förlika ic. Se ori-ginal-handlingarne Gr. Horns p. 739.

(**) Lit. ERICI R. ad DOROTH. R. D. ad an. 1564.

GISMUND ständigt entrågnades efter de Orter, 1564. hvilka Sveriges Konung i Västland innehade, ty kunde derstädes intet uträttas. Til Ryssland woro för någon tid sedan Henrik Matsson och Sven Andersson afgångne, att söka för långande af den ingångne stilleståndstiden; nu sändes Isac Nilsson Banér, Hans Björnram och Frans Jericho i samma ärende; och emedan IVAN allt mer och mer uti krigen med Pöland och Tartariet intreflades, ty want ERIK utan svårighet sin önskan på den sidan. (*) Dock begärade IVAN wid samma tillfälle af Sveriges Konung, det wille han ej vidare inlåta sig i de Västlandske oroligheterna, eller befatta sig med hwad som Konungen i Polen och Hår-Mästaren der innehade. (**) Hwaraf SIGISMUNDI tiltråde til det Hofwet sig nog tydeligen uppenbarade.

Konungen företog sig derefter med högsta flit at fullkomligen utreda Skeps-Flottan til instundande wår. Uti Maij månad war alt så tilreds, at Amiralen Jacob Bagge med 35 wäl beredda örlogsskepp lämnade hamnen. Ibland desse war Amiral-Skeppet Makalös eller Mars Jutehataren det störste och märkeligaste, emedan det förde öfwer 200 Metall Canoner, och hade tilförena dess like icke blifwit sedd uti Östersjöiske watten. (***) Hans uppsåt war at

R 4

söka

(*) Induc. int. Sv. & Mosc. Dorp. in Sept. 1564.

(**) Tegels Hist. ER. Mscr. p. 137.

(***) Huru Makalös varit utrustad, se Dansk. Magaz. S. 31. P. 217.

1564. söka igen den fienteliga Glottan hvar den skulle finnas. Den Danske, som bestod af 28 ej mindre wäl tilredde Skepp, utgick wid samma tid ifrån Köpenhamn, under Herlöf Trolles anförande på Skeppet *Fortuna*; och sammanfogade sig, emellan Gotland och Öland, med den Lybiske, hwilken stod under *Fridrich Knebecks* befäl. Den Danske Glottan, ehuru talrik på skepp, hade dock på Manskap sådan brist, at Ammiralen i Bref til sin Konung yttrade sig, det han i den delen befant sig swagare än han allmänt wille widkännas. (*) Han fäste sig til begynnelse under Bornholm, och gick sedan in på de Swenske watten; men då han ännu swångde sig fram och tillbaka under Öland, kom Baggen honom öfwer. Herlöf Trolle satte sig straxt i ordning at emottaga eller angripa sin fiende, och upmanade sit Folk til mandom. Baggen underlät icke eller på sin sida at göra det samma. Båge förestälde sig hwad anstalterne utwisade, nemligen et stort och blodigt omstumlande samt en tvertydig seger. Den 30 uti Maji månad näskades de hwarandra, (**) men med

Under et Kopparstjcke öfwer detta Sjöslag, som fins i *Resenii Hist. FRIDR. II.* beskrifwes detta Skeppet i et distichon således:

*Sic Magelosa perit flammis & mergitur undis,
Svecica; mirandæ molis & artis opus.*

(*) Se Danske Magaz. H. 44. p. 245.

(**) Se Danske Magaz. Hist. 31. p. 213. der hela den Danske Glottan til Skepp och läge beskrifwes. Skeppen woro 25 *Fortuna*, Danske *Christopher*, *Arken*, *David*, *Falk van Aalborgk*, *Engelst Ketze*, *Högken*, *Nordmand*, *Mercurius*, *Löfren*, *Kindt Gaades*, *Jegeren*, *Morian*, *Burnen*, *Lyb-*

med det olika öde, at *Baggen* dagen förut hade 1564.
måst utstå en håftig storm; hvarigenom hans
skepp blifwit så fringsströddde, at ej flera än tvåän-
ne hos Amiral-Skeppet Makalös befunnos qwar-
blefne. Icke destomindre hade *Baggen* nog dris-
tighet at wänta sin fiende. *Herlöf Trolle* tog
sig deraf en mycket god aning, och gaf först eld
ifrån sit Skepp på det Svenske Amiral-Skeps-
pet; men blef med sådan hurtighet af *Baggen*
beswarad, at *Trolles* Fortuna miste sit styre wid
första salwan, och måste straxt falla segel, samt
taga sig betäckning bak om den Lybske Flot-
tan, der det hela den dagen blef liggande.
Straxt derefter, och wid den tredje drabbnin-
gen, blef et af de Lybske Skeppen skutit i sank
med Folk och alt, utom några få personer,
hvilka uti espringen funno sin räddning. Så-
ledes hade *Baggen* med sin swaga hjälp, hela
denna dagen och intil Solens nedergång tap-
pert förswarat sig emot bägge Flottorne. Nat-
ten, som med mörkret kom öfwer dem, gjorde
slut på detta första anloppet, och bägge nyt-
tlade stunderne at göra sig färdige til nytt mö-
te wid solens snara återkomst.

Herlöf Trolle lät imedlertid i hast bota sit
förskutne Ammiral-Skepp så godt han kunde:
och gaf strångaste bud til Befälhafwarne öf-
wer sine Flottor, at de tidigt om morgonen
borde finnas färdige til anfall. Under natten
R 5 hade

*Se Christopher, Elephanten, Solen, Pappegoje, Jonas,
Griffen, Geesthen, S. Jörgen, Hertug Oluff, Jomfrun,
Gögen.*

1564. hade et eller annat af de förströdde Swenske Skeppen återkommit; dock war denna Flottan ännu ganska swag i jämförelse emot fiendens tvåanne, hwilka i solbergningen uti deras fulla ordning wisade sig wid den norra udden af Oland. Baggen hade upmanat Folket på sine få Skepp at ifrigt göra sig färdige, så snart fienden kommit dem uti ögnafigte. Men hans Arclie-Måstare *Esbjörn* blef, när bullret begyntes, så förbryllad, at han miste alla sina tankar. Denne usle Mannen låg i sin sång långt in på dagen; då han i förtwiflan rusade up, och antände sjelf en half Cartou, samt lade sig öfwer Krutkammaren, at således hans ångslan måtte taga en ånda.

När Baggen blef warse sin fiende så när under udden af Den, wille han försöka at jagga honom in uppå landet, emedan det syntes som skulle Trollen omöjeligen kunna komma honom förbi. Den Swenske Ammiralen gaf derföre löst uti full eld; men fienden slog en löf tillbaka igen och bragte sig ur trångslan. Då bågge Flottorne woro komne mit under Oland, begyntes det skarpaste omtumlandet. Wådret som wände sig i hast i wästnordan, gjorde Trollen til måstare af winden, hwarigenom Baggen med sine tre Skepp bragtes i förlågenhet. Makalös omringades snart af hela den fienteliga Flottan, och måste förswara sig allena, sedan de tvåanne andre des följelagare, Elephanten och Sinske Swanen under swåraste lågan funno för sig wara säkrast, at lämna Ammiralen til

til dess öde, och gifwa sig långt til sjös ur et 1564.
 så äfventyrligt spel (*). Men här felades ej
 mandom på *Baggens* sida. De Danskas For-
 tuna fick årfara at hon vågat sig Makalös för-
 när, och blef aldeles sönderskuten. Det Dan-
 ska Böse Lejonet årfor et dylikt öde och må-
 ste gifwa sig ur striden. Det ena Lybste Skep-
 pet efter det andra som wille söka sig wäg til
 Makalös, betalste sin djerfhet med förlust af
 mast och styre; och *Baggen* hade otwifwelagtigt
 blifwit måstare af denna dagens tåflan, der-
 åst hans twänne Skepp honom mit i faran så
 swifeligen icke öfwer gifwit. Sedan *Baggen* län-
 ge in på dagen manligen förswarat sig, blef
 ändteligen myckenheten honom öfwerlägsen. *Ot-
 to Rud* och *Jörgen Brahe*, som förde hwar sit
 af de Danske Skeppen, fingo tilfälle at nal-
 kas Makalös så när, at de kunde fasta sin dragg
 öfwer bord och håsta sig fast wid sidan der-
 af. De följdes således en stund tilsamman.
 Twänne Lybste Skepp kommo dertil, och *Rud*
 språng med mycket Folk in på Makalös. Un-
 der denna förwirring, när ingen kunde af-
 ta up-
 på sin gjerning, kom eld uti Krutkammaren.
Baggen tillika med *Arvid Trolle* och *Borgmå-
 staren* i Stockholm *Mats Pehrson*, som då war
 Öfwerstyrman på Makalös, gingo om bord til-
 lika

(*) Dessa och flere som wid detta tilfället hade ur akt låtit sin
 skyldighet, blefwo anlagade inför den Kongl. Råmden d. 4.
 Julii 1564 af Secreteraren *Erik Matsson*, men som de åbe-
 ropade sådana wännen, hvilka den gången icke kunde komma
 tillstädes; de deputan tilförena inför Riksrätt hade någorlun-
 da försvarat sig, ty blef derwid intet tilgjordt. Se Dom-
 Boken fol. 94. 104.

1564. lika med den största delen af deras Golt, uppå
 et af de Lybske Skeppen, at undkomma faran.
 Men de Danske stormade deremot til flera hun-
 drade Man in uppå det Swenske at taga by-
 te. Deße försötte wäl at dämpa elden som
 tog öfwerhand, men så snart sielfwa Kruthu-
 set antändes brast Makalös i två delar. Ibland
 dem som wid detta olyckelige tilfället omkom-
 mo, war åfwen sielfwa den Lybske Ammiralen
Henric Vedel, jämte många förnåme af den
 Danske Adelen, men de Swenske wordo til den
 största delen räddade. (*) *Herlôf Trolle* fal-
 lade detta en seger, emedan *Baggen* måste gif-
 wa sig til Krigs-fånge, och sände utan uppskof
Peder Munk til Konung FRIDRICH med skrif-
 telig berättelse derom. (**) Konungen drack
 Ammiralens skål med mycken förnöjelse. Men
 segren war dock icke större, än at de Lybske
 derwid förlorade alt sit mod. (***) *Baggen* blef
 imedlertid qwarhållen wid den Danska Flot-
 tan, och upfylde *Herlôf Trolle* med idel för-
 stråffelse för Konung ERIKS öfwerwinnerli-
 ga anstalter; men förgat icke at derunder skry-
 ta af sig sielf, och huru Sweriges Konung nu
 med honom hade förlorat all sin kraft. (****)
 Golt

(*) Se Danske Magaz. Hist. 31. p. 217. hwad som fanns på
 Makalös då det förlorades.

(**) Se Danske Magaz. H. 30. p. 189. Brevet är dat d. 1
 Junii A. 1564. Item H. 31. p. n. 12. 8eq.

(***) Danske Magaz. H. 33. p. 275. Se *H. Trolles* Brev
 dat. d. 27 Junii 1564.

(****) Se D. Magaz. l. c. H. 33. p. 275.

Folket sjuknade mycket på den Danste Flot- 1564.
tan, och började lida brist på underhåld; icke
eller wille de Lybske wisa den mandom som af
dem förmodades. Men wid den Swenske Flot-
tan emottog Clas Flemming Ammirals-Staffwen;
jemte Nils Grip och Pehr Baner. Den fång-
ne Swenske Ammiralen tillika med Arvid Trol-
le, Christopher Andersson och Borgmästaren
Mats Pehrson sändes til Köpenhamn. Uti bref
til Konung ERIK berättar Bagge det mycket
ohyggeliga öde, som en stor del af de Swen-
ske Fångar, efter detta Sjöslag, måste under-
gå, såsom wedergård för hwad de Danste
Fångar i Sverige under friget ledo. Dan-
skarne, skref han, bundo et antal Fångar wid
sidan af et Ropsardi-skepp, och satte eld der-
uppå. Man hörde et jemmerligt skriande af
desse uslingar; och hwad af deras kroppar icke
upbrännas kunde fylde stranden. (*) De för-
skingrade Swenske Skeppen bragtes sedermera
tillsamman och Flottan besant sig, utom Ma-
kalös, i dess förra goda tilstånd. (**) Flemmin-
gen som ännu icke wiste sin Konungs tankar,
förde henna til Elfsnabben, at der emottaga
nya befallningar. Konung ERIK indelade då
hela Flottan uti tre delar, för hwilka trenne
Ammiraler blefwo utnämde. Dessa woro jäm-
te

(*) Se Bagges Bref dat. d. 22 Julii 1564. Uti D. Magaz.
S. 33. p. 279.

(**) Se Danste Magaz. S. 31. p. 220. der Herlöff Trolle i
bref til sin Konung d. K. shö d. 15 Julii säger: Jeg haffs
wer wist Kundskaff therpaa, att de, nemligen Swenske,
ere fire och tredjuge Skiff.

1564. te *Flemmingen*, som skulle föra *Hufwud-wår-*
fet, *Nils Grip* och *Pehr Banér*. Men då de
 kommo under seglen, började Ammiralerna at
 fins emellan tåsta om högsta ordet; hwarige-
 nom hände, at fienden i ro och stillhet fick lig-
 ga wid *Bornholm*, och at desse kifwande *Flagg-*
Herrarne, måste hålla sig undan honom det
 måsta de gitte. *Flemmingen* war icke wuxen til
 detta sit answariga Ambete, han hade intagit
 manskap öfwer behofwet, så at provianten blef
 otillräckelig; hwaraf sjukdom yppades. Häraf
 blefwo de allesamman så försagde, at de icke
 tordes tåsta då de fingo se fienden, men höl-
 lo sig tått under *Sland*. Dock skedde dem den
 lyckan, at en anseelig *Flotta* af *Lybske Röp-*
mans-Skepp, som öfwer wintren legat wid *Nar-*
va, under hemresan och ofunnige om sjöens be-
 skaffenhet, seglade dem mit i gapet. *Flemmin-*
gen med sine *Stallbröder* trodde då, det de
 hade gjordt fullt skål för sig, och tänkte på
 hemresa, utan at t-sinna hwad fienden widare
 kunde företaga; dock dröjde de ännu.

Sedan *Konung ERIK* hade i *Residentset*
 styrkt om den inwårtes hushåldningen i *Riket*;
 och hörde, så wäl hwad wid gräntsen emel-
 lan *Carl Mornay* och *Ranzow* war förelupit,
 som äfwen uti hwad äfwentyrligit tilstånd *Flot-*
tan sig under de obetänksamme Ammiralerna
 besant, reste han skyndsamt neder åt landet,
 at sjelf gifwa anstalterna det eftertryck de be-
 höfde. Så snart han anlände til *Strömsrum*
 i *Småland*, sände han *Sält-Herren Clas Horn*,
 som

som hittills med Armeen hade legat wid grän- 1564.
sen, igenom natt och dag til at underrätta sig
om Flottans tilstånd: men sielf blef Konun-
gen wid Armeen, at se hwad Grefwen af
Schwartsburg wille wid Calmar sig företaga.
Horn war ej förr til Flottan ankommen, än
han tog Ammirals-Stafwen af *Flemming* och
den otidigt höga anden af alle tre befälhaf-
wande. Straxt derefter wisade sig hela den
Danske Flottan för honom under fulla segel
och bästa wind. Galt-Herren måste då för mot-
wäder draga sig i et ögnableck under Geth-
land; men så snart det hade fastat sig, ilade
han tillbaka at angripa fienden. Detta skedde
under Dlands norra udd, der den Danske Flot-
tan wid en hög och funbar klippa, *Blå Jung-
frun*, fattade stånd. Konung ERIK satt på
den Dlandske stranden omgifwen med blanke
Ryttare, och åskådade bekymmerfull sin tilstun-
dade seger; färdig at emottaga fienden med
wärja i handen, deråst slaget olyckeligen skulle
aflöpa. Drabbningen blef straxt håftig; men
trångsten och motwäddret war fienden til plåga.
Horn förlorade i efter efter slaget sit skepp Ele-
fanten, men Trollen förlorade platsen, och må-
ste, sedan han lämnat tre skepp med 600 man
gemene och 5 Adelsmän i sticket, skynda sig ur
de Swenske watnen, hwaråst han sig sederme-
ra hela det året icke wisade. Han gick der-
ifrån under den Tyske reddan, och uppehölt sig
någon tid, at befreda de Hansiske Köpmans
Flottorna undan Konung ERIKS fryhare. An-
ders

1564. *ders Ambjörnson* förde et af deße; en stridbar och oförfärad Sjöman, hwars upförande för-
tjenar mera förundran än beröm. Ej långt
ifrån Rostock blef denne Mannen antastad af
hela den Danska Flottan, hwilken, otålig öf-
wer deß nyß utståndna öde, rusade til at up-
fwälja honom. *Anders Ambjörnson* hade wid
et sådant tilfälle och då styrkan befans så oli-
ka, utan nesa kunnat taga sit beskydd i Ro-
stockske hamnen; men han wille icke wika för
fienden, utan förstwarade sig med största man-
dom, til deß hans Skepp blef aldeles sönder-
skutit. När de Danske wille komma om bord
at lägga bojorna på honom, tände han sielf
eld på Krut-kammaren, och spräng tillika med
hela Besättningen i luften.

Ronungen i Danmark hade gifwit Gref-
wen af Schwartzburg tillsäijelse at med hela
styrkan bryta in uti Swea Rike samt göra sig
vägen öpen til Calmar, som skulle belågras.
Detta hindrade Ronung ERIKS återresa til Re-
sidentset, emedan han uti egen Person wille emot-
taga den annalkande fienden wid sit Rikes gränser.
Efter Sjöslaget wid Öland, tog Ronungen deß
första nattläge uti Ryßby Sochn icke långt
ifrån Calmar. Han sände straxt ifrån sig *Ake*
Bengtsson Ferla med något Krigsfolk öfwer
gränsen in uti Bleking, at intaga och upbrän-
na den lilla Staden Lyckeby, hwilken war den
närmaste af fiendens Fästningar. När *Ferla*
wid ankomsten upfordrade Slottet igenom en
Trumpetare, swarade Commendanten *Knut*
Har-

Hardenberger, at han wille försöka deras man- 1564.
dom; och mötte *Ferla* med monga Bänder dem
han i hast samlat. Detta skedde på en Bok-
skog strax under Slottet. De Svenske blefwo
tweenne gånger tillbaka drefne, meningo slute-
ligen jaga fienden ifrån sig. Dock fann *Ferla*
nödigt at begära förstärkning. *Anders Rålamb*
och *Bengt Bagge*, affändes i ögnablicket honom
til hjelp, hwarefter fienden ej länge behöll fel-
tet, och *Lyckeby* Fästningen tillika med Befäl-
hafwaren föllo uti Konung *ERIKS* händer, som
wille nyttja tiden at håla förekomma än före-
kommas. Han drog i hast tillsammans all styr-
kan. *Mornay* blef ifrån Jönköping kallad huf-
wud Armeen til förstärkning; och Konungen
gick utan hinder til *Lyckeby* med hela sin magt.
Man förmodade at *Blekingesboerne* sjelfwilligt
skulle falla honom til, och innehöll derföre i
förstone med all fiendelighet; men när sådant
ej skedde, brukades alftwar. *Rotneby* togs med
storm. Derefter gick Konungen tillbaka til *Cal-*
mar; men lemnade *Clas Christersson Horn* och
Mornay efter sig, hwilka brandstättade widt
omkring uti *Halland* och *Bleking*, samt brag-
te ändteligen de sistnämde at hylla *Sweriges*
Konung.

Framgången af de Svenske Wapnen be-
fordrades mycket af den oreda, som innom det
Danske lågret upwårste. Grefwen af *Schwarz-*
burg war blefwen antingen mått af rikedomar,
eller misnöjd. Han tillika med alt det Tycke
Manskapet mumlade upror, tils de ändteligen
bör-

1564. började at uppenbarligen ropa på sluträkning öfwer sin sold samt begära affsed. Den olycksfan hade tilstött, at penningar som til deras aflösning varit ämnade, til en del af Mornay, då han låg wid Jönköping, blifwit upsnappade. Grefwen grep för egen räkning omkring sig på alla sidor, och drog med sit folk själfmyadigt til det gamla lägret imellan Engelholm och Henslingborg. Derifrån upfode han Konung FRIDRICH sin tjänst (*). Man wil såja, det Konung ERIK skal wid denna tiden hafwa försökt at draga denna Grefwen til sin sida emot fördelaktiga wilkor (**), men at han ej welat. Det tyckes som ingendera igenom denne Mannens misfning något synnerligit förlorade.

Wid denna tiden började den Calvinistiska lägan; som länge legat gömd, at uppenbarligen utbryta: och hade swärligen blifwit dämpad, om ej den behjertade Årke-Biskopen Laurentius Petri, efter sin wana, stält sig i gapet för den Ewangeliska sanningen. Många af den så kallade Reformerta Kyrkans anhängare, woro i Riket infomne i anledning af den Religions-frihet som dem lemnad blifwit, för hwilka Beurheus gjorde sig til Hufwud-Man. Dessa kunde icke hålla sig stilla, men lågo i beständig ordwäxling angående Religions-mål med det Swenska Presterskapet, hwarigenom de enfaldige förwillades. Af sådan orsak bragtes

(*) Resenii l. c. p. 102.

(**) Se Weberi Anecd. ad Hist. ER. XIV. och v. Stiernm. not. til R. ER. Hist.

tes Årke-Biskopen at utgiffwa en Bok, uti hwil- 1564.
ken han under förestålt samtal. uptog och we-
derlade Calvinisternas, eller de så kallade Sa-
cramenternas, tankar om Jesu Bekomens och
Blods wäsenteliga närwarelse uti med och un-
der det helgade brödet och winet. *Beurreus*
stälde deremot en annan skrift såsom bref til
Biskopen i Westerås *Johan Ofeg*. Denne Man-
nen, hwilken war känd af et oroligt sinne,
(*) stälde sin Religion efter tiderna; war mon
om Hof-gunst, och wille fördenskul också i
dessa delar tänka lika med *Beurreus*: åtmin-
stone icke med alfwär synas ifrån honom skiljs-
aktig. Årke-Biskopen swarade åfwen härup-
på med sin wanliga styrka (**). Men eme-
dan Konungen tyktes gynna den Calvinistiska
sidan, började *Beurreus* med de öfrige at utan
förbeholl både skrifa och tala i dessa ömtoli-
ga ämnen. Derunder hände at Win saknades
i Riket, til behof wid den Heliga Mattwardens
begående. Konung FRIDRICH kunde utan swä-
righet betaga Swea Rike tilförslen ifrån frem-
mande hamnar, sedan Elfsborg fallit honom i
händer: emedan alla Skepp sedermera måste
smygga sig, Köpenhamn förbi, igenom Öresund.
Utom dess woro de orter, hwarifrån Måke-wi-
nen hämtades, nemligen Spanien och Neder-
länderne, på det Danska Hofwets wågnar Ko-
nung ERIKS hemlige oröänner, och de Lybske,
igenom hwilka handelen den tiden i nordn id-
fades

Q 2

(*) Se *Hallman* om Phasarne p. 124.

(**) *Beazii* Inv. Eccl. Sv. p. 290.

1564. fades, hans uppenbare fiender. Här af skedde, at menigheten i Riket mångastådes icke fick tillgång til Slottwarden, samt at Måsefall som tåtast timade. Den dyre tiden, jemte swåra sjukdomar och andre frig åtföljande beswårigheter, bragte Allmogen til oro och misnöje; så at Konungen ifrån alla orter sporde obehagelige underrättelser. Detta tilfållet nyttjade *Beurreus*, och fastade den tanke in uti Konungens rådwilla sinne, at församlingen, utan brott emot insticket, kunde, då Win felades, i det ställe bruka Mjölke eller Watten; hwarmedelst han wille småningom wåna både Konung och menighet, at anse Elementerna i denna Heliga föråttning såsom blotta betydande tecken. .

Konungen kallade Årke-Biskopen til Stockholm jemte Biskoparne i Stengnes och Westerås, at öfwerlägga i detta ämne. Sammanträdet skedde på Slottet och i Konungens öfwerwaro (*); der *Beurreus* öpnade öfwerläggningen. Biskopen i Westerås *Johan Oseeg* wände sig til *Beurrei* sida. Denne Mannen, til börden en Skotte, samt lård och driftig, war, som fades, mon om Hofgunst, och påßade gärna sin Religion derefter (**). *Laurentins Petri* föråttade wid detta angelågna tilfållet, med wanlig nit och styrka, den Evangeliska sanningens rätt; och wisade det ingen människo magt funnos, som börde drista sig förwandla en helig inråttning, hwilken

(*) Den 12 Martii 1564.

(**) Se *Hallman* om Phasarnas lefwarne p. 124. *Oseeg* war mycket orolig Wan: och kallades deraf skämterwis *Ofred*.

fen Grelfaren fjelf uti så tydelige och befallande ord hade gjordt. Ofeeg anförde deremot, 1564.
at emedan wår Grelfare war stadd på en sådan ort den stund Matwarden inträttades, der Win war en almän drick, ty blef det derwid brukadt; utan twiswel i den mening, at detta efter hwarje Lands beskaffenhet kunde låmpas, om ej Naturens ordning skulle blifwa nådenes ordning til hinder. Swartil Arke-Biskopen swarade det denna wilfarelse icke woro ny. Man fant redan i de äldre tider en Sect under namn af Hydrostatister eller Aquarier omtalas, hwilken försåktade samma tanka. Han yrkade beständigt befallningens owillkorliga inneholl, på hwilken den Augsburgiska bekännelsen sig grundade; och lade dertill huruledes i alla nödfall det Andeliga åtandet woro tillräckeligt och tillfyllest görande. Sådan, sade han, har Församlingens lära varit i alla tider, hwilket af Kyrko-Sådernas margfaldiga witsnesbörder kunde bestyrkas; och i sådan renhet bör den äfwen innom Swea Rikes församlingar förblifwa.

Ofeeg måste tystna; och en skrift upsattes af Arke-Biskopen, hwilken så wål han fjelf som Ofeeg och Biskopen i Strengnås undertecknade. Men Ofeeg war ej förr til sit Sticht återkommen, än han utfärdade et almänt förordnande öfwer hela sit Biskopsdöme (*), uti hwilket han förmålde, huruledes han tillika med Arke-Biskopen och Biskopen i Strengnes varit kallade

(*) Monum. Pol. Eccl. p. 61. dat. d. 27 Martii 1564.

1564. lade inför Konungen, at öfwerlägga om den stora brist på Vin som i Riket befunnos; samt beslutat, det kunde i detta nödfall någon annan dryck, Watten eller Miöd, wid den Heliga Matwardens begående utan förargelse nyttjas. Sådant skulle alt Presterskapet taga sig til esterrättelse; och icke, i saknad af Vin, låta någon Söndag utan måha gå förbi, så färt dem woro at undwika Konungens onåd. Detta bref förorsakade en stor wilrådighet ibland så wäl Presterskapet som Menigheten: men så snart *Laurentius Petri* hårom fick kunskap, halp han dem ur denna wondan med en annan fungörrelse, uti hwilken Biskopens ogrundade befallning wederslades (*). Konung ERIK släppte likwäl icke detta ur sina tankar, men brefwärlade derom med åtskillige Tycke Theologer, såsom *Eberus*, *Chytræus* och andre (**). Calvinisterna, hwilka i Riket sig nedsatt, fattade häraf lust, och kunde på intet annat sätt stillas, än at Konungen sielf måste befalla dem tiga (***). De ingåfwo i anledning deraf sin Tros-bekännelse til honom skrifteligen (****).

ERIK gifte wid denna tiden sin Systers *Cecilia* med Margrefwe *Christopher* af Baden: et lifa par i anseende til bägges deras flygtiga sinne. Denna Prinseßans äfwentyr under
Ja

(*) Mon. Pol. Eccl. p. 65.

(**) Lit. dat. d. 21 Junii och 25 Dec. A. 1564.

(***) Brevbet dat. d. 4 Dec. och 18 Apr. A. 1565.

(****) Confessio fidei Gallorum in Svecia degentium.
d. Maj A. 1564.

Fadrens lifstid äro ibland den tidens händelser omtalade. Hon war något belåsen och wår- 1564.
lade bref med Drottningen af England, i hwars Rike hon gerna hade welat sättta sig neder. ELISABETH hyste för hånna wänskap, samt skref derom til Konung ERIK, som dertil icke lærer hafwa welat lämna bifall (*). Margrefwen hade länge friat; men blifwit uppehollen utan swar; förmodeligen i anseende til den nära wänskap som denna Prinseßan altid hyste för Hertigen af Finland. Så snart wigslen war förbi, måste hon af samma orsak med sin Gemål strax begifwa sig ur Riket. De sluppo med möda igenom Revel, der Ståthollaren, efter Konungens befallning, wågrade dem at wistas på Glottet. Dock reste de obehindrade igenom Curland, öfwer Danzig, Lybeck och Bremen til Nederland: men fido sedan omkring uti det Tyska Riket. CECILIA, som war yr och nyfiken, wille se werlden, och förslöste hela sin Brudstätt på idel resor. I England blef hon af Drottningen wäl emottagen, hwilken äfwen stod Gadder för en des Son som der föddes. Men hon fördjupade sig så i gäld, at Margrefwen måste hemligen rhyma derifrån. Ändtligen gick hon öfwer til den Romerska Kyrkan, och dog efter 87 års ålder.

Med den Giftermåls-Handel som Konung ERIK för des egen Person i Hessen förhade, förhalades. Antingen woro de ofredlige tider-

Q 4

ne

(*) CECILIAS Bref til ELISABETH A. 1562. samt Drottningens til Konung ERIK d. 25 Febr. 1563.

1561. ne dertil wollande, eller hemlige underhandlingar, som deremot ifrån Danmark gjordes. Denna Landtgreffwens kallförmåhet gjorde at Konungen började slå hela detta wårket ur hogen, så fort han mer och mer erfor, hwad insteg hans fiender hos denne förmodade Smår-Fadren wunno. Således föllo de gamle Angelske griller i hans sinne tillbaka. Han sände då det sista och olyckeliga Brefs wet til Drottning ELISABETH, som gömdes i en kåpp, men ertappades icke desto mindre af Konungen i Danmark, och gjordes öfwer hela Europa almänt; hwarigenom Konung ERIKS rykte mycket skadades, och hwar ifrån berättelserna om denne Herrens besynnerliga frierier, sig utan twifwel hänleda (*). Nu mera war så wäl denna som den Hefiske Giftermåls-handlingen merändels öfwerända; och Konungens tankar tyktes wilrådige hwar de sig fästa skulle. Riks-Cancelleren Nils Gyllenshjerna, hwilken wid denna tiden i Tyskland sig uppehöll, gaf honom monga förslag; samt ibland andra, at hwar med förmon torde kunna wända sig til någon af Kejsarens Döttrar. Konungen swarade (**), det han ej kunde inlåta sig i något frieri på annat ställe, förän Land-Greffwen, hwilken tyktes ännu lifa som holla wid sig, och afbida frigslyckan, hade gifwit des sista utlåtande. En sådan wäntan föll dock Konungen för long. Fördensful borde Gyllen-

(*) Detta Bref lästes i Ad. Lit. Svec. och Weberi Anecd. ad Hist. ER. XIV. p. 12.

(**) Dat. 9 Maj 1564. - - - Item d. 16 Junii 1564. - - - Item d. 27 Juli 1564.

lenstjerna gemensamt med Margrefwen af Ba- 1565.
den, hwilken sig sådant hade åtagit, resa til
Cassel och fordra på slut. När Riks-Cancelle-
ren icke desto mindre yrkade samma mening (*),
gaf ERIK honom ändteligen lof at hemligen
öfversända målningar af de Kejsersliga Prin-
seborna, men bannade honom derjemte för hans
monga förslager, hwilka mera til oreda än gagn
tjenade (**). Gyllenstjerna fick derjemte befäl-
ning at gå til det Lotringske Hofwet, men icke
uti Giftermåls-ärender. Hertigen af Lotrin-
gen war en naturlig fiende til det då waran-
de Danske Konunga Huset, och således en be-
qväm bundsförvant för Konung ERIK. I
anseende dertill erbdd Sveriges Konung honom
sin wänskap, samt at förbund dem imellan emot
deras gemensamme orän motte uprättas. Län-
gre sträkte sig icke de förestälningar, hwilka der-
städes skulle göras; icke eller har jag funnit nå-
gra bref af den tiden som utmärka mera (**).

Året 1565 blef årerikt för Konung ERIKS
Wapn och Flotta. De Wistandske orter, hwil-
ka dit intil blifwit bragte under Sveriges Kro-
na, woro Revel, Pernau, Wittensten, Kork-
hus, Hapsal, Lode, Leal och Padis. Henric
Classon Horn gjordes wid begynnelsen af året
til Ståthollare öfwer alt detta: och Clas Chri-
sterson Horn emottog befålet öfwer den Krigs-
magt

(*) D. 2 Okt. 1564.

(**) D. 1 Dec. 1564.

(***) Instruction. dat. d. 24 Maj 1564. Man finner ännu Ko-
nung ERIKS utkast til detta förbund, hwilket i ganska almän-
na ord är författat, och på långt när icke af sådant innehåll
som Resenius föregifwer.

1565. magt som emot de Danske sattes. Men de Lif-
låndske sakerne moste stå tilbaka för hwad som
närmare rörde Konungen och Riket, nemligen
friget med Danmark. *Clas Horn* plundrade och
upbrände de Skånske Städer alt intil *Selsing-*
borg, men drog sig sedermera tilbaka icke utan
stort bytte. *Ferla* nederlade wid *Bohus*, som
han dock förgåfves belågrade, monge Danske
Regementen. Den Småländske grensen betäf-
tes af *Nils Silfversparre*, en dristig parti-gån-
gare, hwilken redan i Konung *GUSTAFS* tid ha-
de förtjent sig namn af stridbarhet. Förrät-
ningen wid *Bohus*, togs ifrån *Ferla* och sat-
tes i *Pehr Brabes* hand. Sedermera, och när
det icke aller för honom bättre lyckades, blef
belågringen *Carl de Mornay* updragen, som då
bar namn af Krigs-Råd, och hade fåst sig i
Riket medelst gifte med en Fröken af *Trolle*
Glågten. Men de tåta ombyten af befälhaf-
ware wårkade intet til godo.

Wit under det brinnande friget, kom den i
Danmark anholne Legaten *Grefwe Sten Eriks-*
son Lejonhufvud oförmodat til Stockholm. Ko-
nung *ERIK* hade som oftast föreslagit fienden
utbyte af Fångar, men man finner ej denne
Grefwen någonsin antecknad ibland dem han
återfordrade: hwilket tyckes wisa, at man wid
det Swenska Hofwet war föga angelågen om
hans person, såsom en Hertigen af *Finland*
och des wänner tilgifwen tjenare. Ledsen och
hemsiuk begårte han i Danmark och fick lof,
at emot förskrifning, på någon kort tid besöka
sine

sine Anhörige. FRIDRICH såges hafwa wärnat 1565.
Grefwen ifrån hemresan. Han hade i Dan-
mark monga wänner och således desto mindre
antal i Sverige, men minst ibland dem som wo-
ro omkring Konungen: Wid ankomsten til Stock-
holm blef han af dessa orsaker strax bewakad
i sit Hus; utan at få wisa sig wid Hofwet
eller tala med Anhörige; der han satt merän-
dels under hela Konungens regementstid. Alla
bönescriffter woro utan wärkan. En dag
sände han sin lilla Son, Axel, up til Slottet.
Han hade låtit Pilten utantill öfwerläsa et ömt
författat tal, samt satt honom en Bönescrift
i handen, jämte Förlofnings-Ringen, som wa-
rit ämnad den Hefiske Prinsehan, i mening
at få kunna röra Konungens sinne. När den
unge Grefwen kom i Konungens förmak, och
han derom underrättades, sände han *Christiern
Pehrson*, *Jöran Pehrsons* Bror, at emottaga
papperet; men då den lilla Legaten swarade, at
dett var förbudt honom lemna det til någon
annan än Konungen sielf, steg Konungen der-
wid i dören; förde Barnet med sig in i Kam-
maren; afhörde med tolamod hela talet; tog
Ringan, den han några ögnablick betraktade un-
der flämt om sina frierier, och skänkte honom
åt *Jöran Pehrson* som stod wid sidan; men af-
wisade pilten utan swar (*).

Nu war den Hefiske Gisttermåls-Handelen
aldeles uphåfwen, och man tog, på Riksdagen
i Upsala, frågan under öfwerläggning om nå-
got

(*) Coll. *Palmisk.* i Ups. Biblioth.

1565. got annat ställe der Konungen kunde anmåla sig. Då först nämndes det Lottringske Huset såsom dertill anständigt. Hertigens CAROLI Syster Prinseßan RENATA, Konung CHRISTIERN den Andras Dotter-Dotter, ågde förment anspråk på den Danska Kronan, hwilket kunde tjena såsom en wedergård för Grannens påståenden om den Swenska. Något in uppå Gömmaren affändes fördenskul Hans Classon Bjelkenstjerna, Knut Knutson Lilje och Secreteraren Lars Knutson at hårom handla (*). De föreskrifter desse fingo, nemligen at underrätta sig om denna Prinseßans så sinnes som krops egenskaper, utmärka Konungens granlagenhet och besynnerliga tycke. Men hans fiender lågo så här som annorstådes honom til hinder. Denna Prinseßa gifte sig sedermera med Hertigen af Bejern: och Konung ERIK, hwilken hade list som aning deraf, at åfwen detta tilbudet skulle mislyckas, skaffade sig på samma Riksdag Ståndernas samtycke, at i sådan handelse få gifta sig inom Riket med hwem han helst behagade. ERIK torde då redan hafwa fallit uti de besynnerliga tankar han sedermera til sin olycka fullbordade: ty efter den tiden och sedan giftermål icke eller i Lottringen wille lyckas, märker man intet utom Riket något i dylike årender wara förhaft.

Til Krigens fortsättande nödgades Konungen at å nyo röra wid den ömtoliga saken om Rustetjensten. Swarken förmaningar eller hot hade

(*) Instr. dat. d. 14 Juli 1565.

hade hos Rikets Adels funnat wårka lydnad hwad 1565.
Rustetjensten angick: ty låt Konungen nu skri-
da til alfwär. Han låt Konungs Rånden
sätta sig i Upsala (*), at företaga desse wid-
lyftige ransatningar. En ganska stor del af
Adelen miste då sine Frälse-rättigheter. Gref-
warne *Svante Sture*, *Pehr Brahe* och *Gustaf*
Stenbock, blefwo benådade med wilkor, andre
likaledes i anseende til trogne tjenester dem de
wid tilfållen hade gjordt Fäderneslandet. Men
icke destomindre, och oaktadt en så lindrig med-
fart, ökades härigenom owiljan för Konung
ERIKS person til en stor mon; och tjente åf-
wen denna råsst Hertigen af Finland fram-
deles som tåckelse, då han wille taga sin hämd.

I Rissland föreföll et betydeligt upror. Ko-
nungen hade der låtit afdanka det Tyske Man-
skapet i Pernau såsom mindre påliteligt. Be-
fålhafswaren derstädes *Carolus Liljehök* befant
sig således icke allenast nog swag at bewara
Staden, men lefde derjemte säker och obe-
fymrad med det ringa antal han ägde. Den
afdankade hopen, derom underrättad, samt miss-
nöjd med sit öde, företog sig at hämnas. Deß
tvåanne Ryttnästare *von der Harts* och *Bran-*
des tillika med *Cunts von Ende* ifrån Curland,
ansförde förråderiet. Under förewändning at
taga affked af sine wänner, anställes en af-
tonmåltid hos Rådmannen *Clas von Zinten*,
som hade Stadens Nycklar i förwar. Man
drack in på aftenen. Seden Wården wälplå-
gad

(*) In Mayo A. 1565. Se Dom-Boken p. 128. Seqq.

1565. gad war gängen til sångs, smög en af de före-
nämde sig in i Kammaren och tog Nycklarna,
dem Mannen hade gömt under hufwudgårdet.
Wid midnatt öppnades portarna, då Curländ-
ske Ryttare til en stor mängd trängde sig in i
Staden, fångslade *Liljehök*, samt mördade så
mange Swenske som träffades. Af bulret wåk-
tes ändteligen de öfrige ur sömnen. Man bör-
jade förswara sig, och *von Ende* moste derwid
sätta sit lif til; men Staden gick icke desto
mindre öfwer. Revel hade så när fåt samma
öde. Hertigen af Curland nytjande detta til-
fället at, om möjligt hade warit, åter i Lif-
land uplifwa det gamla Ordens - Regementet.
Han brukade dertil en Öfwerste *Casper v. Ol-
denbrock*, som förut tjent Konungen af Sver-
ge, men sedermera tagit Curländsk besoldning.
Medelst dennes smickrande förestälningar brag-
tes monga på den Curländska sidan. Öfwer-
sten gick för Revel (*) med en stark Krigs-
makt; men *Henric Horn* dref honom tillbaka,
tog bytte, och bewarade Staden. Han hade
nyligen ifrån Sverige fåt en förstärkning af
600 Man, dem han wid desse tilfällen med för-
del nyttjade. *Horn* gick kort derefter för *Per-
nau*, der monge Lifländske Adelsmän dels fång-
slades dels stupade; ibland hwilke sistnämde
åfwen *Oldenbrock* igenfås. Han moste likwäl
lemna Staden til widare, och angrep i har-
men Prins *MAGNUS* på *Ösel*, som fick pilkta
för det han deltagit med de uproriske.

3

(*) D. 11 Aug. 1565.

I Belten utbreddes den Swenska Flottan 1565. til 50 Orlogsfkepp. Friherre Clas Christersson Horn flyttades ifrån Landt-Armeen at emottaga öfverbefålet derstädes. Han hade tilförena i lifland förtjent mycket beröm, så wäl som nyligast i Skåne. Wid Junii månads begynnelse blef den Danska tilreds under Herlöf Trolles befäl. Men tilredningen gick der något långsamare, så at Horn tidigare fick wisa sig. Til den Danska stötte den Rybska imellan Rostock och Fermern. Man har skäl at twifla om någonsin tilförena de Nordiska Watten med anseeligare Flottor varit betäckte. Såsom förbud af tilstundande seger, förstörde Horn under Rygen några fiendens Skepp, hwilka blifwit utsände dels at kunska dels at hindra tilförflen til Swenska hamnar, samt upåsa Gyllensfjerna, på hwars återkomst ifrån Tyskland Konung ERIK stundeligen wäntade (*). Fienden trängdes in i en wik; satte sit Manfkap på den Pomerska wallen, och upbrände til slut hållre sina Skepp, än at de skulle blifwa Horn til rof. Horn hade varit sinnad at landstiga och anfälla fienden, hwilken satte sig i ordning; men Hertigen af Pommern lade sig imellan. Han begärte, det ingen orolighet motte innom deß Land wäckas. Rika så hände det åfwen med 4 andre fientelige Skepp på reddan af Greipsvald, dem Hertigen sjelf lät der gripa, och lemna til de Swenske hållre,

(*) Se Danfke Magaz. H. 33 p. 286. Herl. Trolles Brev dat. d. 1 Sept. 1564.

1565. re, än at hans strömmar eller land i någon motta skulle ofredas. Swenske Riks-Cancelleren kom således lyckeligen undan snaran.

Horn, som full af mod efter en så lyckelig begynnelse, sötte den Danske Flottan, gick dristigt ända in i Öresund, och förorsakade mycken oro i Köpenhamn, der Folket öfwerstimmade torg och gator med rop och buller. Det war på en Söndag då den Swenske Ammiralen dit anlände. Konung FRIDRICH bekom tidningen under det han bitvistade gudstjensten. Han sprang ur Kyrkan up i Slottet rådlös och tårögd; så mycket mera, som han icke då ännu fant sig aldeles ferdig at emottaga fienden. Konungen upmuntrade sit folk; for med en liten båt til de Lybske, och beswor dem at ej släppa den Swenska Flottan längre in i sundet. Många skutor, lastade med fetalier, lupo mit i elden af ofunnighet, och blefwo af Horn emottagne. En Hollenssk Köpmans-Flotta af 250 Skepp, lastad med Spanmål, hade samma öde. Af desse tog den Swenske Ammiralen allenast tull, och lemnade dem sedan wägen öppen. Han behölt dock 4 Dansker och et Danskt Skepp såsom priser, mit under de Danskas ögon: och gick derifrån på reddan af Lybeck, der han likwäl icke mycket uträttade.

Den 4 Junii möttes bägge Flottorne imellan Fermern och Wismar; der sjöslaget börjades med iswer ifrån ömse sidor. Trolle kom med Ammiral-Skeppet Jeg-Mästaren in uti den Swenska Flottan, och angrep Skeppen
Swas

Swanen och Troilus, det ena efter det an- 1565.
dra. Men desse werjde sig manligen, så at
den Danske Jegmästaren icke kunde komma
dem när. Trollen steg uti bakstammen af sit
Skepp; låt stöta i Trumpet, och ropade öfwer-
modigt til de Swenske at de skulle gifwa sig;
men blef i samma ögnableck illa skuten. Han
låt sig dock icke märka så länge drabbningen
warade; men förde befälet under smärta alt
in til aftonen, då mörkret gjorde slut på den
dagens tåflan. Den följande medförde föga
märkeligit, emedan hafwet war stilla och obe-
qvämt. Men om morgonen derefter skyndade
sig Trolle med hela den fiendelige Flottan til-
baka til Öresund. Han förlorade på wägen
mycket Manskap, emedan han af Horn un-
der ständig eld håstigt eftersattes. Orsaker til
denna fiendens hastiga flygt, woro Ammiralens
tiltagande mattighet, samt den skada som de
fläste Skeppen af hans flotta under sjöslaget
lidit. Herlöf Trolles egen berättelse derom är
det ojesaktigaste witnessbörd, hwilket man i den-
na sak sig kan åberopa (*). Han skal hafwa
samlat alle sine Flaggmän omkring sig, samt
lemnat Flottan i deras händer; och då ibland
dem ingen funnits som wägat stiga i hans rum,
har han most taga detta beslutet. Sjelf dog
han nogon kort tid derefter, saknad och sörgd
af Konung och Medborgare, såsom en tapper
och förständig Man (**).

M

Jmed-

(*) Dat. d. 6 Junii 1569. Se Dansk. Magaz. H. 33. p. 287.

(**) Se Resenii Hist. FRED. II. p. 245.

1565. I medlertid dref den Swenska Flottan af och an uti Belten, och wäntade på fienden. An wisade hon sig i Öresund, än på andre ställen under den Danske reddan, samt landsteg och plündrade då och då der beqvämligheten medgaf. Ändteligen och sedan Danmarks Konung hade bestyrt om Skeppens åter iustånd-sättande, samt i Trolles ställe utnåmt Otto Rud til Ammiral, och Nils Trolle til Vice Ammiral, lopp hans Flotta ut d. 7 Julii; då Horn och Rud möttes imellan Bornholm och Rugen: der sjöslaget med dubbel iswer förnyades. De Skepp hwilka nämnas såsom måst kyslesatte i denna heta drabbning woro, på Swenska sidan, Ammiral-Skeppet S. Erik, Finske Svanen, Jungfrun, Hector, David, Troilus, Gamle Gripen, Flygande Draken, och S. Jöran; på den Danske, Ammiral-Skeppen Jegmåstaren och Christopher, Rybske Ammiral-Skeppet Josua, Böse Lejonet, m. fl. Wid anfallet stötte Jegmåstaren och S. Erik, Christopher och Jungfrun, Josua och Hector tilsamman; Troilus och Svanen woro icke eller utan anfågning. Efter flere timmars manliga omtumlande, slöts ändteligen slaget denna gången således, at det Danske Ammiral-Skeppet Jegmåstaren tillika med Otto Rud och Sex andre Skepp jemte monga fångar, föllo i Horns händer. Deremot bran för de Swenske det Gyllene Lejonet, Gamle Gripen sank, och S. Jöran togs af fienden. Man wil ifrån den Danske sidan föregifwa, det Rud wid detta tilfället blifwit Mästare af 7 Swenska Skepp, hwil-

hwilka han låtit wråka för wind och wåg, emed- 1565.
dan han icke ägt folk til deras besättning (*).
Den olyckelige händelsen föreföll åfwen här-
under, då Skeppet S. Jöran af de Danske öf-
wermannades, at den unge *Sten Sture*, *Svantes*
Son, och *Riks-Föreståndaren Sten Stures Son*-
Son, tillika med en *Baner*, utom flere mo-
ste tilfatta sine unga lif. Om de fallnas an-
tal är man, ibland många olika uppteckningar
omis. Man kan dock med all säkerhet säga,
at förlusten varit stor på de Danskas, och den-
na segren dyrbar på de Swenskas sida. Icke
destomindre hade densamma en så kraftig wår-
kan, at Konung *FRIDRICHS Glotta*, hwilken strax
derefter drog sig under *Köpenhamn*, hela det-
ta året ej wissade sig på hafwen.

Den segrande Ammiralen *Horn* blef af
sin Konung emottagen med största ärebetygel-
se, wid dess ankomst til *Hufvud-Staden*.
ERIK lät för honom bereda en *Triumph*, li-
ka som tilförena war skedd för Ammiralen
Bagge; dock med någre ännu större högtide-
ligheter, at utmärka dess anseende framför den
förre. En *Arcus Triumphalis* uprestes efter
Beurrei ritning; och många dyrbara Gåfwor
blefwo, så wäl til de Befälhafwande, som
Knektarne utdelade. Dock framlyste åfwen
att desse anstalterne et och annat infall, som
tillkänna gaf, denne Konungens besynnerli-
ga sinne. I *Upsala* lät han med högtidelig-
het begrafwa de twänne unge Hjeltarne *Stu-*

(*) *Resenii Hist. FRID. II. p. 146.*

1565. re och *Baner*, samt mödade sig at sielf skrifwa deras *Äreminnen* (*).

Under det frigsoroligheterna som måst bulrade, talade man om fred; men med fåga alfvar på bägge sidor. I synnerhet hade Danmarks Konung derunder tids utdrägt och råderum at hämta krafter, mera för ändamål än annat. Konungen i Poland låg honom dess utan ständigt öfwer med afstyrkande föreställningar; emedan han kunde förutse, det Konung ERIK, fri ifrån de Danske Felttogen, skulle blifwa för honom en desto mäktigare medtäflare i Lifland. Sändebud ifrån åtskillige Utländske Furstar infunno sig i Stockholm som medlare imellan de Nordiske Hofwen. Ibland andre åfwen et ifrån Konung FRANCISCUS I. i Frankrike; hwilken alt sedan GUSTAF den Förstes tid hade stått i nära förbund och wänskap med detta Riket. Grunden til bemedlandet togs af den Treciska freden, som året förut war slutten imellan Frankrike och England, der bägge desse Nordiske Grannar blifwit intagne (**). *Carl Dance* hade uppehollit sig i Köpenhamn under den tid de nyss omtalade Sjöslagen föreföllo; och wid det Hofwet så låtit smitta sig af dess interesse, at Konung ERIK, för honom icke kunde hysa något rätt förtroende, när han til Sverige anlände: ty uträttade han icke el-

ler

(*) Så säger *v. Dalin*, men *Teg. Hist. ER. Mscr. p. 187.* säger at *Beurreus* på Konungens befalning desse *Epitaphier* uppsatt som är troligare.

(**) A. 1564. Cfr. *Rymers Fäd. T. 6. P. 4. p. 123.*

er Der något besynnerligt. Föreställningar och 1565.
 förslager gjordes wäl på ömse sidor til fred;
 men Konungarnas påståenden woro sådane, at
 ingendera wille dem antaga. ERIKS woro följande (*).

- 1) En Fred på 30 år skulle uprättas.
- 2) Halland, Jemtland och Herredalarna tilhöra Sweriges Krona.
- 3) Blekingen, Sölvesborg och Trondholmen til Danmark återgifwas; men
- 4) Sweriges anspråk på Norder, Gotland och Skåne stå öppet.
- 5) Konungen i Danmark skulle affåja sig all rätt til den delen af Lissland som de Swenske innehade.
- 6) Elfsborgs Fästning med alt det tilbehör Swerige återställas.
- 7) De Swenske och Danske skulle på bägge sidor uphöra at bruka hwarandras Wapn.
- 8) Allt hwad på ömse sidor blifwit eröfrat af Gods, Wapn och Tropheer, af hwardera behollas; men alla Sångar lösgifwas.
- 9) De Gods som Danske och Norder Adelsmän kunde åga i Swerige tilfalla samma Rike, men ej twert emot.
- 10) Ingendera hjelpa den andras fiender; och rymmare på ömse sidor wid anfordran utlämnas.

M 3

II)

(*) Upsatte i Arboga d. 12 Juli 1565. Se Tegels Hist. ER. p. 184. den hela Instrumentet är infört.

1565. 11) Med alt försmådande så i tal som skrift borde man gemensamt uphöra.
- 12) Konung *CHRISTIERN II.* och dess Arfwingar skulle anses såsom bägge dessa Rikens fiender.
- 13) Bägge Rikens Undersåtare gifwas frihet at utan lejd resa hwart de wille: likaledes deras Krigsfolk.
- 14) De Swenske Orlogs-skeppen skulle utan segelstrykning gå igenom *Oresund.*
- 15) Sandelen skulle för bägge i alle hamnar och Städer stå öppen utan Tull, dock at för öfrigit hwarje lands enskilde författningar borde i akttagas.
- 16) Allt strandat Gods blifwa wid dess rätte ägare, som dermed efter egit godtycke finge förfara.
- 17) Grensorne imellan *Norje, Wiken, Herredalen* och *Jemtland*, skulle med Råmärken utan drögsål utstakas, samt derwid sedan städse förblifwa.
- 18) Alle twister Undersåtarne imellan genom lika monga *Compromissarier* ifrån bägge sidor, på någon dertil utsatt ort afgöras.
- 19) Dylite *Compromissarier* skulle åfwen döma Konungarne imellan, om något emot denna fred på endera sidan handlades; då den, hwilken af dessa dömdes brotlig, owägerligen til den andre skulle betala 100000 R. Daler.

Et sådant Fredsöörslag kunde icke behåga 1565.
 Danmarks Konung: ty swarade han deruppå,
 med et håftigt utfall ur Elfsborg in uti We-
 stergöthland. Fiendens framfart på desse olyc-
 felige orter beskriwes såsom omånskelig; om
 tro dertil kan sättas: hwarigenom Sveriges
 Konung blef twungen at tilreda et nytt felt-
 tog, ehuru hösten instundade. Han gaf Am-
 miralen Horn befallning (*), at å nyo gå til
 sjöns med Flottan; och antog sjelf befålet öf-
 wer Landt-Armeerne. På det Fienden desto-
 mera skulle syslosättas, och medelst inbrott i des
 land på flere ställen wid grensen, twingas at
 skingra sin styrka, sändes Mats Törne med
 manskap ur Helsingland, Norland, Dal och
 Wermeland, igenom den så kallade Hedemar-
 ken til Öpslo och Åggerhus (**). Sjelf bröt
 han redan d. 3 Julii up ifrån Stockholm, at
 toga til Westergötlands undsättning. Han up-
 pehölt sig någon kort tid i Skara, der Krigs-
 rådplågning anställdes. Frågan blef om Ko-
 nungen skulle med hela Magten gå under Elfs-
 borg, at gifwa fienden et feltslag; eller om
 rådeligare woro at angripa Wardberg. Men
 emedan tidningar inluro, det hade fienden, wid
 ryktet om Konungens annalkande dragit sig
 ifrån Elfsborg in uti Halland ty stadnade be-
 slutet derwid, at han der borde sökas. Her-
 tig CARL af Södermanland, Konungens Bro-
 der, war wid denne tiden på des Femtonde år,
 M 4 och

(*) Hjertorp d. 8. Aug. 1565.

(**) Hofwa d. 26 Julii 1565. Se Teg. Hist. ER. p. 207. Mist.

1565. och begynte at efter handen låta bruka sig uti de almåne göromålen. Konungen utnåmde honom til Öfwerste-Befälhafware öfwer Artilleriet, som i detta felttog nyttjas skulle. Gref *Nils Sture* och *Anders Sigfridson Rålamb*, blefwo utsedde at wistas honom wid handen: och som wågarne in i hösten woro swåre, ty måste alle desse tilbehören med long omgång, igenom Wartofra Hårad in at Kind förskaffas til Wardberg, som skulle belågras.

Man lät inkasta bref uti Staden, uti hwilka Inwånarena tillsades ro och beskydd, deräst de gåfwo sig under Sveriges Krona: men utan wårkan. Imidlertid kallades Konungen med hela sin Krigsmagt den Danske grensen. Konung *FRIDRICH* fattade det beslut, at icke uti egen Person denna gången bitwista Felttoget, hwars utförande anförtroddes *Daniel Rantzow*, en ung Adelsman, hwars Förfäder hade med utmärkt heder förtjent sine Konungars och Landsmans aktning, och han sielf nyss förut uti det Ditmarschske Kriget inlagt ej mindre beröm. Det Swenske Generalitetet nyttjande detta tillfälle, at åfwen ensamme få styra, på deras sida. De erindrade Konungen huruledes Rikets höghet fordrade, det icke eller han borde wara närwarande wid den tiltänkte belågringen, eller personligen wisa sig på fiendens bottn. *ERIK*, som under denna oförwäntade föreställning påmint sig sine Öfwerstars dylika upförande efter Elsborgs fruktlösa belågring; samt huru angelågne de åfwen då woro at slippa hans

Hans öfwerward, harnades härwid ganska myc- 1565.
ket; men emedan de hade brukat den försig-
het, at förut winna Soldaterna på sin sida,
ty måste han dölja misnöjet; och draga tilba-
ka til Orreholm, sedan *Henric Boje* blifwit af
honom utnåmd til Feltmarskalk, samt *Jacob*
Henricsson, *Ivar Månsfon Stjernkors* och *Tön-*
ne Olofsfon til Öfwerstar, den förre för Ryt-
teriet de senare för Gotfolk. Den Swenske
Krigsmagten ryckte för Wardberg, som belades.
Hertig *CARL* anlände i det samma med Artil-
leriet, och hade Hertigen *MAGNUS* af *Saxen*
Lauenburg, i sit sällskap. Wardbergs intagan-
de blef således den unge Prinsens första läro-
spån uti Krigs-Konsten, och förstlingen af hans
Mandom. Han förde Artilleriet an med så-
dan hurtighet, och gaf så stark samt ständig
eld, under et gynnande medwäder, at Krigs-
Folket för än de hade tänkt, fick tränga sig
närmare under Staden. Ifrån murarne ned-
håfdes ymnigt hwad bränna och mörka funde;
men emot de stormandes ilhårdighet war alt
förgåfves; och Wardbergs Stad blef intagen
d. 28 uti Aug. månad, men Slottet d. 15 Sept.
til ersättning för *Elfsborg*. Wid detta tilfål-
let utmärkte sig *Ivar Månsfon Stjernkors* och
Staffan Pehrson med besynnerlig tapperhet (*).
Man fant derstädes et rift byte, emedan alle
Herrskaper deromkring, hade wid annalkandet
af den Swenska Krigsmagten, med alle sine
redbarheter dragit sig innom murarna at win-

M 5

na

(*) Tegels Hist. ER. Mscr. p. 214.

1565. na betäckning. Utom fjorton Qwinnor och Barn, hwilka i den första hettan blefwo ihjälslagne, skonades alle sådane (*). Et stort antal Tyskar och Skottar, som låtit nyttja sig uti Dansk sold, togs til fångar. Men det märkeligaste och måst anseelige af detta bytet war *Pontus De la Gardie*, en Fransk Man af gammal Adelig börd (**), som sedermera gief uti Konung ERIKS tjenst, och blef en lyckelig stamfader för flere store Män, hwilka under våra CARLAR och GUSTAFVER, ej mindre i Selt än wid Råds-Bordet förwerfwat sig minne uti Swea Rike.

Hwad Fästningen hade lidit under denna belägring blef botadt med största skyndsamhet, och Staden aldeles förstörd. *Mornay* sattes desstådes til Glots-Herre, jemte fyra Tjenitor Gotfolk, wäl försedd, med alla behof. *Rantzow* gjorde wäl några försök at återwinna denna orten, men de aflupo utan annan wärkan, än den förlust han derwid sjelf led af mycket Manskap. Den Swenske Armeen, som stod under *Bojes* befäl, hade efter *Wardbergs* lyckliga öfvergång, af sjelfrådighet och mongwålde, som wärre än påst förderfwar regementen, begynt affmåla. Soldaterna drogo skocketalshwar sine wägar til deras hemorter, samt emottogo

(*) Mscr. i Coll. Ant. n. 46.

(**) *Delagardiske* Släkten bodde ännu wid början af detta Seculum på grensen imellan Provence och Avignon; så at deras Gods til större delen woro belagne innom det Påsweliga. Se *Bargmans* Brev af Brocibr. d. 18 Dec. 1718 uti Coll. Palmisk.

togo de befällandes vilja, ofta med gny och 1565.
pock. Konungen måste derföre wisa strånghet
och alfwarsam åtgärd, förän han hant at i
hast drifwa dem tillbaka. Den större delen möt-
te honom likwäl wid Risa Herregård uti Små-
land; der han hela Krigsmagten sjelf mönstra-
de, samt alfwarligen hwar och en dess skyldig-
het emot Konung och Rike förhöll: i synner-
het som en ny drabbning snart syntes förestå,
uppå hwars utgång Fäderneslandets öde för
framtiden skulle bero. Det woro icke alt be-
ställt, sade han, med en Fästnings eröfrande.
Med Wardbergs öfvergång, woro wäl We-
stergöthland någorlunda bewarat, men en en-
da wunnen seger på de Danskas sida, kunde
icke destomindre hafwa den ohyggeliga påföljd,
at man snart nog skulle se hela Riket öfwer-
swimmat af plundrande fiender, samt all Sweri-
ges hittills wundne åra på en gång plöbligen
förspild. Sådant borde de betänka; och ej,
like otamde Håstar, bryta sig i beklät. Ryd-
naden war själen af hela Krigs-wäsendet, och
prydde hwarje underhafwande lika så mycket,
som den gladde de befällande; samt måste blif-
wa återstald antingen med lämpor eller twång,
om andre medel icke gäfwos. Knektarne wi-
sade sig muntre wid desse sin Konungs före-
stälningar; men det oaktadt förbehodade dock
denna willerwallan honom icke mycket godt.

Boye hade uti de nyß förelupne äfwentyrer,
wisat både wett och mandom; icke desto min-
dre updrogs nu befålet til Erik Stenbock, och
un-

h

1565. under honom *Jacob Hinricson Hestsko* som Öfwerste: utan twifwel af den orsak, at den förre icke tyktes åga nog aftning hos Soldaten. Men *Hestsko* war deremot en mera behjertad än försaren Krigsman, och *Rantzow* för ingen del wuxen. Konungen sjelf tog sit wistande i Jönköping, at der afwänta utgången af en snart förestående slagning. Slaget wid *Swartå* förtjenar at kännas.

Den fåfka *Rantzow* hade hastat, som sagt är, med sin styrka ifrån *Elfsborg* til *Wardbergs* undsättning. När han förnam at de fringströddes *Swenske* återdrogos tilsamman, hwilka honom i styrka af antal til hälften öfvergingo, och belågringen för *Wardberg* icke wille gå efter önskan, befarade han med skäl, at under Staden blifwa fringrand af sin fiende. I synnerhet som han befant sig stängd af twänne åar imellan *Wardberg* och *Falkenberg*. Han ömsade fördenskul läger, och drog sig in uti *Swartå Socken* (*) til *Urtorna* by, der han på *Wardbergs* hedsant tilräckeligare utrymme, och beqvämligare plats. Det dröjde icke länge förän den *Swenska* Krigsmagten sig der infant, som skedde d. 20 Okt. Båge härarne intogo fördelaktige ställen, hwilka ingendera först wille öfvergiftwa. *Rantzow* slog, efter tidens sed, utom des omkring sine en borg af wagnar med kadjor sammanfogade och i jorden fäste wid pålar, samt Teltstycken imellan. När de en stund hade töfwat på hwarandra, tog modet så den *Swenske* anföraren, at han emot skäl och de flöares råd, först bröt up

ur

(*) År Annere Församling til Åfome Moderkyrka i Halland.

ur fördelen at angripa den förtwiflande fienden. 1565.
Rantzow sände en Öfwerste *Pebr Gyllenstjerna* at kunnskap om *Hestkos* förhållanden, och då de tidningar återbragtes, at han woro i fullt antogande, lät *Felt-Herren* rödja plågen ren för stenar och alt sådant, som under drabbningen kunde blifwa til hinders. Han drog sig derefter tillbaka in uti sit läger, der hela Håren honom omgaf, då han uti ömra ord förestälde dem den dagens wigt, och hwad deras gemensamma fädernesjord af dem fordrade. De Swenske ägde nog förmåtenhet, sade han, at söka dem i deras egne land. Deras borde de upmanas til desto större iswer, at icke förr hwila, än han woro antingen tillbaka drefwen, eller med sin blod hade betalt en slig djerfhet. Sin anförare skulle de altid finna framför sig der lågan häftigast flammade; allenast de wille följa honom at inlägga beröm, och winna sin Konungs kärlek. Hela Armeen föll efter hans exempel, på knä och gjorde sin bön til GUD; hwilket när *Hestko* blef warse, som i det samma fick fienden i ögnasigte, tog han detta för en segghet på deras sida, och ropade öfwerljuddt at segren woro redan vunnen. *Rantzow* som war mindre hitsig, wäntade på anfallet med upmärksamhet. *Hestko* trångde sig med Gotsfolket in i wangborgen: dref i förstone med hurtighet en del af fiendens Manfkap för sig; tog Canonerne som i wågen funnos, och wille rusa widare fram, då hans Tyfka Ryttare, antingen af förräderi eller öfwerilning tog flyg-

1565. flykten, och gaf Rantzow tilfälle at falla det Swenska Fotsolket i sidan. Efter et skarpt fåg-
tande nalkades natten, då Rantzow med de si-
ne befant sig qwarstående på walplågen, men
de Swenske, hwilka något föga hade gifwit wi-
ka, drogo sig i god ordning samt under fly-
gande Fanor in i deras läger tillbaka. Det
war således icke brist af mod, men anförarens
owarsamhet och föga redelighet hos det frem-
mande manskapet som tilskyndade de Swenske
deras olycka. Om den på ömse sidor ledne
skadan berättar man olika. Uppå en Skåde-
penning, som i Danmark öfwer denna Konung
FRIDRICHS så oförmodade som twetydige seger,
blef slagen, nämnas 5000 Man Swenske så-
som slagne. Stribenter säga 6000 (*). Wä-
re deremot tro sig med sanning påstå, det he-
la antalet på ömse sidor, icke utgjordt den sum-
man; men at allenast 1700 på Hestkos sida
wid mörnstringen efter slaget blifwit saknade.
På tropheer blef dock Rantzow rikare: ty utom
Fanor och annat fick han 30 Feltstycken. Men
sjelfwa den Tütländska Adels-Fanan föll der-
emot, jemte mycket byte, samt et stort antal
Fångar, i den Swenske befälhafwarens hån-
der: och Konung ERIK höll fördenskul i Stock-
holm et ej mindre triumpherande intog, än hans
fiende i Köpenhamn. Denne seger ansågs af
sjelfwe de Danske icke större, än at de efter
den befunnes dufne, emedan hon war dyrare
än deras förmåga medgaf. ERIK lät samma
år

(*) Janus Coldingensis in Descr. Dan. p. 130.

är utgifwa i Tryck en Latinsk berättelse om 1565.
Wardbergs öfvergång med alla dess påfölj-
der (*).

De Tyske Regementen, som under en *Ahlefelds* anförande, så wid *Swarterå*, som seder-
mera i *Wester göthland* emot *Rantzow* nyttja-
des, woro icke allena otrogne under drabbnin-
garne, så at hela hopar af dem rymde öfwer
til fienden; men foro utom dess med wold och
grymhet fram emot *Allmogen* derstädes, hwar-
öfwer ständige flagomål til *Konungen* inlupo.
Deras myteri war honom langt förut bekant;
hwarom han tidigt underrättade *Nils Sture*,
hvilken på stället wistades, med warning at se
sig före; samt at, i händelse desse oförwågne
och trolöse utlänningar befunnos wilja gå öf-
wer, strax falla dem an, och hållre således gö-
ra dem sig qwitt, än låta dem förstärka fiens-
dens läger. Skulle någre af *Westgöthe* me-
nigheten af desse bedragne, falla i samma fel,
så fingo de äfwen med dem dela samma öde.
Men alt detta blef utan wärkställighet, och
Tyskarne fortforo ständigt i sin oro.

Uns

(*) Rätta Auctor war *Konungens Secreterare Martinus Olai Helmingus*, född i *Ljusdals* socken i *Helsingland*; och brukad i *Legationer*, redan af *Konung GUSTAF I.* til *England* och *Srieland* samt af *Konung ERIK* til *Frankrike*. Han war en stark stöd uti *Reformations-Wärket* och lärde Man. Hade äfwen för händer en *Wederläggnings-skrift* emot *Petrus Parvus Rosfontanus*, den han ej hant sluta. Cfr. *Messen. Rector.* p. 164. Bör ej sammanblandas med en annan af lika namn, Cfr. *Ahlroth* diff. de Gestr. P. 2. p. 19. Sick af *Konung ERIK* Långebro Gård uti *Bren-Sörka* socken i *Sörmland*. Se *Gåfwo-Brefwet* dat. d. 12. Apr. 1567. men dog A. 1568.

1565. Under det alt detta til lands timade, hade Horn med den Swenska Flottan i Sjön sökt sin Fiende; hwilken icke welat wisa sig: hwar- före ej eller något synnerligit denna tiden fö- reföll. Han dref ifrån Bornholm 12 Lybste Orlogskepp, hwilka der lågo at uppåsa alla Köpmans Fartyg, som ämnade sig til Swen- ska hamnar. Et Danskt och 8 Holländske skepp, lastade med Getalier och Spannmål, föllo åfwen i hans wold: och emedan intet vidare förefom som honom sysselsätta kunde, eller war wårt hans upmärksamhet, ty gick han med Flottan tillbaka in uti Stockholms hamn, men lemnade likwål några små Fartyg efter sig at gifwa att uppå hwad i watten förehades.

Efter slaget wid Swarträ inbillade sig Dan- marks Konung det Grannen torde nu finnas i den förlågenhet, at han måste emottaga des- lagar: och wille i sin ordning försöka det sam- ma, som Konung ERIK gjorde efter det sista af honom wunne sjö-slaget. Han låt förden- skul igenom *Dancée* öfwerlemna Sweriges Ko- nung dessa olidelige freds-wilkor.

1) Sweriges Konung skulle til Konun- gen af Danmark uplåta Elfsborgs Slott och lån i Westergötland, samt We- rensland uti Småland för ewerdeli- ga tider.

2) Alt hwad Sweriges Konung under detta krig, så af land som skepp och annat Krigs-tilbehör wunnit, skulle strax til Konung FRIDRICH återlemnas.

3)

- 3) Alt hwad i Lifland woro intagit skul- 1566.
le Prins MAGNUS af Osel tilstållas.
- 4) Alle Danste Undersåtare som swurit
Konung ERIK trohets=ed, skulle gø-
ras ifrån den samma löse, men ej
twert emot.
- 5) Konungen i Sverige skulle afstå at
bruka Danmarks och Norjets Wapn;
men Konungen i Danmark fortsara
at bruka det Swenske Riks=Wapnet
3 Kronor tils vidare.
- 6) Sweriges Konung skulle icke åga magt
at utom Danste Konungens wilja in-
gå i Fredshandlingar med andre Gof;
men den senare, intet twång wara
undertåstad.
- 7) Alle Swenske hwilka Danmarks Ko-
nung hade i hånne låtit inmana, skul-
le anses såsom råtta Gångar, ån skönt
de under kriget icke tagne blifwit.
- 8) Sverige skulle betala all den kostnad
som Danmark på detta krig anwåndt
m. m.

Med desse för Sweriges Konung wanhe-
derlige tilbud, gaf Konung FRIEDRICH tydeli-
gen tilkänna, det hans afseende war mindre at
winna fred, ån at reta sin fiende. Således
skulle icke allenast Rikets gränser ansenligen haf-
wa blifwit stympade, men åfwen hela des han-
del återbragt under det gamla Hansfästädernas
ot, hwilket Konung GUSTAF I. och Sonen ERIK
hade begynt at af sig skudda. Konungen låt

1566. igenom *Jöran Pehrson* meddela Ständerne de honom tillsände Freds-wilforen (*), och fick (**) ifrån dem det svar tillbaka, at de för ingen del tilstyrkte deras antagande, emedan de med all magt wille gripa sig an til Rikets förswar; samt at göra deß urgamla Rättigheter til de Skånske Provincer efter möjligheten gällande. I anledning deraf fick den Franske Legaten intet annat svar; än at om Konungen af Danmark woro til fred alfwarsamt benågen, funde et möte, efter förra öfwerenskommelser, i Falkenberg anställas, dock så, at Polen och Lybeck derifrån blefwo uteslutne (***).

I andledning häraf beredde sig Konung ERIK at med året 1566, öppna nya frigsörrelser til Sjö och Land. Båtsmän präskades öfwer hela Riket: Krigsförnödenheter af frut, wapn, gewår, med mera, upköptes på främmande orter, och flotan, jämte Landt-Armeen sattes i stånd at med förnyad wårkan wisa sig. Han lät inrätta Sjukhus uti Wästergöthland och Småland för sårade och förlamade Krigsmän (****): gjorde anstalt om tilförsel ifrån utrikes orter af alla förnödenheter: satte myntet i ordning, och förgat intet af alla de ting som en flok Regent wid dylike tilfällen bör i afstaga. Refle Stad hade låtit weta det Sverige för det-

(*) D. 2. Febr. 1566. Cfr. Diar. ERICI Ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccles. p. 225.

(**) D. 15. Martii. Ib.

(***) Cfr. Mon. Pol. Eccl. Ex. Arch. Palm/k. p. 225.

(****) Se Diar. ER. ad A. 1566. i Mon. Pol. Eccl. p. 223.

detta året icke hade tillsjös något biträde der- 1566.
ifrån at förwänta, men efterlåt Konungen där-
emot at låta, om honom så syntes, främman-
de tilswidare så segla på Narva. Detta tilfället
nyttjade han således, at Franske Köpmäningo
segla på den hamnen med så mycket waror
som de i wårde förde alt til Sverige (*). De-
se och dylike flere anstalter woro så mycket nödiga-
re, som den Kommerse Kejsaren, på Konung
FRIEDRICHS wägnar och des förnyade begäran,
hade öfwer hela det Tyske Riket förbudt all se-
glation til Swenske Hamnar (**). Men Ko-
nungen tog deremot de försigtige steg, at oaktadt
alt detta det nödwändigaste honom icke felade.

Wid begynnelsen af detta år sände han
den gamle *Nils Boje*, som wid Wardbergs be-
läggning så lyckligen warit nyttjad, at göra nya
försök wid Bohus fästning. Den unge Grefve
Nils Sture, *Svantes Son*, *Erick Gustaffson*
Stenbok och *Anders Sigfridson Rålamb* skulle
derwid äfwen brukas; men *Boje* flagade i bref
til Konungen (***), det desse Herrar woro mera
til hinders än nytta. *Boje* låg således för
Bohus öfwer hela Wintren alt in til Maij Må-
nad, utan at något wäsenteligt hafwa uträttat.
Til slut började hunger och sjukdom wisa sig
i hans läger, hwaraf ledsnad och orklöshet föd-
des. Han upgaf af sådane orsaker belägrin-
gen, icke utan Konungens stora misnöje, som

(*) Cfr. l. c. p. 225.

(**) Se Diar. ERICI i Monum. Pol. Eccl. p. 226.

(***) Af d. 4 Martii 1566. Se Mon. Pol. Eccl. p. 224.

1566. kallade honom tillbaka til redogörelse (*), och updrog Mornay, Befälhafwaren på Wardberg, såsom sig aldeles tilgifwen, förrättningen i det ställe. Men dermed uträttades icke det mera.

Konungen befalte at Boje, Rålamb, och Nils Sture skulle ställas til ansvar för sakens sluta förlopp under det förra årets felttog i Wester-Göthland. Boje want snart tilgift i anseende så til sina trogna tjenster, som derföre at han tidigt om sammanhangen hade gifwit underrättelse. Eftaledes Rålamb: men den Unge Sturen icke så. Konungen, som tyckte sig wara öfwerthygad om hans brott, tog honom först ensam för sig, och föreslog Grefwen tvåanne hwilket; antingen at, då han sjelf erkände sin skuld, med bibehållande af ära och lif undergå hwad straf som Konungen godt funne, eller lagligen anklagas, öfwerthygas och efter lagens stränghet dömmas. Sturen walde det sednare; och wardt derföre af Jöran Persson ordenteligen anklagad in för Konungens Råmd (**). Brotten innehölls i synnerhet i trenne puncter:

- 1) Gade han tilstätt de Tyske Ryttare at fördärwa Kongl. Maj:ts Under-sätare uti hela Wester-Göthland.
- 2) Gade han lemnat samma Ryttare rådrum, sedan de all otidighet och motwilja bedrifwit, at begifwa sig til ri-

(*) Brevvet dat. Svartsjö d. 28 Maj 1566.

(**) Den 13 och 14 Juni 1566. Se den ostanämde Konung ERIKS Dom-Bok p. 109. Sqq.

rites fiender, ånströmt han hade fått be- 1566.
 falning, det skulle han dem nederlägga
 så snart de befunnos sådant företaga.

3 At Gestrings arbetet wid Warberg
 igenom hans försummelse blifwit
 eftersatt.

Den unge Grefwen böd til at förswara
 sig så godt han kunde, men Instructionen war
 tydelig, och så wäl Konungens som Jöran
 Persons åtskillige skrifwelser framlades, uti
 hwilka han fyra månader förut befans wara
 tillsagd om hwad som sedermera hände, samt
 derföre warnad. I anseende dertil dömdes
 han, enligt Hof-Artiklarna, ifrån ära och lif,
 dåråst Kongl. Maj:t honom icke wille benåda;
 (*) hwilket, så til wida skedde, at den unge
 Sturen med en halmkrona på hufwudet fördes
 omkring Stockholms gator. I genom Hestkos
 bemedlande, som fört derefter ifrån Armeen an-
 lände, blef han sedermera til nåd uptagen; hwar
 efter han fick wisa sig wid Hofwet, och kun-
 de brukas i Rikets tjenst. Et sådant godtycke
 uti bestraffande; som afwel ifrån Tagen, samt
 det hastiga omwäxlandet ifrån onåd til nåd,
 bågge tecken af denne Herrens underliga sinne,
 M 3 hade

(*) Domens lydelse är i bokstafwen denna: Hwarföre hafwe wi
 fattige Män uti Konungens Nåmnd tillsförordnade, samt
 medh Krigs-Nåmnden, efter en nogsam ransakning och lång-
 samt öfwerwägende, icke funne frije förbemålte Herr Nil-
 Swantesons lif och lefwerne, uti han at han thet förwärfadt
 hafwer, efter Höghet. Kgl. Maj:ts Hof-Articlar um then som
 försummer Rikets omliiggende och nodtörftige saker: Så ock ef-
 ter hans egen förpligtelse icke heller kunne förskone hans ähre
 och redelighet, medh mindre än Höghet. Kgl. Maj:t af syn-
 nerligh gunst och nådhe will honom benådhe.

1566. hade icke god wårkan hwarken i *Sturens* eller hans medundersåtares sinnen: emedan det utmärkte et swagt regemente, som mera fördes efter Regentens nycker, än Lag och ordning. På det Konungen skulle blifwa honom qwitt, sändes han til *Lotringen*, der Legaterne ännu mistades, som hade at handla om Konungens Giftermål. Den Tyfke Öfwersten *Ahlefeldt* tilika med alle dem som stodo under des befäl, blef icke förgåten. Han framfordrades för Konungens Råmd, men måste med wold hämtas ifrån sine sammansworne Knektar, hwilka honom nästan med werja i handen wille förswara. Til Konungs-Råmden fogades en Krigs-Rått då öfwer dese ransakades och dömdes. Många af dem miste lifwet; de öfrige drefwos ur Riket (*).

(*) Råmden satt wid desä tilfällen dels i *Upsala* i Apr. Månad, dels i *Wadstena* d. 20 Novemb. A. 1566. Se Konung *ERIKS* Dom-Bok p. 175 och 149.

Andra Boken.

1566.

Uti det föregående har man sökt at beskrifwa den bättre delen af denne Konungens styrelse-tid. Med åren ökades hans sinnes förwirrelse af de stämplingar som emot honom gjordes så innom som utom Riket; hwilka, ehuru hemlige de höllos, likwål understundom framlyste, och dem han alt mer och mer fant sig för swag at kunna mota. Hans befallningar började at förlora deras kraft, och de som dem skulle utföra, tyktes icke sållan med flit förderfwa sakerna, på det at så medelst misnöjet destomera motte ökas; och gladdes i mjugg så ofta Konungen gjorde något som hade bordt underlåtas.

Efter de mislyckade Giftermåls försöken i England, Hessen, Skottland och Potringen, hade Konung ERIK fattat de besynnerliga och föga Kungliga tankar at gifta sig med en ringa Person som länge underhållit hans kärlek. Det war CATHARINA, hwars Fader Magnus, en Bonde Son ifrån Medelpad, war blefwen Capitain wid Besättningen på Stockholms Slott. Denna Glickan, dejelig och ung, hade en gång wid förbigående så intagit Konungens sinne, at han strax lät uptaga hånna ibland sin Systers Prinseßan ELISABETHS Hof-Truntimmer, der hon fick en god upfostran, och blef snart stickeligare i upförande, än hännas stånd för-

1566. drade, och war derföre almant afhollen (*). Konungen war uti sin tilgifwenhet til denna Qwinnan ganska håftig; hwaraf det rykte gick, som skulle hon med någon kärleks-dryck hafwa upvärmnt hans sinne, samt dymedelst åfwen förorsakat des yrjel. Och ehuru Jöran Pehrson war Konungens gunstling, kunde han likväl icke sielf afböja en hånlig dom som öfwerigick hans Hustru (**), för det hon befans hafwa fringspridt detta tal; men måste dertil nyttja CATHARINAS bemedlande förbön. Hos Ständerne, hwilka wid början af detta år woro församlade, gjorde Konungen, utom andre och redan omrörde saker, igenom Jöran Pehrson, förestälning, det honom motte stå fritt, dereft andra Giftermåls-Handlingar slogo felt, at innom Landet gista sig efter behag med adel eller oadel, hög eller låg. Man kunde wäl se hwart hån han syftade; men emedan alla fände hans håftiga sinne, ty räknades för rådligast at icke neka (***), på det han ej uti annan motto ander öfwerilning mera skulle skada det allmänna. Tiderne woro då ännu ej så nogrå-

(*) Hon war född A. 1549. Örnhielm i Vita Ponti p. 16. säger om CATHARINA, Erat hæc, si fordes natalium exceperis &c. Och Brenner i Thof. Num. p. 74. Erat puella venusta &c. Hännas Brores-Dotter war gift med Hans Eriksfön Konung ERIKS Secreterare, som sedan blef Bage man öfwer Helsingland och Medelpad, hwars Edner Henric och Rolamb Hansfön höllo med SIGISMUND emot Hertig CARL. Se Upläsningar i Sw. H. P. 3. p. 94. af dem de Alfianiske släkten i Finland.

(**) D. 23 Juli 1567.

(***) Diar. ERICI A. 1566. Cfr. Men. Pol. Eccl. p. 225. De connubio responsum est &c.

råfnade, och saken i sig sjelf icke besynnerligare, 1566.
 än at man i de oss närmare ären sedt perso-
 ner af sådan börd, ej allenast upstiga til samma
 höghet, men äfwen med wärdighet styra Ri-
 fen. Under dylike kärleks-besynner försumma-
 de likwål icke Konung ERIK at besörja om
 Krigs-rörelsen.

Telt-Öfwersten *Jacob Hestsko* ersatte wid
 denna tiden, hwad han året fërut wid Swart-
 rå hade förlorat. Han plundrade snart sagt
 hela Skåne; brandstättade alt. intil Malmö,
 och gjorde wägen til Småland för fienden så
 obrukbar, at detta Landskapet sedermera blef
 friat ifrån dess besök. Men deremot gick den
 raske *Rantzow* in uti Westgöthland; brände
 Konungs-Gårdarna Orreholm och Leckö, samt,
 förutan monga Adelsens Gods, åtskillige Städer.

Detta skedde medan Konung ERIK något
 långsamt med Rikens Råd öfwerlade om hwil-
 fen han til Anförare för Landt-Armeen sät-
 ta skulle. Honom sjelf afstyrkte man efter
 wanligheten at eswentyra sin Person wid så
 farliga göromål; men rådde dertil at befälet
 motte updragas Hertig CARL af Söderman-
 land, hwars färdhet redan under Wardbergs
 belägring hade blifwit allmänt kunnig. Men
 Konungen wille i den belågenhet han sig be-
 fant, icke gerna se sin Half-Bror framsör nå-
 gon Krigsmagt, och sökte med hwad ursäkt han
 kunde at afböja et så farligt förslag. Han
 hyste mistroende til alla 3 sina Halfbröder,
 och hade gerna flyttat denne Hertigen til Wis-
 land

1566. land genom utbyte emot deß Hertigdöme. Medelst den föreställning som derom blifwit gjord war kallsinigheten dem imellan ökad (*). Men i hela sit Generalitet, hade han likwål efter sin tanke swårt wid at finna någon så stickelig Selt-Marskalk som tiden fordrade. Uti et Bref til *Jöran Pehrson* (**), förrådde han sina tankar om dem alle. Gref *Svante Sture* war för wäl-lustig, samt monare om sina nöjen än Rikets tjenst. *Gustaf Oloffson Stenbock* enfaldig och ägde ej den aftning ibland Krigsfolket som börde wärka lydnad. *Mornay* orklös sedan han blifwit gift; samt kunde ej umbära sin Hustrus sällskap. *Jacob Hestsko* hade wid Swartträ förlorat sit anseende. *Åke Benktson Ferla* hade Utomlands skaffat sig stor erfarenhet, samt monga gånger ersatt den olycka honom hånade wid Elfsborg; ägde mycket förstånd jemte förtjenst af Riket, och war således den bästa at föra Hufwudwårket, men oundbårlig i Wardberg; en angelågnare ort, än at den kunde förtros uti någon annans händer: *Ivar Månson Stiernkors* äfwen tjenlig; men hastig och mindre behaglig i wäsende. *Hogskild Bjelke* hade på alla ställen gjordt wäl ifrån sig; ägde kunskap och skul-le fördenskul utföra Kriget wid den Danske grensen, samt få *Jacob Henrikson Hestsko* och *Ivar Månson* til sine Krigs-Råd. In i Nor-jet wille Konungen sända *Thure Olofsson* til
 Kiu:

(*) *Tegels Hist. ER. Mscr. p. 239.*

(**) Dat. d. 4 Junii 1566. Ge Sw. Gæsburen P. I. n. 11. p. 83.

Kiula med Mats Törne och Johan Siggesson, 1566. hwilka derstädes tilförena hade gjordt lyckeliga infall; men i Västland skulle Henrik Classon Horn och Jacob Thureson Rosengren föra befålet (*). Den förtretligheten tilstötte utomdes, at åtskillige af dem som Konungen wille utnämna, undan buds sig så farlige förtroenden (**).

Under desse sinfsamme öfwerläggningar kom tidningen om Rantzows oförmodade infall öfwer grensen, och des swåra framfarande uti Westergöthland, hwarmedelst alle anstalterne gjordes om intet. Rådwill om hwad utwågar han i en sådan broska taga borde, då alla drogo axlarna undan bördan, updrog Konung ERIK sin Grenda, Hertigen af Sæxen Lauenburg Prins MAGNUS, den estwenthyrlige förråtningen at drifwa fienden ur Westergjötland och återtaga Bohus (***). Hwilken af alla til et så stort wärk war den offcielligaste. Han friade til Prinsessan SOPHIA, och hade nyss förut wunnit hånas bifall; ågde utom des Konungens förtroende, emedan han brukades såsom spejare på des Bröder; och gief honom tilhanda med åtskillige underrättelser om deras hemliga förehåwande (****): MAGNUS blef dertil et så mycket beqwåmare redskap, som Prinsessan SOPHIAS wånskap för sin Broder Hertigen af Finland af honom derwid kunde nyttjas.

Den

(*) Tegels Hist. ER. Mscr. p. 240. Seqq.

(**) Ec Diar. ER. cit. in Mon. Pol. Eccl. p. 230.

(***) Ec Diar. ER. ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. p. 229.

(****) Ec Di ER. ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. p. 230°

1566.

Denne Saxiske Prinsen sändes hufvudstupa förut till Westergöthland; Mornay fick befälning att biträda honom. De skulle, tränga sig imellan grensen och fienden, som nu wistades mit i Landet, att således betaga den samma all undanflygt. Men Hertig MAGNUS war rådwill, och gick longsamare tillwaga än tiden fordrade. Konungen sände honom Bref på Bref, med hot och alfwarsamme tillsägelser att han skulle skynda; men bekom alltid sådane swar som utmärkte tröghet, råddhoga och oförstånd (*). Konungen bröt fördenskul sjelf up ifrån Stockholm d. 29 Julii, att medelst egen närvaro gifwa sakerne eftertryck; men i anseende till pesten, som började wisa sig, gick resan så longsam, att han ej förän d. 8. Aug. til-Örebro anlände. Prins MAGNUS fick strax befällning att infinna sig wid Hofwet, och Mornay att jemte Jacob Henrikson Hest/ko gå Rantzow emot med den styrka som de för handen hade. Så snart Mornay blef allena gingo anstalterne i sin ordning. Skogar och wägar upfylldes med brotar att hindra fienden dess återgång, och Mornay kom på Skogen wid Alingsås Rantzow på ryggen när han der igenom trengslen sökte wägen til Elfsborg tillbaka. Det war d. 9. Aug. då Carl Mornay derstädes fienden angrep: och det så hurtigt, ånskönt med litet Manskap, att Rantzow med Werjan i handen, måste bryta sig igenom. Femtonhundrade Danske föllo wid detta tilfället, och

600

(*) Diar. ER. ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. 231. Seqq

600 Wagnar, fylde med alt det byte som fi- 1566.
 enden i Westergöthland samlat, blefwo åter-
 tagne (*). Mornay förföljde fienden alt in til
 nejden af Elfsborg, der Rantzow slog sit lå-
 ger på Gullbergs Ångar. De träffade då och
 då tillsammans, men utan betydelse. Påst gjor-
 de strida i bägge lägren, samt medtog dageli-
 gen mycket manskap. Vid slutet af Aug. må-
 nad, tänkte Mornay och den hysige Jacob Hest-
 sko at en morgonstund hemligen bese fienden i
 dess låger. De gingo ut med 300 Håstar och
 satte sig imellan tvåanne berg, der de trodde sig
 wara gömde. Men en Dansk Krigsman wid
 namn Brockenhusen, hwilken samma morgon
 uti något erende ifrån Rantzows låger blifwit
 utsänd, fick derom underrättelse: wet på sidan
 med sit Manskap, samt tog i hast Mornay och
 Hestsko til Fångar. En så oförmodad händel-
 se satte Konung ERIK i bestörtning. Efter full-
 ändadt sjötog, war den Swenske Ammiralen
 Clas Christerfson Horn nyss förut hemkommen;
 honom updrog Konungen befålet öfwer Krigs-
 folket i Westergötland i de fångnas ställe; men
 denne fåcka Ammiralen och Felt-Herren, som
 uti de nyss förflutne åren hade skaffat den Swen-
 ska Flaggan så stort anseende i de Nordiske
 watten, slöt under ditresan sit ärerika lif til
 Rikets stora affaknad. Sedan flere hade wä-
 grat at stiga i hans ställe, lät änteligen Bo
 Grip öfwertala sig dertil. Han drog efter nå-
 got wistande för Halmstad, derifrån utan wår-
 fan

(*) Resenii Vita FRID. p. 156.

1566. kan, emedan de af sjelfswold intagne Soldaterne icke wille lyda befallning. På återfarten härjade han likwål wida omkring i Halland, och tilskyndade sig et rikt byte, hwarmed Landfriget för detta år ändades, sedan bägge Armeerne sökt sine winterläger.

Större framgång hade den nybnämde Ammiralen Horn til sjös efter sin wane erfarit. Uti Aprill Månad gick han med en Flotta af 68 Skepp ur Stockholms hamn. Efter Konungens befallning skulle den samma så fördeslas, at *Pehr Larsson* med 8 Skepp höllo sig wid den Tyske reddens der fribytare kunde er-tappas och tilförslen til Sverige betäckas: *Erik Philipsen* med 7 i samma afseende wistas på de Narviske watten: och *Hans Larsson Björnram* med 6 wisa sig wid Wardberg och Bohus, at betäcka det förra, men betaga det senare all tilförsel ifrån Norjet och Danmark. Under det Horn med hela Flottan swäfwade omkring ån wid Öland ån wid Bornholm, upbragte han åtskillige Köpmans-Gartyg med riksa laddningar, hwilka ersatte den bristande tilförsel, som Danmarks Konung medelst det Kejserslige förbudet welat åstadkomma. Men det rikaste bytet gjorde han i Öresund och i fiendens åsyn, der den Danske och Tybske Flottan woro liggande, och bägges deras Ammiraler sins emellan om befålet färdade; men 400. fremmande Skepp, lastade med Salt och annat af dem betäcktes. Wid annalkandet wäntte han en stor förskräckelse i den Danske Hufvud-

mudstaden. Han tog allenast tull af alla 1566.
 Öster- och Wester-Sjöfarare; men stickade sig
 så försigtigt och med den upmärksamhet, at
 af den nyhånade Köpmans-Flottan 200 Skepp
 föllo i hans wold, hwarigenom i synnerhet salt-
 priset i Riket mycket nedsattes. Sedan han
 beledsagat dessa rike priser in uti Swenske ham-
 nar, skyndade han åter ut med hela Flottan,
 och fant ändteligen sin fiende, hwilken han län-
 ge förgåfves sökt. Den Danske Flottan be-
 stående af 36 Skepp mötte honom d. 26 Julii
 wid Slands Norra udd; der en skarp drabb-
 ning föreföll; nästan med lika förlust på bå-
 ge sidor, dock drägeligare för de Swenske. De
 förenade Flottorne hade den ovarsamheten at
 wika under Gotland, der hamnen war osäker;
 och en håftig storm, som i det samma upwax-
 te, förstörde i en hast alle deras Skepp, hwar-
 wid flere tusende lif omkommo. När Horn så-
 ledes med lika beröm och lycka som tilförena
 hade fulländat dessa sjötog, och efter den öf-
 werkomne stormen ingen widare förlågenhet ifrån
 den Danske sidan på dessa ställen befarades, blef
 Ammiralen hemkallad at åfwen uppå Vandt-
 sidan tjena Riket med sin mandom. Men hans
 lifstid, blef, som nyss förmålt är, efter detta
 ganska kort.

De Lifländske saker woro under denna ti-
 den lika som förgåtne: och styrkan derstädes så
 ringa, at de intagne orter som knappast fun-
 de bewaras. Pernau belågrades wäl, men utan
 framgång. Det enda märkelige hwilket i an-
 seens

1566. seende til Rissland föreföll, war. en Underhand-
ling med det Rysska Hofwet. IVAN, förbittrad
emot Konungen i Påländ, sedan frieriet icke
der lyckades, unnade nu Konung ERIKS war-
n all framgång. Han hade låtit Sveriges Ko-
nung detta förstå, och af honom begärt det
motte Hertiginnan af Finland blifwa til Ryss-
land öfwersticad det Polska Hofwet til skymf
(*). I samma ärende anlände desß Brefbära-
re Zousac Savilie (**) wid detta årets slut,
med fulla försäkringar om fred och wänskap.
Något förut woro Swenska Legater til detta
Hofwet affärdade, dem Herr Nils Gyllenstjer-
na anförde. Deras göromål skulle wara at höf-
ligt ursäkta det deras Konung, då Hertigen af
Finland ännu lefde, icke kunde efterkomma desß
åstundan at öfwersända Furstinnan, emedan så-
dant woro stridande emot GUDs och Werld-
slig Lag. De borde i det stället föreslå för-
måling imellan Stor-Furstens Son och Konung
ERIKS älska Dotter (***) VIRGINIA (****);
men för all ting så laga, at IVAN bibehöllos i
den wänlighet, hwilken han emot Konung ERIK
hade begynt at wisa, och i sådant affeende und-
falla så mycket de kunde, samt uppehålla ho-
nom med hopp, om ej annan utwäg gäfwos.
Dens

(*) Diar. ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 228. d. 11 Julii A. 1566.

(**) Cfr. Diar. ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 251.

(***) Diar. ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 251.

(****) Född af Agda Pehrs-Dotter, således war det ej Dot-
tren Sigrid, som v. Dalin menar S. R. H. T. III. p. 644,
hwilken i samma dagar föddes.

Denna Bestickning wärfade efter önskan en 1567. fred, hwilken innan fort med wanlig Kyrskynning stadfästes. Den Ryske Monarken erkände wid det tilfället Konung ERIK såsom rättmätig ägare af de Lifländske eröfringarne, samt utfäste sig at mera bidraga til utwidgandet, än inskränkning deraf.

Imellan Sverige och Danmark löshade man återigen at tala om fred, mit under frigsågan. Konung ERIKS Moster, den Danska Ankes Drottningen, gjorde dertil hwad hon kunde. Dancé talade än med höfslighet än med hot på det Danska Hofwets wågnar; och Kejsar MAXIMILIANUS skref til bågge Hofwen om et möte i Stralsund, der han igenom sine ombud dem imellan wille bilägga. Detta förslag antogs af de Danske och Rybske; men Sveriges Konung, som såg at han der skulle falla uti ganska wäldige Domares händer, afflog sådant. Han biföll et möte, men wid någon af de frigande Magternas egen gränse ort, der de under mindre twång och med mera wärdighet kunde rådslåga. Icke destomindre sände Konungen af Danmark Henrik Rantzow til Stralsund, der denne för de samlade Ryske Furstar icke sparade at utbreda sin Herres oskuld, och berömma dess fredliga sinne. Något derefter beramades et annat möte i Falkenberg på wiss utsatt tid; och Konung ERIK öfwertalade Grefwe Svante Sture at på sin Konungs wågnar sig der infinna. Men då det inföll funnos der inga Legater ifrån någondera sidan. Man

1567. rustade snarare til nya felttog; och det följande året blef icke utan oroligheter både til Lands- och Watten.

Under den förledne tiden hade Konung ERIK så litet fått sköta de Lifländske angelägenheterna, at Folket derstädes började själfswäldas och myterier wisa sig. Felt-Herren Henrik Horn förswarade Landet, med ringa hjelp men mycken mandom, och förtjente sig wid hemkomsten en Triumph efter Konungens wana. Gick sedermera tillbaka til Lifland i sällskap med Clas Kursell, som tilförena warit brukad emot de Danske i Skåne, men då gjordes til Öfwerste under Horns befäl. En Syndicus i Refvel Jost Clodt, bidrog i synnerhet til owäsendet derstädes, emedan han war Konungen i Poland hemligen tilgifwen, samt derjemte en ganska rörig Man. Konung ERIK skref derföre ibland annat Kursell til (*), at han skulle låta om lifwet bringa denne orolige Mannen. Denne besynnerlige befallning war han sensfärdig at wärkställa, emedan han wiste at den efteråt af Konungen åter ångrades. Clodt stack sig undan faran, och tog tjänst wid det Polska Hofwet (**). Men Kursels egne förhållanden mislyckades honom. Han förlorade wid Lemsel i Riga Stift en slagtning emot de Polste, der 2000 Swenske stupade (**).

Ca

(*) Se Sw. Fath. P. I. n. 22. p. 174. Brevet dat. d. 10 Apr. 1567.

(**) Se Sw. Fath. T. II. n. 6. p. 44. Han dog i Riga A. 1572.

(***) D. 3 Febr. 1567.

Säterne, så innom som utom Riket, fingo 1567. efter denna tiden mindre fördelaktigt utseende. Konungens bästa Generaler woro dels fångne, dels döde; och han sielf af twedrägten imellan honom och hans Bröder mycket tankspridd. Denna willerwallan förskades alt mer och mer, samt twang honom at, åtminstone i det utwärtas anseendet, något jemka sig med Hertigen af Finland. Han sände sin Hof-Predikant til Brodern i des Fångelse med förestälningar om förening; och gaf äfwen Hertigen lof at sända eget Sändebud til sin Swäger, Konungen i Poland, om Fridshandling, hwaremot Hertigen skulle ur des bojer lösgifwas. Men de Lifländske Orterne woro SIGISMUND mera om hjerstat än Swägrens olycka; ty uträttades dermed intet. Med det Sturiske Huset hade Konungen efter utseendet förlikt sig; men aftal äro sållan pålitelige imellan försonade omwänner: och öka ofta mistroendet snarare än förminska det samma.

Sedan *Rantzow* med den Danske Magten hade öfvergiftwit Bohus, och sökt sit winterläger i Skåne, sände Konungen *Tönne Olofsson* neder til Westergöthland at åter försöka en ny belägring för Bohus; en så mycket angelägnare ort, som hela Provincens säkerhet på des eröfring berodde. Men emedan Besätningen derstädes sig lika manligen som tilförena förswarade, och der intet uträttades, ty fick han befalning at draga in uti det Norske Riket, hwarest Konungen inbillade sig at stora ting skul-

1567. Ie kunna företagas. En Norst och ofånd Adelsman wid namn *Ernst Brandrök* hade anlåndt och instålt sig wid det *Svenska Hofwet*, samt upfyllt Konungens hjerna med allahanda förslager om det *Rikets* eröfring. Han föregaf huruledes hela *Landet* woro misñdjt med den *Danske* Konungens styrelse, och färdigt at wid första wint gifwa sig under *Sweriges* Krona: samt sade sig wara hemligen utsånd ifrån de myndigste i *Landet*, at gifwa Konung *ERIK* sådant tillkänna; med försäkran, det skulle, innan instundande midssommar, alle *Festningar* tilliika med deras *Befallningsmän*, wara lemnade i Konungens händer. Han namngaf i synnerhet såsom sine *Hufwudmän*, på hwilka litas kunde, *Erik Orm* til *Wattne*, *Annund Larsson* til *Gittje*, *Jon Gudeson*, *Jon Biskop* i *Skafanger*, *Torbjörn Olofsson* på *Sandwågen*, *Olof Bagge* til *Welen*, *Peder Simonson* *Canonicus* i *Bern*, och *Torbjörn Gudtson* (*). Utan at widare undersöka saken eller denne *Gremlingens* fregd och upsat, antog Konung *ERIK*, hwilken war ömsom misstrogen och lättrogen sig til skada, alle deß förslager; och sände strax *Johan Siggeson* (**) framför en *Krigsmagt* in i *Norjet*. *Brandrök* skulle blifwa både deras wågwisare och rådgifware under hela detta felttog. *Ansallet* borde göras wid *Åkerhus* och *Bernsthus* *Festningar*, der fördensfull hela *Krigshåren* bor:

(*) *Tegels Hist. ERICI Mscr. p. 249.*

(**) Bödd af *Bure*-slåkten uti *Wadelpad*.

borde sammanstöta. I medlertid fick *Erik Nils-* 1567.
son på *Holma* befallning, at med det *Manskap*
 som förblef i *Riket*, lägga sig wid grensen til
Smålands och *Östergöthlands* betäckning. Un-
 der toget til *Norje* tog *Johan Siggesson* myc-
 ket byte; i synnerhet uti *Hammarhus* Slott som
 bestormades; der en anseelig penninge summa
 låg, hwilken til *Danmark* hade skolat öfverför-
 ras. Hela *Hammarhus* Lån hyllade *Sweriges*
Ronung; hwarföre en allmän Tacksägelse-dag öf-
 wer hela *Riket* firades. Men wid *Åkerhus* gjor-
 des motstånd. Ståthollaren *Christer Munk* swa-
 rade med spottiska ord: icke eller bemödade sig
 den *Svenske* Anföraren, at mycket oroa ho-
 nom, ånsett Besättningen war swag, och oma-
 ket hade varit ringa. *Johan Siggesson* beswå-
 rade sig icke ens med någon belågring, men
 gick derifrån, och lade sig in i *Vandet*; der han
 riktade sig med at sälja fredstecken, eller mår-
 ten, wid hwilkas upwisande innehafwaren be-
 friades ifrån fiendelig medfart. *Tönne Olofs-*
son, som på *Ronungens* befallning hade lem-
 nat *Bohus* och gifwit sig in uti *Norjet* den för-
 ra til undsättning, företog fort derefter belågrin-
 gen för detta Slottet. Han skärmyglade en
 och annan gång med *Frans Brockenhusen* som
 kom *Munk* til hjelp; men Fästningen blef icke
 destomindre vintagen. Man ledsnade omsider
 wid detta fruktlösa arbete, upbrände *Hammar-*
hus, sköflade *Vandet* och gick derifrån. De be-
 fälhafwandes efterlåtenhet och oförstånd war
 til alt detta wollande; och man sade allmänt

1567. at om *Collard* varit tilstådes, hade saken fått et helt annat utseende.

Den Svenska Sjömagten var utan hufvud sedan den fäcka *Clas Horn* lemnade det jordiska: och Konung *ERIK* stod i förlågenhet at finna någon som kunde fylla hans ställe. Den fäcke och gamle *Jacob Bagge* satt i fångenskap. Men Sjöväsendet var länge lifasom årstelig innom denna slåkten. Af *Baggarna* funnos ännu tvåanne i Riket, Söner af *Ståthollore*n på *Calmare Fästning Holstan Bagge*, nemligen *Benet* och *Petrus*, båge kände Sjömän samt Konungen mycket tilgifne, det de i den påföljande tiden fingo umgälla. *Benet* fick någon del af *Glottan*, med hwilken han utlopp ifrån *Calmar*, endast i affigt at hålla *Östersjön* ren från fribytare. En wid namn *Hans Abel* stod närmast under hans befäl. Men i brist af egne *Flaggmän* måste Konungen lemnas *Otta Skepp*, för at gå på *Narviska Watt*nen, til en fremmande Man *Michael von Genn*. En *Norrsk Adelsman Lage Urne*, som nyss förut togs fånge wid *Hamarmhus*, sattes til befälhafware öfwer et af deß *Skeppen*, men fick en Svenssk wid sidan. At en *Norrman* under brinnande frig med *Danmark* antog Svenssk tjenst, tyckes wiisa det *Brandröks* angifwelser icke aldeles varit ogrundade ehuru saken förderfwades. *Pebr Bagge* emottog sedermera hela *Glottan*; lopp ut, men möttes af storm, och måste strax gifwa sig tillbaka.

Hans

Händelserne närmade sig efter denna tiden 1567. til undergång; och Konungen, som olyckeligen hade begynt sit regemente under misstankar, sänktes, som gärna plågar hända, alt djupare uti dem. Det sker, at den som länge misstänker, ofta således sielf woller, at hwad förr warit föga alfwär, blifwer omsider på bane bragt. Redeligheten kan hos monga lifasom trötta, när intet upförande wil wara tillräckelig at bewitna deras dygd, och hjelpa dem undan upmärksamheter; då mongen som tilförena aldrig warit illa sinnad föres i twefkan. ERIK höll spejare så utom som innom Riket: ja snart sagt i hwart hus (*). Olyckelig utwåg, och nellig tjenstfärdighet. Denne Herren föll omsider så djupt uti mistroende, när hans öron ifrån alla sidor med dels sanna dels osanna berättelser upfylldes, at hwart steg man gick, hwar upsyn, hwart ord och hwar åtbörd plågade hans eldiga inbillning med obehageliga föreställningar. Han åt och drack med råddhoga, och gaf sin Lif-Medicus *Benedictus Olai* befallning at noga tilse det ingen, icke ens af hans egne Hof-Betjening, hwarken i Apotheket eller Köken motte insläppas, utom dem som derstädes woro oundgängelige. Man fick icke tala sakta i hans närmaro, eller hafwa någon annan ehuru oskyldig åtbörd, emedan han räknade alt ske sig til förafft. Enygge kläder tolde han ej gärna på Hof-Betjeningen, af inbillning at man dym-

D 4

delft

(*) Die 22 Julij ordinavi exploratores domesticos Holmiae. C. Dm. ER. R. A. 1566. Mon. Pol. Esch. p. 232.

1567. delst wille behaga, hans älskade *Catharina*. Hon war, förän hon blef uptagen til Hofwet, förlofwad med en Knekt wid namn *Maximilian*, som, sedan den förtretsligheten honom hände at han miste sin Fästins, wille lemna Riket. En dag gick denne uslingen up i Slottet at se hånna för sista gången; och påskade den tid, då Konungen, efter wana, roade sig på Rännarebanen med sine Hof-Män. Cammar-tjenaren, som blef Mannen warse i Konungens rum, der *Catharina Månsdotter* war inne, tog honom strax fångslig. Han ställdes för rätta, fastades i Tornet och pinades på en sträckbänk, på det någon bekännelse motte honom aftringas, hwilken snarare hade bort förtigas. Natten derefter fan man honom bakbunden flyta uti Norrström, ehuru något icke hade kunnat bewisas (*). En annan gång hände at *Svan-te Stures* Dräng bar på gatan sin Herres bysa, hwilken skulle lagas, hwarwid Konungen kom gåendes. Strax föreföllo honom de tankar, som torde denne blifwit utsänd uti mordiskt uppsåt. Betjenten infastades, pintes, dömdes och straffades. Dessa och dylike händelser mishagade Allmänheten, som i entom och tyfthet mycket tänker; och obehaget för Konungens åtskilliga gerningar hade redan gått så langt, at *Stockholms*

(*) Se en Wisa uti *Riks Arch. D. 2. n. 24.*

En middag flockan war slagen tolf
Hade de honom på Rådstugu gålf;
Han flagades an rätt hårda:
Hvem honom hade gjort så myndig då,
Han torde i Konungens Råd-Kammar gå n.

holms Styresmän i förstone mågrade gifwa den 1567. Trohets-ed, hwilken af dem fordrades, när Konungen det förledna året reste neder åt Vansdet emot Rikets fiender, hwartil de med många lampor måste bringas (*).

ERIK war wistande på Svartsjö Slott, då han sammankallade Ständerne til Riksdag i Upsala. Hans upsat war at der uppenbarligen låta anklaga och döma *Sturarne* tillika med flere sine mistänkte motståndare. En Pommerst Adelsman wid namn *Josua von Genvitz*, som warit brukad til werfning i Tyskland, hade berättat för en annan Tysk *Petter Saastro*, huruledes man Utomlands mycket talade om en anläggning som i Sverige woro på bane emot Konungen. *Sten Eriksfön Lejonhufvud*, *Abraham Gustafsson Stenbock*, *Ivar Ivarsson*, *Sten Baner*, *Pehr Brahe*, *Thure Bjelke*, *Gustaf* och Sönen *Erik Gustafsson Stenbock*, jemte flere, sadess wara sammansworne med *Nils Sture*, hwilken ännu utom Riket wistades, uti detta förråderi. Man lade dertill det de imellan sig och sina wänner brukade hemliga märken i tal och skrifter. Et Bref ifrån *Nils Sture* til *Genvitz* upsnappades, der *Garnist* och *Gullked* nämndes, hwilka ord efter *Genvitz* beskänneelse skulle betyda Krigsfolt och Besoldning, hwarom denne anmodades at hemligen föranstalta (**). Konungens Lif-Medicus Doctor *Gviljelm Lemnius*, och hans Hof-Organist

D 5

Alex-

(*) Diar. ER. R. in Mon. Pol. Eccl. p. 234.

(**) *Togels Hist. ER. R. Mscr. p. 257.*

1567. *Alexander* bestyrkte *Sturens* brott med aflagde witnessmål (*). Den förre af desse war en lård samt utom och innom Riket mycket aftad Man, af hwilken falsk edegång icke skulle wara at förmoda. Den gamle Grefwe *Svante* tillika med Sonen *Erik* blefwo före Riksdagen på Svartsjö Slott i häfte inmanade. *Abraham Stenbock* och *Ivar Ivarsson* erforo samma öde. Men de öfrige fingo tidigt weta hwad som föreskades, och upskuto resan både dit och til Riksdagen. Grefwe *Svantes* Fru, *Merta Lejonhufvud*, emottog tidning om sin Mans fångelse på des Gård Tullgarn, hwarifrån hon hastade til Svartsjö, men slapp ej igenom Slottsporten. Hon fördes med hemlig bewakning derifrån til Upsala, jemte de fångne Herrar; dit Konungen äfwen sjelf anlände Ständerne til mötes.

Fångarne fördes up på Slottet; der det Rum ännu wisas, uti hwilket den olyckelige Grefwe *Svante*, under ledsnaden, med en knif gjort åtskillige inskurne märken på dören, til åminnelse af sin bedröfweliga belågenhet. Det hände äfwen at hans Son *Nils Sture*, ofunnig om all ting, wid det samma i Riket utifrån återkom. Den unge Grefwen trädde knapt in nom tullporten för än han häftades; och war i Konungens tankar så mycket skyldigare, som han hade haft den oförsigtigheten at wid ige-

nom

(*) Cfr. *Benedicti Olai Medici Regii* anteckning derom uti Coll. *Palmisk.* in Bibl. Ups. samt *Messarii* Sc. III. T. 6. p. 42.

nomfarten i Stralsund flera dagar upprehålla sig ^{1567.}
i samtal med de derstädes samlade Utländske
Sändebuden, hwilka ej woro det Swenske Hof-
wets männer. R. R. *Sten Eriksön Lejonhuf-*
vud, *Sten Baner*, och *Sivard Kruse* inmana-
des firt derefter; så at Fångerummen på Up-
sala Slott inneslöt på en gång snart alle de för-
nämste af Adelige Husen. Saken blef Stån-
derne föredragen, och *Nils Sture* dömdes nu
andra resan til döden, såsom den der hade
stämplat emot Konungen och Riket; hwilken
dom af det wid Mötet warandet Ridderskapet
undertecknades; äfwen af den på sin tid myc-
ket namnkunnige och ansedde *Ake Benétsön*
Ferla (*).

Sedan Konungen fattade owänlige tankar
för de förnämsta af Rådet och Rikets ansen-
ligaste Män, måste han, i synnerhet de siste
Regements-åren, fasta sig i armarne på per-
soner af mindre värde, och sådane hwi kas he-
la lycka såsom af honom sjelf tilskapad med
hans öde war förknippad. Dessa woro, utom
Jöran Pehrson och dess Broder *Christopher*
Pehrson, som igenom släktkapen i Hofwet war
indragen, *Anders Sigfridson*, *Olof Larsson*,
Pehr Eriksön, *Hans Olofsson*, *Hans Schmidt*,
Matthias Botvidsson, *Erik Matsön*, *Pehr Ly-*
desön, *Mårten Gabrielson*, alle ofände namn,
och af intet annat märkwärdige, än at *Jöran*
Pehr-

(*) Detta Documentet finnes nu icke, men saken är hämtad
ur den Undersökning som gjordes med *Jöran Pehrson* efter
Rening ERIKS fall, hwaraf Originalen gömmes i Riks-
Archive.

1567. *Pehrson* före sin död angaf dem såsom deltagande i Konungens hemliga Rådplågningar. Hans hågge Vårare Doctor *Gvil. Lemnius* och *Benedictus Olai* jemte Kyrkoherden i Calmare Stad, *Petrus Caroli*, som ifrån yngre åren och redan under Konung GUSTAFS lifstid varit wäl känd af honom, ågde dock hans närmaste förtröende.

Den 24 Majj war den så för Konungen som det *Sturiska* Huset olyckeliga dagen, på hwilken det samma fick en ej mindre jemmerfull än oförmodad ändalyckt. Uti Konungens hemliga öfwerläggningar förchade man denna tiden rådplågning, hwad med desse Herrar företagas skulle. Konung ERIK war, ehuru gerna han wille blifwa dem qwitt, likwål hemligen rådd at komma wid deras lif, hwilket hans upförande uti den framfarne tiden nogsamtwisat. Deras anseende i Riket, så wäl som något samtwets ägg torde alt hit intils hafwa hollit honom tillbaka. Men under det man här om rådsammade, kom et falskt rykte, at Hertigen af Finland hade blifwit släpt ur fångelse, hwaraf monga påföljder befruktades. Konungens öfwer öskades deraf och hans tankar förwillades. Han lopp ut ur sina rum i hast. På gatan mötte honom *Petrus Caroli* jemte några andre af hans tilgifne. Man såg dem talas wid med uprörda sinnen en long stund; hwarefter Konungen sprang med hetsighet ifrån dem up til Slottet; gick in uti *Nils Stures* rum, hwilken i den handwåningen hade tagit
en

en Bof för sig, och kallade honom i första or- 1567.
det förrådare. Den unge Grefwen fastade sig
derwid på knä för hans fötter: då Konungen,
hvilken då mera icke war måstare öfwer sit
sinne, stötte honom med en Dart igenom ar-
men. Sturen wifade wid det sista ögnablecket
af sin lefnad, en frimodighet som war hans
stånd wärdigt. Han drog sielf darten ur så-
ret, afströf blodet med armen, kyste på den
samma och öfwerlemnade honom til Konungen.
Et mindre uprört sinne hade af sådan gärning
blifwit bewekt och stillat; men Konungen såra-
de honom andra gången, och lät sin Cammar-
tjenare *Pehr Wiljamson* fullborda dråpet. Der-
ifrån gick han, modfålt och förvirrad, uti det
rum, der den gamle Grefwen *Svante Sture*
förwarades. Det swidande samwetet twang
honom, at han strax wid intrådet föll på knä
och bad sin Frende, som han honom kallade,
det han för GUDs skull wille förlåta honom et
brott hwarom Grefwen ännu icke wiste. Fa-
dren yttrade sig, det han alt gerna wille för-
låta; men deräst hans Son någon skada til
lifwet woro wedersfaren, skulle Konungen der-
före hos GUD blifwa honom ansvarig. Det
war som jag tänkte, swarade Konungen, at
i mig icke wiljen förlåta: hwarwid han lopp
hastigt ut, och gaf befalning til Slotsfogden
Pehr Gadd at Slottet skulle hollas noga tillhäft.
Påföljden häraf blef idel raseri, och dårskap
på dårskap. Klädd i Bonde-kläder sprang han
med några Drabanter, utan sansning och än-
da

1567. då mål alt til Glötsfund, et ferjeställe, der Sy-
nes ån løper i Mälaren. Hans gamle Låse-
måstare *Dionysius Beurheus* följde i håpenhet
efter honom, utan twifwel rädd det han uti
denna belågenheten torde göra sig sjelf någon
skada. Där han hant Konungen wid en By
uti Allseke Soctn (*), fastade han sig på knä
och bad tårögd, det motte de öfrige olyckeli-
ge blifwa til lifwet förskonade. Men wårkan
af denna förbön blef swår för honom sjelf,
och påskyndade de andras öde. Han hade
knapt fått orden af tungan, för ån en mors-
dist Drabant efter Konungens befallning stö-
te honom neder, och tillsägelse affändes, at
Glötsfogden *Pehr Gadd* ofördrögeligen skulle
anstalta om de öfrigas asdaga tagande. Da-
gen derefter blefwo fördenstul den gamle Gref-
we *Svante Sture*, med dess andra Son *Erik*
samt *Abraham Stenbock* och *Ivar Ivarson* mör-
dade. ERIK hade fort derefter gerna sedt om
alt detta varit ogjordt; men man blifwer ofta
nogare ån annars åtlydde då man befaller det
som ondt är. Den sistnämnde, nemligen *Ivar*,
en rast och tiltagsen Man, wårjde sig länge.
Twånne af dem som honom öfwerföllö, fälde
han för sina fötter med et wedtråd, det han
i ångsten tilgrep, men blef dock sluteligen af
myckenheten öfwer mannad.

Så snart Konungen saknades i Upsala, blef
han på alla wägar eftersökt. *Catharina Måns-*
dot-

(*) *Peringsk. Mon. Ull. p. 93.* Mordet skedde wid en Källa;
som ån kallas deraf *Dionysii Källa*.

dotter som ägde det mästa wäldet öfwer hans 1567.
sinne, hastade efter honom, ehuru tung hon
war af en snart förestående barnsbörd. Han
tråffades i Odensala Prestegård, omgifwen af
Ullmoge och andre, alle håpne och medömtsam-
me. Ur et Penninge-skrin som han med sig
håmtadt, utdelade han med egen hand göpne-
tals til alla och utan åtskilnad penningar, för-
modeligen i mening at således swalka deras sin-
nen, hwilka han nu trodde wara almånt emot
sig upretade. På lika sätt sticade han sig un-
der hela wågen til Stockholm, dit han wån-
de sig, men stannade på Swartssjö Slott, at
söka ensligheten som honom nu måst behagade.
Rikstømmen föll denne olyckelige Konungen al-
deles ur handen. Grefwe Pehr Bräbe och Sten
Erikson Lejonhufvud förde imedlertid Regemen-
tet, och Sven Olofsson, hwilken nyligen ur des
Wisländska fångenskap war återkommen, antogs
wid pennan under detta besynnerliga Interreg-
num. Årke-Bisken infant sig wid detta til-
fållet med et ganska märkwärdigt och oförskräckt
Bref hos sin Konung, uti hwilket han före-
stälde honom des upförande (*). Det ena med
det andra som sammanstötte, gjorde Konung
ERIK så tankspridd och modfålt, at han un-
derstundom icke kunde öfwertrygas derom, at
han ännu war Konung. Swarföre han åf-
wen när Regerings-Herrarne sände Jöran Ge-
ra til Swartssjö med begäran, det wille Hans
Kongl.

(*) Detta Bref finnes infört uti Hallmans Historia om Pha-
sarna.

1567. Kongl. Maj:t icke öfvergifwa det höga Kall, nekade enständigt dertill. Efter handen minskades likväl denna sinnes oro, så fort han märkte det icke hela Riket, som han hade ment, sig emot honom upreste. Att blidka Ridderskapet förskade han deras Privilegier i någre delar, såsom tillägg til hwad dem år 1562 förunnades. Han blef äfwen högst angelägen at försona de olyckeligas Anhöriga; i hwilka Underhandlingar mongas biträde nyttjades. Det swåraste war med Grefwe Svantes Hus Fru Grefwinnan Märta Lejonhufvud, som hade mist både Man och Söner. Hon fans nästan otröstelig och oblidkelig. Konungen brukade Anke-Drottningen CATHARINA Stenbock, ehuru hännas Bror Abraham wid detta tilfället äfwen war omkommen, der uti som Medlare. Under sorgen öfwer sin Bror bragtes hon til medlidande af Konungens tårar. Han erböd at för Sturarnas lif gifwa Ankes Grefwinnan alt hwad hon sjelf åstunda wille; men emedan en sådan mistning icke af något kunde upwågas, ty begärade hon allenast det motte de förklaras oskyldige och Kropparna enligt ståndet begrafwas. Detta skedde med all högtidelighet uti Upsala Dom-Kyrka, der den unge Nils Stures Kläder, dem han wid olyckan burit, ännu wisas. Wid samma sorgeliga tilfälle utropades af en Hårhold på torg och gator; at alle desse Herrar warit oskyldige och af Fäderneslandet wälförtjente Män, oaktadt den dom som Nils Sture twänne resor tilföre-
na

na öfvergått. Emot detta skulle alt vara för- 1567.
gåtit och eftergifwit; men en af tvingad förso-
ning warar sällan längre än tilfälle til händ-
felar. *Beurrei* Barn, mindre gränlaga, låto
för femton marker Gull köpa af sig en skrif-
telig försäkran det wille de glömma sin Fa-
ders öde (*).

Regerings-Herrarne jemte de dödas An-
hörige, lågo Konungen ständigt öfwer, det mot-
te *Jöran Pehrson* med des Broder *Christopher*,
såsom driffjedar til det onda hwilket i Riket
skedde, blifwa anflagad och dömd. *ERIK* war
i detta tilståndet icke sig så mågtig, at han
kunde gifwa dem beskydd. De fångslades, och
fördes på Stockholms Rådhus för 48 Dom-
mare. Man fann då med honom monga fel,
och ibland andra, at hans Hustru welat för-
gifwa *Catharina Månsdotter*, hwarmedelst man
trodde det Konungens wrede emot honom skul-
le kunna tändas. Han bar wid alla tilmålen
för sig sin Konungs befallningar til hwad som
i Riket skedt woro; men tiden war icke beqväm
för enskylningar. Wägge Bröderne dömdes i-
från lif och ära; dock upsköts domen igenom
Konungens förhalande dag ifrån dag, til des
tiden sig i någon möhn ombytte.

Konung *ERIK* återtog wäl Riksstyrelsen,
sedan förlikningen imellan honom och de för-
olämpade Husen war för sig gången; men al-
la hans gamla wänner, med hwilka han wa-

P

ri

(*) Han ligger med sin Hus-Fru och Barn begravnen uti Eckerö
Kyrka på Öwarsjölandet.

1567. rit wan at umgåås och rådslå, woro modfåste, så at de knapt tordes wisa sig. Deremot fan han sin Person stundeligen omgifwen med folk, dem han i alla tider mistånt, och ansåg sig ibland dem som en fånge, den der i alt måste följa deras föreskrifter. Med sin Broder, Hertigen af Finland, wille han hastwa komma til tals om des lösgifwande emot wisa wilkor, men emedan de som omkring honom woro icke kunde weta huru et sådant sammantråde torde affåpa, ty styrdes derhån, at underhandlingen åtminstone skulle börjas igenom Fullmägtige. På sådan tilstyrkan sände Konungen sin Halbroder den unge Hertigen af Södermanland jemte Prins MAGNUS af Særen til Gripsholm, med Förliknings-förslaget; men skref sjelf et besynnerligt bref, i hwilket han nog tydeligen gaf tecken af sit förwirrande tilstånd (*), och förestälde sig, med yttrande af sådan mening, som woro. han fångslig hollen på Swartsjö Slott. Hans sinne oroades ständigt med den tanke, det man hemligen hade för händer at betaga honom Konungahögheten, samt at wärkställa det man, efter hans aningar, länge åsyftat. Hofwet i Muscau föreföll honom som den enda påliteliga tilflykt han i så trångande nöd kunde åga. IVAN hade igenom Gåndebud hos Konungen anholit, det skulle den Polska Prinsekan, Hertigens af Finland Gemål, honom öfwerlemnas och til Rykland borthämtas; en anhollan, hwilken

(*) Dat. Swartsjö d. 26 Aug. 1567.

ken ERIK intil denna tiden icke hade tords hwar- 1567.
ken bejaka eller neka, det förre i anseende til
sielfwa saken som föreföll oerhörd, det senare i
betraktande af den Ryske Regentens otama sin-
ne, som emot honom torde utbryta ifall af af-
slag. Under det hans utstickade handlade med
Hertigen om befrielse, beslöt han sielf inom sig
med några få gamla wänner, det den öfwer
Prinsensfælde dödsdomen skulle sättas i fullbor-
dan, och Prinsessan derefter til IVAN öfwer-
lemnas, på det han således motte förbindas
at göra bistånd när det påträngde. Et beslut
som Konungen likwål icke war mågtig at full-
borda. Hemlige Underhandlare blefwo imed-
lertid utnämnde, hwilka med de Ryske Sän-
debuden skulle gå i öfwerläggning (*). Men
detta höls icke tystare, än at Anke-Drottning-
gen derom fick kunskap, hwarmedelst hela sna-
ran sönderlets.

Sedan Hertigarne af Södermanland och
Saxen hade vibragt JOHAN kunskapen om des
annalkande befrielse, reste Sten Eriksön Le-
jonhufvud och Pehr Brahe til Gripsholm at häm-
ta Hertigen med des Furstinna derifrån. På
Wentholmen en liten Konungs-Gård när wid
Svartsjö Slott, möttes Bröderne (**). När
JOHAN steg af slupen lopp Konung ERIK emot
honom, föll på knä och helsade honom för Ko-
nung. Hertigen fastade sig åfwen på knä,
hwar

P 2

(*) Tractatus inter ER. XIV. & MAGN. Duc. Mosc. d.
16 Febr. 1568.

(**) D. 8 Octob. 1567.

1567. hwarwid monga besynnerliga åtbörder och sällsamma höfligheter dem imellan föreföllo, under de omkringståendes tårar. De omfamnade hwarandra omsider; men Konungen skyndade tillbaka, emedan han fann sig föga wäl i detta sällskap. De öfrige företogo upsättandet af en förlikningskrift tils widare. Det är nog märkeligit, at då de nu ågde Konungen lika som i sina händer, och hade kunnat wärkställa alt hwad framdeles skedde, biföllo de tillika med Hertigen alt det Konungen af dem fördrade, och de sedermera lade honom til last. Hertigen förskref sig at anse icke allenast Brodern för sin rätta Konung, men äfwen Catharina för en tilkommande Sveriges Drottning, och Sonen om så blefwo, hwilken hon snart föda skulle, för laglig Thronföljare efter arfsföreningen. Han erkände sig af gunst och nåde hafwa blifwit befriad, och åtog sig at hos Swågren medla en för Riket hederlig fred med Danmarks och Lybeckes uteslutande. Det följande året blef alt detta, ordenteligen bebrefwadt, jemte förpliktelse, det skulle Hertigen aldrig förfölja någon af dem, som under den förflutna tiden höllit sig til Konungen. Der nämnas i synnerhet *Henric Horn, Herman Flemming, Clas Collard, Clas Flemming, Anders Sigfridson, Ivar Månsfon Stjernkors, Måns Pebrsfon*, ifrån hwilka icke ens den annars i Hertigens ögon högst förhatelige *Jöran Pebrson* blef utesluten. Hertigen af Finland tog
der

Derefter och med Konungens bifall sit sätte på 1567. Kungsör, som då kallades Ulfvesund (*).

Under alla dessa händelser, blef det ännu brinnande friget nästan förgått. Glottan war wäl efter wanligheten utredd. *Pehr Bagge* förde den samma uti Brodren *Benets* ställe. Men hon kom om hösten tillbaka utan förrättning. Af sådane tilfälligheter wet alltid en fiende sig betjena. Konungen i Danmark tänkte at under wintertiden med hela sin styrka falla in i Riket; hwilket åfwen skedd, om ej oroligheten innom dess egne låger til Sveriges lycka hade förefallit. Hans Tyske Regementen wille icke låta styra sig. Dels bristande sold, dels den annalkande årstiden, gjorde dem icke allenast ogine, utan så upstusige, at Konungen moste låta belågra sit egne folk i Ystad, förr än uppsorpet kunde dämpas. Den fåfaka *Rantzow* bröt sedermera up ifrån Lund uti ganska beswärlig wäderlek och djupa wågar. Broar woro upfastade, och skogarna upfylde af brotar, så at han med möda kom fram til Jönköping, hwilket intogs och brändes. Någon anstalt war wäl på grensen gjordt til betäckning. Man stod emot så godt man kunde, och fienden tilfogades ofta skada, men man moste dock snart lemna honom hela Östergöthland öppet. *Rantzow* brände Lindköping, Wadstena och Söderköping, som då war en betydande stad. Hans Folk plågade sig der uti de Handlandes fällrar, med

P 3

Ro-

(*) D. 10 Jan. 1568. Et von Steirnm. R. D. B. T. IV. P. 193.

1567. Rostocker-Dhl, så at om någon funnat nyt-
 tja lägenheten emot dem, hade, efter denne
 Selt-Herrens egen bekännelse, alla hans an-
 stalter gådt öfverända. Konung ERIK wille
 knapt sätta tro til hwad honom berättades an-
 gående Rantzow rörelser; icke eller fan han
 såkert at sända någon Krigsmagt ifrån sig, af
 fruktan det torde Wapnen wändas undan fiend-
 en emot honom sjelf. Han låt omsider öf-
 wertala sig at nämna Hogskild Bjelke och Erik
 Stenbock til Selt-Herrar. Dessa skulle, jemte
 Clas Flemming och Tott med alt Folt, som i
 hast samlas kunde gå den wida plundrande
 Danske Krigsmagten til mötes. För dessa be-
 hof blef en allmän gärd påbuden, och alla grän-
 sor betäcktes, på det man, om möjligt woro,
 måtte affskära fienden både fram och återfart.
 Men lydnaden felades allestädes i de Swens-
 skas läger. Konunga-Magten är som lodet i
 et urwärf; när dess tryngd lättas stadnar alt-
 sammans. ERIKS mistroende twang honom
 äfwen at skrifwa til sine hemlige wänner wid
 Armeerne, det de ej borde lyda Selt-Herrar-
 ne i annat, än hwad med hans Namn funnos
 tecknad. Någre af hans Drabanter smögo sig,
 förklädde i Bonde-kläder, in i lägren, under
 fken at sälja Matwaror, hwilka strängeligen
 tillsade Soldaten det han ej skulle gå något steg
 förän Konungen sjelf hant ankomma. Hertig
 CARL af Södermanland wiste sig för en hand-
 waning wid Armeen, men for strax tillbaka.
 Oastadt alt detta bragtes Rantzow flere gån-
 ger

ger i den trångsel, at han måste begära för- 1568.
stärkning ifrån sit Hof. Man wiste ej annat
i sjelfwa Danmark, än at han blifwit fången,
och hela Krigsmagten nederlagd (*). Men sa-
ken slöts fast annorlunda. De Swenske öf-
werrumplades wid Skeninge (**); Folket för-
stringrades; Befälhafwarena undkommo med
möda, och Krigs-Cassa, Feltstycken, tillika med
en mängd Danske Fångar föllo i Rantzows
händer.

Man tillskref denna olyckan Anförarenas
oförstånd eller omvilja. Deras läger war öp-
pet på alla sidor, och de sjelfwe insöfde i den
tanke, at fienden dem ej kunde nålka, emedan
en strid ström lopp dem imellan. Men et wad
war dem obekant, öfwer hwilket den Danske
Magten, efter en Swensk Mans anwisning,
(***) fast med omak bragte sig fram, då Be-
fälhafware och Knektar hufwudstupa samt utan
at försöka motstånd, lemnade lägret til plundring.

Når Konung ERIK war efter sit tycke åter-
bragt i någorlunda bestånd, syntes han mera
ångra sin ånger än sina gerningar. Ehuru
Jöran Pehrson blifwit dömd ifrån lifwit, gic
han icke destomindre ännu ledig under Konun-
gens beskydd. Domen återfordrades af Rik-
sens Råd såsom fäld utom Konungens wettens-
skap. Man sade det ransakningen varit oor-

P 4

den

(*) Holbergs D. H. T. I. p. 407.

(**) Ulti Januarii Månad 1568.

(***) Resenii Hist. FR. II. p. 193.

1568. dentelig och wåldig, samt at en ny rättegång borde anställas emot honom, hwilket skulle ske så snart någon angifware i uppenbara dagen sig insunno, til hwilken man sig holla kunde deråst bewis brusto. Imedlertid föregaf Konungen, det denne Mannen behöfdes i Rikets tjenst, hvarföre han åstwen insatte honom i alle des Ambeten (*). Och på det at alt hwad förelupit motte blifwa kraftelöst, utgaf Konungen en kungörelse öfwer hela Riket (**), uti hwilken han för ingen del widfände Nils Sture ifrån förråderiet, men anförde huruledes han dertil medelst ransafning inför Ständer varit förwunen. Wårstället med den öfwer honom fälde domen, hade strax bort ske; och drögsålet dermed, när saken ej mindre angick än Konungens skiljande ifrån Krona och Lif, hade, sade man, uti Konungens sinne wårkadt förwirring, hvarmedelst många ting, under des beklaganswärda tilstånd, kommit at ske, som varit orättwisa. Deras upförande, hwilka då wistades omkring honom, hade förefallit Konungen så sällsamt, at han ej annat förstådt, än han varit fånglad, och Hertigen af Finland antingen redan Konung, eller när at blifwa det, enligt den anläggning, hwilken wid Mötet i Upsala blef uppenbar. Allt sådant hade förorsakat det obestånd, hwaruti både Konung och Rike en rum tid befunnits. Han utan lydnad och det utan styrelse. Men sedan medelst

(*) Tegels Hist. Mscr. p. 263.

(**) D. 6 Juli 1568.

delst GUDs hjelp han nu woro frestelserna fri, 1568.
i tankarna redig och til Regementet återkom-
men, borde han gemensamt med sina Under-
sätare en sådan GUDs Nåd erkänna; til hwil-
ken ända en allmän Tacksägelse-Dag blef på-
buden at firas d. 12 Sept. samma år. I an-
ledning af alt detta återfordrade Konung ERIK
ifrån Hertigen af Finland hwad dem imellan
på Wentholmen blef öfwerenskommit, såsom
under hans swaghet bejakadt. *Jöran Pekrs-
son*, som utom des war nog förhatelig i de fle-
stas ögon, fick äfwen efter Konungens befall-
ning, det obehageliga göromålet, at återtaga
de monga Penninge-Summor, hwilka ERIK un-
der sin swaghet så frukostigt hade utdelat (*).

Konung ERIK rustade sig, at sjelf möta
Rikets fiender. De samme hwilka under hans
bästa tillstånd, ägde nog tiltagsenhet at holla
honom ifrån befattandet med Krigsmagten,
gjorde under denna hans belågenhet, samt sedan
så många wedermålen af sinnets förwirring sig
wisat, nu intet hinder derwid. Han bröt up
d. 9 Jan. i sällskap med alle sine Bröder. Kort
derefter födde *Catharina* i Stockholm sin Son
(**). Man wille såga det Konungen icke förr
än wid funskapen derom skall hafwa alfwar-
ligen beslutit at åkta Modren. Det felttog
som han hade för händer emot de Danske,
förorsakade at Döpselse-Akten upstöts til åter-

P 5

kom-

(*) Den 4 Apr. 1568.

(**) D. 28 Febr. 1568.

1568. komsten (*). Wid det tilfället stodo Grefwarne *Pehr Brahe* och *Sten Eriksön Lejonhufvud* Gaddrar, och Sonen kallades *Gustaf*, et fårt namn i Riket, med hwilket Fadren wille göra honom angenäm i Folkets ögon. Förut förärade han Modren Adeligit Wapn; nemligen en Halfmåne med Tre Kronor; likwäl så, at hon de senare ej längre bruka skulle, än medan han sielf lefde (**).

Rantzow låg wid Sköninge, oaktadt sin nyligen erholne seger, så insperrad, at han darade wid tidningen om Konungens annalkande. Han hade wid tidningen om tilståndet i Sverige, gifwit sig der för langt up, och war på alla sidor såsom i en fälla omgifwen, dels af Swenskt Krigsfolk, dels af ofantelige Berg, skogar och fjärr, så at ingen utgång för honom fans öppen. Man känner icke driffjedrarna til de besynnerliga och emot belågenheten stridande Råd som Konung *ERIK* då följde; antingen han tog dem hos sig sielf, eller efter andre mindre wälwilligas ingifwelse. Toget gick icke allenast mer än långsamt; men i stället för at tränga på fienden, stannade Armeen wid stora Malm i Södermanland, och befallning blef gifwen til alla fringspidde troppar, at de der hos Konungen skulle sammanstöta. Således måste *Pehr Brahe* och *Erik Stenbock*, ehuru de woro *Rantzow* uti styrka och fördelar öfwerlägsne, rycka ifrån deras beqväma ställe öfwer

(*) D. 9 Junii 1568.

(**) Detta sedde uti Hwitaryd i Småland d. 10 Febr. 1568.

wer skogen folmorden femton mil längre up i 1568. landet, lika såsom undan fienden. Dören öppnades då för den Danske Felt-Herren, hwilken mera borde tacka lyckan än sin wishet, at han blef räddad. *Rantzow* war ej sen med upbrytning, ehuru årstid och vägar funnos högst obehägnade. På östra holmeden, en long, mörk och den tiden tät skog, mötte honom stora swärigheter, dem han likwäl medelst tiltagsenhet öfwerman. Den starka winteren kom til måtta. Öfwer Sjön Somen togade han med Rytteri, Gotfolk och Canoner, samt anlände lyckeligen, men efter oerhörd möda, til *Norra Wedbo Härad*, der han rastade. Andteligen skulle *Brabe* och *Sten Baner*, med Tyfkt Manskap som stod under deras befäl, der anfälla honom. De skadade äfwen fienden något; i synnerhet wid *Ekesjö* på *Nablehed*, der de återtogo en god del af hwad plundradt blifwit; men förlorade i handwåningen altsammans medelst oförsigtighet och blefwo sjelfwe fångar. Feltherren drog sig sedermera in uti det Danska landet efter en förlust af 3500 man. Icke destomindre blef öfwer *Rantzow* wid det tilfället en Medaille slagen i Köpenhamn (*).

Under alt detta togade Konungen med sine Bröder och Krigsmagten helt långsamt igenom Östergötthland och Småland, i mening at finna fienden wid grensen, och såg allestädes wedermålen efter des grufweliga framfarande. **ERIK** räknade sig det til ära, som han hade
bort

(*) *Hoffm. Portr. des H. ill. de Dan. T. II. p.*

1568. bort anse med harm, nemligen at fienden slup-
pit undan. Uti bref til *Catharina* (*), sköt
han deröfwer, när *Rantzow* i alla förståndis-
gas ögon den gången kunde räkna så wäl lye-
kan som hedren på sin sida. Uti Skåne och
Bleking plundrade man någre Hårader innan
den Danske Felt-Herren hant göra motstånd.
Detta skedde wid Helgeå, der Krigsmagterne
möttes men sågo allenast på hwarandra. *ERIK*
bröt utan vidare företagande up, och drog til-
baka til Svartsjö; Hertigen af Finland til E-
skilstuna och *CARL* til Nyköping.

Wid återkomsten fordrade Rysske Sändebu-
den på Konungens löfte. Men tiden war nu
ändrad; och *ERIK* wågade icke vidare röra
Hertigen af Finland eller hans Furstinna.
Han måste derföre hjelpa sig med ursåfter så
godt han kunde. Några swaga anstalter gjor-
des i anseende til Rissland, hwilket under alt
detta varit såsom bortglömt. Penningar och
Fetalier sändes til *Kursell* som der war Öf-
werste, och en Flotta stickades på dessa watt-
nen; men fåga uträttades. Närmare omsor-
ger lågo honom utom det nu på hjertat, nem-
ligen fullbordandet af sitt åktenskap med den
älskade *Catharina*. Prinsessan *SOPHIA*s förmå-
ling med Hertigen af Saxen instundade af-
wen; och Konungen fattade det beslut, at lå-
ta båge dessa bröllop på en gång firas. Til-
redningar skedde med stor omkostnad och tiden
beramades til d. 4 Julii, hwarom Bref med
fal-

(*) D. 10 Febr. 1568.

kallelser afgingo til Furstarne och de förnämste af Rikets Adels 1568.

Hertigarne JOHAN och CARL lefde merändels tillsammans på Eskilstuna Gård: åfwen då desse kallelser ankommo. Intet af alt det föregånga föll dem så olideligit som detta. Churu det icke war oförmodadt, hade de likwål förestålt sig, at hettan med tiden skulle hos Brodren swalna, och giftermälet unwikas; men då de funno hans alfwär, samt denna harmen sig nalkas, föllo deras tankar uppå allahanda ämnen. Man wil föregifwa det *Sten Eriks-son Lejonhufvuds Hus*=*Gru* icke blidkadt deras upeldade sinnen: så wäl som åfwen at *Pontus Delagardie*, för egen person misnöjd med Konungen, har warit snart den första, hwilken wägar uppenbarligen tala om des af-sättande, samt JOHANS uphöjelse i des ställe (*). De swarade imedlertid på Konungens bref, det skulle de sig wid dessa högtideligheter infinna, men tänkte dock intet mindre. Åtskillige misstankar föllo dem utom des före, om hwad som wid et sådant tilfälle skulle kunna hända. Hertig JOHAN skref derom til sin Syster CECILIA, och sade sig hafwa någon aning deraf, at Brodren torde på nytt anställa den gamla Håtu-na leken, samt at man derföre borde holla sig derifrån. Icke destomindre sände Konungen dem sina Sejde-bref, och Riks-Cancelleren Gyl-lenstjerna befullmäktigades dem at emottaga så snart de nalkades Hufvudstaden. De be-rät-

(*) *Resenii Hist. FRID. II. p. 201.*

1568. rättesser, hvilka innehålla, huruledes Prinsarne under vägen til Stockholm blifwit af Konungens egen tilkommande Gemål warnade at wända om, äro icke sannolike.

Brölloppet firades på Stockholms Slott, med största präst, men wigslen skedde inför Altaret i Stadens Stora Kyrka; der Årke-Biskopen, den gamle *Laurentius Petri*, den för rättade. Barnen *Gustaf* och *Sigrid*, höllos under Ceremonien af två Rikens Råd på sidor om Konungen, til bewis af deras erkända arfsrätt. Dagen deruppå följde hånas Kröning. Vid det tilfället gjordes almant kunnigt, det hon med sin Slägt af Konungen förut blifwit uphöjd uti Adeligt Stånd. En Krönings-Penning i Gull slogs til minne här af, med Konungens Namn och bild på den ena, samt en ifrån Himmelen fallande Spira, hvilken emottages af en Qwinna, på den andra sidan (*). Besynnerligt hände under spisningen, då Regalierna höllos af Tyra Rikens Råd, at Riks-Cancellaren fälde Kronan antingen med flit eller af trötthet, hwarmedelst menigheten fick anledning til spådomar. At öfka högtideligheten utnåmdes *Åke Benktson Ferla* til Riddare. Walet af person gillades af alla; men han sjelf hade gerna undgått den äran. Vika så *Hans Kyle*.

Nedan Konungen således i Stockholm skötte sina nöjen, beredde Bröderne honom mera bety-

(*) *Bren. Thes. Num. p. 73. plågar fallas Konung ERIKS Ducat.*

betydande omsorger. Han warnades ofta af 1568.
Jöran Pehrson at se sig före i tid, och icke fin-
 nas oberedd om något hånda skulle; men *ERIK*,
 mindre mistänksam när det behöfdes än an-
 nars, gaf ingen sårdeles aftning deruppå. Bå-
 ge Hertigarne flögo til Östergöthland. *CARL*
 red d. 10 Junii in på Wadstena Slots-Borg-
 gård med sex Hestar, men antalet blef snart
 ökat, och Slottet föll i hans wold. Dit sam-
 lades utan upskof den förnämsta der omkring
 boende Adelen, monga Stånds=Personer och
 Allmoge. *Sten Eriksön Lejonhufvud* och *Thu-*
re Bjelke wisade sig ibland de förste. Herti-
 gen af *Finland* red in uti ringen af menig-
 heten; och som han war en ej mindre wälta-
 lig än til åthåfwor och wext anseelig Herre,
 ty gjorde hans närwarelse mycket intrynck på
 de närwarandes sinnen. Han förestälde Ri-
 kets beklageliga belågenhet, och den stora
 skilnad i tilstånd, emot hwad det war, då,
 efter den allmänt wördade Konung *GU-*
STAFS tid, *Spiran* först lemnades i han-
 den på dess Son. *ERIK* hade emottagit
 fyllda Skattkamrar och en af hela *Europa*
 wördad Krona. Riket ågde lugn på alla
 sidor, och freden wärlade ej mindre til
 hwarje enskilds wälmåga än Landets i all-
 mänhet. Men knapt war denne orolige
 Herren upstegen i sin ärerike Gaders Thron,
 för än alt omwärlades. Dretzen förslö-
 stes på fruktlöse frierier i *England*, *Skot-*
land, *Seßen* och *Lotringen*, der man i
 för

1568. förstone, i anseende til Fadrens förwerf-
wade och Rikets högtstegne åra, råtnade
anbuden förmonlige, men igenom *ERIKS*
obegripeliga upförande wid dem efter han-
den ledsnade. Lybeck, Danmark och Po-
len woro i otrångt mål retade til owän-
skap, och Riket fastadt uti förderfwelige
frig, hwilka ännu warade, och hwarunder
Swenske Män mera för Konungens be-
hag än Fäderneslandets bästa dageligen
stupade. At förtiga monga bröst som ej
mindre i Lifland än Danmark uti swåra
fångelser drogo djupa suckar. Man såge
Rikets Prowinser plundrade; Städer, By-
ar och Kyrtor brände, och den bästa de-
len af Landet snart som en ödemark. Det
woro wäl ganska ömt at uptäcka sin Bro-
ders och Konungs swagheter, hwilka uti
ewig glömska snarare borde nedergräfwas;
Men då fråga bleswe om et helt Folks be-
stånd, nödgades man at sätta alla andra
asseenden på sidan. Gertigen wille förti-
ga hwad honom sjelf öfwergått, men tun-
de dock icke lämna i förgåtenhet sin Sur-
stinnas tilåmnade öde; huruledes hon wa-
rit hart när at, emot Gudomelig, Cla-
turs och Människo-Lag öfwerantwardas
som et oskyldigt offer uti den tyranniske
IVANS händer. Legater lägo än i Gustwud-
staden och afwaktade en i Christenheten
ohörd gårning. Man hade litwål welat
alt undraga och afböja söka; men sedan
han,

han, utom alt annat, äfwen lagt hand på 1568. egne ofskyldige Undersåtare, hwilkas blod ännu besläckte rummen i *Upsala Slott*, tyckes det wara fel at längre tåga. Konungen hade den ena stunden förlitat sig med de olyckeligas anhöriga, den andra sjelf rubbat aftalan, och gifwit anledning at flere woldsamheter af honom motte befruktas. Omgifwen af nedrigt både födde och sinnade rådgifware, tillyste han hjerta och öron för deras tal, som borde åga hans förtroende, och sänkte sig sjelf mer och mer neder i förderf, der Riket med honom måste stadna, deråst ej tidig hjelp imellan kommo. Den sista af hans gerningar, då han förmålde sig med en ringa Person, som nu nyligen blifwit för Drottning utropad, en åretitul, hwilken altid Prinseför af de ypperligaste Hof haswa burit, utmärker hans lynne. Huru wille det lika den Store Konung *GUSTAFS* Afkomningar at sättas nedan om en sådan wanbörding? hwad skulle wäl *Europa* om et sådant Konunga-Hus döma; och hurudane Thronföljare hade Riket deruti at förwånta? i betraktande af alt detta hade Hertigen tillika med des Bröder, efter mognaste öfwerläggande, fattadt det beslut, at skilja honom ifrån Thronen. Man kunde således med freden återwinna et roligit Regemente, samt efter handen låta de sår med, hwilka under *ERIKS* sjuåra

1568. regemente Riket sargat blifwit. Til denna Hertigens föreställning ropades af menigheten med uprånke finger Ja, och saken företogs.

Så orätt det wore at willa bemantla monga denne Konungens mer än ovarsamma gäromål, så möjeligt tyckes det äfwen hafwa varit, at större delen af den funnat undwiskas, och hans goda egenskaper för Riket göras nyttige, deråst Bröderne welat dertil bidraga. Itminstone synes icke Hertigen af Finland hafwa varit den, som med renaste samwetet honom kunde anflaga. Någon Konung ERIKS wån, hwilken wid detta tilfället hade haft nog dristighet at tala, skulle hafwa funnat anföra mycket, hwarmedelst den swåra tanke man om honom efter en sådan mälning fattade, motte hafwa blifwit mildrad. Nog ser man det naturen icke ämnat denne Konungen til Tyrann, men huruledes tider och omständigheter, dem han, lemnad til sig allena, icke ägt nog styrka at med försigtighet möta och afhjelpa, störtade honom ur det ena fallet i det andra. Man borde ej wånta, det Hertig JOHAN sjelf skulle widkännas egne nog swåre felsteg. Huru han nemligen ifrån första begynnelse af regementet, hade gifwit sin Bror uppenbara anledningar til misnöje och bekymmer. Det Polste Giftermålet: hans förtroende med Rikets fiender; hwilket gick så langt, at han äfwen försträkte dem penningar; upförandet i Åbo, der Konungen honom som owån måste angripa, woro uti alla owåldigas sinnen nog tilräckeliga

ge skäl at betaga Prinsen dess frihet. Swad 1568.
 frigen beträffade, woro de förde med lycka och
 seger så til Lands som Sjös; och man har skäl
 at twifla, om den Swenske Flaggan förr eller
 sedan skaffat sig det anseende hon under denne
 Konungen ständigt ägde. Om Elfsborg sakna-
 des, war deremot Wardberg intagit. Hade fi-
 enden plundrat i Småland, Öster- och Wä-
 stergöthland, så war icke eller Halland, Skå-
 ne, Bleking och Nörje skonat. Anledningen
 war gifwen och icke tagen; ty fredsbrotten sked-
 de af de Danske och Lybske, då Konungen sielf
 gern hade lefwat stilla. Deßutan finnes Her-
 tigen sielf, sedan han efter Brodren Spiran
 emottog, hafwa fullföljt alle frigen på samma
 plan, men med mindre lycka. De Adelige
 Släkter, hwilka ofta erforo Konung ERIKS
 wrede, tyckas sielfwe ej hafwa warit så rene
 ifrån affikter som de synas wille. Omstän-
 digheter wisa noggsamt, det deras fällsinnig-
 het emot det på Thronen upstegne Wasa-Hu-
 set, som i den floke och myndige GUSTAFS tid
 icke fick fullkomligen utbryta, under Sonens
 mindre warsamma styrelse uplifwades. Böjel-
 se för Aristocratiskt Herrawälde, hwilket med
 Riks-Föreståndare namnet närmare än med
 Konunga anseendet kunde förenas, torde haf-
 wa innom dem warit såsom årstelig. Konung
 GUSTAF sielf fäste deruppå sin upmärksamhet,
 som Historien wisar; och man dömmar sanno-
 ligt när man tänker, det han med sina förmå-
 lingar innom dem welat bjuda til at quäfwä

1568. detta ägg. Sonen följde tankefättet men ej fotsporen; och JOHAN, hwilken wid detta tilfållet gjorde sig gagn af de misshöjdas sorl, hade knapt intagit sin Broders rum, då han låt uppenbart märka samma mistroende för det Sturiska Huset med alla dess Glågtingar, som han nu hos Brodren fördömde (*). Det är sant at Konung ERIK wid fortgången af sit regementte fastade sig ur de myndige Undersåtares armar, hwilka, om alt varit som sig bordt, wißerligen ågde den närmaste rättigheten til hans förtroende, i ringares: men nöden lärer i den delen varit hans lag, lika som dessas föga erfarenhet blef hans förderf. Den mycket påklagade Jöran Pehrson wisar sig i Historien som en Man, den der med skickelighet, drift och natursgåfwor varit försedd: men medan han, i anseende til sin afwundade lycka, moste holla sig tätt bak om sin Konung, ty kunde han icke undwika at med honom falla. Historien uppter i alla tider dylike händelser.

Wägge Hertigarne slöto i Wadstena fins imellan förbund, at gemensamt regera Sveriges Rike, deråst de sin Broder kunde öfwerwinna. Det skedde under en Ek, til åminnelse hwaraf de och deras wänner en long tid boro Eklof på hatten. Mynt uprättades, och Hertig MAGNI Silfwe-Förråd användes. Man slog deraf i hast, fyrkantige Pennningar, som wisade första bokstäfverna af Hertigarnas Namn i en Wase, omgifwen af ekeblad,

(*) Westrings Hist. SIG. & CAROLI p. 67. 91.

blad, som kallades deraf Unions Klippingar. 1568.
Men Hertig CARL märkte innan kort den äldre Brodrens mindre alftwar med denna öfwerenskommelsen.

Strax efter bröllopsdagarna hördes et ryf-
te wid Hofwet, det hade Hertigarne rest ur
Riket. Konungen sände strax *Ferla*, *Gisle Nils-
son Struz*, och *Jesper Krus* at återhämta dem
lefswande eller döde; men man fick snart we-
ta sanningen. *JOHAN* dröjde något i *Wadste-
na*; der han hade omkring sig alle gamle wän-
ner; *Sten Eriks son Lejonhufvud*, *Gustaf Olofs-
son Stenbock*, *Jöran Gyllenstjerna*, *Thure Bjel-
ke*, *Erik Gustafsson Stenbock*, *Axel Bjelke*,
Gustaf Baner, *Pontus Delagardie* med monga
flera. CARL drog lågre neder i Östergöthland.
Deras Bud och Bref sändes omkring landet.
Alla Slott och Städer upfordrades med skynd-
samhet, och hela den Öddra delen af Riket sat-
tet uti rörelse. Konungen gjorde på sin sida alt
hwad han i hasten kunde förmå. Befallningar
afgingo til Fästningarne om upmärksamhet wid
Rikets gränser. Han sände bud til *Clas Horn*,
hwilken innehade *Nyköping*, at Hertig CARL
der icke skulle insläppas; som icke destomindre
tog det i besitning. *Jöran Gere* och *Sven Olofs-
son* affärdades igenom natt och dag med bref
til Bröderne (*). Dese träffade Hertig CARL
i *Norköping*, hwilken wisade dem ifrån sig til
Hertig *JOHAN* i *Wadstena*. Skrifwelsen inne-
höll förslag til förlikning. Men dese fingo för-

(*) Instr. dat. d. 15 Aug. 1568.

1568. ta swar. Man kunde ej sätta tro til Konung ERIKS löften. Han hade utom des tilfogadt Hertigen så mycket ondt, at ingen tilgift ågde rum. Utom monga flera swåra gerningar, hwilka uråfnades. Hertig JOHAN förebrådde honom ibland annat, det hade han sagt at Hertigen word den Påwiske läran tilgifwen; en beskylning wid hwilken Hertigen ej wille kånas; så mycket mindre som han bedyrade, det hwarken han, eller Sonen den skulle antaga. Tiden wisade icke destomindre, at Konungens tankar i den delen ej warit ogrundade. Om förloppet af alt detta gjorde Hertigen samma dagar berättelse til sin Swåger Konungen i Polen (*), hwilken icke föga sig deröfwer gladdede; men bedrog sig i hoppet det skulle den Lifländska handelen således aldeles komma at afstana. Et annat Bref skref ERIK til Hertigen af Göddermanland, uti hwilket han icke widkändes något försåt, som för Hertigarnas lif wid bröllopet warit påtänkt. Han sade det Hertig CARL rusade til sin olycka. Brodern borde påminna sig hwad i Åbo hände och JOHANS öde. Det word icke så lätt som man sig inbillade, at stöta en Konung ifrån Thronen; Menigheten war opålitelig. Han måtte tro at hans älska Broder ågde sit förstånd. Eders Kärlighet, sade han, skall förnimma i sjelfwa gårningen, at wi wäl förstå, hwilke de förnämste wåre fiender äro. Sluteligen tilböd han sine Bröder och deras Blods.

(*) D. 14 Aug. 1568.

Blodsförwanter en entwiges kamp, en mot en 1568.
 eller med wäldiga hopen, hwilketdera man åstun-
 dade. CARL swarade strax at han icke wåp-
 nat sig emot Gåderneslandet, men emot Ko-
 nungens Regemente och Jöran Pehrsons blod-
 girighet m. m. Derefter följde en annan hård
 skrifwelse ifrån Konung ERIK (*), uti hwilken
 han förklarade alt hwad Brodren honom fö-
 relägt såsom diktadt och osanfärdigt. Jöran
 Pehrsons gerningar förswarades; men deremot,
 som orden föllo, sökte en part af Hertigarnas
 ogudacktiga släkt at förtrycka sin Öfwerhet.
 Ibland annat: Utterligare som i skrifwe,
 at I ingaledes wela gifwa eder tilfreds,
 utan wele möta oss i marken, antingen
 med wäldiga hopen, eller en emot en, och
 slåss med oss; så hade wi länge sedan gif-
 wit eder bested derpå til at slåss med wäl-
 diga hopen; hwar I elliest wele efter rätt
 krigsbruk möta oss i marken; såsom är at
 hwar och en Konung, Herre och Furste
 plågar taga sit eggt krigsfolk och möta sin
 fiende årligen och upriktigt; och icke med
 lifmeri afhända en annan sine tjenare.
 Och der I ännu wele låta alla våra be-
 sworne och tropligtige tjenare gå öfwer
 en sida, och beholla allenast eder Släkt och
 anhang, som detta goda regemente begynt
 hafwa, så wele wi wäl möta eder, så at
 i föga behag skole hafwa dertil. Men ef-
 ter i nu hafwe fört en part af våre fat-
 tige

1568. tige trotjenare, dem wi. sjelfwe lart och underwist hafwe i frigsbruk, så hafwe wi föga lust at slå med eder i marken; utan wele wi sända eder dem som skola wara eder god nog til så årligit frig; om i det så åndteligen hafwa wele. Och såge wi fast heller, efter I ju endteligen med oss oförskylt tråta wele = = = at i, såsom Fursteligit och Adeligit bruk wara plågar, och som wi eder tildjude, wele möta oss alla med lika werjor, utan all falskhet och arga list, på en fri kampsplats, der mongen årlig man motte stå och se uppå, det såge wi allrahållst, på det at mongen Sweriges Rikis trogne Underfåtares blod icke måtte blifwa utguttit; och der i deß åre til sinnes, så höfwes det sig, at i som åre yngre och af ringare stånd än wi, komme hit til Stockholm til oss på en wiß dag med edert fulle harnest til fot, hafwandes edert swerd och dagert hos eder, såsom kamps-wärjor wara plågar; så wele wi och med lika Garnest och Wårjor möta eder, och hwilken den andre underlägger, då skall hans sat för alla Månstör rättwis hollas och den andras ogillas: och på det i må weta det wara vårt fulla allware, och at wi icke någon arg list häruti bruka wele, til at låta någon annan gripa eder an, utan sjelfwe en emot en, som Kungsligit, Fursteligit, ådelt och årligit kamps-bruk wara plågar, så hafwer
wår

war kåre Grenda, den högborne Gursten och 1568.
 Herre, Herr MAGNUS &c. lofwat och til-
 sagt oss at wela gå i löfte för eder, och
 blifwa så länge i edert läger som kampen
 är öfwerständnen; dock så at j wele sätta
 Herr Sten, Herr Thure, Esbjörn Pehrson och
 ändock en anseelig af Adelen i löfte för
 hans Kärlighet. m. m.

Hertigarne tänkte på langt annat än enwig.
 ERIK sände dem oftast sine bud, än med sakt-
 modigare än med hårdare tillsägelse, men fick
 alltid lika svar. Ferla, som med några flere
 war nederrest at möta uproret, kom försent;
 och kunde med möda dölja sig undan Hertig-
 garnas spejare, hwilke honom allestädes efter-
 satte. De bröto med Krigsmagten up ifrån
 Wadstena den 19 Aug. med fem Tyske, fem
 Skotske och otta Swenske Janor.

Man föreställer sig lätt den bestörtning hwil-
 ken, så innom Hofwet som i Staden sig der-
 wid wifade. Anke-Drottningen, tillika med
 Prinseborna och Hof-Truntimret flöto i tårar,
 och wiste icke sit öde. Många rykten utspri-
 des om Konungens upsåt. An sade man det
 han ämnade fara hemligen ur Riket; än at
 alla Prinseborna skulle lemnas i de Rycke Gån-
 debudens händer, til säkerhet emot Hertigarnas
 företagande. Man trodde sig weta, änskönt icke
 med wifhet, at Konungen, strax wid uprorets
 början sjöledes affsände en Enspännare til Dan-
 mark, med fredsambud emot lemnadt bistånd un-
 der förewarande tillfälligheter. Men denna er-

1568. tappades, sade man, af Hertigarnas folk, och kastade derwid breswen i wattenet. Han skickade äfwen Gartyg til Calmar, at derifrån hämta Krigsfolk. Riksdags-Handlingar och Beslut, nedpackade han sjelf i et skrin, såsom förswars-skrifter i en tilkommande tid. Han rådförde sig med de närwarande af Adelen hwad man företaga skulle. Somlige styrkte til flykt ur Riket. Han kunde fästa sig antingen i Revel, eller Finland, dit de wille wara honom följaktige. Men Konungen uptog detta förslag ganska illa, och sade sig wilja med werjan i handen förswara sin Krona, det han äfwen efter tidens lägenhet sökte wärkställa. På hans befallning woro Ständerne ihast samlade i Stockholm. Konungen tog strax af dem ny trohets-ed, och försäkra at med wäpnad hand emotstå uproret, deräst det icke med lampa stodt at bilägga. De fredswilkor som Dancé hade föreslagit blefwo förkastade; hwaremot man biföll det Norra Halland motte för Elfsborg med dess Lån utbytas, om ej annorlunda ske kunde (*). ERIK ryckte derefter up med det folk som för handen war, och drog för Nyköping; hwarifrån en hans Höfwitsman, Torkel Jons-son, hwilken nyss förut blef uphöjd uti Adeligit stånd, hade most wita wid Hertig CARLS antogande. Mellan hans och Hertigens ombud förrehadet fruktlöse sammanträden wid den stund, då Konung ERIK anlände. Han stadnade på et fält wid Stenbro; skärmyglade al-

la

(*) D. 20 Aug. 1568.

Ia Helgona-dag (*) med Hertigens folk; up- 1568.
brände Nyköping och reste sjelf derifrån; men
lemnade befålet til Ivar Månson Stiernkors,
hvilken först på Svårta ångar, sedan wid Hö-
lö blef slagen, så snart Hertig JOHAN med he-
la styrkan hant framkomma (**). Wid detta
tilfället föll den tappre Wolmar Wrangel på
Hertigarnas sida. Stiernkors reste derifrån til
Finland at skaffa manskap; men blef sedan han
det sammanbragt, sin Herre otrogen, och in-
tog Åbo Slott i Hertigarnas namn. Ej långt
ifrån Bot Kyrka i Södermanland want li-
väl Konungen sjelf samma dagar någon för-
mon, der fiendens förtraf nederlades. Wid åter-
komsten til Hufvudstaden lät han på Stor-
torget, öfwer et utspänt rep, hänga alla de
förrymdas gifna skrifteliga försäkringar om
trohet, och frågade Borgerskapet om de nu
ville tro, at han hade haft fog til sit upfö-
rande emot Hertigen af Finland och hans an-
hängare.

Hertigarne stickade tidigt Jöran Gyllenstjer-
na och Thure Bjelke til Danmark, at begära
fred eller stillestånd på sex månader (**). I
förra händelsen wille de lemna Wardberg til
utbyte emot Elfsborg; 200000 D. G:mt i frigs-
omkostnader, samt Hertig MAGNUS, Konung
FRIDRICHS Broder, opätald besitning af Ösel,
jemte några Slott i Lifland, som Sverige in-
ne

(*) D. 24 Aug. 1568.

(**) D. 28 och 29 Aug.

(***) Instr. dat. d. 14 Aug. 1568.

1568. nehade: men det sednare blef igenom det Pol-
ska Hofwets hemedlande bewiljat. De into-
go imedlertid Örebro, Westerås och Upsala (*).
Der de sig några dagar uppehöll. Ståthol-
laren på Stockholms Slott Olof Larsson, Benck
Gylta, Kruse, Erik Håkansson och Erik Mats-
son woro af alla Konungen trognast. De ha-
de fins imellan beslutat, at beholla Hufwud-
staden honom tilhanda ånssönt han skulle fal-
la i Brödernas händer; och om så skedd un-
der slaget wid Bot-Kyrka, hade deras tanke
warit, at instånga alt Hof-Gruntimret såsom
gisslan, til deß han blefwo dem återlemnad (**).
Deßa, tillika med Hertig MAGNUS af Sæxen,
lefde uti en beständig ångest: och medan den
sistnämde såg, huru sakerne för Konungen mer
och mer närmade sig til undergång, ty blef åf-
wen han mon om at förtjena Hertigarnas yn-
nest. Anke-Drottningen med Prinsessorna fin-
go en dag lof at som tidsfördrif fara ut i må-
laren. Prinsen stod då tilreds med 90 Hå-
star på stranden der de hemligen Landstego,
och förde dem til Upsala. Konungen fick wäl
derom tidig funskap, och Clas Åkeson Tott er-
bödd sin tjenst at hämta dem tillbaka, men så-
dant wärkställdes icke.

Under alt detta ågde likwål ERIK nog sans-
ning at befatta sig med Riksstyrelsen. Han
affärdade sina skrifwelser til Konungen i Frank-
rike angående de freds-wilkor som detta Hof-
wets

(*) D. 12 Sept. 1568. anlände de til Upsala.

(**) Jöran Pehrsons bekännele.

wets Minister imellan de Nordiske Magter ha- 1568.
de föreslagit, med orsaker hwi de samma icke
kunde emottagas (*). Til Drottningen af Eng-
land skref han en berättelse om sakernas tilstånd
i deß Rike, med anhollan om biträde emot si-
na fiender (**); och utfärdade åtskillige förlä-
ning-bref på lifstid, för dem innom landet, som
i denna faran wille stå honom bi (***). Men
Hertigarne nalkades imedlertid Stockholm, der
de på Rörstrands ångar, när intil Staden,
slogo läger d. 17. September.

Det såges at då Konung ERIK ur tornet
tre Kronor, med Jöran Pehrson blef först war-
se Brödernas Fanor, skall den senare hafwa
sagt; Om min Nådige Herre hade följt
mit råd, och efter domen lagt Hertigens
hufwud för hans fötter, så woro detta
ogjordt; hwartil Konungen swarade, du så-
ger något. Man må åfwen undra öfwer Ko-
nungens återholl i den delen; när man påmin-
ner sig hans annars hixiga sinne, i synnerhet
som monga omständigheter wisa, huruledes hans
tanke ditåt wetat, ehuru den icke blef fullbor-
dad. Han mistänktes med skål, at icke alle-
na hafwa önskat, men åfwen hafwa fogat an-
stalter, det motte Hertigen hemligen, och så-
som utom hans förwollande blifwa undanröjd;
hwilket han förmodeligen, i anseende til brot-
ten och den öfwer Brodren fälde domen, trod-
de

(*) D. 13 Sept. 1568.

(**) D. 23 Sept. 1568.

(***) D. 13 Sept. 1568.

1568. de sig, utan samwets skada, kunna göra. Men alle sådane försåt mislyckades.

Den första underhandling, som imellan Konungen och hans Bröder föreföll efter deras ankomst för Stockholm, angick *Jöran Pehrson* på hwilken allas ögon woro stälde. Han bragtes emot Konungens wilja och med wold af Borgaresskapet ur Staden i sine orwänners händer: emedan Intwänarena woro rädda för storm, och Hertigarne enständigt sig yttrade, det de inga förliknings-wilkor wille höra, än mindre emottaga, för än den Mannen blifwit undanröjd, som förordsatat både deras och Rikets stora wåda. Uslingen war icke förr kommen i deras händer, än han ställes under pinlige förhör. Så wäl äldre som nyare Håfdetecknare, hwilka skrifwit den olyckelige Konung ERIKS Historia, plåga förmåla, huruledes *Jöran Pehrson* wid desse tilfällen skal hafwa bekändt oershörda ting sin Herre til last; och jemte mycket annat, det han ärnat plundra Staden, sätta den i brand, samt segla med rofwet til Narwa; hwaraf Furstarne skulle hafwa most påskynda belågringen. I anseerde dertil, har man welat efter sjelfwa hufwudskriften (*), anföra hela denna ransakning, hwarmedelst Påsaren sjelf får anledning at i dessa målen döma.

Jö.

(*) Den finnes i Kongl. Maj:ts och Rikens Archiv. Intet mera än allena Swenskan är i detta Document, efter nu brukelige skrif sätt ändrad.

Jöran Pehrsons bekännelse 1568 d. 1568.

18 Sept. och 21 Sept.

Den 18 September.

Til det första war en benåmd Benke Jonsen Byggestyttare på Wadstena, och bor hart wid Nyköping; den blef affärdigad i Olof Larsons och Erik Månsens närvaro, til at göra Furstarna afbräc och stada uti hward motta han kunde och hade sagt sig wara god råd til; och den samme Benke Jonsen hade sagt sig weta någre andre, som honom deruti skulle wara behjelpelige.

Til Konung ERIKS Skatt swarade han, at in til nästförleden lördag war intet affört eller undanstuckit, af Stockholms Slott något af Konungens Skatt; utan alt är förwarat i Sölf-Kammaren, och all öster Sölf-Bergsbruk.

Alle de förseglingar och wigtige Sandlingar som menige Rikens Ständer hafwa gjort och bewiljat, hafwer Konung ERIK sjelf i et strin förwaradt, och i näst förledne fredag hade Konung ERIK med Jöran Pehrson mestadelen der inlagt, och är af alle Sandlingar transumt, samt *Vidimus* i Cancelliet. At Jöran Pehrsons Sölf är ii hans Hus uti en källare, der same de ställes i förwar när han war fången; men alt hans Gull är på Slottet i Cancelliet.

Det swar som Ryfarna fingo senast, när de woro uppe hos Konungen och begärade

1568. de swar derpå som dem war tilfagt med Nils Gyllenstjerna; då hade K. M. swarat at det wore ochristeligt, otilbörligit och omöjeligt. Item at Konungen hafwer tilbudit Ryßen sin älska Dotter.

Item efter Konung ERIK hade för Stor-Surstens skull kommit i oenighet med sine Bröder, tilböd Ryßen K. M. 10,000. Man til hjelp, men Konungen slog det af.

Beslutet på alt war det, at om K. M. skulle blifwa til feltet slagen, nu i denne företagne handel, som K. M. och Surstarne imellan för Stor-Surstens skull är begynt, då skulle Stor-Sursten S. K. M:s Son uti alla motto til det bästa hjelpa och befreda.

Item huru många Konungen wille bringa om halsen i Brölloppet, det wille han intet bekänna, utan sade sig aldrig sådant hafwa förnummit.

Det Grötnarna skulle wara aktadt försticka til Ryßland säger han sig platt intet af weta, och aldrig derom hört. Men när Hertig MAGNUS war sin kos med dem, kom Herr Clas Åkeson, och berättade det Jöran Pehrson, och tilböd sig at wela dragga efter dem med en fenika Ryttare; hwar Clas det icke hade tillkänna gifwit, så hade Konungen det icke så hastigt fått weta.

Swad swar Konungen hade gifwit Ryßen år intet annat än som förbermält är.

Och hade Ryßarne såndt bud til Konungen

nungen at de hade förnumit at Konun- 1568.
gen wille låta samtelig lefwerera dem Hert-
tig JOHAN i händer, så wille de weta wis-
sa swar, om de skulle blifwa antwardade
Hertig JOHAN i händer eller icke: och hwar
K. M. det wille göra, skulle det wäl blif-
wa hämnat på Sweriges Rike: så befäl-
tes Olof Larsson gifwa dem det swar, at
de skulle få sine afsted som i går, som
war den - - Sept.

Swär om Konungens uttog af Lan-
det är det, at som i Lördags ottadagar
sedan blef berådslagit, at K. M. skulle dra-
ga antingen til Revel, Finland eller Cal-
marne, och alle af Råd och Adels som då
tillstådes woro, och i samma råd woro, til-
bödo sig alle wilja följa honom. Dertil
sworade Konungen, at han ingalunda wil-
le draga til de orter, och de honom der-
til hafwa rådt, hafwa rådt som förråda-
re. Men om han skulle draga af Landet
och blifwa felen flygtig, wille han aldrig
komma hem igen, efter Sweriges Rike är
honom så otacksamme för alt det han för
Sweriges Rike gjordt hafwer, och sade
sig ingalunda wilja draga utaf Landet, el-
ler gifwa sig til fånge, utan wille werja
sig til det sista han kan.

Item at hwad Jöran Pehrsson hafwer
gjordt, det hafwer han gjordt af Konun-
gens befallning, och bekänner at det är
mer straffat än det borde.

1568. Han bekände ock, at alle de ochristelige gerningar som stedt är, sedan Konung ERIK kom til regementet, hafwer Konungen altid sjelf befalt at han skulle efterkomma alt hans tyrani.

Westerås refess och Salig Hans Kongl. Maj:ts Testaments-Ordning hafwer K. M. sjelf hos sig uti sit eget Styrin, dock deraf är uti Cancelliet transumt och vitimus.

Hafwer ock Jöran Pehrson bekant då han blef pint, at Konungen hade aktadt at låta ombringa min nådige Furste Hertig JOHAN och Hertig CARL och många af Adelen; och bekände han at Konungen hafwer aldrig varit Adelen god sedan han kom til regementet.

Det mord som stedde i Upsala, bekände han at Christer Pehrson och Pehr Gadd, samt Biskopen i Calmar varit största orsaken dertil; och at alle de förnämste af Adelen som woro tilstådes i Upsala den tid förseglade Salig Herr Nils Stures dom, och war Åke Benésson den första som den förseglade, och sade Åke Benésson til Jöran Pehrson, at om så wore at ingen bödel wore til, då wille han varit S. Herr Nils Stures bödel.

Sade min Nådige Furste samma dag fått Stockholm in när S. J. VI. låt belägga Byen, hwad den gamle Förrådet Olof Larsson icke hade det förekommit.

Item

Item hwad Jöran Pehrson hafwer bekänt 1568.
den 21 September.

En benämnd Meinert v. Bremen han hafwer tagit 600 mark af Konung ERIK på det han skulle nederlägga en af Furstarne, eller Herr Sten Eriks son, Herr Thure Pehrson, Gustaf Baner eller Esbjörn Pehrson.

Item två Gårds-knektar, födde i Östergötland, tilböd sig sjelfwe at willa göra Furstarna skada til deras lif; de samme blefwo och affärdigade på samma handel ned til Östergötland, men deras namn sade han sig hafwa föregåtit.

Deßa bekännelser angå hwad som skedde sedan uproret war af Furstarne börjat.

Item at Ryßarne skall wara lofwat och tillsagt w. M. Furstinna är ingen resa mer skedt, än när Herr Nils Gyllenstjerna war affärdigad, och war all rede i Finland. Sedan blef et bref honom tilskrifwit, at han änteligen skulle tillsåga Stor-Fursten vår Nådiga Furstinna at han wißerligen skulle bekomma hännas Nåde.

Item den tid Konung ERIK hade beordrifwit det mord i Upsala, skref Isaac Nilsson, Olof Larsson, Erik Mattsson och Carl Hinrics son, Jöran Pehrson och Christopher Pehrson til, at vår M. Herre Hertig JOHAN med sin Furstinna war utslåpt af Grips-holm. Som Jöran och Christer det förnummo, förstickade de ut den hop knektar som

1568. skulle bringa vår Mådiga Herre Hertig JOHAN om halsen, och sedan sände S. S. M. Jurstinna til Ryßland.

Item at Kung ERIK skulle hafwa haft i sinne uti sit bröllop at låta bringa min M. S. S. JOHAN om lifwet, will han intet annat bekänna, utan K. ERIK hade sagt, GUD gifwe wi wore wäl af med honom, och han wore wäl sin kos til Lifland, och hwad det icke snart sker, bringe wi honom litwäl om lifwet, efter wi ingalunda kunne lidan.

It. hwilke af Adel som skulle ombringas uti bröllopet wille han intet bekänna; utan efter bröllopet blef Jon Pehrson, en Bystyttare på Wadstena gifwit 50. af de Tiye Gyllen, och blef så han med några andra affärdigad, som skulle bringa S. S. M. eller Herr Sten Eriks son, Thure, Gustaf Baner, eller Esbjörn Pehrson om lifwet.

Om Gref Pehr wille han intet bekänna; men det K. M. skulle hafwa unt Sweriges Adel något godt, det hafwer han aldrig gjordt i sina lifsdagar.

Item dagen tilförena som wi berände Stockholm blef en Ryttare affärdigad med bref uti vårt läger, til de Westgöthe Ryttere och Erik Axelson, at de skulle begifwa sig til K. M. så wille han taga dem til gunst och nåde, och tilsade dem der med en god besoldning. Den som utskickad blef hafwer warit under Hans Falk eller

ler Jöns Westgöthes sabna, och blef af Kgl. 1568.
Maj:ts folk fången wid Bot-Kyrka.

Item et bref hade K. ERIK och Jöran Pehrsson stält i Torsdags til wår M. S. Hertig JOHAN så lydandes, at han begärade et Furstendöme der han kunde underholla sig med uti sin lifstid; och wille han icke i så måtto hafwa det Furstendöme, at han någon wille wara undergiffwen; icke eller wille han stämpla något emot de Högborne Furstar, eller Sweriges Rike; och all hans skatt och Rikens dretzel wille han låta stå på Stockholms Slott, och lefwerera Hertig JOHAN i händer. Det bref hade han åttadt försticka Furstarne tilhanda med Fru Margareta på Bro. Kom så Olof Larsson och Urte-Biskopen, de förhindrade och afstälde den handel; eljest hade det i Fredags om morgonen blifwit utsändt.

Swem som hafwer bragt K. ERIK til det giftermål wille han intet bekänna; utan at Kgl. M. ångrar det giftermål af alt hjerta.

Item Konung ERIK hafwer och intet utsändt eller undanstuckit af Rikens Dretzel; icke eller några Sandlingar. Konungen hafwer dem alle sjelf hos sig wäl förwarade; allenast Hertig MAGNUS hafwer fått widiffir af några Sandlingar.

Item Calmare Barten är lupen til Calmar efter 3 Sänitor Knektar, som är Sig-

1568. *frid Jonssons Sånika, Abrahams Sånika och Pehr Larssons Sånika*: ingen annorstädes är den Barken affärdigadt som han bestänna will.

It. *Jöran Pehrsson, Christer Pehrsson, Anders Sigfridsson, Olof Larsson, Pehr Eriksson, Hans Olofsson, Hans Smitt, Mester Gilius, Mats Borvidsson*, desse förenämde hafwa alltid warit med uti alla råd; och synnerlig nu i denna tid, och annu dageligen brukar dem. *Ärke-Biskopen och Olof Larsson* synnerlig framför alla andra.

Men hwad i Upsala stedde med det mord, säger han at *Biskopen i Calmar, Christer Pehrsson och Pehr Williamsen*, samt *Pehr Gadd* hafwa dertil warit största orsaken.

Item war beslutit i Lördags om *Ryßens* affsed; at *K. M.* tilböd *Stor-Surstens* sin älska Dotter *Virginia*, det *Stor-Surstens* Son skulle hafwa hånna: det hölt *Ryßen* för spätt, och swarade at *Stor-Surstens* Son skulle icke willja hafwa hånna efter hon är oäkt. Men det *M. T.* *Surstinna* skulle wara *Ryßen* nu på nytt tillsagd eller tilbuden, bekänner han intet mer än tilförena, den ena resa med *Nils Gyllenstjerna*; då han fullkomligen med sit bref gaf *Nils* befallning at tillsäga *Ryßen* war *Glädiga Surstinna*.

4 Item *Gerr Benet Gylta, Kruse, Olof Larsson, Erik Håkansson och Erik Matsen*, om han

han icke wore med Konungen til fältet, 1568.
 Deße hafwa swurit, at om Konung *ERIK*
 skulle blifwa fången och komma uti min
N. S. händer, wille de litwål hålla *Stock-*
holms Slott så länge de någon tid kunde:
 och om *S. R. M.* hade blifwit fången den
 tid wid *Bot-Kyrka*, hade de förenåmde
 så högt bepliktadt sig, at aldrig wilja släp-
 pa *Gruntimren* förr än de hade fått Ko-
 nungen igen inpå Slottet af min *N. S.*
 händer. Det de skulle wara attadt til *Ryß-*
land wil han intet bekänna.

Sonom är ock 3. eller 4. resor frågat
 hwad Kong *ERIK* nu hafwer i sinnet; så
 wil han intet annat bekänna, än at *Rgl.*
Maj:t aldrig är til sinnes at draga af lan-
 det. Han hade sagt, jag hafwer inga wän-
 ner *Utrikes*, utan wil gerna altid och än
 i denna dag hafwa i sinnet at gifwa sig
 i handel med min *N. S.*; icke eller haf-
 wer *R. ERIK* något utsändt af sit, in til
 nu i nästförleden *Lögerdag*.

Ikke hafwer eller *R. ERIK* haft i sin-
 net låta sättas eld på *Stepsflottan*.

Om Kung *ERIK* skulle hafwa haft nå-
 got bud til Konungen i *Danmark* derom
 wil han intet bekänna; utan i så måtto,
 at om han hade fått de *Danske* *Serre-*
Mån til *Stockholm*, hade han i sinnet at
 försticka *S. Arvid Urup* och några andre
 af de *Danske* hem til *Danmark* och be-
 gåra anstånd.

1768. Deſe eſterſtrefne hafwa altid warit i råd med Kong ERIK, alt ſedan han kom til regementet uti alla ochriſteliga och tyrantliga ſtämpligar, ſom är Jöran Pehrſon, Olof Larſon, Erik Matſon, Pehr Eriksſon, Chriſter Pehrſon, Pehr Wiljamſon, Doctor Benſt, Måſter Gilius, Pehr Lydesſon, och nu på det ſiſta Hans Olofsſon.

Item om den Skeps = Glotta Tom utluſpen är wil han intet annat bekänna, än at måſta delen äro igentkallade til Stockholm, och äro hwar dag wäntandes; och några Skepp ſkulle bliſwa på de Jünſta farwatnen; de ſkulle akta på at tilföring måtte ſte til Stockholm.

Item huru många han bekänner at om nattetid wara ſå ochriſtelig ombragt.

David Humborg.

Item v. Dundern en Danſt fånge.

Maximilianus för Karin Mänsd. ſkul, och Fendog en Danſt fånge.

Item Morten Gabrielsſon ſtäller han för en årelös ſtålm, at han hafwer mycket warit deras J. Vläder under ögon, och ännu dagelig är eſter deras Vladers argaſte.

Om Herr Nils Stures dom bekänner han at Åke Benſtsſon war den förſta ſom den förſeglade; ſedan Johan Pehrſon, Björn Pehrſon och alle andre af den förnämſta Adels ſom der tilſtådes war, och icke woro fångſlig; och bekände han at Åke Benſtsſon hade ſagt til Chriſter Pehrſon, om ingen annan

nan bödel woro til, så wille han wara 1568.
Nils Stures död.

Item han bekände och at Torkel Jonsfon
war orsaken och wollande til de Tystars
död, som bleswe aflifwade.

Item deße hafwer Kong ERIK flux al-
lestådes flux brutadt dageligen.

Mårten Gabrielsfon.

Måster Pehr i Calmar.

Konung ERIKS Drång Hans Ulmus.

Herculis Systersfon bemånd Johannes.

Germund Drubla.

Item at Herr Henric Clasfon war största
orsaken til oenighet imellan K. ERIK och
W. M. S. Hertig JOHAN, i det at han
gaf K. ERIK tilkänna genom sina skrif-
welser, at S. S. M. Hertig JOHAN hade så-
dant förbund med Konungen af Polen och
Konungen i Danmark, at de wille bringa
Konung ERIK af regementet, och förderf-
wa Sweriges Rike.

Item Franciscus Gudinow hade skrifwit
ifrån Pälän och ifrån Dantzig til K. ERIK
många bref, at Hertig JOHAN hade beslut-
tat med Konungen af Danmark och Ko-
nungen i Pälän, at han med dem wille
upsättja sig emot K. ERIK och förderfwa
Sweriges Rike.

Den samme Franciscus war och orsa-
ken til alle de Skepp som i deße år äro
arresterade och godset är dem ifrāntagit;
sådant hafwer han uträttadt, genom sin
skrifwelse.

R 5

Item

1568. Item hade Kong ERIK för 14 dagar prophetadt med sin trullkonst, at han eller Jöran Pehrsson skulle innan den 28 Sept. blifwa fången och komma i Hertig JOHANS händer. Detta hade Kong ERIK sjelf sagt för Jöran Pehrsson.

Deßa äro alla de befånnelser, som medelst monga plågor honom kunde aftwingas. Man finner deraf, at de flästa ibland dem angå sådane anstalter, som blifwit widtagne efter uprörets början, samt at de för öfrigit icke inneholla mera, än hwad man utom deß kunde hafwa sig bekant. Den ryktbare Jöran Pehrsson undergick en mer än swår och långsam död d. 28 September (*); men hans Hustru, hwilken war ämnad til samma öde, kastade sig af hästen och bröt halsen i fallet, så at hon dog.

I medlertid gjorde Konungen sådant motstånd, som han efter tidens lågenhet kunde åstadkomma. Han angrep d. 17 September i egen Person och med sine så kallade Byßeskytter Gurstarnas folk på Brunkeberg. Lifaså den derpå följande dagen. Ur 10. espingar slogs hans manskap med dem på Vångholmen (**); Men Bröderne woro honom för öfwerlägsne, så at han föga emot dem förmådde.

Sam-

(*) Man afftar först hans hustru, som tillika med Adels-Beskrivet spikades på galgan; sedan blef han hängd en stund, men så, at lifwet warade. Dags sedermera neder och råbråkades ganska långsamt: hwar efter hustrudet blef honom afslagit, och satt på stegel på Brunkeberg.

(**) Palmisk. Coll. i Ups. Bibliothek.

Samma dag som Jöran Pehrsson aflifwas 1568.
des, sände Hertig JOHAN, som då tog namn
af Rikets Regent och Föreståndare, sine bud
in i Staden med Freds-Artiklar til Konungen
(*); af inneholl at han

- 1) Stulle Konung ERIK affåga sig, för
egen person och all sin afföda, rättig-
heten til den Swenska Kronan; samt
förpligta sig at åtnöjas med hwad wil-
for man honom förunnandes worde.
- 2) Förpligta sig at aldrig sjelf eller ige-
nom sine barn hämnas, hwarken på
sine Bröder eller andra för hwad ho-
nom nu öfwerginge.
- 3) Borde han til Hertigen öfwerlemnna
Sweriges Krona med all Konungslig
prydning, och utan fördröjelse upgif-
wa Stockholms Slott, med all Konung-
slig Skatt, Gusgeråd, Tapiseri m. m.
- 4) Likaså alla Handlingar och Bref.
Swarjemte han borde återkalla althwad
han uti tryck och skrifter emot Her-
tigen och Riket låtit utgå.

Deremot skulle Konung ERIK, hans Hu-
stru, som hon kallades, och Barn ingen skada
til lif eller lem wedersfaras. Man wille lem-
na honom:

- 1) Sjetteparten af alt myntat Sölfsver
och Gull, som kunde finnas då Stock-
holms Slott fölle i Hertigarnas händer.

2)

1568.

- 2) Sjette delen af alt förarbetadt Sölfs-
wer och Gull samt ådla Stenar; dock
så, at Hertigarne först deraf walde
hwad dem bäst behagade.
- 3) Skulie han få Åland jemte Borgo-
lån; med all årlig ränta utan ruste-
tjänst, at deraf uti sin lifstid sig un-
derholla; dock så, at alle desse Län-
ders högre och lägre Inwånare en-
dast Hertigarne och Riket med liflig
ed sig borde förpliktta.

Men med dessa wilkor åtnöjdes icke Ko-
nungen, i förtröstan uppå de löften som Ståts-
hollaren på Stockholms Slott, och en del af
Borgerskapet honom gifwit. Den gamle År-
ke-Biskopen *Laurentius Petri*, war under den-
na tiden i Huswudstaden närwarande. Man
kan icke weta hurudana hans tankar egenteli-
gen varit i anseende til Konungen och Hertig-
arne, ehuru *Jóran Pehrson* i dess befunnel-
se nämner honom ibland dem, med hwilka
Konungen sig under dessa bekymren rådförde.
Men Borgarskapet i Stockholm ledsnade wid
oroligheterna, och hade gerna sett, at Konun-
gen de gjorde anbuden welat emottaga. Hans
genstråfwoghet deruti bragte monga af dem til
hemlige underhandlingar, med Hertigarnas folk.
De förestälde Konungen huru förgåfwes det
nu mera wore at göra enwist motstånd, sedan
hans Bröder hade bragt snart hela Riket til
affall; och tykte för öfrigit, at Konung ERIK
efter den tiden icke med behörig styrka skulle
kunna

Funna föra regementet; samt at omviljan imel- 1568.
Ian honom och Hertigen af Finland, som al-
drig kunde uphöra, motte för Riket blifwa alt-
mer och mera äfwenthyrlig. Man will säga
det de rådfört sig med Årke-Biskopen, huru-
vida man med godt samwete, i anseende til.
Den ed man swurit Konung ERIK, kunde öf-
swer gifwa honom (*); hwilket, som menas, Årke-
Biskopen ej skal hafwa ogilladt. Riks-Råden
Benct Gylta och *Nils Gyllenstjerna* gingo der-
wid öfwer til Hertigarnas läger. Deras af-
sigt war at bemedla drågeliga wilkor för den
öfswer gifne Konungen, dem Hertigen af Fin-
land war färdigare at lofwa än at gifwa.

På Michaelis dag (**), då Konung ERIK
satt i S. Nicolai eller Stadens Stora Kyrka,
at biwista Gudstjensten, fick han den tidning,
huruledes *Sten Eriks son Lejonhufvud* redan
med Hertigarnas folk war anländ. Denne ha-
de ifrån Munkelågret, nu Kungsholmen, satt
sig öfwer til Longholmen, och derifrån til Sö-
dermalm, der Stadsporten fans öppen, hwar-
om Ståthollaren *Anders Rålam* i hemlighet
föranstaltadt. ERIK lopp derwid hastigt ur
Kyrkan i mening at flynda in uppå Slottet;
men mötte derunder *Lejonhufvud* som wille ta-
ga honom til fånge. En af Drabanterne stack
i det samma *Lejonhufvud* et dödsfår, och ska-
dade äfwen *Rålam* och *Pontus De la Gar-
die* hwilka woro i hans sällskap, den förre i
ryg-

(*) Sv. El. Paral. Mfer.

(**) D. 19 September.

1568. ryggen och den senare i armen; hvarmedelst Konungen fick ledighet och utrymme at fasta sig innom Slotsporten. Man rusade strax til *Jöran Pehrssons* hus, som plundrades, jemte många andra. Under denna yrrel antastades äfwen det stället, der de Ryske Sändebuden vistades (*); men Hertigen af *Södermanland* kom i det samma, och med *Werjan* i handen återbragte ordning. Prinsen red derifrån up til Slottet; då Konungen öfwer muren med honom talade. Han ursåktade sig för *Lejonhufvuds* öde, och bad sin Bror om billig dagstingen, samt förklarade sig nöjd at uppgifwa Slottet, derest man wille lemna honom *Svartfjös* Slott med *Färingsöen* i *Mälaren* til lifstids besittning. Wid sådane tilfällen äro löften icke dyra. Honom lofwades all mild medfart; och Konungens förtrogna Läkare Doctor *Benedictus Olai* kom dertil; hwilken halp Konungen at swalka den uprörde Brodrens sinne. På dessa löften öppnades Slottet, som strax med Hertigarnas Folk besattes. Konungen trädde neder i *S. Nicolai* Kyrka, der Hertig *CARL*, Grefwarne *Pehr Brahe* och *Erik Stenbock* jemte flere af Adelen woro församlade; och moste efter någon ordwäxling, afsåja sig regementet.

Han fördes derifrån fångslig up i de rum, der han nyss uti Kongslig härlighet hade wilstats: men flyttades fort derefter uti en mindre behagelig kammar, som med *Zerngaller* war bes

(*) *Gilljugen.*

bewarad, der altid en Rådsperson med någre 1568.
wakthafwande blef tilstådes. Den beklagans-
wärde Konungen hade efter denna tiden intet
annat öfrigit, än at i jemmerfulla bref före-
draga Hertigen af Finland sit usla tilstånd,
och den swåra medfart han moste uthårda.
Men denne förbittrade Brodren wisade sig som
döf til alla föreställningar, och tog en mindre
ädelmodig hämd för hwad han tykte sig haf-
wa lidit. Man fick nu fritt utösa hwad gift
man wille på denna purpur; och de grofwaste
osanningar, som utspredos, hördes med behag.
Man talade öfweralt om de grymma gernin-
gar han under sin Otta åra regering utöfwat,
och huru flere tusende Personer blifwit me-
delst hans och Jöran Pehrsons tyranni om-
bringade. Stockholm hade han tänkt stöfla och
upbränna, samt sedan med stora skatter rym-
ma ur Riket; med mycket mera hwaraf den
tidens papper och sällskaper upfylldes.

Under sit gerningslösa tilstånd uti fängel-
set, fördref Konung ERIK tiden med at sielf
försäkra sig om den rätt han tykte sig haf-
wa, uti det så mycket flandrade upförans-
det emot Hertigen af Finland och Nils Sture.
Man finner ännu papper efter honom, på hwil-
ka han lefvt med pennan, och uti ordentelige
Syllogismer fattat sina tanke slut i dessa ämnen.
De tyckas wäl icke wara af mycken betydel-
se, men man har icke destomindre welat en el-
ler annan anförä, emedan deraf kan synas, hu-
ruledes han åtminstone sielf funnit sig derom
öf-

1568. Öfwerthygad, det han i de målen emot sin Broder icke gjordt mera än hwad han bordt (*).

Hertig JOHAN är min Undersåte både efter all rättwis Lag och sin egen förpliktelse.

Så må han icke döma mig sin Konung, så framt jag njuter Sveriges Lag.

Dom bör icke gå emot dom af de same personer.

Mig är en gång tildömd rätten emot Hertig JOHAN af Rikens Ständer.

Så måga Rikens Ständer det icke nu ogilla.

Den som är lagliga stånd och icke kommer utan inge förfall, han försummar sin rätt.

Hertig JOHAN wardt lagliga stånd och wille icke komma, och hade inga förfall.

Så hafwer han försummat sin rätt.

Den som förstärker mine fiender, han bewisar fiendskap.

Hertig JOHAN hafwer med penningar förstärkt fienderne: så hafwer han bewisat mig fiendskap.

Ingen kan tjena två Herrar tillika, utan han hatar den ena och älskar den andra.

Hertig

(*) Detta är anført efter Konung ERIKS egne Annotationer, som finnes i Riks-Archivo.

Hertig JOHAN hafwer sagt sig icke tunn- 1568.
na undfalla Konungen i Polen och
holla med honom.

Så moste han fördenstull hata mig.

Swad som Rikets skada är, det bör
Konungen icke lida.

Hertig JOHAN begårade at Sinnarne skul-
le swärja honom, dermed at söndra
dem ifrån Riket, Riket til förminstning.

Jag war då wid regementet i Swerige.
Så borde jag det ej lida.

*Judices debent secundum bona testimonia ju-
dicare.*

*Dux MAGNUS, ipsius Secretarius, Petrus
Sastorp, Doctor Lemnius, Alexander cita-
redus, famuli domini Abrahami, sunt bo-
ni testes; igitur judices juste judicarunt.*

Den som förfordrar Rikets owänner han
är Rikets fiende.

Herr Nils Svantesson förfordrade Rikets
fiender.

Så war han Rikets fiende.

Den som rymmer med Konungens Luf-
wud = Baner, han hafwer förbrutit
edsöre.

Så war Herr Nils Svantesson döden wärd.

Men inga Konung ERIKS anteckningar hul-
po honom ut eländet, som dageligen påskades.
Den nyss upstegne Regenten glömde med hwad

1569. lindrig medfart han blifwit handterad uti et anständigt fångelse, den tid han war i sin Brors wold; och lemnade honom nu at förtrampas af alla, hwilka trodde sig hafwa något det de wille hämnna. Den östtyrige Olof Stenbock kom ihög sin Brors öde, och den dom som honom sjelf war öfwerhängen, men förgat med hwad godhet Konungen honom derunder bemötte. En gång, då han hade waft öfwer Konungens Person, öfwerföll han Konungen icke allenast med monga mycket otidiga ord, men sedan han länge hade skuffat och stödt honom, hwarwid Konung ERIK utan twifwel har budit til at förswara sig, gaf Stenbock honom med gewäret et swårt slag öfwer axlarne, så at armen ganska illa krossades, och lät honom hjälplös ligga på gälfwet i sin blod. Detta Elef af JOHAN ostraffat; men CARL, ädlare til sinnes, kom sådant i håg monga år derefter, då Stenbock fick umgälla en så nedrig gärning med sit lif.

Wid början af året 1569, samlades Ständerna på Hertig JOHANS fallelse, hwilken, oaktadt öfwerenskommelsen med Hertigen af Södermanland, hade redan tagit regementet för sig allena. Man såg då en owanlig syn; nemlig huruledes en Konung ställes til ansvar för Undersåtares Domstol; föga annorlunda än hwad i England, någon tid derefter, med den olyckelige STUART hände. Han framfördes i Hög-Choret i S. Nicolai Kyrka (*), der

(*) Den 24 Jan. 1569.

Hertigarne tillika med alla hans öfrige öwän- 1569.
ner woro samlade, at ransaka och dömma öf-
wer hans Regemente. ERIK frändrog då alt
hwad han trodde kunna tjena til enskyllan.
Hertigens af Finland upförande emot honom
och Riket blef icke förgått. Han flagade öf-
wer monga af de förnämsta Adelige Husen,
och deras afwoghet emot sig, samt huruledes
de mera hade sökt underblåsa än dämpa den
tårande elden som imellan honom och hans Bro-
der war upkommen. Hwad mordet angick, hwil-
ket i Upsala blifwit föröfwadt, ansåg han det
som en påföljd af de emot honom gjorde an-
läggningar, och beropade sig uti allsammans up-
på Rikens Ständers egne Domslut: men när
Hertig JOHAN en gång under ordwärlingarna,
sade honom at han woro ifrån wettet, swa-
rade han; icke mera än en gång war jag
ifrån wettet, nemligen då, när jag släpte
dig ur fångelse (*).

ERIK dömdes wid detta tilfället sin Krona
förlustig för sig och efterkommande. Här war
ej swårt at finna skäl, när alle denne Konun-
gens gerningar, utan något mildrande anseende
och uti det aldrasträngaste togos under skär-
skådande, på det sätt, at man i inger måtte
wille betrakta alla de omständigheter, med hwil-
ka de warit omgifne; och när hans hafska-
ste öwän, sielf förde styret i ransakningen.
Ställe Ständers förut sålda utslag; blefwo up-
håfne, jemte alt hwad de emot så Hertigen af

1569. Finland som andre hade beswurit och samtyckt (*). Man utfärdade i det stället en ordentelig Dom öfver Konungen; uti hwilken han med all afföda, förklarades omärdig den Swenska Kronan, men förtjent af et ständigt fängelse. Domskålen blefwo;

- 1) Att Konung ERIK befans wara af en ond och tyrannisk natur, samt obändig til all Gudsfruktan, emedan han icke hollit Fadrens Testamente, beträffande sina Bröder.

Detta war i anseende uppå den före hans Kröning i Arboga uprättade stadgan om de Furstelige rättigheter, med hwilken Furstarne högeligen misnöjdes.

Att han otillbörligen i ungdomen sig uppfört emot sin Fader Konung GUSTAF.

Historien wisar huruledes det närmare tilltråde som Hertig JOHAN före Brodren ägde til Fadrens kärlek och förtroende, då redan lade grunden til osämja dem imellan.

Att han beständigt umgått med mistänkar emot alla sina Syskon, och andre af wett och snille: af hwilka en stor del dymedelst blifwit bragte i obestånd.

- 2) Att han uprättat monge Constitutioner, förpliktelser och förskrifningar imellan sig och sina Bröder, samt dymelst trådt Fadrens Testamente för när,

(*) Carlafus Acton dat. Stockholm d. 25 Jan. 1569. *Se i Stiernm. Nilsd. B. 1. p. 280.*

när, endast såsom giller och nåt, dem .9651
man ställer för oståliga djur.

3) Att han inrättadt sin egen Klåmd eller Domstol, der alle saker efter sådane Artiklar och Jöran Pehrsons angifwelse blefwo af dömd, när Sweriges Lag de anklagade ej kunde fälla.

4) Att han stiftat en sådan Lag för angifware, det de skulle få hälften af böterna, samt Jöran Pehrson det öfriga; hwarigenom många kommit på obestånd.

5) Att han föråttadt gamle och gode Rådgifware och hollit sig til onde och oförsockte, af egen naturlig böjelse för osdygd och wanart.

6) Att han strax efter sin fröning låtit antasta Hertig MAGN af Östergöthland Betjenter, under det sken, som hade Hertigen handlat emot den Constitution som imellan dem war uprättad, och dem illa medfara låtit.

7) Att han med swåra Rustetjenster och monga Legationer har utmättadt Rikets Adels, den han har welat aldeles förderfwa, samt om lif och lefwerne bringa.

8) Denna puncten om friget med Danmark är på et så besynnerligt sätt förwänd, til Konungens nachdel, at man har trodt sig böra anföra den samma ord ifrån ord. Andock de Danste utan fog och orsak

1569. hafwa begynt detta krig, emot Swer-
ges Rike; och förgåtit den wälgärning,
som S. Konung GUSTAF, högloflig
i hogtommelse, och S. R. dem bewist
hafwer; så hafwer dock Konung ERIK
icke ogärna sedt at så skedde, uppå
det at det gamla förbundet, som uti
högberämlte S. Konung GUSTAFS och
Konung CHRISTIERNIS tid, desse Riken
imellan war uprättad, måtte blifwa
som intet, för några punkters skull, som
deruti wore författade, hwilka honom
syntes någotledes wara honom til hin-
ders, at han icke kunde få twinga och
pressa Sweriges Rikes Inbyggare så-
som han hafwer haft i sinnet, och alt
för mycket sedan uti wärdet hafwer
lätit påstina.

9) At han emot alt skäl hade fört krig
innom Riket emot sin Broder Hertig
JOHAN, endast för des Giftermaal med
Konungens Syster i Polen. Han ha-
de ofansfärdeligen föregifwit, at Hertig-
gen stått i förbund med Konungen i
Danmark, endast på en wettwillings
bekännelse: men sjelf varit sinnad at
lemna Riket i Danskt wold, när han
ingen annan utväg såg för sig öfrig,
och således sjelf förskylt den dom, hwil-
ken han sin Bror lätit öfwergå.

Om det län som Hertigen gjorde Konun-
gen i Polen anföres äfwen til des enskyllan
hes

befynnerligen; hafwer och Konung **ERIK** 1569.
ibland mycket annat, der han ingen
orsak til hafwer, draget högbemålte
K. M., nemligen Hertigen, det til be-
swärning, at **K. M.** hafwer bekom-
mit någre Gus in uti Lissland för en
Summa Penningar, som **G. K. M.** ha-
de försträtt **K. M.** til Pälén med.
Så efter förskrefne Gus äro nu un-
der Sweriges Krona, och **G. K. M.**
hafwer dem uti hafwande wärje, kan
man icke weta uti hwad måtta det
skulle wara Sweriges Rike försångli-
git och til skada; och wore wäl til öns-
skandes, at Konung **ERIK** hade så
wäl förstådt och använt Sweriges
Kronas inkomst och ränta.

10) At Adelen til en part på Slottet in-
lästes, och twingades underskrifwa den
orättfärdiga domen öfwer Hertigen;
samt at Hertig **MAGNUS** dertil twun-
gen, war fallen i hufwudswaghet.

11) At Konung **ERIK** efter Jöran Pehrs-
sons och Christopher Pehrssons råd, ha-
de tänkt lika så handla med Hertig
CARL; hwilken skulle förbindas at af-
stå sit Furstendöme och deremot nöd-
gas emottaga wedergård i Lissland.
Swarförutan, denne Hertigen ej ha-
de fått upbära ränta af sine Arfwe-
goods, alt ifrån regementets begynnelse.

12) At Konung **ERIK** hade wanryktadt

1569.

S. Ante-Drottning CATHARINA Stenbock, som stulle hon hafwa innom sina anhörige hemligen hollit med Konungen i Danmark, och försträckt honom penningar.

13) At han war hemdgirig och kunde aldrig förlåta eller återwända at hämnas; hwilket stredde med Olof Gustafsson Stenbock, som efter legde witnens be-tyg dömdes ifrån lifwet; ehuru ostyldig så wäl han, som bägge de unge Sturarne woro i hwad man dem påbördade. ERIK wille, såges det, sedan med heta tånger, glödpannor, rådebänkter och andra plågor stråma Stenbock at bekänna på sina anförwanter.

Herr Sten Eriks sons exempel wisade det samma; som oaktadt hwad han för Konung ERIKS stull i Danmark hade lidit, moste sedermera hemma utstå förföljelse. Likaså Grefwe Pehr Brahe för det han icke med swårt wold hade welat bringa Krigsfolket at belågra Bohus, ehuru stytt och trut fesslades. De Tyske i Lifland hade han i stället för besoldning lönt med skott. Nils Sture ehuru ostyldig han war, moste med smålet omföras i Staden, för det han ej hade welat låta nederstiuta några hundrade Tyske Ryttare och bränna några Sårader i Westergötland. Swägren Hertig CHRISTOPHER

PHER af Baden hade han i Revel wes 1569.
lat låta afdaga taga, så ock Hertig
MAGNUS af Saren, sin egen närskyl-
da frende; hwilket någre unge Herre-
män skulle hafwa bestålt; och wille
han derigenom så orsak emot Adelen
hår i Riket; på det at han sedan tun-
de synas hafwa def bättre rätt at
håmnas sin frendes död.

14) At han hade låtit bringa om hals-
sen några hundrade af sine Underså-
tare i Westergötland och Småland,
igenom en arg förtwislad skalk Olof
Arvidsön, som tagit de dödas gods
och lösöre: samt efterlåtit Jöran Pehrs-
son at utdela förlåningarne med egen-
nytta.

15) At han war rådd i fält, och hade
wid Halmstad, Wimmerby, Wardberg samt
annorstådes dragit sig undan faran.

16) At han afslagit alla freds-förslager,
och de bemedlingar som Kejsare, Ko-
nunger och Furstar som oftast anbu-
dit imellan honom och hans fiender.

17) At han ifrån sin ungdom lefwat i
otysthet, och på dylite ting utöft pen-
ningar; men warit, nist i annat, samt
innom någre få år låtit hänga fyra
sine Råntmästare. Hwilka nu kallades
årlige och Gudfruktige farlar m. m. (*).

§ 5

Do-

(*) Dat. d. 25 Jan. 1569. l. c. p. 286.

1569. Documentet är långt; utan ordning, och uti en sådan upställning sammanbragt, som mer än tydeligen visar huru författaren dermed velat behaga Konung ERIKS bittra Broder hwisfen likväl icke deraf lärar draga heder uti ädelsinnade Väsaress tycken. Man torde åfrwen finna huruledes denna skriften uti många hufvudsakeliga delar emotsäges af sielfwa Historien, och stöddjer sig oftare på förhördningar eller utspredda rykten, än i dagen lagde sanningar.

ERIKS svåra fångelse gjordes för honom dageligen än trängre. Väsning hade ifrån ungdomen varit hans nöje; den blef nu hans tidsfördrif (*). Men at göra tiden för honom tyngre, lät Brodern taga ifrån honom alla hans Böcker, samt förbjuda honom at bruka pen-na. Han wanslöttes på alt sätt; måste sakna Väsaress under åkomne opasligheter, och fick som knappast det dageliga behofwet af under-höll. Öfwer alt detta klagade han i bref til Konungen (**), dock utan bönhörelse. Orsaken låg utan twifwel mycket deruti, emedan

ERIK

(*) Konung ERIK läste ibland andra, *Sabellici* Skrifter, och har i bräddarne af exemplaret (edit. Ross. 1538.) med egen hand gjort många lärda anmärkningar. Se *Peringsk.* not. ad vitam Theodor. p. 508.

(**) Et långt Bref på Latin *Ex carcere Holm.*, utan datum, och et annat dat. d. 6 Octob. 1568. *Illustrissime ac Potentissime Princeps, Domine Frater; Coniectus est heri in carcerem unicus famulus meus Doctor Benedictus una cum coquo meo: quorum opera pro me & liberis meis in hac mea miseria minime carere possum. Inedia nobis pereundum & contabescendum erit. Rogo propterea, ut ipsis relaxari e carcere & nobis inservire liceat: id Deus O. C. V. in hac vita & futura compensabit; ego etiam pijs precibus ad Deum demeror.*

ERIK länge icke kunde beqvåma sig at i s: 1569
na skrifwelser nämna Brodern för Konung.
Han gaf honom än titul af Riks-Föreståndas
re, än af Hertig; men nöden wårtade omstån
der åfwen til den undergifwenheten.

Det hände Konung JOHAN, hwad han sig
borde föreställa, nemligen at den olyckeliga Bro
drens öde skulle efter handen föda medömkan
uti hans förra Undersåtares hjertan. Allmo
gen war honom merändels altid tilgifwen, och
många i landet kände närmare den tidens om
ståndigheter, än at de i sine sinnen wille lägga he
la skulden til hwad som förelupit på honom alle
na. Man började redan göra Konung JOHAN
fruktande för hwelfning; och Hertig CARL war
nade honom dertföre genom Bref. ERIKS hem
lige Wänner skrefwo sin forna Herre til om
sinnaren, huruledes de wille icke allena skaf
fa honom lös, utan åfwen på Thronen, wid
det tilfälle, då JOHAN, som sadet, skulle företa
ga en resa ned åt landet. Men sådane Bref
werlingar gå swårt, och Konung ERIK fick ej
denna wilsken för än i Aug. månad (*). Des
swar finnes ännu, hwilket han började med full
Konungslig titul; bad dem undertåtta sig om
Rikets tilstånd; Ryßens och Danskens förhaf
wande; samt fortsara i upsätet med det skynd
samaste (**). Men wårkställighet felade. Jo
HAN mistänkte icke utan anledning åtskillige
of

(*) D. 15 Aug. 1569.

(**) Under Brefsret står: Cito, Cito, quam citissime.

1569. af ERIKS forna Wänner, at hafwa deltagit i detta upsatet. Baggarne woro ibland dese; och Nils Pehrson Silfversparre jemte des Söner, fastades af sådan orsak i fängelse, men blef dock någon tid derefter lösgifwen. För ERIK hade detta den olyckeliga påföljd, at han hufwudstupa sändes öfwer hafwet til Åbo, der et ännu swårare fängelse för honom bereddtes. Konung JOHAN som wid denna tiden war Riksens Råd til mötes i Westerås, lät der hemligen wäcka en besynnerlig fråga om förkortandet af hans lif (*). Om ERIK i des wälmagt, men i synnerhet sedan upröret emot honom börjades, hade förhaft dylike anstalter emot sin Bror, tyckes man således dem emellan i den delen kunna qwitta fel mot fel, med den skilnad, at ERIK kan anses af öfwerlägning hafwa gjordt, hwad JOHAN efter öfverlägning och af berådt mod beslöt och wärkstälde. De fleste närwarande sågas hafwa bifallit denna nesiiga förestälning; och ibland andre, jemte Arke-Bisshopen, twänne Rikets Biskopar (**), hwilkas skrifteliga yttrande åskades; men Rikets Rådet Johan Bjelke kunde den gången icke förmas at deltaga deruti. Med fullbordandet häraf upsköts dock ännu någon tid.

Den

(*) D. 13 Sept. 1569.

(**) *Nicolaus Helsingus i Streagnäs och Erasmus Caroli i Westerås. Se v. Stiernmans Not. til Tegels Hist. ER. p. 303. Man finner af Riks-Handlingarna, at denna öfverlägning flera gånger innom Konungens hemliga Rådplågning förswallit.*

Den af CATHARINA olyckligt födde Sonen, 1570.
som förut war förklarad arftagare til Swens-
ka Kronan, måste, ehuru spåd, deltaga uti Fa-
drens widrigheter. Så snart ERIK affördes til
Åbo, blef han, efter JOHANS befallning, stop-
pad i säck, och en morgonstund af en Hofbe-
tjent utburen at långst på Södermalm mör-
das. Han skulle sedan under en rishög neder-
grafwas. Men någon af Sparre-slågten, hvil-
ken wid samma tilfälle kom resandes ifrån lan-
det, anhölte utskickaden. Tiden wälde at all-
ting mistänktes. Med någon föregången ord-
wäxling och aga, öppnade han säcken, och när
han der fann det usla barnet, tog han det un-
der sin wård (*). Pilten skickades strax hem-
ligen utom Riket. Han stannade i Jesuiternas
händer, och upfostrades af dem uti den Catho-
listka läran.

Efter någon tids wistande i Åbo, fördes
ERIK til Castelholms Slott på Åland (**),
der ännu et trångt och ganska mörkt rum bär
namn af Konung ERIKS Kammar. JOHAN tyf-
te at Åbo, i anseende til Ryksa oroligheterna,
och IVANS gamla wänskap för Brodren, icke
war nog säkert ställe til des bewarande. Det
hände äfwen wid samma tid, at en Swensk
Tolk, wid namn Johannes, hwilken i Konung
JOHANS ärender wistades wid det Ryksa Hof-
wet, men war ERIKS hemliga Wän, derstä-
des under hand gjorde föreställningar til den
fång-

(*) Pufend. Inf. til S. Hist. p. 461.

(**) A. 1571.

1570. fångslade Konungens förmon. De wunno så mycket mera rum, som friget imellan JOHAN och IVAN, i anseende til den personliga owänskapen dem imellan, med mycken bitterhet fördes, i synnerhet sedan misshålligheterna med Polen, Danmark och Lybeck medest fredsfördraget i Stettin (*) uphörde. Andteligen fans åfwen Åland mindre säkert. IVAN hade illa emottagit de Svenske Sändebuden, samt låtit dem på hwarjehanda hårt och wanhederligt sätt umgås sin Herres upförande emot Konung ERIK. Under det JOHAN måste nyttja Krigsmagterne i Lifland, blef Finland meråndels utan betäckning, och Ryßen öppning lemnad, at derstädes med härjande widt omkring utbreda sig. Af sådana orsaker flyttades den höga Fången ifrån sådane gränslaper til Gripsholm (**), der han en ännu strängare medfart måste uthärda.

Många omständigheter inföllö wid denna tiden, hwilka redan började at göra Folket upmärksamt på Konung JOHANS upförande; i synnerhet hwad Religions-Wärket beträffade, och kallade deras sinnen här och där til den fångne Konungens sida. Utom det at utlagor öfstackes i anseende til Elfsborgs lösen och de Lybsskas tilfredsställande, märkte man småningom JOHANS hemliga böjelse för den Catholska läran, samt at Konung ERIK icke haft orätt i sine misstankar åtminstone hwad den saken angick. Jesuiterne som wistades i Drottningens

(*) A. 1570.

(**) Om Hösten A. 1571.

gens Hof, woro rörige och retade Prestersta- 1572.
pet med sine skrifter; men ibland dem i syn-
nerhet *Herbestus*. Man hade most Konungen
til behag, intaga åtskilligt i den nya Kyrka-
Ordonantien endast at undfalla hans wänskap
för denne deras anförare, och började at se
hward man frandeles borde af detta bandet be-
frukta, då det af Konungen skyddades. Här-
igenom hördes åter mummel om Konung ERIKS
löstagande ur des fångelse. Upsala Stad och
Dom-Kyrka brändes wid denna tiden (*), som
menades efter någon hemlig anstalt, medelst
hwilken man wille bana sig wäg til upror. Vi-
sa så Enköping. Man fångslade några, hwil-
ka widfändes dylikt, och undergingo dödsstraff.
Åter uplifwades här af det ofta tilförena gjor-
da beslutet om Konung ERIKS afdagatagande.
De som honom den tiden på Gripsholm bewa-
lade, nemligen *Erik Gyllenstjerna*, *Christopher*
Torstensson, *Pehr Ribbing* och *Eridrich Sleu-*
cher fågo hemliga befallningar (**) at sådant
wäktställa wid minsta tecken af rörelse; men
sammetet höll dem förmodeligen ännu tillbaka.
ERIK fördes någon tid derefter ifrån Grips-
holm til Westerås (***). Af hwad orsak det-
ta stället ansågs säkrare än det förra, är swårt
at se; i den händelse man icke får föreställa sig
det åfwen Hertigen af Södermanland har bör-
jat

(*) D. 24 Apr. A. 1572.

(**) D. 13 Maj 1572. Se Registr. i Riks-Arch. Lit. M. p.
144. 185.

(***) 3 Junii Månad A. 1573.

1573. Iat at af Hofwet miståntas. Man fan dens ne Prinsen ståndigt en ifrig stridsman emot det Catholska bandet. Af JOHAN blef han be- dragen i utråkningarna, och för Konung ERIK finnes han alltid hafwa hyt adelmodigare tan- far än Brodren. Men detta är en gissning, hwilken på blotta sannolikheter sig stöddjer. Wid samma tid förhade en wid namn *Pehr Berg* med sine wänner något försök i Småland, at uphitta Riket til Konung ERIKS tjenst (*). Ehuru sparsamma anteckningar ifrån denna ti- den finnas, ser man dock af sakernas gång gan- ska såkert, at Folkets böjelse för Konung ERIK alt fort wuxit, och med den JOHANS farhoga i samma måtta tiltagit. Den war som en qwasd eld, hwilken ibland bröt ut men hastigt däm- pades. *Carl de Mornay*, war med i denna an- läggning. Den samme hwilken af Konung ERIK mycket brukades under des Regementstid, och hade med des mandom och insigter skaffat sig högaftning hos Konung JOHAN, men behölt dock altid derunder et warmt hjerta för sin förra Herre. Han war sånd til England at hwerf- wa Krigsfolk, i synnerhet Skottar; hwilka den tiden mycket låto bruka sig emot fold här i Norden (**). Man will såga det Drottning ELISABETH, som sedan gammalt behölt wänskap och nu meddmkan för Konung ERIK, skall un- der *Mornays* wistande i des Hof, hafwa in- ta-

(*) Ses af K. JOHANS bref som svar til *Lasse Copperida-* res skrifvelse af d. 2 Juli A. 1573.

(**) Derifrån är det ordspråket, I morgon komma Skot- tarna.

talat honom at wid återkomsten i Riket förso- 1573.
 ka något til ERIKS hjelp (*). Så snart han
 anlände til Stockholm, i sällskap med åtskillige
 Skotske Adelsmän, samt 5000 Man gemene,
 företogs saken. I Småland hade man aftal
 med åfwannämde Berg, och utan twifwel med
 flere på andra ställen. Mornay tilböd sig at wil-
 la en dag för Konungens ro anställa en Skotsk
 dans på Slottet med blottade swård. Jemte
 honom skulle någre Herrar, deltagare i hemlig-
 heten, derwid låta bruka sig. Dessa woro Ar-
 chibald af Rathvin, Gilbert Bafour och en
 Kunningham, alle Anförare för de nys inkom-
 ne Regimenter. JOHAN gaf dertil bifall; men
 antingen af mistänke eller händelse kom den-
 na besynnerliga leken icke at gå för sig; hwar-
 igenom hela anstalten hindrades. Den hade
 utan twifwel aldeles blifwit förtegad, om ej en
 annan omständighet någon tid derefter infallit.
 Kunningham, hwilken i Riket redan war bosatt
 med Hustru och anhördighet, och af JOHAN med
 många wålgärningar öfwerhopades, uptåkte wål
 strax förräderiet, men emedan han intet kunde
 bewisa sina angifwelser, ty moste han, oaktadt
 Konungens föreställningar, efter Skottarnas en-
 tråagna påstående, med lifwet umgälla sin wål-
 mening. Derefter sändes Mornay med de öf-
 rige til Västland at brukas emot Ryßen; på det
 JOHAN, hwilken dem icke destomindre mistänkte,
 motte blifwa dem qwitt. Der föreföll oenighet
 imellan Mornay och de Skotske Befälhafwarne,
 I un

(*) *Mass. Sc. ill. T. XV. p. 133.*

1574. under hwilken de uti ifren förebrädde honom hans i Stockholm förhafde tillställningar; hwar medelst tal derom fringspriddes, som åfwen efter handen hant til Konungens öron. ERIK fördes då ifrån Westeras (*), til Örbyhus Slott i Upland och Wendels Socken, der han förblef det öfriga af sin lifstid, under ännu strängare uppsigt. Berg flydde ur Riket, men Mornay och Basfour blefwo någon tid derefter (**) lagligen dömda och afstraffade.

Under sin långa fångenskap, roade Konung ERIK sig än med läsning än med Musique, i hwilken han efter den tidens bruk war Måstare (***). Han öfversatte *Johannis Magni Historiska arbete*, med Latinste verser öfwer hwarje Konung (****), och hans hand har defutom lemnat efterwerlden många wedermålen deraf, at han icke altid til sine sinnen warit så förstörd, som man föregifwit. Af Religion hade han sansning, och twänne Bot-Psalmer, dem han under sina förföljelser skrifwit, tyckas intyga det hans hjerta låtit böja sig under GUDs behag (*****). Honom tilstaddes skifte-

(*) Om Hösten A. 1574.

(**) A. 1576.

(***) Man har efter honom, twänne Discant-Stycken i Tyra sämmor.

(****) Manuscriptet finnes i R. Archiv, jämte ättfäliga andre handskrefne Papper uti hwarjehanda ämnen.

(*****). Uti den Sw. Psalm-Boken N:o 248. Beflaga af allt mit sinne &c. Den Ps. är antagen i den Danska Psalm-Boken. N:o 249. O! GUD hwem skall jag klaga &c. är öfversatt i Lyra af H. Rhodus. Se Hög. Malmhof. p. 76. 167.

terwis at i fångelsset lefwa tilsamman med sin 1577.
Drottning och Barn, dem han älskade; men
undertiden betogs honom äfwen denna hugnad:
hwaröfwer han i sina Böne-skrifter hos Bro-
dren ofta och mer än jämmerfullt yttrade sit
betymmel. En gång skall han under wilstan-
det på Örby hafwa, medelst sine Wänners
hjelp, kommit ur fångelsset, men strax blifwit
ertappad.

Det beslut, som Konung JOHAN hade fat-
tadt, at woldsamt låta förkorta Brodrens lif,
höls så dolt, at intet tal derom hördes. De
manga försökt man gjorde til ERIKS befrielse,
och Folkets tilwäxande misnöje med Konung
JOHANS Regemente, påskyndade wärkställigheten
deraf. Konungen skickade (*) sin Secreterare
Johan Henrikson (**) til Örby med et gift som
desß Cammartjenare Philip Kern på befallning
hade tilredt; jemte bref til Råkemästaren Erik
Andersson, uti hwilket sättet war föreskrifwit
huru hela denna grusweliga gårningen borde
bringas til wäga. Man skulle antingen gifwa
honom detta gift, eller på en gång öppna al-
la ådror, eller qwåfwa honom med bolster, alt
som omständigheterna fordrade (***); och wid
til-

2 2

(*) In Januarii A. 1577.

(**) Denne hade tillförena dräpitt en Man wid namn Hans
Kemp och gift sig med desß Hustru efter Jesuiternas dispensa-
tion; men druckit sig sedermera til döds med Brennin. Se
Tegel In Relat. Mscr. de Rebus ad ERICUM pertinentibus
ap. Palmisk. in Bibliot. Ups.

(***) Lit. R. JOH. ad ERICUM. Aadr. de Biurum d. 19.
Jan. 1577.

1577. tilåmnadt motstånd borde han bindas och twing-
gas at undergå sit öde. Man berättade den
olyckelige ERIK hwad honom förestod, det han
utan bestörtning afhöorde. Hans Bist-Fader
Andreas Erics och Kyrko-Herden i Wendels
Söckn, Mag. *Johannes Petri*, blefwo strax kal-
lade at wara til hands under hans beredelse.
Hurwid de warit kunnige om förhåfwandet
synes icke. Fyra dagar förut begick han den
Heliga Nattwarden (*), och emottog sederme-
ra förgiftet i en Artsoppa, hwaraf han dog den
26 Februarii år 1577.

At bortblanda de rykten, hwilka om Ro-
nung ERIKS oförmodade död skulle kunna ut-
spridas, lät Konung JOHAN tilskrifwa sig en be-
rättelse, hwilken af de närwarande upsattes, om
hwad som wid Brodrens död förefallit. Den
innehöll det han någon tid förut hade warit
sjukt i sit bröst och maga, samt deraf sånglig-
gande. Uti alt detta hade Hertig CARL ingen
del. Han lät sig icke eller af JOHANS förtäfte
skrifweller om dödsfallet lätteligen förblinda.
Brefwårlingen här om dem imellan förtjenar at
anföras.

Wi JOHAN den Tredje &c. Widare
kunne wi E. K:t Broderligen icke förhol-
la, att såsom E. K:t uthen twissuel kan
wara witterligit, att Wår Broder Kongh
Erich hafuer på någenn tijdh udi sitt sen-
gelge warit siutligh, så ähr Sann nu opå
thett

(*) D. 22 Febr. 1577.

thett sidzte så blefwen förswagedt, att San 1577.
opå någenn tijdh måste hälle wed sängen,
och nu ther effter then 26 Februarij år
dödeligen affsompnet, effter som E. K:t
om thenn lågenheet aff thesse inneluckte Co-
pier aff the schrifter Of tillschickede ä-
re, thett widere haffue till att förnimme.
GUDh Alzmechtigh beware Sonom för
thett ewige fengelse, såsom Of thett för-
hoppes, och förlåne Sonom een gladeligh
upståndelse. Guildet Wij E. K:t effter
thenne tijdz lågenheet broderligen icke haff-
ue weledt förhålle. Och befalle E. K:t
her med udi GUDz thenn Alsmectiges nå-
dige beskyd och bestårm till all liffzsund-
heet och vållfårdh Broderligen och kåriligen.
D. I Martii 1577.

På detta Bref gaf Hertigen följande swar.

Stormechtige Gögborne Konungh, El-
skelige Käre Ser Brodher. Wij haffue
utaff E. K. M:t broderlige skriffuelse, som
Of i afftens tillhande kom, förstädt, at
Wår Broder Konungh ERICUS år then
26 Februarij dödeligen affsompnedt, så ha-
dhe thz varit wål till önstende, att GUDh
Alzmechtigh Sonom lenge sedhen och förr
än San sigh i sin egen olycke sielff inueff-
uedhe, hade håden aff thenne bedröffue-
dhe werlden wordet kallet. Men GUDh
haguer nu i Sans person satt Of, som
igen-

1577. igenleffue, en spegel och warnagel, at Wij
 Och icke något företage, som emot Hans
 Gudomelige willje och bodh kan ware:
 Säll är then, som aff en anners olycke
 kan bliffue wijs. Och endoch Wij på vår
 sijdhe ingen tuiffuelsmål hassue, at Han
 är iu genom en rätt naturligh dödh aff-
 sompnedt, lijkuål befruchte Wij, att mon-
 ghe innan och uthan lands skole fast an-
 nen meningh om Hans dödh fatte, så att
 Han skall genom onde menniskiors tilskyn-
 dan ware, för sin aff GUDhi bestempde
 tijdh, affdage tagin; Therföre hadhe thz,
 effter Wårt betenkende, bådhe för E. K.
 M:t, Wårt och fleris goda namn, lem-
 pe och rychte skuldh, godt och rådeligit
 varit, at godhe anseenlige Mån aff Rå-
 dheth eller andre hade, emot then tijdh beg-
 gis Wår Broder så förmyktit swagh bleff,
 wordet till Orby afferdigede och seedt hans
 Idgenheet och aflidande, men efter icke så
 till effuentyrs steedt är, må then menigen
 nu fara, allenest wele Wij then wise för-
 hopningh om Hans hådenfarende hassue,
 att GUDh Alzmedtigh hassuer anammedt
 Hans siäl uthi then euige rooligheet och
 glädi; Och försee Och wißeligen, at E.
 K. M:t lather Hans döde lekamen en be-
 derligh begraffningh bekomme, sådane som
 Hans Person och wäsendh höffueligh är,
 och förre åhn thet stedde, såge wij gerne,
 såsom och wår broderlige och kärliche be-
 gå.

gåren år, at **E. K. M:t** wille Of ther 1577.
om någedt tilförene tilkenne giffue. ic.

D. 10 Martii 1577.

Bedel.

Stormechtige Högborne Konungh, **El-**
skelige kære Ser Broder. Effther wij och
gerna wele wette, huru beslutedt må war-
dhe om Konungh **ERIC** begraiffningh
och Jorde-fårdh, när och opå huadh rum
then stee skulle, begære broderligen och kår-
ligen, at med samme begraiffningh måtte
bliffue upsatt, och icke stee, förr än Wij
sjelffue haßfue talet och berådsagit med **E.**
K. M:t ther om. *Dat. ut in literis.*

Man ser deraf huruledes Hertig CARL, me-
ra ädelmodig, än at han med Brodrens up-
förande kunde wara nöjd, har welat det åt-
minstone **ERIKS** Befamen skulle anständigt hand-
teras, och en sådan begrafning tilredas, som
emot allas deras wärdighet swara motte. Men
Konung JOHAN broßkade med denna anstalten
efter godtycke, som desß befallning til Biskop-
pen i Westerås wisar.

Konung Johans Bref till Biscop Ras-
mus i Westerås, om Konung **ERIC**s
begräffningh. *Dat. Stockh. d. 5 Mart.*
år 1577.

Wår synnerligh gunst och nådige wil-
le tillförene. Wi kunne Edher, Bischof

1577. Rasmus, gunsteligen icke förhålle, att Vår Broder Konungh **ERICS** är nu effter någon långligh sjukdom i Tidz dagh nåst förliðne, som war thenn 26 Februarii, dödeligen affsompnedt. Och effter Wij wele, att San tilbörligen schall bliffue begraffwen; Så hassue Wij för godt ansedt att lathe bestelle om Sans begraffningh vdi så måtto, att San schall hassue sinn Lågerstadh vdi Westeras inn i frempte Korren på södre siden, doch så att gamble Her Sten Stures eller någre andre Adellesmanne Graffuer icke måtte ther igenom bliffue rördhe eller upkastade, och schal samme Konung **ERIC** Graff bliffue hartt inn ved muren, effter som thenne war tro Cammertienere Philip Kern weet eder ther om widere berette. Wij wele och, att i schole förschriffue alt Presteschapet vdaß edert Bischofzstift, som till samma begraffningh komme kunne, lathendes och uti Otte samfelte dage ringe Sidleringningh ehn time huar dagh, till thes San bliffuer begraffuen. Thet Wij eder på thenna tijdh icke hassue welet förholle, intet twiflendes, att i her vm så bestellendes warde. Gudh edher befallendes. Dat. ut supra.

Til Hertigens Bref swarade Konungen;

Wij **JASAT** thenn Tridie, med Gudz Nådhe, Suerigis, Göthis och Wendis Konungh

nungh oc. Tillbiude thenn Sögborne Sur 1577.
 ste och Herre, Herr CARL oc. Sögbor-
 ne Surste, Elschelige käre Broder. Wij
 hassue bekommit E. K:t:z swar opå wår
 schriffuelse, ther medh Wij lothe E. K:t
 förstå om Wår Broders, Salige Konungh
 ERIC, dödelige affgångh, och som
 E. K:t till thett förste förmåller, att thett
 hade waredt godt, att någre wåre godhe
 männ, anten af Rådet, heller och andre,
 hadhe bliffuett förshickede till Orby, som
 hade sedt förberörde Kongh ERIC lå-
 genheet och aflidende, för onde menniskiors
 wrånge meningh och lögnachtige taal skull,
 effther som E. K:t:z schriffuelse ther om
 förmåller; Så hade Wij thett gerne giordt,
 huar Of i tidh vm Sans siukdom hade
 bliffuet tilkenne giffuit, men wij singe thet
 för sent att wette. Thernåst effter som E.
 K:t berörer, att E. K:t förser sigh thet
 till Of, att Sans döde letamen måtte ehnn
 hederligh begraffningh bekomme, sådenne
 som Sans Person och wäsende höffligh
 är, thesligest att E. K:t gerne wille wets-
 te, på hwad tijdh och rum Sans begraff-
 ningh skee skall, och begärer, at medh sam-
 ma begraffningh måtte bliffue upsatt, till
 thes E. K:t medh Of vdi egen personn
 ther vm hassuer taaledt och beradslagit:
 Ther opå lathe wij E. K. förnimme, att
 Of hassuer icke synts ware behoff att giö-
 ra någedt upskuff medh förberörde Ko-
 nungh

1577. nungh **ERIKS** jordefärd, vthenn haff-
ue, såsom thett sigh höffues, hederligen
och tillbörligen om offtebemålte begraff-
ningh latidt bestelle, och till Orby latedt
förschriffue måst af Adelen her i Upland,
både innen och uthen Råd3, så och tijt för-
schickedt någre wåre gode Männ af Rå-
det, som här hoos **Os** haffue waredt til-
stådes, sampt så många Ryttere, som Wij
haffue tunnede åstadkomme, ther till ehnn
hoop Prester, Studenter och Dieckner, som
Sans Lijt till sin Lågerstadh vdi Wester-
ås beledsage stole, huilken Lågerstadh wij
försee **Os** icke schall vara Sonom för rin-
ge, helst effter många Konungars Begraff-
ningar finnes på ringere Städer, både vdi
Alfuastra, Wreta, Wernim, her vti Grå-
muncke Kloster och flereståd3, som myndi-
ge och mechtige Konunger her i Suerige
waredt haffue; Menn thet Wij icke haff-
ue latedt begraffue Sonom medh sådane
wyrdrningh, såsom thet stedde medh Wår
Salige K. Her Jader, Sögloslig i åmin-
nelse, är schedt, för then stora åtskildnadt,
som emellan Wår S. K. Her Jader och
förbeålte Konungh **ERIKS** haffuer wa-
redt både vdi lessuerne och Regemente, eff-
ter som **E. K:tt** och sjelff thett nogsampt
kann betänckie och besinne. Thett San oc
icke är worden begraffuen vdi Upsala, thet
är stedt för samme orsaker, som förendt
står och förhoppes **Os**, att om förbemål-
te

te Konungh **ERJES** jordesård och **Be** 1577.
graffningh schall wara så bestålt, att thett
kann wara **Og** oföruttighitt, ther och al-
le kunna giffue wittnesbyrd om, som ther
hoos hassue waredt tillstådes och thet seedt
hassue. Thet **Wij E. K.** till suar broders
ligen icke hassue welat förholle, och besal-
te **E. K.**tt her medh vdi **GLDz** thenns
Alzmectiges nådige beskydd och bescher-
til all lifszundheet och wålfård Broderli-
gen och Kårligen. *Dat. ut supra.*

Hertigen förklarade öfwer alt detta, des
missnöje.

Hertig **CARLS** Bref til Konungh **JO-**
SAT om Konungh **ERJES** **Be-**
graffning. *Dat. Segersö d. 1 Aprillis*
år 1577.

Stormechtige Sögborne Konungh, **El-**
stelige Kåre Ser Broder. **E. K.** Maj:ts
striffuelse belangendes Wår Broders sa-
lighe Konungh **ERJES** hastelighe och
oförmodelighe Begraffningh hassue **Wij**
betommit och förstådt, hwadh följe Hans
Lijt hassuer ifrå Orby till sin Legerstadh
hafft. Så tyckes **Og**, effther wårt betånc-
kandhe, att wår salighe Broders döde Le-
kamen wåll hadhe bordt och tilhört enn
annen Begraffningh, och förthenstuldh så
lenghe wåll mått öffuer Jorden bliffuit
stondendes, at flere aff Förwanterne ha-
dhe hafft tidh och tilfelle medh **E:d. K.**
Maj:t

1577. Maj:t berådså och bestelle om en sådane Jordefårdh, som någett liktare, hederligare och Of alle till mere berödmilse hadde varit, althenstundh Han war en smoder och Crönter Suerigis Konungh, thesligest aff Konungzligh hertumpst, then ther och medh thett onde han råtede (GUDh bättre) bedrissue, hassuer och så myckitt manligitt och gott vträttit i sin Regementz tidh, såsom Wij E:d. K. Maj:t tilförendhe wår meningh Broderligen hassue tilkenne giffuit. Och endoch Konungh E:K:JCS så wåll Wår som E:d K. Maj:t:z (sorgeligen att ihugkomme och beklaghe) fiendhe varit hassuer, så betänckie Wij, för Wår Person, likwåll thet, att all fiendskap bör ware fullkomligen förlathen och åndet strax eller och för ån sielen ifrån Kroppen stills: Ty thet wore ingen åhre eller berödmilse en döddher Kropp fiendtelighen att förfölghen in i Grassuen, ej heller sköter then döddhe therom; Men the som igenlessue merket, och taghe theraff tilfälle ille att tale och beskrije Föruanterne, hwildtitt Wij hadde gerne welett, effther Wår förmögenhet, förekomme, om Wij hadde någett bliffuet tilfrågedhe, för ån Wår Brodher til Jorden fördes. Men effther thett icke skiedde, bör Of för Gudh och hwar Christen endtstylliget ware, såsom Of hoppes, att Wij och alreedhe äre. Then orsaat E. K. Maj:t föregiffuer i sin
 schriff-

schriffuelse, hwarföre Konungh **ERICS** 1577.
 icke är i Upsale begraffuen, then lathe Wij
 i sitt wårdhe bliffue, endoch ett lithet rum
 på then orthen hadhe Sans letamen inthz
 warit för gott, ehwem ther sedhen är, mee-
 ra war salighe (hoos **GLDh** Sögloffligh
 i äminnelse) Ser Gadher, begraffuen, el-
 ler nägen annen wille sig Legerstadh ther
 utwölje) Kann och fullwäll bewijfes, att
 iblandh Gudhfruchtighe och fromme Ko-
 nungar är affgude Dyrckere och Tyranner
 begraffne. Thet är **Os** och för sanningh
 berättit, att ther som Konungh **ERICSS**
 Lijt nederlagt är i Westeras Domkyrkie,
 schall ware et oldgeligit rum och ther till
 medh ostredde och ille tillagede bräder in-
 hågnet. Men öffuer alt thetta säyes och
 Sans dödh Letamen haffue i tre dagher
 stadt alle män till syne, så att barn medh
 gammult Gold haffuer frijtt gådt till och
 handteredt Sans Letamen, huilckit **Os** sy-
 nes icke myckit wäll ware aff them, som
 ther hos tilståndhes wore, bestelt, att the
 haffue hollit een dödh tropp i öpen graff
 till hvars mans widunder. Och är wärt
 betändendhe och meningh, att Wår Bro-
 ders Lijt (om möyeligitt wore, och Wij
 ey heller annedt kunne tendie, än att thett
 wäll kan ske) måtte thedan bliffue fördt
 och bekomme en annen Begraffningh, så-
 dane som en Smordh och Crönt Suerigis
 Konungh ägnar och bör, anthen i Upsale
 el-

1577. eller Gråmuncke-Kloster i Stockholm, ther och Konungar tillförende ligge begraffne, ther till Wij bådhe hielp och bistondh, effther wår förmögenheet, gerne göre, hwar **E. K. Maj:t** icke wille någenn yttermera bekostnad på Hans Begraffningh wäghe oc.
Den 1 Apr. 1577.

Wid Begrafningens-Akten höll Biskopen i Westerås en kort predikan, och Liket nedsattes i en ostådad Graf: men på wäggen hängdes en trätafla med orden, Translatum est Regnum & factum est fratris mei; a Domino Constitutum est. Wid Utlånska Hof ådrog sig Konung JOHAN med detta upförandet et föga herdrande namn; och i Sverige började man lifa som at öfwerse med Konung ERIKS fel, samt påminna sig monga hans goda gerningar, då man jemförde hans regemente med Brodrens, hwilket ehuru i början berömligit, efter handen likwål upfylldes af förföljelser och woldsamheter.

Når man igenom läst Konung ERIKS Historia, behöfwer man icke at finna des gemelte widare beskriwit, emedan det framlyser ut alla hans gerningar. Sina Barn ålstade han mycket, åfwen under fångelse tiden, och wisfode sig bekymrad om deras upfostran. Före förmålingen med CATHARINA, föddes honom twänne Döttrar af Agda, en rik Borgares Dotter i Stockholm (*): nemligen *Virginia*

(*) Han kallades Pehr i porten. Hon har warit gansta skön och blifwit deras allmunt kallad *Charitas*. Sedermara A. 1561. gift med *Joachim Flemming* til *Qvide* emot Konungens wisja. *Palmsta.*

nia (*) och *Constantia* (**); men af sin Gemål 1577.
hade han utom GUSTAF äfwen *Henric*, *Arnold*
och *Sigrid*, som blef gift först med Lagman-
nen *Hinric Classon Tott*: af hwilken anledning
Drottning *CHRISTINA* i anseende til Gådernes-
börden hade i sinnet at uphöja den Grefweliga
Tottiska Släkten uti Furstelig wärdighet: se-
dermera med *Nils Nilsson Natt* och *Dag*.

CATHARINA lefde länge efter sin Herres
olycka; och förtjente sig med upförandet så wäl
Konung *JOHANS* som des Esterträdarens ynnest;
af hwilka hon med anständige förlåningar be-
gåfwades. Hon uppehöll sig i Finland all
sin öfriga lifstid der hon äfwen dog och ned-
sattes uti en präktig Graf, den *Tottiske* Släg-
t. 1 tillhörig.

Sonen som warit ämnad til Thronföljare,
fördes ännu et Barn, af *ERIKS* hemlige wän-
ner utom Riket, at således bewaras undan Ko-
nung *JOHANS* oundwifeliga förföljelser. Han up-
fostrades af *Jesuit*er i deras tro; talade många
språk och want anseende af mycken lärdom, men
flöt omkring werlden under mongfaldiga måst
wldriga öden. Långe nedtryktes han af så stor
torftighet, at han nästan med betlande måste
skaffa sig födan. Uti sådant stic wifade han sig
wid det *Polska* Hofwet, och njöt der någon
wälmilja af *Prinseßan ANNA*, *SIGISMUNDI* Gys-
erst

(*) Gift med Ståthollaren på Croneborg *Hakan Knutsson*
Hand.

(**) Gift med Furstelige Cammar-Junkaren *Niaric Fran-*
ckelin.

ster. Vid det tillfället, styrkte Konung JOHAN sin Son at göra honom til Munk, och at gifwa honom et Biskopsdöme, på det owänner icke skulle beqvåmligen nyttja honom såsom pretendent til Swenska Spiran. Han upbar åfwen til en tid rāntan ifrån et någorlunda drågtigt Abots-Döme i Polen, hwaraf han lefde i Thorn. År 1584. wille Konung ERIKS wänner, i synnerhet de Utlåningar, som under des regements tid hade lefwat i Riket, hāmna Fadrens dödd och befordra Sonen til den Swenska Thronen. De anhöllö i sådan affigt hos Konung HENRIC III. i Frankrike, om en Skeps-Flotta med andre Krigsförnödenheter; hwaremot detta Riket skulle förblifwa såsom förlåning under den Franska Kronan; men utan påföljd (*). Man har anledning at tro det Danmark och Ryssland deltagit i detta spelet. En Anders Lorch, hwilken wid denna tiden, och efter Konung JOHANS anstalt, i Preussen blef hemligen fångslad, samt til Sverige öfwerförd och der straffad, synes med sina bekännelser sådant hafwa bestyrkt (**). Omföder förbättrades des hans wilkor medelst Czarens försorg, som försåg honom med Fursteligit underholl, samt lofwade, at jemte förmåling med en Ryss Prinsessa, skaffa honom sin Faders Krona. Under denna tiden såg han som hastigast en gång sin Mor i Revel, der de med tårar hwarandra omfamnade, men skynsamt åtskildes. När denne dygdige Prinsen oaktadt alla sina wedermårdigheter, med inga churu stora löften kunde bringas til otro emot sit Fädernesland, blef han öfwergifwen, och dog uti Cassin år 1607, der han utom staden mindre anständigt begrofs, ånständt Czaren til et sådant behof hade lemnadt anseelige penningar.

(*) Ge Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups. Vol. I. p. 23. der beträff. Document finnes infört. (**) Maff. Sc. III. T. VII. p. 72.

